

FIKRET OTYAM

PAVLI KARDES

Mo. Hani
A. J. Kizil
ATHINA
GREECE

NEA LIOSIA
30. IV 84. 72
NEA LIOSIA

Bay
Fikret Otyam
P. K. 4

Gazipasa
ANTALYA
TÜRKİYE

KAYNAK
YAYINLARI

ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟΣ
BY AIR MAIL - PAR AVION

Fikret Otyam
Pavli Kardeş

Bu kitabın yayın hakları
Sistem Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve
Ticaret Limited Şirketi'nindir
Birinci Baskı : Mart 1985
Kapak Düzenleme : Fikret Otyam
Kapak Baskı : Matbaa 70
Dizgi Baskı : Dizerkonca Matbaası
KAYNAK YAYINLARI : 47

SİSTEM OFSET MATBAACILIK YAYINCILIK VE
TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
Nuruosmaniye Cad. 3/2 Cağaloğlu-İSTANBUL Tel : 520 66 27
Konur Sok. 14/24 Kızılay-ANKARA Tel : 25 44 01

FİKRET OTYAM

Pavli Kardeş

Yazarın öbür yapıtları :

Gide Gide 1 — *Ha Bu Diyar* (.) 1957

(Ankara Gazeteciler Sendikası Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)

Gide Gide 2 — *Doğu'dan Gezi Notları* (.) 1960

Gide Gide 3 — *Harran-Hoyrat-Maym ve Irip* (.) 1961

(Türk Dil Kurumu 1962 Edebiyat Armağanı-Gezi Bölümü)

Gide Gide 4 — *Uy Babo* (.) 1962

Gide Gide 5 — *Topraksızlar* (.) 1963

(Ankara Gazeteciler Sendikası Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)

Gide Gide 6 — *Hû Dost* (.) Birinci Basım 1964

Gide Gide 7 — *Bir Karış Toprak İçin* (.) 1965

(Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)

Gide Gide 8 — *Oy Fırat Asi Fırat-Denizi Yiyenler-Yaşama Duvarı-Kızamık Melekleri* (.) 1966

(Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)

Gide Gide 9 — *Korku-Kaymakam Babo-Köprü-Kara Tohum Topalları* (.) 1967

(Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)

Gide Gide 10 — *Can Pazarı-Vay Kurban-Hayvanlar ve İnsanlar* (.) 1969

- (Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)
- Gide Gide 11 — *Ne Biçim Amerika Ne Biçim Rusya-İran, Afganistan, Pakistan* (.) 1970
- Gide Gide 12 — *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları* (.) 1975
- Gide Gide 13 — *Karasevdam Anadolom* (.) 1976
(Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)
- Gide Gide 14 — *Can Arkadaş* (4. Basım)
- Gide Gide 15 — *Mayınlı Topraklar Üzerinde* (.) 1977
(Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı)
- Ceylanlar Suyu İndi* (3. Basım) 1978
- Fotoğraflar* 1978
- Kanlı Gömlekler* (2. Basım)
- Karasevdam Anadolom* (2. Basım) 1978
- Adı Yemendir* (1. Basım) 1981
- Hû Dost* (Genişletilmiş 2. Basım) 1982
- Ha Bu Diyar-Doğudan Gezi Notları-Harran, Hoyrat, Mayın ve Irıp* (3. Basım) 1982
- Adı Yemendir* (2. Basım) 1983
- Mayınlar Çiçek Açmaz* 1983
- Şu Bizim Gazipaşa ve İsmet Paşalı Yıllar* 1984
(.) Tükenmiştir.

İÇİNDEKİLER

PAVLİ KARDEŞ	11
NEREDE BENİM MARTILARIM	12
MASAL GİBİ	13
PAVLOS MOSHAKİS	28
Çünkü Ben Halis Bir Türk Vatandaşı İdim	28
PAROLAMIZ ŞU	28
Bu Şair Yaşadığımız, Çektiğimiz Hayatı Yazıyor	29
BU ADAM ÇOK BÜYÜK BİR ŞAİRDİR	30
BİZ TÜRKLER	32
ANKARA-ATİNA-ALMANYA	35
Ne Zaman Nasıl Tanıştın	40
BİZİM İSTANBULUMUZ	42
Hizmetçilerimiz Alman Kızları İdi	43
KAVURDU YURDUMUN HASRETİ BENİ	46
KARATAVUĞUN SESİNİ İŞİTMEK İSTERSEN	49
Sana Soruyorum	51
ATİNA'DAN MEKTUP VAR	53
ATİNA'DA PAVLİ MOSHAKİS'TEN ANKARA'DA	
FİKRET OTYAMA	55
Hüngür Hüngür Ağladım	58
Acap	62
Ya Siyah İt Ya Kara İt Olursan Sanki Köpek Değil misin?	62
BENİM HAKKIMDA BİR KİTAP YAZMAK FİKRİNDESİNİZ,	
EVET DİYORUM	66
Bende İnsanları Çok Seviyorum	67
Bu Ne Demek Efendim	68

ŞU İKİ KOMŞU VE KARDEŞ MEMLEKET	72
Şu Yunan Denilen Millet	73
SEN İSTEDİĞİN ZAMAN KALK GEL BURAYA	76
Hepsi Kayboldu	77
Elimle Bir Bismillah Yazacağım	78
YAŞAMAK DAİMA BENİ DAVET EDİYOR	79
BU GÜNÜ SADE SEN YARATABİLİRSİN	82
Üçümüz Saçayağı Olduk	84
YUNANİSTAN'A DÖVİZ NASIL AKIYOR	85
Nerede Diyorum O Sahiller	87
PEK YAKINDA İSTANBULDAYIM	88
VE PAVLİ NİHAYET İSTANBULUNDA	88
Hey Pavli	89
VATANINA GELDİN AMA BUYURUN VATANIN SENİ İSTEMEZ	89
Tekirdağ	90
Kalbim Ağladı	91
Benim İçin Artık Vatan Kalmamıştır	92
O İSE	93
PAVLİ İLE KUCAKLAŞIYORUZ NİHAYET	95
RUHUM YOK	96
PAVLİ ATİNA'DA	100
ÖZER'DEN MEKTUP VAR KARDEŞİM	103
BU PAKETİ SİZE ÖZER GÖNDERDİ	105
SENDE TARZAN GİBİ BAĞIRIRSAN FENA MI OLUR SANKİ	106
Bir Ağacın Kısmeti Yanmak İse	107
VE KIBRIS BARIŞA HASRET	110
İKİ KAVANOZ TURŞU KOYDUM	111
FIRTINALAR ESEDURSUN	112
MERHABASIN DOSTTAN GELEN SELAMSIN	114
DEMEK Kİ ÖYLE	115
Ne mi Yaptım	117
SUIKAST	118
GENÇ EVLİLER ÇOK SEVİNDİLER	120
DEMEK Kİ ÖYLE OLMUŞ	121
ÇOK SEVİNDİM	121
ATİNA'DA DEPREM	121
ORAYA GELMEK İÇİN ARTIK HİÇBİR ÜMİDİM YOK	123
Ava Çıkıyor musun	123
Sürgünlük Gibi Acı Şey Dünyada Yok	127
DEDEM GELDİ AKLIMA	128
Giden Gelmiyor Acep Nedendir	130
Yoksa Sende Zafer Kazanan Paşaları Yazdın	132

Mektuplarımızda Bok Varmış	135
NE OLMUŞ ORALARA YARABBİM	135
ORADA İKEN BİZİMKİLER GAVUR DİYORLARDI,	
BURADA İSE TURKOLOS	137
SIKMA CANINI SONUMUZ TOPRAK	138
ÇOK AĞLADIM	143
RESİMLERİM ACEP NASIL	143
HEYECANDAN ELİMİ FIRÇA ALAMIYORUM	144
SEFİR BEYE MEKTUBUNU BIZZAT VERDİM	144
Bunlara Tapıyorum Çünkü Vatanımı Hatırlatıyorlar	147
HAZIRIM HAZIR	149
PAVLI'Lİ GÜNLER	150
Usta Hristo	153
ON ÜÇ YIL ASKERLİK	155
Mapusane İçinde Üç Ağaç İncir	172
Sakin Vatanından Ayrılma	204
KRAL OLDUM	206
YAZARDAN BALIKÇI ÖZER'E	209
SOLMASIN PARK ÇİÇEĞİ	211
ÖZER'Lİ GÜNLER	213
Tokluk Şarkıları	226
Yonca Kadın	226
Kim	228
Çeker Gider Karatren Gurbete	231
Balıkesirli Ali	232
Vahit Kuş muydu	233
Türkler Dijonda da Yalnız Değildi	235
Tabut Yapım Fabrikası, Yirmibeş Yıl Garantili	236
İlona İle Dieter	238
Vatanda	239
SİZLERE VE SEVGİLİ VATANIMA SON OLSA GEREK	247

PAVLI KARDEŞ

« (...) İlk bir şeyler doldu içime ve bir türkü tutturdum:

*Dağın doruğunda
Bir ışık yanar
Işık sönmesin diye
Söylerim bu türküyü.*

*Ölüm Allahın emri.
Allahın emri olsaydı yalnız
Gelsin derdim ölüme!
Yeter ki insan insandan
Gene bir insan eliyle ayrılmasın!*

*Irmaklar çağlar da çağlar...
Su değildir çağlayan
Gözlerimin yaşıdır.
Ayırdılar yurdumdan
Sevdiceğimden, gülümden
Beynime bir kurşundur sıkılan...»**

(*) Rum asıllı Anadolu köylüsü Manoli Aksiyotis'in bir türküsü.
Dido Sotiriyu, *Benden Selâm Söyle Anadolu'ya*, s. 107.

*«Bağ ayrı bostan ayrı
Olamam dosttan ayrı
İnsanoğlu yaşar mı
Kalsa nefesten ayrı?»*

—Bir halk türkümüzden—

NEREDE BENİM MARTILARIM?

*7141 Stenheim/Murr 6.1.1972
Almanya*

«Vaktiniz hoş olsun can seven'im,
Morgen nix arbayt-bayrammış iş olmadığından evdeyim,
neylersin?

Nere gidersin? Bilmez dilin, işitmez kulağın, sudan çıkmış balığım!

Dün akşam işten dönerken Bahnhof'ta bayide gördüm Cumhuriyet'i, bir mark dediler. O anda tütü burnuma köprüdeki balık ekmek gibi, o da bir lira idi. Çeyrek ekmek arasında alır yersin ya bir kokuyla? Gazete bu, neresi koktu dersenez:

Uy Babooo, can kurban!

Nerede benim sevgiliye sallanan beyaz mendil misali martılarımın kanatları? Nire kaldı, beni beşikte anamdan

çok emziren, sallayan denizim? kirpiksiz, yalvarmalı bakışlı, çaresiz çırpınan balıklar gibiyim burada! Mix Doç'tan başka dil bilmezsin, iki ay oldu geleli, yiyeceğini dükkânlardaki kutuların üzerindeki resimlerden ararsın, benzer ya, peynir alırsın sabun çıkar! Yüzde otuzbeşi vergi diye kesilen dört mark'a bir sene jandarmasız, gardiyansız, adaletsiz, muhakemesiz mahkûm, mukaveleli! Ayda 52 mark yol parası, 150 ev kirası. Sabah karanlığında düşersin yollara, yabancı işçi olarak istihza dolu bakışlar altında, varırsın İş-Metal'e, asit havuzlarının başına, tahammülü güç koşullara duchar... İş elbisesi verilmez, nerene bir damla ilişse yanarsın, ya da erirsin! En adi gömlek on mark'sa kimin umurunda? Yarım saat öğle paydosu için gözün dakikalara takılı. Günde onüç saat kırkbeş dakika, gece karanlığı uyur yürür örneği cesedin düşer de eve, biter mi iş? Ne yiyeceksin akşama, ya yarına?

«Ne aradın orada, suyu mu çıktı yurdunun?» derseniz, yazmakla, anlatmakla sığar mı sayfalara? Yedi sene önce idi yine yazmıştım sizlere, araştırın *Gide Gide 8'de.*»

MASAL GİBİ...

Çok içten bir mektuptu gelen, 3 Kasım 1965, Rumelikavağı'ndan, bir balık emekçisinden:

«Sayın Bay Fikret Otyam,

Yazımdan, ifade tarzımdan anlayacağınız veçhile tahsil len yoksun bir bablıkçıyım. *Oy Fırat Asî Fırat* yazı serinizin sonunu bugün okumuş bulunuyorum. Değindiğiniz konular bu vatanın çocuğu olmamdan beni fazla etkiledi. Ne yazık ki memleketimizin insanının derdi sade karalarda olmadığını takdir edeceğinizi umarak size bu mektubu yazıyorum».

Deniz emekçilerinin, deniz ağalarınca nasıl acımasızca sömürüldüğü sıralanıp gidiyordu mektupta, rakamlarla, insanın içini paralayan ve şöyle noktalanıyordu:

«Sadece karada mı ağa var? Bu deniz ağalarından da bahsedin ağabey. Onlar yalılarda ve apartmanlarda otururlar, bizler bir kıyıda başımızı sokacak kümes misali ev yap-sak başımıza yıkarlar! Sizin, ağa aramak için kelek üzerin-

de ne işiniz var? Evvelâ buradan başlamanız gerekmez miydi?

Hoşça kalın efendim, selam ve hürmetlerimle.»

Oysa 10 Mart 1963'de *Cumhuriyet Gazetesi*'nde bu konuyu deşeleleyen «Denizi Yiyenler» yazı dizim başlamış ve onbeş gün sürmüştü. Bu dizi ve bir kaç tanesi 1966 yılında kitaba dönüştürülünce «Denizi Yiyenler» bölümünün başına severek şu yazıyı koymuştum:

«DENİZİ YİYENLER yazı dizisini, bana 3 Kasım 1965 tarihinde mektup yazan İstanbullu balıkçı Özer'e ve O'nun gibi deniz emekçilerine adıyorum.»

Ve mektubunun tamamını kitabıma alarak. Sakladığım adresine güzel bir mektupla yeni kitabımı göndermek, mutluluk olmuştu benim için ve bu dostluk böyle başlamıştı.

Ve yıllar sonra Almanya'dan bir mektup, martıların, bibi kuşlarının, denizanalarının özlemi dolu; O da düşmüş gurbet ellerine yurdunda aç bırakıldığından, O'nu da mektupsuz komadım.

«(...) Bir kulübeden bahsetmiştim yedi yıl önceki mektubumda, başıma yıktırılan!

O kulübe, ev olacaktı. Evde eşim, derede ördeklerim, kuşağında denizimizin sesi. Açıldığımda engine, umutla uğraşırken hiç bıkmayacağım, asla usanmayacağım. Sahilde merak eden eşimi düşünerek ona koşmak gibi bir mutluluk yerine, yıllarca bir sandalın tentesi altında mutsuz yaşamaya itilmek!

Yeryüzünün vatani, insan soyunun milleti olduğuna kendisini inandırmış RUM denilen PAVLOS MOSHAKİS... Şimdi Yunan'a sürüldü, Atina'da. Orada TÜRKOLOS -Türk tohumu diye nitelenen mazlum. O mutsuz kulübeyi tuvaline adımla resmetmişti. Ressamdı aynı zamanda. Şimdi tablo, başımın ucunda asılı diyor bir mektubunda. Onun bir örneğini 1972 yeni yıl hatırası olarak karta dönüştürüp bana göndermek lütfunda bulunmuş. Bulduğum koşullar içinde hatırladıkça o günlerimi, tarifi güç azap oluyor bana, gözüm görmesin onu. Yedi sene sonra nire, şimdi nire demeyin bana, daha dün gibi kelek üstünden düşüp Fırat'ta boğulduğunuz, öldüğünüz

haberi; sonra bunun röportajınıza bir giriş olduğunu anlamış ve sevinmiştik. Daha çok yaşayın ölümlü can sevenim. He-diye, mediye olmaz ama, hem umutsuz hem mutsuz bir kişi olarak sizlere gönderiyorum bu kartı, 1972 yeni yıl hatırası. Bana cevabınızda «Senin gibi yurtseverler çoğaldıkça, böyle gelmiş böyle gitmeyecek» diyordunuz, hani nire? Az mı yedi sene ışık hızına ulaşmamız biz ölümlülere?

Çok mu tez canlıyım dersiniz?

Öyle olsun ağabey.! Sizi severim, mesleğini can severliğine hasredenlersiniz, takdir ederim. Bu didinmemi, bir motorla değerlendirip yurda getirip bir tekneye sahip olduğum zaman, adını İsyân diye yazıp çabalarken denizde gözünüze ilişirsem, hemen tanıyın ve gelip tanıtın kendinizi. Şimdilik elveda, iyi günlere, hoş vakitlere.»

KİMDİ BU ADAM?

Kimdi bu adam, yeryüzünün vatani, insan soyunun milleti olduğuna inanmış, RUM denilen PAVLOS MOSHAKİS, şimdi Yunan'a sürülü, Atina'da, aynı zamanda ressam? Yaman meraklandım!

Ve oniki yıl sonra, 1 Ağustos 1984'de, Antalya'nın Gazipaşa ilçesine dokuz kilometre uzaklıkta, en yakın komşumuzun Tanrı olduğu bu akevde Pavlos Moshakis'in, kısaca Pavli'nin ve Özer'in yaşamını yazmaya başladım; bu kitap, o yaman merkımin sonucudur.

.....

«Sayın Ağabeyim,

Almanya, 6 Şubat 1972

Hürmetle ellerinizden öperim.

Evet, yazdığınız gibi, seneler dilsiz bir suyun aktığı gibi akıyor, iz bırakarak. Nice dilsiz suların aktığı yataklar gördüm, o dilsiz akan suların iz bırakmadığı yataklar görmedim!

Ömrü denizde geçmiş insana kara zordur ağabey, sanki dört senedir yaşamıyorum. Almanya'dan bir arkadaşım durmadan bana da gel diyordu, bir sabah uyandığımda arkadaşımın karşısındaydım Almanya'da! İkinci günün sabahı bir pazardı; arkadaşım, (Bir yere davetliyim, sen de gel) demişti. Birgün önce utanç duvarını görmüştük, sermayenin ördüğü. Hür Berlin'de yürürken, gözümde başka duvarlar örülüyordu, Zeytinburnu. Kazlıçeşme. Taşlıtarla. Acaba hangisiydi utanç duvarı? Burada bazı Alman gençlerle tanıştım, bana, dünyada en üstün makinanın insan olduğunu öğrettiler ve insanları bir sevgilinin sevgilisini severmişçesine sevmeyi ve daha nicelerini; ama en çok, en üstün makinanın insan olduğunu tuttum.

1969'du ağabey,

Kumkapı'da idim, paydostu. Sahile akan lâğımlar ve çöp-

lerle kucak kucağa ufacık balıkçı limanında yüzlerce kişiydik. Oltacı, tonozcu, dip ağcısı, manyatçı, tarlakoz, tayfası, reisi.

Bir fabrikada grev vardı.

Reis geçinenlerden birisi, her sabah, on balıkçı tayfası götürüyordu ayağına gelen fabrikanın arabasıyla. Akşam paydos zamanı aynı araba, aynı reisle limana dönüyordu, yevmiye elli lira arabadan indiklerinde hemen ellerine dağıtılıyordu. Dikkatimi çekmişti, bu işten sarhoş dönüyorlardı! Ne iş görüyordu ki bu fabrika?

Beş-altısı, ellişer liralarını birleştirip denize çıkacakları zamana kadar yaptıkları aleme bir gün ben de katıldım. O gün öğrendim ne iş yaptıklarını, öğrendim ki... Fabrikanın adı (G), «Aç İz-Ne Olacak Halimiz?» Grevin kaçınıcı günündeyseler, çalışanların eşleri de gelir olmuşlar her sabah fabrika kapısına grevci kocalarının yanına, kucaklarında bebekleri.

Fabrikanın dış yanında ceviz ağacı altına bu limandan seçilen on kişi de her sabah mesai saatinin bitimine kadar oturuyor, fabrikayı korumaya görevli polislerin ardında. (Korkmayın, polis bizdenmiş, sövün işçilere...) Her sabah, bütün gün! Ceviz ağacının altında her türlü içki, elli liranın haricinde. (Limanca nasıl biliyorsanız, basın gamotoyu!)

Hele hele, elleri liranın ışığından başka ışık görmemiş (.....) nam-ı diğer Tekir yok mu Tekir? Akşamki sarhoşluğu ile sabah kayıktan kaldırılmış çul-çaput, kırmızı sakalıyla, ayağında çizmeleri, şartlandırılmış aklı ile erken erken kafayı cilaladığı vakit bilhassa, başlarmış işçilere ana-avrat! Maksadı işçiler bunlara hücum etsin.

Bir akşam yine yanlarına sokuldum, birşeyler olmuş, anlatıyorlardı. Bir tanesi ki limanda en uzatmalı, altıparmak Habil,

«Ulan bir daha böyle şeylere sokulmayın, papazı bulursunuz» dedi.

Sabah gazetede okudum ki, bakın 29 Aralık 1969, PENCE-RE'de, Şerif Aygün'ün katilleri kim? Odur budur, bilindiyse de bulunamadı, canım ağabeyim. Günde on kişiye 500 lira

veren fabrika, reis'e ne veriyordu acaba? Şerif Aygün'e yapılan otopsiye göre, polis kurşunuyla değil başka bir tabancayla öldüğü anlaşılmış; rapor böyleydi, kimdi bu tetiği çeken, ne oldu Şerif Aygün'ün çoluk çocuğu?

Reis mi? Bir ermeni hatunla evli, fabrika sahibi veya ortaklarından biri de ermeni. Fabrika Müdürü, 27 Mayıs'ın müstafi saydığı bir polis müdürü. Evet, hepsinin üzerinden af lar geçti, ne yarar sağladı Şerif'in eşi, yani dünyanın en üstün makinası buna mutlak «Kader» dedi!

Bir yurda dönüşte, Yeşilköy'de başıma gelenler ise ayrı bir acı. Sabah indiğim Yeşilköy'den Beylerbeyi'ne gün kararken varabildim, beni gören, beklemeyen anam, oğlum diyordu, yavrum aç mısın, yorgun musun? Hiçbiri değildi, orada gördüklerim, başıma gelenler perişan etmiş, yıkmıştı beni, rüşvetler!..

Ertesi günü iskeleye indim, arkadaşlarım sarıldı boynuma, ekmeç paralarını unuttular, yapmayın etmeyin dediysem de boş! Özlemiştir, midye de yersin değil mi? Yaktılar ocağı, koydular ızgarayı, manavdan aldıkları çam kokulu sandıklar alev alevdi, tuzsuz tereyağı ile kaba Çinekop. İzmaritler ki Mercan mısın mübarek, onun ateşi harlatan boklu kebabı ki iskele meydanında! Bulmuştum dünyamı. Ulan diyordum kendi kendime yapsana buntu bir Avrupa iskelesinde, caddesinde! Şimşek gibi iner bir helikopter başına. Derken yanıştı bir vapur iskeleye. Sabah, beni görmeyenler de dönmüştü nafakaları denizden, deniz anamızdan, amma az amma çok nafakalı, Tekir, Barbunya, Kofana, Lüfer. Koca bir Sivri var on-oniki kilo, (Bu da kurbanımızdır) diyerek kesiverdiler, şenlendi ızgara.

Basri bağılıyor vapurdan çıkanlara doğru şenlik olsun gibilerine :

— Pirzola neyimiş, balık-ekmek, balık-ekmek!

Yaklaştı bir çift, istediler.

— Buyrun, dedim. Siz de katılıp yiyin.

Ama onlar sordu:

— Kaç para?

Nihat, «Satmıyoruz, buyrun yiyin» dedi onlara. Kabul et-

mediler. Uzaklaştılar ki, hanımın belli belirsiz kabalaşmış karnını görünce kavradım durumu, kaptığım gibi yarım ekmeği, ellerimi yakarak ızgaranın üzerinde ne varsa ve ekmeğin arasının aldığına düştüm peşlerine. Erkek kabul etmiyor, mübarek bayramdır diyorum, buyrun, eğer almazsanız atacağım yere günahı sizin. Anca kabul ettiler.

Oturdum bir sandığın üzerine, münasebetsizlikti yaptığımız aslında ele güne karşı. Daha oniki günüm vardı, anamın yanından hiç ayrılmadım. Bir önceki gelişimde anam muz'dan bahsetmişti, gene hasta idi. Ne hikmetse ölümü yakın hastalar hiç olmayacak şey isterler yemeğe, buna halk arasında (amelini yiyor) derler. Bak, amelini yiyor, ölecek dedim. Belki yiyeceği muz azmettirmez yaşamaya! Bir dahaki dönüşüme kadar ölmez ve böyle düşünüp almamıştım muz. Burada bir kilo ekmekten ucuzdur bir kilo muz. O muzları gördükçe hevenk hevenk asılı, sanki anam gibiydi benim için. Bir yıl dert oldu içime, bir gün bir tane almadım, yemedim. Neyse, anama bir hevenk yirmiiki kilo muz dalı aldım, (canın istedikçe ye anam) dedim. Ama, ona ye anam demek değildi maksudum.

Ben ayrılırken ağlamadı.

Ne zaman döneceksin, diye sormadı, sadece peşimden bir maşrapa su serpti.

O iznimde en mutlu günlerim onunla geçti. Evde bulaşıkları yıkar, yemekler yapardım, çocukluğum aklıma gelir sorar anlatırdım. (Ana) demiştim, (Ben hangi tarihte doğdum?) (Onuncu cumhuriyet bayramından on gün önce Kuzguncuk'ta doğdun) dedi. (Peki) dedim, (Seni hangi rüzgârlar attı Sivas'ın Şuşehri'nden?)

Altı-yedi yaşlarında varmış. O havalide Ermeniler çokça imiş, sonra ne olmuşsa olmuş Ermeni Türk birbirini gırtlaklar olmuş! Bülbül mahallesinde otururlarmış, nedense bütün halk kaçmış, yalnız kalmış günlerce saçöğüleri bit içinde. O havalide Kaba Sakal Reşit Paşa asayişle ilgili, görevli. Hanımı, anamı bu durumda buluyor, ona sahip çıkıyor, böylece İstanbul'a geliyorlar, şoförleri İsmail ile evlendiriyorlar.

Bir oğulları oluyor. Yazlığa Kuzguncuk'a gelirlermiş, yazlığa gelince her aile, muhakkak yataklar atılırınış, hallaçlarca. Onyedi yaşlarında bir yorgancı kalfası geliyor eve, üç gün çalışıyor. Bu kıvrıcık saçlı, geniş alında kömür gözlü kalfa anamın gönlünü çeliyor.

İsmail efendi yaşlı imiş, nikâh dersin, imam nikâhı! Paşanın hanımı hoşgörülü, anamın arzusuna bir şey demiyor, onaylıyor da ve anama babama maddi yardımlarda bulunup, başlarına bir kulübe ile çift beygirin çektiği araba dolusu eşya, babama bir dükkân. Babam usta oluyorsa da nafile. Önce ben dünyaya geliyorum, sonra ikizler. Babam okur yazar değil, anam arapça, yeni alfabeyle vakıf. Gece kursları vardı, anam babamın elinden tutup götürürdü kurslara ben de yanlarında. Evimizde bir borulu gramofon vardı, bir de kanarya. Babam bunları anama borçlu değil de parmaklarındaki hünerden sanırcasına, anamı hor görürdü. Askerlik çağı gelmiş geçmiş, her merhaba dediğini eve toplar yerler içerler o it marka gramofonla alemler...

Anamın karşı duruşlarına içerler, döverdi o kafayla. Bir akşam babamı asker elbisesiyle gördüm, kardeşimle birlikte köye gönderileceğimizden söz ediliyordu ve bir akşam bir tanıdık yanında vapura bindirildik, üç gün üç gece deniz, İnebolu'ya, oradan bütün gün yürüyüp, denizden bir duvar gibi yükselen, eşeğin bile zor çıkabileceği köye ulaştık ve ebe-min bir dizinde ben, bir dizinde kardeşim. O ise mırıldanıyordu (Zahir bunlar benim torunlarım mı?) Peri Zekiye'nin kucağındaydık onca yorgunluktan sonra. Dedemin bir gözü kör, farketmez derdi, Çanakkale, Sakarya, orada kalmış. Ekmeğimiz mısır, ışığımız çıra, sabunumuz küllü su.

Anca bir sene sonra belki değil, dünya harbi dediler!

Ve anam, babamın çırağına varmış dediler!

Yaşam savaşı içinde boğuşan dedeme bu çok ağır geldi, bir sene sonra öldü.

İki kardeş evlatlık verildik dağ köylerine. Ayağım çarık-sız, yaz kış sığır güderdim, sanırım açlıktan olacak, kardeşim kiraz ağacına çıkmış, Deli Huriye bir taşla kuş gibi uçurmuş onu ağaçtan, yarası kurtlanmış.

İnmiş bir gün deniz kenarına, sonra onu gören olmadı!

Ve sonra ben de indim deniz kenarına, yürüdüm batıya doğru. Ama hep korkardım kurtlardan, sahilden yürüyordum, kurt çıkarsa atarım kendimi denize diyerek, ot yiyerek, müzmüldek yiyerek ve İnebolu göründü.

Cumhuriyet gemisi, korkmadan bindim sandala ve çıktım gemiye, deniz tutan ekmeğini yiyemeyen ambar yollarının ekmeıklarını yiyerek, sularını içerek, İstanbul... Sonra koştum Kuzguncuk'a, anamı bulamadım.

1942. Ekmek vesikayla, bir eylül akşamıydı, duydum ki anam Beylerbeyi'ndeymiş, işitmiş geldiğimi ve gelsin demiş.

Bir köşkte bekçi!

Günlerce çöp tenekelerini eşinmiştim ve açtım köpek gibi. Dermanım yoktu Beylerbeyi'ne yürümeye, anam ya, bir ışık doğmuştu içime. Faika hanımın yalısı yanında metrük bir yıkıntı ve arsa, arsada bir incir ağacı. Köydeki idmanıma güvenerek hemen çıktım, açtım, perişandım tastamam dört tane incir yemiştım ki uçtum aşağı! Faika hanımın üç yalı batısında kimsesiz bir Ermeni ölmüş, kokmuş, kimi yerlerini fareler yemiş, polis kırmış kapıyı.

Düşerken çığlığımı Faika hanım o polislere bildirmiş, bir bekçi geldi:

— Ulan o... çocuğu, senle mi uğraşacağız?

Ve tutup kolumdan hızla savurunca nasıl bağırdıysam o sırada bir tanıdık ağabey koşar gelir alır bekçinin elinden. Karakol. Payton. Üsküdar. Tranvay ve Numune hastanesi. Dediler ki, (sol köprücük kemiği kırık!)

Sol kolum dışarda, boynuma kadar alçı içinde koğuştta yürüyebilen bir sakat, yürüyemeyenlerin işemeleri için ördök taşıyan. Bir Uğur doktor vardı, ilgilenirdi benimle ve bir dergi vardı *1001 Roman*, yüz para, alırdı bana her hafta.

Dizkapağı apseli, Kuzguncuk'tan tanıdığım birisi geldi, o da Uğur. Feryad ediyordu acısından, (Utanmıyor musun) dedim, (bak şu halime) sustu. Günler sonra beni okutmaya başladı, alfabeyi biliyordum, hemen onbeş günde söktüm okumayı. Doktor Uğur bey bırakmadı beni hastaneden üç

ay ve sonunda varabildim anamın yanına, babam asker, anamın yeni kocası da asker, yeni kocasından sekiz aylıktan fazla hamile.

Öteki kızkardeşim evlatlık.

Yalnız, ışıksız, metruk bir köşkte bekçi olan anam ağır-laştı bir gece, garibim, (Oğlum) dedi, (Koş karakola, anam gebe de, ağırlaştı.)

Yedi gün köşkün bahçesinde ağaçlardan doyundum.

Çaputa sarılı bir bebeyle, ayağında terlik, anam geldi. Yedi günlük kızkardeşime ben bakarken anam Kaba Sakal Paşaların varislerine hizmetçi! Nişasta pekmez bırakırdı anam, öğretmişti nişastayla pekmezin nasıl mama olduğunu ve sıcaklığını kontrol için ağızıma getirdiğim zaman, aç mi-deme yutmazdım hiç, altını kirlettiği zaman altını arırdım sevgiyle.

1945 oldu. Ben yeni babamın yanında çırak. Doğru dü-rüst doyamıyorum vesikanın kalkmasına karşın. Bir evden cenaze çıkmaya görsün, gelsin hallaç, veremden mi öldü, frengiden mi, teneffüs ettikçe o pamukları tükürdüğümde çamur çıkmaz mı ağızımdan, öğrenirdim. Hele hele yeni ba-bamla anamın muhabbetini hiç çekemezdim.

Okumak. Okumak ama nasıl, neyle? Yalınayak bir müş-terinin evine gittiğimde evin hanımının ayaklarımı yıkatıp ayağıma bir çift çorap giydirdikten sonra beni içeri alması ilk isyanım oldu.

«Gitmiyorum dükkâna!»

Anamın ilk yabanlaması işte o zaman oldu.

«Dükkâna gitmeyip de baban mıdır ekmeğini yiyeceğin?»

Kendimi sokakta buldum.

Sonra dayanılmaz bir yaşam, yaşam denilirse...

Sorumluluğunu kimsenin almadığı, göğüsleri yeni bitmiş garibim kızkardeşimi evlendirdiler.

19 yaşındayım, en utandığım, saydığım, çekindiğim, genç kızlar.

Ah Allahım, birinin koluna gireyim yüz metre yürüye-yim sonra öleyim. Yaşamak ney ki? Hele birisi gözlerime bakmayagörsün, aylarca etkisinden kurtulamazdım.

Bir gün arkadaşlar, mahalledeki bir kızın namusuna sahip çıkmak istediler, sulanan adamı kıştırıp dövelim dediler, takıldım peşlerine, köşkün bahçesinde onu gözlerken, beklerken uyuyup gitmişiz selvinin dibinde! Bir tekmeyle uyan-dım, uyan-dım ama başımızda bir komiser, polisler, bekçi-ler, karguların yuva yaptığı metruk köşke hırsızlığa gelmi-şiz! Bekçinin getirdiği çinkoları polisler sırtımıza yükledi ver elini karakol, tutanaklar ve içeri, sonra ilk duruşmada altı ay yirmi gün!

1952 yılını Paşakapısı cezaevinin adem babalar koğuşun-da buldum! Bir ufak sovana hasret!

Bir Hamdi vardı, yorganı kırmızı olduğundan komünist diyorlardı, yoksulun ta kendisiydi, ne kadar kızsam da is-temesem de sefil anam, yine gelirdi her cuma üç-beş liray-la, bunu bölüşürdüm Hamdi ile ve dizinin dibinden ayrılmaz-dım, dinlerdim anlattıklarını ve aklım yatardı söyledikleri-ne ve birgün «tahliyesin» dediler, haftasında da «Askersin.» Ve neden sonra «insanlık ideali için» ver elini Kore! Ah ağa-bey ah, nasıl bir Kore, senelik bir bakirenin ücreti otuz do-lar ve tabii insanlık ideali için! Yüzyirmi dolar alıyordu Amerikalı er ve o dolarlarla o Güney Kore denilen Kore'nin ırzını tesbih gibi dizmişlerdi Birleşmiş Milletler insanlık idea-li için!

Bunaldığım, daraldığım bir üç kasımdı. Rumelikavağı'n-tıydım. Bir deniz emekçisi girdi kahveden içeri, ne sağını ne solunu tanıyor, dudağı yarılmış, Çolak Kemal'in kahvesi-ne, çöktü bir masaya hiçbirimizde ses yok. Kahve sırf olta-cıların kahvesi; dip ağcılar, midyeciler, reisler, tayfalar ay-rı kahvelerde oturur. Kulağına kar suyu kaçmış torik balığı gibi bu da nereden çıktı diye bakiştık birbirimize ve hiçi-rimizde ses yok.

Çok dövüldüğü, çok acı çektiği belliydi ağabey. O ise, kesik kesik, kısılmış sesiyle anlatmaya başladı:

— Anam hasta dedüm, senin için pay mı göreceğiz de-düler, pulatkayı aldın, yetmez mi? Peki dövmeye dövdünüz pirtümü niye aldınız, ben nasıl giderim anama?

Hemen bir tepsi dolaşmaya başladı.

İşte o gün size mektup yazdım, nereye baksam, ne yap-sam kahroluyordum, kahrımı size yazdığım mektupla yen-meye çalıştım. 3 Kasım 1965 *Gide Gide* 8, *Denizi Yiyenler* ve «bir mektup.» O *Gide Gide* 8'i de üç sene sonra başıma çok kötü bir iş geldiği zaman polise yakalanmaktan korkarak Eminönü'nden Cağaloğlu'ndan yukarı Kumkapı'ya inmek üzere vitrinlere bakarken gördüm. İsminizle başka kitapla-rınızı *Gide Gide* dizilerinizi, yok paramla daldım içeri, bir-kaçını aldım. Mektubumu öyle heyecanla okudum ki kitabı-nıza aldığımız, o günkü zanlılığımdan bir aydır onca kork-madım. Önce bir mektubunuzu almıştım, sadece yakında bir kitabım çıkacak «Denizi Yiyenler» bölümünü sana ithaf ede-ceğim diyordunuz. Hangi kitap, hangi yakın? Biz, deniz in-sanlarına zaman mefhumu bir şey değildir, üç sene sonra okuduysam da!

Acaba okuduklarım başıma bir iş açar mı, yani yazdığım mektup? Bir deri fabrikasının sahibinin oğlu vardı, bana «Bak, sen onlar yalılarda otururlar bize kulübeyi çok görür-ler yıkarlar başımıza diyorsun ya, sınıf ayrılığı yapıyorsun, sana bu, yedibuçuk senedir» deyiverdi ve ekledi, «O, uyanık bir adammış ki İstanbullu balıkçı demiş, sadece adını yaz-mış, soy ismini yazmamış.» İşte o zaman rahatladım, ko-runduğumu anladım.

Pavli ağabey de dayanmam için sayfalar dolusu mektup-lar yazıyor sizin yazdığınız gibi, sağolun. İstedığınız üzerine ve size güvendiğim için Pavli ağabeyin bana gönderdiği mektupları size gönderiyorum, bunun için O'nun kim oldu-ğunu ayrıca yazmama gerek yok, anlayacaksınız mektupla-rından.

Ellerinden öperim *KIZAMIK MELEKLERİ'nin* amcası.»

Not :

Bir eski tanıdığımdan mektubuma cevap aldım, çok se-vindim, siz de sevinirsiniz diye size yolluyorum.

BİR DIŞIŞLERİ MENSUBUNDAN ALMANYA'YA MEK-TUP

« (...) Göndermiş olduğun lütufkâr, lütufkâr olduğu ka-dar da samimi ve tatlı mektubunu aldım, ne kadar sevindi-

ğimi bilemezsin. Birdenbire beni tanıyacak mısın diyorsun, nasıl tanımam? Ben Numuna Hastanesi'nde ayağımdan zırlarken beni sen teselli etmiştin, zannedersen sen de incir ağacından düşüp kolunu kırmıştın. Üstelik bana, yoğurtlarını yemeyenlerin yoğurtlarını koğuşlardan toplar getirirdin değil mi?

Canım kardeşim,

O, *1001 Roman*'lar artık tarihe karıştı, artık hepsi hayal oldu. Okuma meselesine gelince, şayet bunda bana biraz hisse ayırıyorsan o senin centilmenliğinden ileri geliyor, kadirbilirliğinden. Hepsi senin kişisel kabiliyetindendi, herşeyden evvel ben senin kadar sevinçli, mutluyum bundan...»

Mektup yaşam bilgileriyle sürüp gidiyor ve imza, Uğur.

PAVLOS MOSHAKIS

Cumhuriyet Gazetesi, Ankara Bürosuna posta öğleye doğru gelir ve postacı çantayı boşaltır masama. Adıma yazılı kocaman bir zarf, özel ulak, uçak, taahhütlü.

Açtım, Atina'dan Almanya'ya gönderilmiş yedi sekiz mektup. Çizgili, eskilerin bildiğiyle «esercedit» kâğıdına, inci gibi yazılarla, gayet düzenle yazılmış mektuplar, kimileri uzun mu uzun!

«Sevgili Kartleşim Feridun, *Atina, 9.9.1971*

Kusurumu affet, ismini Feridun yazıyorsam.

Çünkü insan nasıl alıştı ise birisini çağırarak, o isimle falan insan olduğunu anlar. Zira, insanların adları ruhumuzda mühim rol oynuyorlar. Bu sebeple Hristiyanlar diyormuş: Bir çocuk doğarken ismi ile beraber doğar. Diyeceksin benim ismim şu, evet ama ben seni tanıdığım zaman Feridun tanımışım. Bunun için ben sana Feridun söyleyeceğim.

Yatağının üstünde, yani başım üstünde senin tablon asılı. Dere içerisinde ve Mişel'in eski botu üstünde kulüben var. Belki hatırlarsın, bu tabloyu orada yerinde yapmışım. Bu tablonun ismi de Feridun. Balıkçı arkadaşımın ikâmetgâhı. O kadar grafik, o kadar ruhlu, insan bakarken böyle-

sine düşünür: Acaba der, böyle hayat yaşayan insanlar var mı dünyada? Tabii, kendileri yaşayamadıkları için ötekiler için düşünürken, ne güzel hayat diyorlar. Evet, biz de böyle bir hayat ömrümüzün en çok seneleri yaşadık. Ama, acaba, bunu eklemek ve yaşamak mecbur etmişti? Bence yok! Öyle diyorum. Ruhumuz böyle severdi yaşamak, bunun için vücudumuzu da mecbur etmiş ayazda ve külübelerde yaşasın. Allahımıza şükür çok şükür, kardeşim. Sen şuna bak ki, şimdi ben ne hasret çekiyorum o boklu dere için? Eğer bir sene o boklu dereye gelemesem, hastalanıyorum. Sen de böyle oldun, farkındayım. Her neyse sevgili kardeşim çok memnun oldum Almanya'ya gittiğine, bu nedenle sana ne söyleyeyim bilmem, zira sen, pişmiş bir insansın başkasının nasihatına ihtiyacın yok, inşallah pek çabuk muradına kavuş, kalbin nasıl isterse öyle yap. Sade benden bir tek söz var, dikkat et ki muvaffak olasın, ne olursa olsun bu fırsatı elden kaçıрма. Artık yeter, şunun bunun kölesi olmayalım. Hiçbir vakit, yaşadığın o zor ve kıt günlerini aklından çıkarma. O kış mevsimleri, soğuk, kar tipi, sandal içinde yatmak ve gene aynı sandalın içinde soğuktan donarak bir lüfer tutmak! Veya boklu derenin içinde, haftalarca bir balık gelmesin, sigarasız, katıksız pinekleme! Yok kardeşim. Dikkat et diyorum, kendine hesaplı bir program yap da, böyle kalem elinde yolunu yürü. Ve madem ki şimdi bir de hayat arkadaşın var, bu sefer hayatta daha cesaretli olman icabeder.

Benim için soracak olursan hamdolsun kardeşim, şimdilik öyle diyelim iyiyim. Halbuki bilsen kardeşim, ah bir bilsen, bir bilsen... Daha iyisi hiç bilme! Çünkü senin derdin sana yeter. Biz fukaralar daima böyle sürüneceğiz, umarım kardeşim bu sefer sen muvaffak olasın, sen daha gençsin, ondan sonra Türksün! Nereye gitsen gene vatanına gelip onun sahibi olacaksın. Ama ben öyle değilim! Ben, sanki Allah'tan kahredilmişim.

Çünkü Ben Halis Bir Türk Vatandaşı İdim

Ne Türkler, Türk olduğumu inanın söylemezlerdi, ne de şu mendebur gövurlar beni Yunan isimletiyorlar. Yani Türkiye'de iken herkes Gâvur söylerdi, burada ise hepsi Türk derler! Hiç olmazsa burada bir gurur duyuyorum bana Türkölos, yani Türk tohumu derlerken. Çünkü ben, halis bir Türk vatandaşı idim ve daima böyle kalacağım. Sana bunları mahsustan söylüyorum? Zannetmeyesin senden kötü vaziyette insan yoktur. Senin ruhun benim ruhuma benzer. Biz; Türkü, Arabı, Yahudisini ayırmayız, episi Allahın kulları, fakat gelgelelim ki yaşamak vermezler!

Ah Feridun, Feridun, vatanımız olsun, bütün dünya olsun, insanları bambaşka olmuş. Açık göz ol evladım. Şu fena zamanda Almanya'da bir-iki sene, hatta üç sene çalış karınla, bir işte otur, kendini herşeyden kes, hiç aldırış etme sanki hapistesin ve kazandığın parayı bankada sakla, topla; iki-üç seneden sonra sanki dünyaya yeni geliyormuşçasına bankadan toplu paranızı alınız ve vatana dönünüz. Çünkü belki üç sene sonra vatanımızın düzeni değişir, belki milletimiz az olsun uyanır, o zaman daha rahat bir hayat yaşarsınız. Memlekete bu sefer geldiğimde çok sevdim gençlerimizi. Ama bir düzensizlik olursa yaşamda, memlekette gırgır da alsan, motor, tekne de alsan bizim gibi insanlar bu ortamda ekmek yiyemez, haram gelir vallah böyle yaşamak.

Haberleşelim, eskilerden ve şimdiki olan zamandan, Raskolnikof'tan, Dostoyevski'den, Zola'dan anlatırız kardeşim. Seni daima sevmişimdir, sağol beni hatırladın. Aile hanımına hepimizden selamlarımızı söyle, haydi sevgili kardeşim hoşça kalınız muvaffakiyetler dilerim, mektubunu beklerim. Kardeşin, Pavli.»

PARALOMUZ ŞU :

Atina, 22.2.1972

« (...) Parolamız şu kardeşim, Sıhhat-Sabur-Ve kuvvet. İnşallah Cenabı Hak istediklerimizi yerine getirecek.

Günler bir-bir hergün gidiyor ve haftaları teşkil ediyor, bu haftalar da olup giderken, ayları teşkil ederek, bunlar da kaybolup gidiyorlar ve böylesine seneler teşkil oluyor ve insan hangi yerde yaşarsa, hangi yerde bulunursa, bu vakit, bu zaman daima gelip geçer hayatından. Ve bizim gibi zavallılar, vatanımızdan uzak olanlar, hesaplarına, şu gelip-giden zamanı katacak ki sonunda muradına ersin.

Hapishaneye birinci girdiğimde... koskocaman on altı ayı nasıl geçireceğimi düşünürken, hergün hapishane duvarına bir çizgi çekerdim. Bu çizgiler hergün çoğalıyordu, her geçen gün bir yeni çizgi yer alıyordu koca duvarda. Böylelikle aylar geçmiş, sene geçmiş ve sonunda gideceğim ve hapishaneden çıkacağım gün de gelmiş! Ve emin ol, ne zaman son günüm gelmişti, hapishanedeki arkadaşlarımdan nasıl ayrılacağımı düşünüp hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Birbuçuk sene hapishanede kapalı nasıl geçmiş bilmiyorum. Bunun için Özerciğim vakit hiç yerinde durmaz, hergün geliyor ve geldiği gibi gidiyor. Maksat, şu gelen ve giden zamanı yaşamak tarzlarımızda biz kendimiz bir düzene koymalıyız. Yani, şu vakit boşa gelip gitmesin. Anlıyorsun değil mi kardeşim? Her ne kadar zor geçse şu vakit, ne kadar aleyhimize olsa veya her ne kadar kendimize tatlı ve hoş olsa... hiçbir zaman yerinde bir saniye bile durmaz! Hep gelir ve gider ve bir bakarız, son günümüz gelmiş. Ama, şu gelen günden istifademiz oldu mu? İşte senin dikkat edeceğin en ince nokta. Şu mübarek son gün gelirse muvaffak olman lâzımdır! Ve inşallah kardeşim muvaffak olacaksın.

Bu Şair Yaşadığımız, Çektiğimiz Hayatı Yazıyor

Gönderdiğin şairin şiirlerini tabii ki okuyorum. Fakat onları sonradan bir daha okuyacağım. Bu şairin şiirlerini iyice anlamak için ve çok derinden almak için birkaç defa temiz bir dimağla okumak lâzımdır. Bu şair şiirinde sevdaya ve kadınlara dair şiir yazmıyor. İyi anlamak lâzımdır, bir gizli noktadır bazı mısraları sanki. Ben de anladım ki bu şairimiz dünya şairlerinden bir tanedir. Çok heyecanla oku-

dum; sanki yazdıkları, şiirleri beni bir kâbustan uyandırmış ve sanki şiirleri içinde beni de yazıyormuş. Yazacağım bu mevzuda daha, ama bir kez daha oku sen de, göreceksin ki şiir yazmıyor sanki yaşadığımız, çektiğimiz hayatı yazıyor. İşte o zaman onun yolunda ve hayatında ben de beraberdim, ben de onun gibi aynı zamanda bulundum. Aynı günleri yaşadım ve ben de onun gibi aynı şekilde olayları görüyordum. Bunun için ben şair değilim onun gibi yazayım olayları, okuduğum zaman heyecanlandım.

Sana bazı hatıramdan yazacağım ve göreceksin ki bu şair şiirlerinde kimseye propaganda yapmıyor, belki o düşüncededir, ama o düşüncesi de memleketi içindir ve bilimemkimlere satılmış değildir.

İşte sevgili kardeşim, beni soracak olursan ne diyeyim bilemem ki? İyiyim desem yalan olacak, fenayım desem biliyorum benden çok kötü durumda olanlar vardır. Fakat, hayatım çok zor ve çok çirkin, çok azaplı geçiyor. Her gece sancı, her gece hortlak gibi yatağında ah of diye sancılardan hayvanlar gibi uluyorum. Bunun sonu ne olacak? Allah düşmanıma böyle hastalık vermesin, hoşça kal kardeşim diyorum.➤

BU ADAM ÇOK BÜYÜK BİR ŞAİRDİR

Sevgili Kardeşim,

Atina,

Sana yeniden aynı konuda yazıyorum, göndermiş olduğun iki cilt şiir kitabını aldığımı yazmıştım sevinçle. Ne ki bugüne kadar maalesef şiirlerini okumamış ancak Dünya Ansiklopediasında yaşamını okumuştum ve Rumcada onun hakkında bir sanat kritiğini. Ama senelerdenberi çok isterdim topluca okumayı, ama nasıl?

(...) Ve hemen okumaya başladım, baktım dalıp gitmişim ve heyecandan ikinci ciltten başlamışım!

Doğrusu bu adam çok büyük bir şairdir. Şiirindeki dil, hatta şive zaman zaman tam manasile zevkle okunması için, her çeşit bilgide okuyucu kolaylıkla okur ve zevkine doyar. Şiirlerinde sözlerinden başka bir de sanki onları resimle de

süslere ve okuyan sanki bir nevi resimli şiir okur gibi bir zevk duyuyor. O kadar cazip kılmış ki tarif edemem kardeşim. Zira, bir de benim gençliğim zamanını bahis ederken sanki yeniden o seneleri yaşamış gibi oldum. Sen de okuduğun gibi, görmüşündür, şair eserlerindeki kahramanlarını daima basit adamlar alır ve yapar ya bir mahkûmu, ya basit bir köylüyü, ya bir askeri, derken hainleri de gösterir. Ah be kardeşim, ne yazdıysa bilmiş ol diyorum sana, hepsi doğrudur.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında kimileri faşistler kazan- sını isterdi, Almanlar; ama milletimiz istemezdi, halk inanır- dı sonunda müttefikler kazanacak. Bir gazete vardı sadece Hüseyin Cahit Yalçın'ın gazetesi *Tanin*, sade bu gazete ya- zardı serbest olarak, tarafsız, müttefikler kazanacak diye. Ve ne zaman yazıyor şair şiirlerinde, (gazetecilerimiz Ala- manları propaganda etmek için para alıyorlardı), bu da doğ- rudur. Nasıl da para kazananlar vardı Almanlardan, her ka- demeden, her meslekten; bütün memleketten topladıkları paçavraları, Almanlara satarlardı askerlerine elbise için, İngiliz daha fazla para verirdi, hayır satmazlardı onlara. Ekmek karaborsadaydı ve niceleri, halk perişandı, tüm hal- kımız askere alınmıştı vatana hizmet için ama kimileri de milyoner oluyordu. Perapalas, Tokatlıyan, Ankara'da Anka- ra Palas tıklım tıklım bunların simsarlarıyla doluydu; o ta- raftan zenginlik su gibi akarken öbür tarafta bütün millet sefaletin içinde geberiyordu hergün.

(...) 1939 senesinde askere dâhil ettiğimde üç sene ol- muş kimse teskere alamıyordu. Bizler bir gün bir garnizon- da toplattırıldık, babalarımızsa varlık vergisi için sürüldü- ler evlerinden barklarından.

Acı günler yaşadık, çok acı... Stalingrad'a karşı taarru- zu püskürtülmüş Almanların ve Almanların çelik orduları bir mukavvadan kale olarak yıkılmaya başladı, bizler rahat- ladık; o koca şehir hem bizleri, hem vatanımızın haritadan silinmesini kurtarmıştı.

(...) Söylediğim gibi, eğer şu canavar ve cani faşistler

memleketimizin içine girselerdi halimiz ne olacaktı? Evet bu millet, halkımız, çok acılar çekti ve onlar şimdi unutuldu...»

BİZ TÜRKLER

«Sevgili Kardeşim,

Atina, 24.2.1972

Mektubunu aldım ve çok mahçup oldum. Çünkü sizleri hem çok zahmetlere soktum, hem masraflara. Tabii olan olmuştu; şimdi buna karşı sizlere candan gelen teşekkürlerimi sunarım.

Zira biz Türkler hepimiz öyleyiz, insaniyetperver ve misafirperver insanlarız fakat bu büyük nimetimizi bilmiyoruz, bundan dolayı yabancılar hepimizi kendi menfaatlerine göre kullanıyorlar. Eminim kardeşim, sen ol, ben olayım hatta herhangi bir Türk olsa dahi, bizden böyle bir ricada bulunsa hemen hazır oluruz kendimizi feda edercesine, herneysa biz başka insan olamayız vesselam!

İlacımı hangi kanalla gönderdiniz, hemen yaz bana, şimdilik sıhhatim birazcık olsa iyidir. Fakat kardeşim, artık o bildiğin Pavli değilim, erimiş gibi oldum. Buna da şükür diyorum, zira bizden beterleri pek çoktur.

Balık yemeğini çok özlediğini yazıyorsun. Peki ama be kardeşim, orada dondurulmuş balık satmıyorlar mı? Burada çok bol balık var, aynı zamanda en tazesini ve en kalitelisini; meselâ, sinağrit, kırma mercan, litrinos, karagöz, büyük ve iri diller ve bunlardan sonra gelen ikinci kalite balıklar. Bunların hepsi yabancı denizlerden dondurulmuş olarak geliyor, aynı zamanda ucuz ve taptaze, alıp yiyoruz. Meselâ İstanbul’umuzda, fıkara tabakası olan millet, balıkçıdan kırma mercan alıp yiyemezdik. Sinağrit de keza. Öyle iri ve güzel dil de, yiyemezdik. Sebebi, pek pahalı idi fiyatları. Bu cins balıkları orada sadece zenginler alıp yerlerdi.

Burada, 11 Türk lirasını verirsen bir kiloluk bir kırma mercan alıp yıyorsun. Sinağritin kilosu ise 17 liradır, istediğin kadar hangi zaman istersen vardır. Diyeceksin, dondurulmuş balığın ne lezzeti var, hem de sen ki balıkçısın bana söylüyorsun? Hayır diyorum sana, çünkü bu balıkları tu-

tan aletler o kadar modern, o kadar elverişli ki milyonlarca eden bir tekne, hem balıkçı gemisi hem dondurma aygıtı. Ağlar denizden çıkar çıkmaz o dakikada balıkları buz ediyorlar. Bunlardan Almanya'da da muhakkak vardır. İlk geldiğimde ben de bilmezdim, hatta eti bile taze alırdım ve dünyanın parasını şu iki gıda maddesine verirdim! Sonradan öğrendik, çok şükür şimdi hesaba geldik ve aynı zamanda ağzımızın tadını bulduk, çünkü kardeşim Yunan etini yesen ne olacak sanki? Yunanistan'da otlak yerler nerede ve ne gibi derecede hayvanları olacak? Fakat, Arjantin'den gelen etler, Brezilya'dan gelen etler ve Yeni Zelanda'dan hem semiz, hem lezzetlidir. Bulgaristan'dan dahi et geliyor buraya. Bunun için aklında olsun dükkânlarda dondurulmuş et bulacaksın, balık bulacaksın; al ve suya koymazdan önce bırak erisin, sonra pişir ye, ve Pavli kardeşini hatırla.

Geçen gün Karnavalın son günü idi. Hristiyanlarda âdet, bu son günde denizden çıkan mahlûklar yenir. Doğrusu canım bir-iki kadeh rakı çekmiş. Zaten biz neyi isteriz değil mi? Dondurulmuş Karides aldık. Ufacık gene dondurulmuş kalamarya aldık, bilirsin kalamaryaları? Bizde İstanbul'da yok ama sen bileceksin, supyelere benziyor fakat şekilleri daha uzunca ve küçükleri çok makbuldür.

Sonra tarama salatası yaptık. Ve âdet olarak kuru bakladan ezme yaptık, taze soğan ve taze sarımsak, kırmızı turp. Klamaryaları ise bol bol unladım ve sonra çok yanan zeytinyağa atarak, delikli kepçe ile bir-iki sefer karıştırarak tıpkisi midye tavası gibi yaptım. Tahin helvası da aldık ve bütün bunlar hepisi âdet olduğundan bir de bir nevi has pidesi. Hani Ramazan pidesi yaparız ya, ondan adet olduğu için aldık. Bütün bunlar öyle bir iştah vermiş kardeşim, zira turşu da vardı. Herhalde sizlerin de iştahını açmış olacağım ama, belki bunların hepisi vardır orada, alıp yapınız siz de. Rakıyı içtik kardeşim, oh... Vallahi kendimin yaşadığını o gün hissettim.»

(...) Burada kırktan yukarı oldun mu Yunanlılar, insanı gebermiş eşek değerinde dahi tutmazlar, zira hakları çok-

tur, çünkü sigortaları alıp çekilip yaşıyorlar ama, ya bizler ne olacağız?

İstanbul'dan kovulduk. Burada soran yok, işe alan yok, adetleri kanunları başka. Ama yaşayan insanlarız biz de, her şey lâzımdır.

Allahtan ümidimi kesmiyorum. Hele aklıma İstanbul'a bu sene gidemeyeceğimi getirirsem soğuk bir ürperme hissediyorum vücudumda...»

.....

ANKARA - ATINA - ALMANYA

Orhan Peker, o kendine özgü ve yarattığı sözcük «mı-şarıklıkla», yani şımarıklıkla bir kedi gibi masaya sokuldu, «Yau» dedi, «canım hamsi ve bir-iki tek rakı istiyor, kalk bakalım!»

Bu, çocuklarımın isim babası, bin yıllık has ressam dostumu, evlâdım gibi sevip koruduğum Orhan'ı ne zaman kırdım ki şimdi kıracağım?

«Erken değil mi daha?»

«Yau, bütün gün çalıştım, bir lokma yemedim, midem kazınıyor be, haydi kalk, özledim de.»

Hergün bu özlem içindedir.

«Tavukçuya mı?»

«Tavukçuya, hani sen onlara bir hamsi tarif ettin, hatta ahçıyla yaptınız, işte canım ondan çekiyor.»

Trabzonlu Bekâroğlulardan Orhan anlatır:

«Biz Trabzon'dan Bekâroğlulardanız. Neden Bekâroğlu? Bilmem sanma, ama derdim babama, amcalarıma, yau bekârın oğlu olur mu, neden bu soyadı, sonra Peker olmuştu bizimki.»

Sakarya caddesinde, Orhan birden durdu, «Olamaz» dedi, «Acaba O mu?»

Kendisinden birazca uzun, ki Orhan pek uzun boylu de-

gildir, küçücük bir suratın tepesinde leylek yuvası kadar toplu saçlı bir kadına bakıyordu ve sonra burun buruna gelindi, bir an sonra kucaklaştılar!

Orhan, neden sonra tanıştırdı:

«Bak Otyam, bu benim Paris'ten can bir dostum, diş doktoru Rezzan, orada çok çilemizi çekti sağolsun, bu da gazeteci-ressam Otyam. Ne iyi yau, şimdi hep beraber doğru meyhaneye.»

Ve gidildi.

Ve rakı değil, anılar içildi.

«Yau, birgün tam parasızız. En ucuzundan bir bardak şarap içecek kadar bile para yok, ne bende, ne de Mübin'de, kimsede yani! Derken bir baktık, bu geliyor; gerçi Rezzan da öğrenci ama, bilirsin kadın milletinde her zaman üç-beş kuruş bulunur, bu kanyakçıydı, ama bak talihe o da bizim gibi tam zil! Mübin, Rezzan dedi, ne güzel saçların var, açsana şunu. Bu, topuzunu açtı birader, ulan ne biçim saç bu, taa topuklarına kadar simsiyah, zaten bak biraz da japonundur çekik gözlü, vurduk işi gırgıra, Mübin devam ediyor, yahu Rezzan, benim bir arkadaşım var, televizyona reklam filimleri çekiyor, bir sabun reklâmı için sen idealsin, var mısın? Varmış. Var ama bunu kutlayacak para nerde? Derken bu deli karı, beni bekleyin çocuklar dedi, kalkıp gitti, şimdi dönerim diyerek. Yarım saat sonra geldi, geldi ama, ulan buna ne oldu? Ne olacak deli karı, sen git berberine, bu saçlarınızı bana satın diyen berberine, kestir saçlarını, yüklen mangırları koşarak gel. Yahu unutulur mu, unutulur mu, haydi içelim be!»

Orhan akıl almaz korkaktır, doktordan iğneden yana ve dişleri tastamam rezalettir tüm bakımına karşın, muayenehanenin adresi alındı ve ertesi gün Orhan, koltuktaydı karsarı bir renkle ve günlerce sürdü onarımı dişlerinin! Günlerce sürdü iki-üç günlük iş, zira bir saat kanyaklaşma on dakika tedavi, mesaiden sonra!

Kuruluveren sofralar, anılar. Anılar. Çıkan albümler.

«Orhan bak, şunu tanıdın mı, hani asılırdın ya.»

Orhan tastamam keyif yüklü, O şimdi Ankara'da değil

Paris'tedir, bir bulvar kahvesinde, yetmişiki milletle birlikte. Çünkü başlamıştır çok iyi bildiği Almancaya, İngilizce-Fransızca sözlükler katarak konuşmaya tüm içtenliğiyle kendi kendine!

«Bak, şu da Emilya. Hani benim en samimi arkadaşım, İstanbullu Emilyya. Burada bir doktorla evlendi, ama ne ki Yunanistan'a sürdüler, mektuplaşıyoruz.»

Pavli'nin mektupları geçiyor yüreğimden, içim bi-hoş. Anlatımsız bir sızı! Bir şeyler yapmalı. Bir şeyler yapmalı.

....

Saatler geçmek bilmiyor.

Doktor hanım, saat onbeşte çıkıp gelir muayenehanesine, fakültedeki görevini bitirip.

Elim zilde ve kapı duvar!

Seksen basamağı yine mi inip çıkacağım? Bir cigara yakıp çöküyorum merdivene, gelip gidenden utanıp, elim çenemde, sanki içimde değil acı, dişimde ve Rezzan şaşkınlık içinde son basamağa gelince:

«Hayrola?»

«Dişim.»

Telaşlanıyor, eller yıkanıyor, beyaz gömlek giyiliyor ve o hiç sevmediğim, çocukluğumdan beri nefret ettiğim koltukta sigara içiyorum!

«Hangisi?»

«Ne hangisi?»

«Ağrıyan dişiniz?»

«Ne dişi, bırak şimdi, bana biraz Emilyya'dan sözet-sene?»

Rezzan şaşkınlık içinde orta şekerli kahveyi uzatırken; ama anlatıyor, anlatıyor.

«Bana versene Emilyya'nın adresini.»

Doktor hanımın şaşkınlığına diyecek yok!

«Canım, kadına bir mektup yazıp, neyse sonra anlatırım.»

Adres elimde, iki dakika sonra gazete bürosundayım.

«Sayın Bayan Emilyya,

Mektubu alınca ne kadar şaşkınlığa düşeceğinizi biliyorum, kendimi hemen tanıtayım. Ben, Paris'ten arkadaşınız Diş Doktoru Rezzan İçkam'ın arkadaşayım. Geçen gece, res-

sam Orhan Peker ile birlikte Rezzan'da yemektedirdik, eski anılar tazelenirken sizin de adınız geçti, adresinizi Rezzan'dan aldım.

Eğer mümkünse sizden ve doktor olan eşinizden bir ricada bulunacağım, tabii olanaklarınız varsa, uygun bulursanız.

Benim, şu anda Almanya'da, yüzünü görmediğim bir balıkçı arkadaşım var. Yüzünü görmedim ama, mektuplaşıyoruz, benim eski okurlarımdan. İşte bu arkadaşın, orada Atina'da oturan, Türk uyruklu bir rum balıkçı, ressam arkadaşı var, Pavli Moshakis. Almanya'daki arkadaşşımdan Pavli'nin mektuplarını istedim, gönderdi, bana çok ilginç gelmişti yazdıkları. Mektuplardan öğrendiğime göre bu balıkçı ve ressam Pavli çok hasta, sanırım maddi olanakları da kısıtlı. Acaba diyorum, sayın doktor eşinizle birlikte bir pazar günü, adresini size yazacağım Pavli'ye bir uğrayıp hal-hatır sorarsanız, muayene etseniz? Olursa çok sevineceğim.

Göstereceğinizi sandığım ilgiye şimdiden teşekkür eder, size ve eşinize saygılar ve sevgiler sunarım. Eğer olanak bulamazsanız, üzülmeysin ama.

Sağlıcakla.»

....

«Sevgili Özer,

Ankara

Mektuplarını aldım, sağolasın. Bak, ben bir işler karıştırdım. Atina'da yaşayan ve buradan postalanma bir Yunanlı doktor buldum, karısı benim bir arkadaşımın arkadaşı, onlara yazdım Pavli için, sanırım Pavli'yi bulacaklar. Mektuplarından anladığım kadarıyla Pavli çok hassas, biraz da kuşkulu, adamcağız şaşırmasın. Sana, doktora yazdığım mektubun bir kopyasını gönderiyorum, Pavli'ye sen anlat durumu, açıkla. İnşallah kardeşim bu ziyaretin Pavli'ye bir yararı olur, sonucu bana acele bildir, yaman meraklıyım, gözlerinden öperim kardeşim.»

«Canım kardeşim

Atina, 28.2.1972

Kocaman mektup zarfını aldım ve uzun mektubunu istahla ve zevkle okudum.

Önce şu yangın meselesi. Hepinize geçmiş olsun diyorum, Allah seni korumuş.

İyi ki sen de atelyede değildin, öte yandan yangına senin sebep olmadığına da sevindim. Unutma sevgili kardeşim, işte iken aklın daima orada olsun. Çünkü bu zamanın işleri avcının çiftesine benziyormuş, üç sefer sahibini öldürme ihtimali var, bir sefer avı! Aklın fikrin o elektrik aletlerinde olsun hep. Maksadımız tabii pisipisine, başkalarının kârı için canımızı kaybetmeyelim. Çünkü unutma kardeşim 1974 senesinde bizim ikimizin yanında ve Saroz körfezinde bir de Ankaralı gönüllü arkadaşımız olacak. Bunun için eminim, şimdi bu muratlarımız nasıl olsa yerine gelecek. Şimdi, benden başka sana kuvvet ve cesaret verecek bir de şu yeni arkadaşımız vardır, sen de şu arkadaşlarına karşı eminim diyorum, senden beklediklerini nasıl olsa yerine getirmek için daha cesaretle ve daha istekle uğraşıp yerine getireceksin.

Halbuki. Biliyorum kardeşim, arkadaşlık böyle olmaz tabii. İki kişi, bir kişiden bu kadar zor bir işi illa başarırın diye bekleyemez. Biliyorum, bizim de vazifemiz bütün şu istediklerimize para ile yardım etmemiz lâzımdır, ama ne yapalım? Vaziyet meydandadır. Ancak ben, bu durumda sana kalbimi verebiliyorum. İmanımı, insaniyetimi. Ve sevgimi. Bunlar da anlaşıldığına göre senin bu durumunda bir nevi yardımdır. İyi bil ki kardeşim, daima ben seninle beraberim, daima düşünce ve fikirlerinle beraberim. Bunun için, Allah göstermesin, senin şu müthiş macerandan sonra bir şey olaydı sana, en başta hüngür hüngür ağlayacak bendim.

Dayan kardeşim, teknenin motoru için dayan, tekne için, donatımı için dayan diyorum, diyoruz Ankaralı ile, bak o da aynı şeyleri istiyor ve temenni ediyor. Arkanda bizler varız, dayan işine, emeğine; kuruşlarını harcama, harcatma. Makinamızı oradan alıp vatana dönmek var ve teknemizi ısmarlamak ve bir sürü işler daha var. Ve bana martaval okuma kardeşim.

Ne Zaman Nasıl Tanıştın?

Mektuplarının arasında iki mektup buldum Ankara'da *Cumhuriyet Gazetesi* yazarının! Birisini sana yazıyormuş, ötekisini de bir Rum bayana. Anlaşıldığına göre şu arkadaşımızı mektupla tamdın. Yani şahsen tanıımıyorsun ve öğrenmek istediğim senden şudur: Ne zamandan tanıştınız? Ve nasıl? Bunu bana yazmaya unutma. Mektubunda diyorsun bu husustaki malûmatımı haftaya yazacağım mektupta göndereceğim.

Anladığıma göre bu bayanı gidip göreceğim ve elinden böyle bir hayır gelirse yapsın. Hepimiz şu madama minnettar olacağız. Mektubumu Bay Otyam'a ne zaman gönderdin ve hangi sebepten? Tabii bilmiş ol kardeşim bunu yaptığın için sana güvenmiş değilim. Sade bu arkadaş benim şahsıma çok iyi sözler söylüyormuş, işte bu tuhafıma gittiği için acaba soruyorum, ben değer miyim bu güzel sözlere? Ne yaptım ki sana, bu arkadaş benden o kadar hoşlanmış? Bunlarla beraber hem sana hem aziz arkadaşımıza çok teşekkür ederim, iyi ve arkadaş sözlerinize karşı fakat utanıyorum ikinizden de bu kadar iltifatlarınıza karşı kendimi o kadar değerli bulamıyorum.

Herneysa. Şimdi bu arkadaşımıza nasıl teşekkür etmeliyim? Türkçem o kadar doğru değil ki, fakat mecburum Bay Otyam'a bir teşekkür mektubu göndereyim ve bunu yapacağım.

Ve Özerciğim, inşallah arkadaşımızın söylediği gibi 1974' de üçümüz beraber Saroz'da buluşalım. Oldu mu kardeşim? İşte, şimdi iki arkadaş buldun sana cesaret versin, daha ne istersin söyle?

Hanımla kavgalı olduğunuza canım sıkılmıştır, ben ne desem boş, hem de bayanı tanımam ve senin arkadaşınım, kimsenin fenalığını istemem, zira sen de böylesindir.

....

(...) Yurdumdan iyi haberler almıyorum, memleketimizin kurtulmasını istiyorum, başta emperyalistlerden.

(...) İsterim Feriduncum, zamanla İstanbul'a gelirim,

söylesinler ki Feridun falan yerde kendi teknesiyle balıkçılık yapıyormuş ve gelelim yan-yana şu konuşmalarımızı yeniden hatırlayalım. Seven insan, sevdiği insan için neler istemez? Evet kardeşim hem de biz Türk isek?

Başka ecnebi insanlar bunu belki istemezler. Ama biz Türkler isteriz.

Bazen, kendime lânet ediyorum ne diye moruklaştım? Eğer ben de daha genç olaydım sana yardımcı olabilecektim. Vallahi yanına koşacaktım, emeğimle sana yardımcı olacaktım, yanında olup cesaret verecektim ve sonunda bir tepenin üstünde otururken, sen de yeni teknenle denize çıkarırken, hey Feridunun rastgele diyecektim. Bu bana yeterdi..

Sabah olur, gece olur. Gündüzleri yalnız başıma otururken, ah çekiyorum!

Geceleri ise, açık pencereden yusuvarlak mehtabı gökte görürken, gene ah çekiyorum. Gündüz hava palpa olurken ve bir bacanın dumanı dümdüz, göğe çıkarken. Ah çekiyorum! Sanki, o zaman, o sahiller, yaşadığım o balıkçı köyü gözlerime geliyor. O, hiç unutulmayan deniz zevkleri, mercanların ve karagözlerin oltama takılması. O uslu, ana gibi, ayna gibi Marmara denizinde birkaç balıkçı kayığı serpilmiş, birisinde ben, o zamanki arkadaşlarımla! Beş dakika sonra midemde müthiş, dayanılmaz sancılar. Sanki veremim, ya da kanser, sanki şu hasret içlerimi zehirlemiş. Sanki o yerler, o düşler beni kahretmiş, bunları yeniden hayalimde yaşadım diye! Biliyorum kardeşim, sana bu acılarla nasihat ediyorum, çünkü bakıyorum sen de ah çekiyorsun. Ama senin ah'ın benimkinden başkadır. Sen, şu ah'tan o mübarek yerlere yeniden kavuşabilirsin. Ama ben, günden güne eriyorum! Acaba bir daha göreceğim miyim? Bunu soruyorum kendime, durmadan.

Bunun için sevgili ve hürmetli kardeşim, senin yüzüne aynan ben olayım. Ve ben ah çekerken hergün, görde kendine ve işine kuvvet gelsin ve bir an önce muradına, bir motora ve bir tekneye kavuşasın.

Ayrıldığına üzülmedim, madem ki hayat zından oluyordu, yaşıyamıyordunuz, karşılıklı bu eziyet neden, ama mo-

tor ne olmuş, olmadıysa yeniden plan yapacaksın ve yeniden bunun için çalışacaksın.

Bırak kadınları, bırak diyorum vıdıvıdılarını, başka şeyleri; düşüncen tek olsun. Gazi paşa gibi. Memleketini nasıl edecekti? Sen de kendini, nasıl yeniden o masmavi denizlere getireceksin? İstek ve inat hepsini yapar ve hepsi olacak. Şu Allahın bugün verdiği kuvvetlerden daima fayda görmeyi için uğraş. Bu sözlerimi hımbıl bir insana söylemiyorum. Dostoyevsky okuyan bir gence söylüyorum. Çünkü Dostoyevsky okuyan, onu anlayan ve seven insan, sözlerimi tam manasıyla doğru bulmalıdır. Çünkü biz ikimiz bir başka Dostoyevsky gibi zamanla başka insanların yaptıklarını tenkit etmiştik. Eğer önce biz kendimize gereken düzeni veremezsek, başkalarını tenkit edersek o zaman onların koroydosu biz olacağız! O zaman bize kim vurursa, kim kovarsa, kim vur abalya yaparsa haklı olacak!

Beni soracak olursan, önceden yazdığım gibiyim! İstanbul'daki arkadaşlara yazdım, muhakkak iyi bir doktor bulunlar, geleyim, ya Cerrahpaşa hastanesinde veya Balıklı Rum hastanesinde Türk ya Rum doktorların elinde olayım. Eğer ölürsem, BENİ VATANIMIN TOPRAĞINA GÖMSÜNLER. Eğer iyi cevap gelirse son olarak vatanıma gideceğim.»

BİZİM İSTANBULUMUZ

«Aziz kardeşim,

Atina, 18.1.1973

(...) Gazeteleri okumakla biliyorum diyorum sana orada yabancı işçilerin hangi şartlarda çalıştıklarını. Ne gibi işler görüyorlar ve daha ne zorluklarla karşılaşıyorlar beş-on para ihtiyaçlarını alabilmek için. Hatta, işçilerin en büyük ve en zor problemlerinin ikâmet ettikleri yerler olduğunu ve ancak o gibi yerlerde bir hayvanın dahi yatamayacağını! Sonra çoğu Alman'ın yabancı işçilere düşman olduğunu da biliyorum, en zor işleri sizlerin yaptığını da. Evet, bu kadar zorluklara katlandıktan sonra, bir de oradan memleketimize ellerin boş dönmek ne demek?

Evet, bu bir nevi köleliktir söylediğin gibi. Vaktiyle, es-

ki senelerde köleleri kendi hükümetleri satarmış başkalarına! Güya yaptıkları iş barbarlıktı o zaman. Ve insanlar zamanla men etmişler bunu. Fakat şimdi bütün dünyadaki olaylara göre hepsi asrî olmuş! Şimdi seni-beni kendi hükümetin yabancılara satmaz da, seni mecbur eder kendini başkalarına satman için! Ve madem biz biliyoruz bunları, mecburuz diyorum bu kölelikten en yakın ve en çabuk bir zamanda kendimizi kurtarmalıyız.

Bir zaman olmuştu. Sen hatırlamazsın tabii. Bizim İstanbulumuz bütün dünyada diyebilirim önemli bir köle pazarı idi. Yani bugün nasıl Almanya ise yabancı işçileri çekmek, o zaman İstanbul bütün dünyadan gurbet insanlarını kendisine çekerti, gelip çalışsınlar! Fakat o zaman bizde fabrikalar vardı? Yok! O zaman fabrika falan para etmezdi. O zaman ancak karnını doyurmak meselesi vardı. Bütün memleketler açtı! Sadece İstanbul'daki insanlar tok ve zengindi. O zaman münakalât sade denizden vapurla olurdu ve Asya'yı Avrupa'ya birleştiren en birinci limanlardan birisi İstanbul'un limanı idi. Bütün dünya memleketlerinden sayısız vapur buraya demirlerdi. O zamanki Çarlık Rusya yarı dünyayı Romanya ile beraber buğday ve ekmekle doyururdu. O zaman Rusya'da halk Çarların kölesi idi, bunun için Besarabya ovaları buğday çıkarırdı.

Hizmetçilerimiz Alman Kızları İdi

Alman vapur acentalarının en büyükleri Galata rıhtımında imişler. İtalyalarınki de orada. İngilizlerin Loyt'ları, Fransızların Pake denilen vapur acentası, taa Amerika'nın Export Lain'ları da. O, bugünkü gördüğün çıplak Karaköy ile Galata o zaman Honkong limanını geçmiş idi, çeşit çeşit gemi adamlarıyla dolu! Yüksekaldırım ve Kemeraltı, taa Beyoğlu Asmalımescit civarları hepsi kerhane ve meyhane ile dolu idi. Orospulardan Türk veya Rum veya Ermenisi yoktu, bulamazdın bir tanecik, çünkü hepsi Alman ve Polonya yahudisi idi. Alman orospular, kerhane kapılarına otu-

rup müşteriye şöyle derdi: «Evvel buğda» (Yani evvel elime para, sonra eliyle orasını gösterip) «sonra buğda.»

Hizmetçilerimiz Alman kızları idi. Hele bey olan Türklerin hizmetçilerinin hepsi Almandı. Liman hamalları Fransız ve Maltız idiler. Makinist ustaları ise İngilizdi. Kerhanecilerin ise hepsi İtalyan ve karı getiren pezevenkler de İtalyan! Yüzbinlercesi, senelerce İstanbul'a gelip çalışır, para kazanır ve sonra memleketlerine dönerler, yerlerine başkaları gelirdi!

Hırsızı, orospusu, katili, işçisi. Sefaretlerde kavas, büyük müesseselerde kapıcı, kumarhanelerde krupiyeye ve bu gibi bizlere yakışmayan işlerde bunlar çalışırdı kardeşim.

Bizimkiler ise beyfendiler, bu memleketin yüksek memurları idi. Bizimkiler de Rumlardan tüccarı, dükkancısı, sanatkârı başka dürüst işleri, yakışan işleri tutanlar idi. Karaköy'deki Ömer Abit Hanı bütün dünyanın para borsası idi. Hatırlarım, Rahmetli babam orada tüccar idi ve dedemle gittiğimiz zaman hanın adamları kucaklarında paket paket banknotları taşırdı, bugün asrî babaların kucaklarında çocuklarını taşıdığı gibi. Haydarpaşa rıhtımından neredeyse taa Pendiğe kadar sıralanmış tren vagonları dolu buğday beklermiş, vinçler mavnalara doldursun, mavnalar da vapurlara taşsın. Vapurlar teker teker yolunu alsın gitsin.

Para merkezi ve zenginliğin merkezi bir İstanbul idi, İstanbulumuz.

Ne olmuş o bereket? Soracaksın tabii. Nasıl o kadar yakkın bir zamanda kaybolmuş gitmiş? İyi dinle:

Tabii, o eski bereket, istersek bugün de olabilir. Fakat, bizleri idare edecek insan kalmamıştır, çünkü bereketli olan bir yer daima böyle kalır. Bereketli toprak vermemezlik etmez. Bir var ki bereketli yerde doğan adam hem zengin olur, hem hovarda, bir yandan da tembel olur. Çünkü yarını düşünmez, nasıl olsa yarına yiyecek var. Yabancılar da kıskıvrak yakalamışlar, sömürmüşler, baskılamışlar ve bugünlere düşmüşüz.

Atatürk bunun farkına varmış ve yabancıları kovmuş ki biz kendimize gelelim. O zaman iş işten geçmişti, birinci

dünya savaşı paramızı, her şeyimizi yitirmiş mahvetmişti. Gene Atamız istemiş, insan olalım ve eğer az daha yaşasa bu da olacakmış, ne yazık ki yaşamamış. Fakat ondan sonra gelenler, O'nun çizdiği yolu sildiler, bundan dolayı kardeşim medeniyetimiz ve zenginliğimiz kaybolmuş! Fakat, iyi bir düşünürsen bizlere kalan o zamanlardan, bir miras diyelim içerimizde ve ruhumuzda olan kibarlık kalmıştır, yani memleketimizin verdiği o ruhi hissiyat kalmıştır bize. Zenginliğimiz, asiliğimizin timsali! Çünkü halihazırda hakikaten bizler zengin bir vatanın çocuklarıyız, bunun için tembelliğimizi ve hovardalığımızı ruhumuzdan çıkaramıyoruz. Nereye gitsek, birinci yapacağımız iş, en evvelâ karnımızı en güzel surette doyurmak oluyormuş. Ondan sonra bilmem neremiz kalkacak ve onu halletmek için kadın arıyoruz. Tabii kadın bulup hallederiz ama, paramızın en yüksek miktarını ona vererek yaparız. Sonra? Bunları yaptıktan sonra, bakarız emeğimizin karşılığı para mara kalmamış!

Buraya gelip çalışanlarsa, bize hizmet edenlerse, verimsiz memleketlerin evlâtları idi, ama onlar bizim gibi paralarını yemezlerdi, istif ederlerdi paralarını, sonra memleketlerine dönünce hepsi birer tüccar, birer işadamı olmuşlardı ve de zengin olup, bugün o insanlar bizleri şimdi işçi olarak memleketlerinde çalıştırıyorlar, anladın mı?

Bu mevzu üzerinde çok düşündüm, bugün bu yabancı memlekette sizlere diyorum: Buradaki insanlar ve tekmil Yunanlılar bildiğimiz gibi taşlık ve kayalık bu topraklarda doğmuşlar. Bütün bunlar öyle çalışkan ki, insanın aklı almaz! Fakat çalışmaktan daha önemlisi tutumluluklarıdır ki, buna da aklımız yatmaz! Bunların prensibi, «karnımın içini kimseler görmez»: Yemek için para harcamazlar. Haftada bir kere pazarları bir tavuk veya et fırında, patatesle ve hafta içinde de ot, radika, şu bu. Bunun için burada zengininde de ev var, fukarada da. Yunanistan'da evsiz olanlar pek az, onlar da memleketlerinden kovulmuş göçmenlerdir! Bunların evlerinde aklına ne gelirse var, içeri girmeye kıyamazsın; bütün elektrikli aletler, fırından tut, boy boy buzdolaplarına kadar, radyo, televizyon, hepsi tamam. Fakat,

elektrik fırınında yemek yapmaz da gaz ocağında pişirir ki, elektrik parası vermesin! Salonlarına girmezler, ne de pencere açarlar toz girmesin, hergün mutfakta otururlar; kışın gündüz yakmazlar sobalarını, eğer gün güneşli ise güneşe çıkıp ısınırlar! Ve akşam üstü yakarlar sobalarını; neden, yakacak petrol az kullanılсын! Fakat bu insanları yolda görsen esnaf olduklarını anlamazsın, hali vakti çok iyi bir kimse sanırsın, cebindeki cüzdanlarında ise daima para vardır. Bir evleri varsa, olsun iki derler ya da arsa, bunun borçları için daima çalışırlar. Diyorum ki, bir müddet sen de Yunanvari çalışsın, tutumlu olasın.»

KAVURDU YURDUMUN HASRETİ BENİ

Almanya, 24.1.1973

«Sevgili Fikret ağabey,

Bayramınızı kutlar, ellerinizden öperim.

Beyaz mendil gibi hasretliye sallanan, şen kahkaha gibi uçan martılarımın kanatları altından, beni anamdan fazla emziren denizimden ayrı bir bayram daha, Almanya'da! Buradan sesleniyorum size. Kime sesleniyorum bilir misiniz? Bibi kuşuna. Ben onu Bibi tanıdım, daha büyüklerini Bahri bildim ama, zoolojide nasıl tanımlarlar bilemem?

Ve bura Almanya!

Karakaş kuşları, daha erken ama, cicibey cicibey diye ünlüyorlar bazen, o zaman yurdumda erken açan erik çiçekleri sergileniyor gözüme.

Ve bu şimal memleketinin çiçekleri çok, ama güneşi az, çiçeklerinin renkleri de; çok düşen yağmurun etkisiyle olacak kokuları da pek yok. O acemi, erkenci cicibey diye ünleyen karakaş kuşunun sesi, yurdumun sümbüllerinin, leylaklarının, filbahri ve güllerinin renklerini, getiriyor gözümün önüne, kokuları burnumu alazlıyor bir görünmez alev gibi.

Birdenbire yaktı beni, kavurdu yurdumun hasreti, mart ayında. Eğrelti otlarının üstünde sergilenmiş karpuz karpuz koktu burnuma deniz, cicibey cicibey sesiyle! Öt Karakuş

dedim, öt, haklısın! Bu donmuş topraklar, otlar ağaçlar üstünde sana açlık yok! Sana, serçelere ve karatavuklara; her evin bahçesinde, camında, balkonunda daha senin gibi sesiyle rengiyle her uçana iç edilmiş ayçiçeği, kendir tohumu ve ne mamalar var yediğimiz, eksiksiz. Ve sonra o an aştım karlı dağları denizimin çağırın sesiyle vardım yurdumu sokaklarına... İnanamadım yurdumda olduğuma, sevkıtabiy-le bir taş aldım yerden, bağıma basayım diye, o an ağaçta bir kratavukla bir karakaş gördü beni hemen pırrr diye uçup kaçtılar! Taş elimde, bir çomar gördüm, yatar köşede, uyur mu uyanık mı? Bir gözü açık bir gözü kapanıkla, dinlenir mi ve yoksa pişman mı bu topraklar üzerinde olduğuna?

Daha omuzumu bile kıvıldatmadımdı, fırladı yerinden, zavalıcılık!

Ne dediysem, ne söylediysem anlatamadım, daha uzağa kaçmadıysa da bir mesafe koydu aramıza! Kendini emniyetli saydığınca!

Aynı şimdi, bulun'duğum yerde olduğu gibi!

Bibi kuşunun güdük kanadının rüzgârı esti yüzüme, hatırla beni dedi.

Kasım ayında gelmişlerdir bile, onlara aman, hayat vermeyen şimal denizlerinin binlerce uzak kilometrelerinden minik patik kürekleriyle, havalanarak. Yumuşak kış denizlerimizimizin sahillerine siyah ipek yumağı tüyleri, al gagaları, yeşil gözlerinin içinde kırmızı benekleri ve rastıklı kaşlarıyla ne de şirindi Bibi kuşum! Minareler şehri, boğazımızın sahillerindedir şimdi onlar.

Bahriler gibi pek derine dalamazlar. Kanalın derin, ılık suyundan ve büyük balıkların yaşama artığı olup sığ sulara yansıyan, çaça, gümüş, kıraça ve daha benzerleri soğuk suyla yarı hareket gücünü kaybeder. İşte bibiciğim onlar için gelmiştir şimal denizlerinden, tabiatça yaşamadan gayrı suçları yoktur. Ne kargadır, ne serçedir tahıla zarar versin. Ne çaylaktır civcivleri kapsın, ilkbaharda yolcu olurlar, yazları kuzey denizi sahillerine, fiyordlara, gene aynı ortama ve üremeğe. Orada ne yuvasını bozan, ne yavrusunu elleyen, ne de taş atan eller vardır. Taşlanmayı bilmeden, öğrenme-

den gelirler yurdumun sahillerine. Mektepten kaçanımla, işsizlerimle taş yağdırılır başına! Etraflarına düşen taşları sanki acıyla, hayretle ve ürkek, kaçınmasız sadece seyredeler! Bir taş, başlarını ya boyunlarından devirir ya da kanatlarını kırar, belki ayaklarını. Bir eş yalnız döner ya da bir diğeri öbürüne sakat. İnsanlarım, bibilerimin karada, havada, şu üstünde ve su altında becerilerini mi kıskanırlar acaba? Nedir bu, neden? Okumuyor muyuz gazetelerde (başını taşla ezdi) haberlerini? Ve örtülü şiddetin kurbanları değil miyiz? Neden, ne'den ağabey? Onbinlercemiz!

Karatavuk kuşunun, buraya gelinceye kadar öten bir kuş olduğunu bilmiyordum!

Serçe, ekinlerimizi yiyorsan senin de yaşamağa hakkın var bu dünyada, denildiğini burada gördüm. Bir parkta otur-san, kımıldasa ağzın, seke seke ve yan göz karatavuklar toplanıyor etrafına ne vereceksin diye? Yetmişbeş gram etlerine tamah edilmiyor, öldürülmeyi, taşlanmayı bilmiyor karatavuklar! Önce hayvanın yaşamasına saygı ve insanın değil mi ağabey? Burada robotluktan başka, fabrikalar bizlere birşey öğretmiyorsa da bunları öğreniyoruz, öğretiyor bizlere!

(...) Önce çiftimizden, çubuğumuzdan olduk, düştük şehirlerde kondulara!

Sonra Pavli ağabeyin sergilediği gibi daha dün sayılacak zaman öncesi, Galata, Kemeraltı ve Beyoğlu sokaklarında, barınaklarında - önce elime sonra önüme - diyerek sermaye biriktirenlerin kentlerine bibi kuşu gibi taşlanıp - taşlanıp şimal ellerine sürüldük, zorunlu bırakıldık buna!

Şimdi, AUSLÄNDER'İZ!

Yurdundan, yuvasından uzak!

Çekirge bulutlarına saldırtılan serçeler gibiyiz.

Ev doruklarında, tavuk kümesi kadar odalarda ya da bodrumlarda, modern getto'larda!

Para alsan, doysan da, giyinsen de, bu mu sade insana gerekli olan? Beslenmiş, tüyünü düzmüş hayvan mıdır

insan? Maskeli şiddetin kurbanı daha milyonlar var sırada.

Mecliste muhabir biliyorum sizi, politika tatlı şeydir amma, ummuyorum canseverliğinizden sapacağımızı. Ellerinizden öperim ağebey...»

.....

KARATAVUĞUN SESİNİ İŞİTMEK İSTERSEN

Atina, 30.1.1973

«Sevgili Kardeşim Özer.

(...) Ben de senin gibi oldum.

Yani, birinci mektubunu postaladıktan sonra ikinci mektubuma başlıyorum. Ve ilk olarak sana diyorum ki :

İstediğin kadar yaz, beni hiç bir vakit ne yorar, ne usandırır. Bilakis çok memnun eder, çünkü burada senin gibi ne bir arkadaşım, ne de bir kimsem var. Bütün zamanımı kitap okumakla ve yazmakla, resim yapmakla geçiriyorum. Yaz, dilediğin gibi, ben uzun mektuplardan hoşlanıyorum. Bu sebeple mektubunu da zevkle okudum. Yazın da düzeldi, ama istersen ve eğer orada ucuz ise, lâtin harfli bir yazı makinası al ve memlekete getir. Sana, zamanla herhalde lâzım olacak. Çünkü görüyorum yazı yazmayı sen de seviyorsun ve bir zevk alıyorsun bu işten. Ve şakacıktan söylediğin sözünü yerine getirirsin, belki oturup hayatını yazarsın, hayatının kitabını... Bunu şakacıktan söyleme ve ciddi olarak yapmaya çalış, uğraş. Kış gecelerinde sıcak odanda otururken ve yanına bir demli çay koyarken ve iştahlı iştahlı sigaranı içerken yazı yazmaktan daha zevkli birşey olamaz. Ama diyeceksin hayatının kitabını yazarsam kim okuyacak? Ben de sana diyorum ki, en birinci müşteri ben olacağım. Ve ondan sonra bilinmez ne olur? Sen kendi keyfine bir iş yapacaksın, başkalarına değil.

(...) Karatavüğün sesini şitmek istersen... Memleketimizde Derbent denilen yere gideceksin, veya Sultan Suyu yoluna gideceksin. Bu yerlerde sabah erkenden orada olacaksın ve kulağın sık ormanların içine vereceksin. O zaman kardeşim bilmem ama umarım, sen de benim gibi ağlayacaksın.

Her Mart ayının sonlarında ve taa Mayıs'ın sonlarına kadar, bir sabah gölgelikken, bir de akşam üzeri ikinci zamanında karanlık olana kadar karatavuk ve bülbül öter. Hangisi karatavuk, hangisi bülbüldür, çok usta olacaksın seslerini ayırmak için. O kadar acı, o kadar tatlı, o kadar esrarengiz bir şekilde ötüyorlar. Vallahi insanın kalbini yerinden hoplatıyor ve insan ağlamak istiyor.

Bir kunduracı arkadaşımınla her sene karatavuk ve bülbül işitmeğe hususi olarak bu yerlere giderdik, o kadar yolu yayan... Beraberimizde ise daima rakımız ve mezemizi -çiroz- getirirdik. Sabah rakı soframızı açar başlardık içmeye, ve önümüzde başlayan derin ve uzun koruluk, ormanlar ufuklarda sönerken, o ormanların içinden bazen yakından, bazen çok uzaktan karatavuğun ve bülbülün sesini işitir idik. Hey anam! narasını atardık ikimiz de. Sanki bir Hafız Burhan gazelinin mededini çekerek ciğerlerimiz yerinden çıkardı. O kadar güzel, o kadar tatlı ve bir o kadar da acıklı, tarif edemem. Bir de var ki, karatavuğu yahut bülbülü ormanda işitmek başkadır, bir şehrin parkının içinden işitmekden. Nasıl olsa parkta seslerin kıymeti çok düşer.

Bazen, ikimiz de olsun, denize daha çok kıymet ve sevgi veriyoruz. Tabii denizin manzarası insanın gözlerine bir nevi muhteşemlik veriyor. Bir nevi esrar dolu bir manzara ki, insanın aklını düşüncelere daldırıyor. Fakat sevgili kardeşim dağın manzarası da o kadar güzel, o kadar esrarengiz, o kadar derin düşüncelere daldırıyor ki, insan güzelliğine, doyamaz. O yemyeşil ormanlar, dağların sıralanmış tepelerine kadar tırmanırsın ve içerdeki sessizlik, bunun esrarı ve güzelliği insana çok dokunur. Bazen ufak tefek değişik gü-rültüler olur ormanın içinde, insanda ya korku yaratır, düşünürsün nedir bu, düşüncelere dalar gidersin. Ve orman da tıpkı deniz gibi insanı içine çekiyor, gel diyor içime gir de o zaman güzelliğimi anlarsın. Bazen, orman da deniz gibi insanı dalgasına çekermiş. İnsanın yolunu keybettirir, korkutur ve eğer yolunu kaybedersen ve ormanda gecelersen o an kalbinin içine girer ve ondan bir daha ayrılmak istemezsin.

Çöplüce'de ilkbahardan sonbahara kadar kalırken denizle oynardım bilirsın, sonra güze doğru ve kışın sonuna kadar oradan göç edip Pendik'ten içeri 16 kilometre uzaklıkta bulunan ufacık bir köye, Kurna'ya misafir giderdim. Oradaki köylüler ben Pavli'yi çok severlerdi. Ne zaman giderdim orada, yataklarımla, çanak çömleklerle ve bütün av malzemelerimle ve hatta beş tane çiftimle. Halk beni kucaklar ve keyfime göre hangi yeri istesem kalayım ve hemen bir faaliyet benim yerimi hazırlamaya girişirlerdi, yalvarırlardı ki köyün içinde kalayım. Ve akşamları onlarla beraber köy kahvelerinde olayım da anlatayım! «Ormanda isterim bir yerde kalmak. Asıl bu hevesim için buraya geliyorum.» «Ulan Pavlos, canavarlar yiyecek seni» derlerdi. Ama, zoraki olarak, bana, orman içinde bir kulübe yaparlardı. Arabası ile geçen, bir araba odun bırakırdı yakmam için. Sabahleyin ava çıkarken ve sonra dönerken görürdüm, yakın ağaç dallarında asılmış bakraçlar dolusu manda sütü. Kulübemin kiremitlerinde ise lahana, ıspanak ve karnıbahar bırakılmış... Hemen ocağı yakardım, kapıları kapatırdım, köpekleri havlu ile silerdim ıslak olmasınlar ve çaydanlığımı koyardım ateşin üzerine. Gaz lambamı yakardım ve sonra gel keyfim gel Pavlicim... Kitaplarım çoktu. Boyalarım ve fırçalarım keza. Resim yapardım... Okurdum... Hergün av hatıralarımı yazardım. Ertesi günü köylüler gelirler, «haydi ava Pavlos» derlerdi ve uzun, güzel avlar tertip ederdik.

Sana Soruyorum

Şimdi sana soruyorum, var mı dünyada daha medeni memleket bizden? Ve daha misafirperver, daha cömert? Daha zengin kalpli? Varsa bana göster.

Medeniyeti ve insanlığı bugünkü şehirlerde arama kardeşim. Şehirlerde yaşayan insanlar aykırı olarak eskisine nazaran barbar, vahşi ve fena insanlar. Bunu da yoksulluktan yapıyorlar tabii. Köydeki insanlar ama, hiç böyle değil. Herifçik hangi saatte elini kilerin içine soksa buğdayının bol olduğunu görür ve buğday bol olursa, sen de ben de bir başkası da ekmek yiyebilir. İneği nasıl olsa sütünü verir,

hepsini içemez köylü, bunun için sana verir. Evinde misafir edebilir, evi geniştir, bir yabancı da ocağın yanına uzanabilir, yatar.

(...) Beni sorarsan, ah o dayanılmaz ağrılarım...»

ATINA'DAN MEKTUP VAR

Atina damgalı bir mektup, gelen mektupların arasında. Hemen aldım, zarfın sol köşesinde Emilya'nın adı var!

Demek mektubumu almışlar, almışlar ki yanıtıyorlar. Acaba bu, yüzünü görmediğim bayan Emilya, yine yüzünü görmediğim gurbet ellerine düşmüş bir deniz adamını, mektuplarından tanıdığım Pavli'yi görmüş müydü?

Mektup elimde kalakaldı bir an! Hafiften gülüyorum halime, halimize!

Emilya'yı tanımıyorum, Özer'i tanımıyorum, Pavli'yi tanımıyorum, onlar da beni; ama bir güzel türkü çığrılıyor Ankara, Atina, Almanya arasında! İnsan sevgisinden fışkıran, dallanan, budaklanan ve köklenen. Bir dostluk, bir arkadaşlık, çıkarsız, yalansız-dolansız.

«Sayın Bay,

Atina, 15.3.1973

Arzu ettiğiniz gibi, Pavli efendi için alâkadar olduk, fakat mühim bir netice çıkmadı.

Bizden epey uzak bir yerde oturuyor, onun için ancak pazar günü evine gidebildik, sair günler çalışıyorum. Kendisini gördük.

Siz, sancılarında bahsedince kanser falan aklıma gelmişti, iyi ki öyle bir şey yok, bilakis Pavli'nin sapsağlam bir bünyesi var, sadece nevrotik bir şahsiyet.

Kanaatimce psikosomatik bir araz; zaten ülser psikosomatik hastalıkların başında gelir. Kati olarak bilinmiyor, zira röntgen yapılmadı. Herhalde röntgen yaptırmak da istemiyor. Sekiz senedir ıstırap çekiyor, doktor-doktor dolaştı, deva bulmayacağına kanaat getirdi, şimdi de dert vurup duruyor.

Arızı mide sancısı imiş ama devamlı bir hâl değil, zannedersen biraz mübalağa ediyor. Burada iş bulmadı ki, tabii hoş bir hal değil, neticede etraftakilerin gözünden düşmemek için hastalığını ileri sürüyor. Buna bizim lisanımızda «refuse à la maladie» denir, yani hastalığa sığınmak. Mafih kendisine yardımda bulunmak için gayret gösterdik, her hususta, herhangi bir yardım için hazır olduğumuzu söyledik, ne arzu ettiğini sorduk, hatta bizim İstanbul'dan çok dürüst ve aynı zamanda çok iyi bir dahiliyecimiz var, ona gitmesini teklif ettik. Kocam, doktora telefon edebilir, parasız röntgen çektirmek için bir yol bulabilirdik, ama Pavli efendi çok pesimist. Beni kimse tedavi edemez diyor. Belki İstanbul'u özlemiştir, yazın İstanbul'a gidip tanıdığı bir doktora kendisine baktıracakmış.

Biz, adresimizi, telefonumuzu kendisine verdik, araba ile gezdirmeye ve yemeğe davet ettik, başka bir şey elimizden gelmiyor. İlaç ihtiyacı var ise, eşantiyon bulabileceğimizi de söyledik. Gerçi, dediğiniz gibi mali durumu iyi değil.

Bizim yapabileceğimiz, sizin aklınıza başka bir şey geliyorsa lütfen hiç çekinmeden bildirin, icap ederse Almanya'daki arkadaşınız ona yazsın. Neyse, Pavli efendi tanışmamız için bir fırsat oldu. İsminiz bana yabancı değil, ama kitaplarınızı okumadım. Gençliğimde edebiyat meraklısı idim ve çok kitap okurdum, şimdi günlük gazeteyi bile okumaya vaktim olmuyor! Arkadaşım Rezzan ilk mektubunda sizin Atina'ya geleceğinizden bahsetmişti, hatta telefon numaramızı da kendisine yazdım ki geldiğinizde telefon edebilirsiniz. Şayet Avrupa'ya çıkarsanız Atina'da durak yapabilirsiniz, çok memnun oluruz.

Sizinle yakından tanışmak şerefini bulmak ümidiyle

mektubuma son verir, eşim Jorj'un selâmlarını gönderirim. Hoşça kalın. Emilya Psalti.»

ATINA'DA PAVLİ MOSHAKİS'TEN ANKARA'DA FİKRET OTYAM'A

Atina, 16.3.1973

«Aziz ve muhterem kardeşim bay Fikret Otyam

Almanya'ya Özer'e gönderdiğiniz mektubu, Özer bana gönderdi, okudum; hakımda gösterdiğiniz ilgiye ve kardeşliğe, kardeşlik hislerinize nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Her ne kadar şu hislere karşı hayran isem, bugün bulunduğum dakikalarda şu çok insani olan vazifelere karşı inanmayı güç buluyorum. çünkü insanlar artık bu gibi vazifelerinden çok uzakta yaşamalarını isterler.

Herneyse Bay Otyam... Mektubumla sizi yormak istemiyorum. Çünkü Türkçem düzgün değildir. Bunun sebebi tabii, Rumca'yı Türkçe ile karıştırarak ve şu iki dilde çok kitap okduğumda şivemi bozdu. Zira, küçüklüğümden beri, İstanbul'daki mahallemizde Türk, Müslüman çocuklarla büyüdüğümüz için ve onlar Rumca'yı konuşurken biz ise Türkçeyi konuşurken bir nevi karmakarışık yaparak, böylelikle bugüne hepimiz bu şive ile konuşuyoruz.

Aziz kardeşim,

Mm. Emilya'ya gönderdiğiniz mektubunuzu şahsen kendileri getirdiler ve hemen yola çıkıp beni bulmaya gelmişler, sizin tarafınızdan geldiğini söylediler ve derhal oturup anlatmaya başladık. Hakikaten iyi insanlara benziyorlar.»

Pavli, üç sayfa, o inci gibi yazısıyla sancılarını, hastalığımı en ufak ayrıntısına kadar açıkladıktan sonra şöyle sürdürüyor mektubunu:

«Fakat aziz kardeşim, bunlar masaldır değil mi? Öyle diyelim!

Çünkü, bu hastalığım en evvelâ nereden gelmiş, hangi sebepten?

Ve benim bildiğime göre, asıl sebep, vatanımdan mahrum kaldığımdan ileri gelmiştir...

Çünkü ben öyle bir adamdım, vatanımı öylesine severdim başıma bu gibi bir olay geleceğini hem hiçbir zaman düşünmedim, hem de düşünmüş olsam dahi buna hiçbir zaman inanmayacaktım! Yani ben, İstanbul'u bırakıp da bir başka memlekete gidip yaşayayım? Alimallah eğer düşünmüş olsaydım belki deli olurdu.

Çünkü öylesine bir yaşayışı zengin yaşayamazdı, çünkü bir kuş kadar serbest zevkim nasıl istiyor öylesine, kalkıp istediğim yere giderdim zevkimi yapardım. Av zamanında üç ay için, bütün eşyalarımı alıp Anadolu yakasında olan Kurna köyüne gider, orada ormanın içinde köpeklerle beraber bir kulübede yaşar, çulluk avlardım. Balıkçılık zamanında ise güzelce köyüne gider, köylü arkadaşların deniz kıyısında verdikleri bir evde aylarca yaşardım, hergün denize çıkıp balık avlar, üveyik, bildircin, tahtalı kuşlarını bu köyde avlardım. Diyeceksiniz, ne zaman çalışırdın, veya parayı nereden bulurdun? Doğru. Fakat bunu ben bile bilmiyorum belki de Allah kendisi de bilmez söylesin. Çünkü Pavli'yi herkes sever, hürmet ederdi, herkes misafir ederdi, herkes kurban olurdu.

Mesleğim ressamlık. Ruhum çok ince ve çok kibardır. Bütün hevesim ve bütün emelim ruhumun istediği şekilde yaşamak, zira başka türlü olmaz. Çünkü o zaman yaşadığım hayat bana çok eziyetli geliyor. Dünyada hangi güzel şey varsa orada gidip yaşayayım. Ruhum daima herşeyi seviyor; iyi insanlara ve saf, temiz insanlara, hele köylü insanlara bayılırım, isterim daima onlarla beraber olayım. Güzel köylere, güzel manzaralı yerlere ise doyamam. Bunlar ne kadar uzakta bulunsa muhakkak oraya kadar gitmek ve ziyaret etmek isterim, severim, hep çok severim bunları. Hele İstanbulumuzun her tarafında bulunan güzel manzaralı köylerine bayılırım, bunun için zaten avcı olmuştum. Onları daima ziyaret edebileyim ve onlarla beraber yaşayabileyim.

Bunun için ben ki vatanımı ve doğduğum yerin güzelliklerini bu kadar tanıdımsa ve onlara âşık olmuşsam, size

soruyorum bu yerden kaçıp da nasıl bir başka yere gidip yaşayacağımı düşünebilirdim? Sanki deli mi idim?

Fakat bildiğiniz gibi, o kahredici Kıbrıs meselesi çıkmıştı. Yunan-Türk komşulukları bozulmaya başlamıştı. Sizin de bildiğiniz gibi muhakkak, halkımızın çoğu okuma yazma bilmezken, Kıbrıs adası, acaba ada mı yoksa Anadolu'dan bir Türk toprağının parçası mı bunu yüzde sekseni bilmezken, üstelik Rum'u Yunan'dan ayırmasını bilmezken ve bazı gazeteler de Rumlar aleyhine kampanya açmışken ve hergün manşetlerinde «Rumlar on Türk'ü daha öldürdü» diye işi körüklerken cahil olan kimi halk, yani bizim insanlarımız ne yapsındı? Neden doğrusunu yazmazdı gazeteler öldürenler Rum değil, Kıbrıslı Yunanlılar diye? Herkes sanırdı ki İstanbul'daki Rumlar gibi olan Rumlar, Türkleri öldürüyor! Ve işte o zaman kardeşim, İstanbul'da yaşayan kardeşlerimiz bize karşı başka gözle bakmaya başladılar.

Tabii çok yakın arkadaşlarımız olan Müslüman çocuklar, hakikati biliyorlardı, fakat bunun ne değeri varmış? Gazeteler herşeyi hazırlamıştı, hele bir tanesi. Ve sonra bir gün gelmiş... Herneysa, büyük güçler bizleri bırakmazdı Kıbrıslılara vuralım, bir ceza verelim, meselâ İsmet Paşa iyi yapmış Yunanlıları Türkiye'den kovsun. Güzel ama, gelgelelim bu düşmanlık bizlere de sirayet etmiş, sanki biz de Yunanlı idik, herkes Yunanlılardan fazla düşman sayardı! Yaşadığım yer yavaş yavaş daralmaya başladı. Yahu, derdim biz Türküz. Biz Yunanlı değiliz. Kıbrıs hakikaten Türk'tür, bunu böyle isteriz olsun. Bu ada ne şekilde İngilizlere verilmiş, tarihler yazıyor, bunu biliyor ve bizler de inkâr etmiyoruz. Sonra biz vatanımızı severiz, sizlerle beraber asırlarca yaşadık, vatanımız birdir. Derken yavaş yavaş herkes bana düşman bir gözle bakmaya başlamış! Hatta gittiğimiz köylerde insanlar da eskisi gibi o kardeş gözü ile bakmıyorlar! Çok zaman olurdu kahvenin bir masasında tek başıma bırakılırdım ve o halde halimi düşünmeye başlardım. Derdim ki kendi kendime, eğer ben bu kadar sevdiğim bu yerlere gelemesem nasıl yaşarım bu dünyada? Bu şekilde ruhuma müthiş bir sıkıntı gelirdi. Bazıları belki çok paraları varmış, evleri

apartmanları varmış, bunlar ne olacak diye düşünenler olabiliirdi, bende yoktu böyle şeyler düşüneyim. Hayatım bunlardı, o cânım güzel yerler, insanlar... Artık sevdiğim dağlara gidemeyeceğim. Artık ava çıkamayacağım. Oltalarım, sandalım, güzel denizlerim ne olacak?

Bana haklı olarak bir illet doğmuş ruhumun içinde... Ve sonunda artık bu mesele öylesine içimi sarmış ki, artık yaşamak yok, dedim.

Daima hakikati, doğruyu sevdim, hak ne ise, adalet ne ise daima bunları sevdim. Böylelikle içim çok ezildi ve ilk mide sancularım bugünlerde başladı. İnsanlara güvenimi de yitirmiştim. Nereye, hangi diyara gideyim, başka dil bilmezdim ki, o bildiğim dilin konuşulduğu yere gideyim. Bunun için tek çare Yunanistan'a gitmek, oraya sürgün edeyim kendimi! Orada dedim, bana karşı gelen olursa vuracağım, ezeceğim; diyeceğim onlara, sizsiniz sebep bizleri vatanımızdan kovmuşlar!

Hüngür Hüngür Ağladım

Ve ne zaman kati kararımı aldım, günlerce ve gecelerce hüngür hüngür ağladım. Arkadaşlarım kurban oldular, gitme diye. Sen başka yerde yaşayamazsın, yapma Pavli. Sonun çok feci olacak. Ne dedilerse kararımı almıştım ve kendimi idama kendim mahkûm ederek!

Vatanımdan sürgün edildim!

Birinci gündü ve Selânîk'te iken o gece...

Sancularımdan bayılmışım. Ve yabancı insanlar beni hayata getirmişler.

Çünkü ben artık bir insan değildim, bir çoputtum!

Atina'ya vardım, kimseyi tanımadım, gelişigüzel bir semt seçtim: Filedelfiya. Burası öteki yerlerden daha çok hoşuma gitti, birbirinden uzak, ufacık evler. Geceleri mehtabı görebilecektim, güneş de beni bulabilecekti. Ufak ve tek odalı bir yer kiraladım. Av tüfeklerimi satmıştım, cebimdeki paralar da bunlardı, 3000 drahmi vardı. Soğuk, yağmur derken, sancularım bu sefer hergün gelmeye başladı.

Dayanamadım doktora gittim, demiş ki (yemek yerken hava yutuyorsun ondan böyle oluyor) Ve eklemişti, (yemeği yavaş yavaş yiyeceksin, çok çiğneyeceksin.) Bazı ilaçlar da verdi. İlk yıllarda İstanbul'dan gelenlerle çalışmaya başladım, resim yapıyor, tabelâ yazıyordum; ama sancılarım beni bırakmıyordu ki çalışayım, benden hayır kalmamıştı, kendimi rüzgâra bıraktım, ne çalışmak isterdim, ne dışarıya çıkmak ve hiç iştahım yoktu ki yiyeyim! Bazen zoraki yerdim bir büsküvi, yahut bir dilim kuru ekmek. Ve kimseyle görüşmezdim.

Artık oturduğum yerdeki insanlar beni «Türk» diye çağırıyorlardı, «Bu adam Türkolos»dur diyorlardı. «Evet» derdim, «Türk'üm, bir şey var? Söyleyin bakalım?»

Hazırdım onlara Türk'ün nasıl olduğunu göstermeye! Karakoldan çağırıyorlardı «Neden geldin Yunanistan'a?» diye, derdim, «Canım böyle istemiş!»

Bu sefer polisler takılmıştı peşime. Bir gazete alıyordum, solcu gazete. Hemen etrafımı çevirdiler, «neden bunu okursun?»

Gülüydüm. «Hadi buradan gidin ve beni rahat bırakın.»

Ertesi gün karakola çağırıldılar:

«Seni kovacağız burdan! Dikkat et!»

Onlara, haklı olarak karşı geldim. Dedim ki:

«Bu gazeteler serbest satılıyor?»

«Evet,» demişler.

«O halde ne hakkınız var beni okutmamaya?»

«Seni kovacağız.»

«Ne isterseniz yapın!»

Ve onlara çıktım, ağzıma geleni söyledim, içimde ne vardı yüzlerine karşı söyledim. Utandılar. Bıraktılar. Ama biliyorum, ne okuyorum, hangi radyoları dinliyorum hepsi izleniyordu.

İşte hastalığımın gerçek sebebi, bunlardır, içimi kemiren...

Doktor doktor dolaştım, hiçbirisinden yarar bulmadım. Şimdi istiyorum İstanbul'a gideyim. Bulayım bir büyük adam, Balıklı Rum Hastanesinden doktor Karaosmanoğlu'nu tanı-

sın, beni prezante etsin, o adam baksın bana, netice ne olursa olsun razı olacağım.

Sizleri de görüp kucaklayıp öpmek isterim. İnşallah Özer de izinli gelir, birlikte oluruz. Ben Özer'i çok severim beyim ve hakikaten sevilecek bir kişidir. Çünkü çok temiz ruhludur, o da benim gibi hayatta çok hırpalanmış bir vatan evlâdudur ve insanlardan kaçan ve insanlara inanmayan; ona çok cesaret veriyorum, çok nasihat veriyorum, sanatkâr ruhludur aynı zamanda.

Allah vere de beyfendi, muvaffak olsun bir deniz motoru alabilsin, bir tekne yapabilsin. Olacaktır inanıyorum, hem madem sizi de tanıdık, bu iş daha çabuk ve daha sağlam olacak, inanıyorum.

Bana karşı yaptığınız emeklerinize sadece teşekkürün yetmeyeceğini bilerek Allah sizden razı olsun diyorum. Karım, kaynanam ve ben hususi olarak teşekkürlerimizi ve candan gelen selamlarımızı yolluyoruz. Ayriyeten gözlerinizden hasretle öperim. Kardeşiniz: P. Moshakis»

....

Sevgili Özer,

Atina, 25.3.1973

(...) Herneyse bırakalım şimdi bunları, gelelim beni ilgilendiren mevzuya. Soruyorsun tabii, ne olmuş, Madam Emiliya bulmuş mu beni? Evet diyorum, geçen pazar günü sabahleyin evden çıktım gazeteleri almak için, o sırada top oynayan çocuklara dalmışım, zavallı kaynanam soluksoluğa koşarak gelmiş ki, evde bir karı-koca gelmiş bir ufak çocuklar ile seni görmeyi istiyorlar. Anladım, herhalde onlar dedim. Eve koştum, salonda buldum onları, tanıştık, yani prezante olduk ve ikramdan sonra demişler ki, «Biz Ankara'da bulunan Fikret Otyam denilen bir muharrirden geliyoruz.» Evet, dedim, «haberdarım.» Ve ekledim:

«Fakat siz bana ne gibi bir yardımda bulunabilirsiniz? Çünkü, Ankara'daki değerli arkadaşımız burasının galiba Türkiye olduğunu zannedermiş ve bunun için sizleri de zahmete koymuş!»

Adamcağız Yunanlı imiş, hatta karımın ve kaynanamın

memleketinden, yani Ege'nin bir kuru adasından, Tinos'dan.

Epey konuştuk, konuştuk ama, dedim ki:

«Sıkıntıları biliyorum, madem buraya kadar zahmet ettiniz, şu iyi insanın hatırını bozmayalım, o arkadaş da Ankara'da memnun kalsın.»

İstanbul'a gideceğimden sözettim, onlar da uygun buldular.

Ertesi günü Bay Otyam'a mektup yazmaya başladım. Gönderdiği adamlar bana gelmiş ve buna göre neler olmuş ona izahat verdim.

Fakat Özerciğim, şu değerli arkadaşımıza karşı kendimi nasıl anlatayım, bir nevi şöyle hususi olarak bir şekil bulamadım. Zira tanımadığım bir insana karşı ve onun bilakis bir muharrir oluşuna göre, bana sanki müthiş bir şok gelmişti üstüme. Zaten Türkçem o kadar iyi değil, doğrusu ona gelişigüzel denilecek bir mektup yazdım, hastalığının sebeplerini de kısmen anlattım, sebeplerin vatan hasreti ve sevgisinden geldiğini de izah ettim. Şimdi acaba, bunları nasıl bulacak bay Otyam? Tabii bilemem. Acep beni haksız bulacak? Veya konuştuğunu bilmeyen bir adı insan sanacak? Her ne gibi alırsa diyorum, hiç zoruma gelmez! Ben, kendisine Abimiz olarak izahat etmeye çalıştım, bu konuda belki sana hissiyatlarını yazar, belki bana da hususi olarak bir cevap verir. Bilmem tabii, çünkü anladığıma göre şu arkadaşımızın işleri de pek sıklıdır, böyle daima bizlerle meşkul olamaz, vakti olmaz derim. Nitekim bu sefer yolladığın onun yazılarını okudumsa anladım ki, muharrirliği tam esaslı ve tam mevkisi zor branşta bulunduğunu, hem de bu zamanda memleketimizin içi kaynar bir kazan su gibidir.

İşte kardeşim, bay Otyam'a böyle bir mektup yazdım yolladım Ankara'ya. Ondan şöyle bir ricada bulundum fakat hiç zahmet etmezden bir şekilde, dedim ki madem ki oraya gelmek kararındayım eğer mevkisinin icabından bir sözü geçer zat tanıdığın var ise, benim için Balıklı Rum Hastanesi müdürü olan bay Karaosmanoğlu'na bir ricada bulunsun ki, beni tanıdık bir hasta gibi muayene etsinler başka bir şeycik ondan istemem.

Acap?

(...) Gönderdiğin mektubun bir noktasında bana sorar gibi diyorsun, acap, bu adam bizden ne ister? Veya mektuplarını ona gönderdiğimden dolayı, acaba alttan ne çıkar? Bir iyilik mi? Yoksa bir gaf etmiştik? Sonra, diyorsun, senin mektuplarından da belki bir mevzu alır da bir kitap yapar ve beklemediğin bir şekilde senin de ismin bir kitapta yazılır, diyorsun!

Vallahi Özercğim, bu düşüncelerin hakkında hiçbir düşünce beyan edemem. Çünkü kimseden ne korkarım, ne de hiçbir zaman kimseye kötülüğüm olmaz, olmadı. Vatanıma karşı hainlik yapmadım ki, diyelim bundan korkayım şimdi? Ve ne de sana darıldım, ne diye bana sormazdan mektuplarımı ona gönderdin? Biz aramızda kardeş gibi bahsediyoruz, ne söylesek yalan yoktur. Ancak, tertemiz ruhumuzu olduğu gibi açıklıyor, hissiyatımızı anlatıyoruz birbirimize, nasıl bir yardım edelim diye düşünüp çabalıyoruz. Mektuplarımda bir kötülük yok, ne de bir yalan... Bir var ki, ruhumun hissettiği ve inandığı şekilde yazıyorum.

(...) Bunun için diyorum, fakat, madem ki sen, şu adama karşı o kadar sevgi duydun, o halde diyorum bu adam da kötü değildir, işte bu kadar!

Bunun için, şimdilik Bay Otyam'ın mevzuunu burada keselim ve başka mevzumuzu geçelim.

«Ya Siyah İt Ya Kara İt Olursan Sanki Köpek Değil Misin?»

(...) Bu şekilde İspanyol kızının mevzusuna gelelim:

Benden bilgi istiyorsun, izahat; mevzu biraz enteresan tabii. Yani onun sana söylediğine göre, dinini değiştirirsen Hıristiyan olursan ancak o zaman yalnızlıktan kurtulacaksın ve kendine hiç ayrılmayacak bir arkadaş bulacaksın demek istiyor?

Yani acaba, eğer dinini değiştirirsen ve benim dinime geçersen, o zaman ben seninle evleneceğim demek istemiş? Soruyorum sana? Fakat hangi manaya söyledi ise söylesin, ben senin arkadaşın olarak söylerim, bunu hiçbir zaman yapmayı düşünme. Öte yandan seni çok iyi biliyorum kendin

de söylüyorsun ya, Papaz da birisini gömmek için okuyunca para alır, Hoca da! Dinin aslı nerede bulunur? Ve demek istiyorsun ki, ya siyah it, ya kara it olursan köpek değil misin? Pek doğru, ama şu din meselesinde esas olan taraf da vardır. Meselâ, güzel bir tablo seyrederken ve sanatına hayran olurken acaba o dakika bu tabloyu çizen ve yapan ressam ibne imiş yahut namuslu bir adammış, der misin? Düşünemeyiz tabii, diyemeyiz, ancak diyorum tablodaki sanatı seyrederek; din de böyledir.

Dinleri yaratanların hiç birisi bu mukaddes şeyi kendisine kazançlı bir iş olsun diye söylememiştir. İyi biliyorsun, Müslümanlık olsun, Hristiyanlık olsun dinlerimiz fıkralara ve yoksullara daima iyilik ve yardım yapmamız için emrediyor.

(. . . .)

Hepimiz candan gelen selamlarımızı ve dualarımızı gönderiyoruz, cesaret kardeşim ve dikkatli ol, kendini ve paranı iyi kullan. Tabii uzun mektubunu bekleyeceğim. Ve Bay Otayam'dan ne zaman cevap gelirse ve ne yazarsa sana bildireceğim. Onun sana gönderdiği mektuplarını göndereceğim, fakat bende böyle büyük bir zarf yok ki, almak için Atina'ya inmem lâzım.»

. . . .

«Canım Fikret ağabeyim,

Almanya, 5.4.1973

Önce ellerinden öperim.

19.3.1973 tarihli mektubunu sevinerek, içim sizlere şükran dolu olarak okumadan önce, Pavli ağabeye yazmıştım. Mektubunuzdaki (Pavli'den son gelen mektubu da bekliyorum) notunuz üzerine bugüne kadar beklemem gerekti.

İlginç bulduğum şeyleri kurcalamak da bir merakımdır. Pavli ağabeyin din konusunda yazdıklarından başka manalar çıkarmamanızı rica ederim, lütfen hakkımda yanlış fikirleriniz olmsın...

On kişilik bir işyerindeyim. Onbeş ayda kırk işçi elendi burada ve dayanıyorum ağır hammal!

Eş'lendim: Geçmişteki deniz arkadaşımın, buraya gelip

altı sene sonra alışamadığı pis kimyasal kokular içinde lösemiden ölen arkadaşının hanımıyla.

Beni sürükledi buralara.

Ev. Ev. Ev yok!

Yorgunluktan budanmış vücudum buranın korkunç gece ayazlarında tren yollarında yattı!

İş idare şefim:

«Sana ev bulana kadar büronun zeminindeki soyunma mahallinde yat,» dedi!

Bir bodrum. Yatıyorum!

Akşamları paydostan sonra ilave işe temizlikçi bir İspanyol kız geliyor.

Ürkse gerek benden, kimsenin olmamasından; o, bodrumu temizleyip büroya geçene kadar aylarca bahçede bekledim!

Sonra, sonra alıştı bana. Onca zaman eziyetime sebepmiş gibi üzüldü.

Akşamları paydostan sonra dört saat, yalnızlığımı paylaşan bu altı yıllık gurbetçiye dilimin kilitine anahtar olmaya başladı. Birlikte yaptığımız paspasın, sildiğimiz camın bura diliyle ne dendiğini bana öğrettiğini unutmuyorum.

Beş ay sonra iş idare şefi atölyenin bahçesinde atölyeye ait evde işçi bacanağı, kaynanası, kayınpederi hepsi işçi, birlikte oturuyorlar, yavuz hammallığıma bir tavuk kümesi lütfettiler! Halbuki evde dört oda boşmuş!

Beş ay bodrum bir yana, susuz kuru bir kümes ve elimde bir lâzımlık, tuvaletlerine dahil ettirmediler!

Hamallık neyse, ama ya bu zillet?

Akşam paydosunda başım kollarımın arasında görmüyorum Maria Kampos'u, unutturmuyor bana yorgunluğumu paspas, şakalaşarak cam silmemiz ve üşümesin diye çöpleri boşaltmam.

«Anlıyorum seni. Sen yalnızsın. Cumartesi günü benimle mabede gel, ne ev derdin kalır, ne başka dertlerin,» dedi bir gün.

Düşündüm. Yirmi yaşında bir avuç hatıralım Mariya,

dedim, acaba beni Allahsız mı bildi de yalnızlığıma mabedi vasıtasıyla Allah'ı ilâve edecek?

Doğumum Kuzguncuk'tur, çocukluğumda kiliseye giderdik Hristiyan çocuklarla mum çalmaya!

Hâlâ duyarım burnumda günlük kokusunu. Suretler, tasvirler, ikonalar ve siyahlar giyinmiş dullar...

Bir cumartesi vardık mabede, ne haç, ne suret ve ne de cübbeli papaz!

İlahi okuyorlar piyano eşliğinde.

Fakat sıralarda oturulduğunda öyle suretler, öyle tasvirler var ki bacak bacak üstüne attığında mini etekliler, benim gibi aç köpek olursa... Allah'ı hatırlamak nire?

Hepsi de besili, dersin Ulukışla lahanası!

Papazlarında cübbe yok, kubbesiz tek katlı bir bina.

Başları önde, duadan sonra Amen dediler, ben de amin dedim. Dağılırken Maria'ya sordular beni, «Buruder» midir diye, Muhammedan olduğum öğrenilince, elimi elleri arasına alarak gayet müşfik olarak söylediler:

«Eğer, *Tauf* olursan günahkârlıktan kurtulacaksın. İsa gökyüzünden indiği zaman İsa'nın mucizesiyle canlanıp ebedi yaşama kavuşacaksın. Sana, dinimizi öğretecek bir kitabı en yakın zamanda ulaştıracağız.»

Maria atıldı:

«Evi yok!»

Şaşırdılar ve hemen dediler :

«Ne demek Buruderimize ev yok? En yakın zamanda onu da bulacağız, yeter ki *Tauf* olsun!»

Hey gidi dünya dedim, yıllar boyu dalgaların kayalarda oyduğu taş kavuklarında insan ayağının izi bulunmayan kumlar üstünde ve farş tahtaları yatağın, oturak tahtası sandalın, yorganın oldu da şimdi İsa'nın müridlerinden ev dilenmek kaldı! Hem de mazlum emeğinin parasıyla, üstelik din değiştirerek!

Pavli ağabeyle aramda geçen din mevzuu budur, o gâvurcuğum da tenvir ediyor beni! Bizim dinimizde Buruder, Şvester diye ayırım var mıdır? Demez mi benim dinim kötü-

rüm hristiyan da olsa, onu sırtıma alıp kilisesine götürebileceğimi?

Hoşça kal ağabeyim, ellerinden öperim.»

BENİM HAKKIMDA BİR KİTAP YAZMAK FİKRİNDESİNİZ, EVET DİYORUM

Atina, 9.4.1973

Elimi dostça size uzatıp veriyorum ve...

Merhaba kardeş Otyam bey, diyorum.

Mektubunuzu aldım ve gerek sıhhatiniz için, gerek yazdıklarınız için derecesiz memnun kaldım.

Sizleri zahmete koyduğumdan affınızı dilerim. O kadar hacet yokmuş kendinizi tanıtmınıza. Çünkü uzaktan olsun ruhunuz benim ruhuma daha evvelden sizi tanıtmış. O şekilde ki, insanlık şu muamma olan ruhların haberleşmek şeklini daha anlayamamışlar. Ben ise şu hissiyata çok inanır ve çok güvenirim. Bundan böylesi size karşı daha bilgi edinmek istemiyorum.

Herneysa ağabeyciğim.

Yazdıklarınızı okudum ve az-çok kanaatlara vardım. Ve birinci olarak şu:

Londra'dan dönüşünüzde ben de çok isterim sizleri görmek ve evime misafir etmek. Fakat sizin söylediğiniz gibi bir mahzur yoksa. Ama söylediğiniz mahzur ne olsa gerek? Acaba, *Cumhuriyet* gazetesinin yazarı olduğunuzdan bunların haberi olacak? Ve eğer evimde misafir kalırsanız sonradan belamı bulacağım mı demek istiyorsunuz? Eğer böyle bir gerçek varsa ve o zaman muhakkak siz gittikten sonra buradan, beni sorguya çekecekler. Kendi hesabıma göre evimde bir Türk misafirim gelmekle hiç bir korkum yoktur ve de mahzur görmüyorum. Bilakis bunu yapmakla memnuniyet ve gurur duyacağım. Ama bu gibi işleri siz benden iyi bilirsiniz ve nasıl isterseniz öyle yapın, ben de size karşı emrinize amade olacağım.

Ne yaparlarsa? Zira ben Yunan tebası değilim ve Türk'üm, alt tarafı beni bu sefer vatanıma sürgün ederler diye-

lim, eğer bu cürümle Türkiye'ye sürgün edilirim orada da ne çekeceğim belli değil, bu sebeple siz nasıl doğru görüyorsanız öyle yapınız.

İkincisi :

Benim hakkımda bir kitap yazmak fikrindediniz. Evet, diyorum, her halde çok enteresan olur. Ama nasıl bildiklerinize, düşündüklerinize engel olmak istemem fakat hayatım nice mücadelelerle geçti; bu mücadele koca onüç senemi yedi, gençliğimi çürütmüş, diskalifiye ederek mahvetmiş beni ve sonunda mükâfat (!) olarak (öyle diyelim) kendimi vatanımdan sürgünüme, kendi kendime sürgüne mecbur etmiştir.

Üçüncüsü:

Gösterdiğiniz alâkaya nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, fakat şaşırılmış bir vaziyette de değilim. Çünkü Türk ruhu, Pavli'nin ruhundadır daima. Bu sözümün manası şudur: Ancak bu zamanda bir insan ikrar edebilir. Çünkü evet diyorum, biz o topraktaki insanlar hepimiz öyleyiz. Cömert, vicdanlı, insanperveriz. Bunun nasıl böyle olduğunu daha iyi anlayabilmek için bir insanın yurdundan toprağından uzak olması lâzımdır bir müddet, işte o zaman insan Türk'ün ruhunu daha iyi anlar.

Ben de İnsanları Çok Seviyorum

Ağabeyciğim,

Ben de sizler gibi insanları çok seviyorum, çok ama çok severim ve insanlara güvenirim. Fakat ne zaman bu sevdiğim insanlar ya bana karşı ya başkasına karşı bir fenalık yaparlarsa, işte o zaman içimde fena bir his duyuyorum ve hemencecik hayatımın bütün cesaretini kaybederek bir melankoli krizine tutuluyorum, böylece hayatın bütün emellerinden soğuyorum ve insanlardan çekiliyorum.

Türkleri övdüğüm için öteki insanlara karşı Raçistlik etmiş değilim. Asla diyorum, çünkü bunun başka bir sebebi var. Milletlerin tarihlerini taaa mitolojilerinden başlayarak okumuşumdur ve anlamışımdır ki, Türkler alıcenapsa, misafirperver ise, bu yadigarı Allahtan ve doğdukları topraktan

aldılar. Her millet de böyle, çünkü insanın anası topraktır ve eğer doğduğumuz toprak bol ve verimli ise, zengin ise o toprağın insanları hovarda, misafirperver ve cömert olur, biraz da bunlardan ötürü tembel, geleceğini düşünmeyen! Bu şekilde bizler olsun, Mısırlılar olsun, Mezopotamya milletleri olsun, Çin ve Hindistan olsun, şu eski medeniyetleri kuran milletler bu şekilde geri kaldılar!

Bu Ne Demek Efendim?

Diyorsunuz, eğer Ankara'ya gelirim en büyük hastane ve en iyi doktor profesörler emrimde olacak? Hatta evinize misafir olarak davet ediyorsunuz! Bu ne demek efendim? İnsan şaşırır mı, şaşırmaz mı? Fakat çok teşekkür ederim, sağol ağbi Otyam efendi. Balıklı Rum hastanesi olursa dillerini bilirim, kimseye yük olmam, nalları da dikersem yanı başında bamyaya tarlası da var... Ve sizin yazdığınız gibi Türkiye Sağlık Bakanı beyfendi oraya telefon edecek bizzat, o zaman vay keyfim vay, öyle mi? Ah bay Otyam, eğer hastalığımdan iyileşirsem, sanki bu dünyada yeniden doğmuş olacağım. Çünkü feci bir durumdayım. Allah düşmanımıza vermesin.

Bunun için siz hayatıma girdiğiniz ve görüldüğünüz andan itibaren sanki bana hususi bir inanç gelmiş içimde ve sanki iyi olacağıma inanıyorum. Zira hasta insanın böyle bir inancı varsa, muhakkak olacak tedaviden bir hayır görür, bu cesaretimi sizden buldum ve inşallah iyi olurum.

Eğer İstanbul'a gelirim nasıl olsa bir zahmet edip yanıma geleceksiniz ve yakından tanışacağız. İşte bundan sonra şu gün için yaşayacağım.

Göndereceğiniz kitapları sabırsızlıkla bekleyeceğim.

Kitapları çok severim ağbi. Ben sizin gibi yüksek okullarda falan okuyamadım, fakat küçük yaştan beri kitaplara çok merak sarmışımdır; herhalde diyorum sanatkâr olan ruhumuz çok sever edebiyatı. İyi ki siz ilerlettiniz bu işi. Daha da çok başarılar dilerim. Doğrusu bir ressam fikirlerini resimle o kadar belirtemez. Kitap ise başkadır, başka bir sanattır. Ben de tüm Rus ve Fransız klâsiklerini, nicelerini çok

seneler evvel oburlukla okudum tekrar tekrar ve sonradan felsefe ve ilim kitaplarına merak saldım, elimde değerli kitaplarım var, kaybolanlar hariç. Bunları ciltletmek binlerce drahmi ister, beklerim Spor-Toto'dan onüç çıksın en evvelâ kitaplarımı ciltleteyim ki yıpranmasınlar!

Beni cevapsız bırakmayın, fakat işlerinizden de geri kalmayınız, ne zaman müsait vakit bulursanız o zaman yazınız.

Hepimiz, yani ben, zevcem ve kayınvalidem ve ağabeyim Hristo, hepinize candan teşekkür ve selamlarımızı gönderiyoruz. Ailenize, bütün kızlara selam edip hürmetlerimizi sunuyoruz, Allah hepinize sağlık versin, hepinizi ziyade etsin ve ömürler versin efendim...»

Sevgili Özer kardeş,

Atina, 1.5.1973

(...) Evet durum vaziyetleri aynen böyle. Olanlara çok canım sıkılmıştır. Ben artık öyle anlıyorum, yaşamak için yer kalmamıştır.

İnsanîyet artık rezil kepaze olmuş, bunu kabul etmeliyiz. Madem ki mektuplarımız açılıp okunuyormuş ve madem ki evlerimizin içine konuştuklarımızı işitmek için cihazlar kullanılıyor, yaşamak nasıl olur kardeşim?

Rahmetli dedem diyormuş o zaman:

«Öyle bir zaman gelecek, karıncalar insanların sırtına binecek ve insanları eşek diye kullanacaklar!..»

İşte o zaman gelmiş! İnsanın kıymeti, şerefi kalmamış artık. Ve söylediği karıncalar (söz misali olarak) işte bunlardır! Çünkü sırtımıza öylesine binmişler eşeklerden şerefsiz yapmışlar hepimizi! Ve sanki ikimiz insan olarak, şimdiden gelecekte yapacağımız işler için program yapıyoruz, ne kadar aptal insanlarmışız değil mi kardeşim? Anasını ..ke-yim diyorum, sen motoru al ikimiz ıssız bir ada bulup ve orada Robinson gibi yaşayalım, hiç olmazsa son günlerimizi insan gibi ve rahat olarak geçirelim!

Ve bazen diyorum bütün bunlar dinsiz olduğum için geliyor başıma, çekiyorum. Fakat az mı şu en yüksek olan kuvvete karşı gözyaşlarımla yalvardım? Bir gün olsun şu

Allah denilen kuvvet beni işitmiş mi? Yoksa başkalarını işitmiş ve yardımına koşmuş?

Şu anda kiliselerin çanları matemli ve acı denilecek şekilde çalıyor ve kulaklarımı dolduruyor. Bugün Hristiyanlar için en matemli gün olan Cuma günüdür. Güya bugün Hazreti İsa ölmüş ve bütün kiliselerden papazlar hafızlarla İncil ile yürüyor ve dolu enayi ile, herkes ya ağlar ya sessiz olarak yürür ve hiç kimsenin aklına gelmez ve sormaz:

«Pekâlâ ama, şu Hazreti İsa'nın kuvveti nedir? Hazreti İsa Allahın oğlu olduğundan neden şu çirkin vaziyetleri görmüyor, acaba neden insanların çektiği işkencelere son verdirmiyor? Ve neden şu diktatörler Allah'tan korkmazlar?»

İncil'in felsefesi, fenalık ve kötülöklere mukabele etmeyiniz, bunların sonu gelecek ve nasıl olsa Cenabı Hak onları cezalandırarak!

Ama diyorum, şu felsefenin kime daha çok menfaati varmış? İnsanları kuzu gibi kullanmak için kılıfına uydurmuşlar! Tabii cahil olan halk bu kurnazlığın nasıl farkına varır, hem de bunu bir din kitabı söylüyorsa! Hepsi yalan, hepsi mahsustan keşfedilmiş, zavallı insanları istedikleri gibi idare etsinler!

(...) Diyorsun ki daha iyisi Otyam beyin teklif ettiği gibi tedavi için Ankara'ya git. Kardeşim, düşüncen hakikaten benim iyiliğimi istediğın içindir, fakat bu iyi adamı nasıl bu kadar zahmete koyalım, hem ayıptır, hemde günahdır. Madem ki diyorum şu iyi arkadaşımız devamıza bu kadar istek göstermiştir, biz de ona karşı daha nazik davranalım çünkü nasıl olsa gene kendisi bu iş için bize yardım edecektir; çünkü eğer ondan telefon gelmezse hastaneye, o zaman zaten işimiz olmayacak! Bunun için Otyam beye karşı daha hafif olarak bir yük verirsek o kadar iyi olacak.

«Sevgili kardeşim Özer,

Atina, 11.5.1973

(...) Ve sana tabii kardeş gibi dedim ki, eğer Otyam beye yük olursam ikimizin de itibarını o insana karşı düşürmüş olurduk. Çünkü benim düşüncem bu şekilde, ha Otyam beye gitmişim Ankara'ya, ha Otyam bey Hükümetimizin bir

kanalı ile Balıklı Hastanesine bir emir verirse, beni muhakkak orada hususi bir şekilde bakacaklar. Ve bu kadarı bize yeter ve artar bile!

Senin mektubunla birlikte, Londra'dan bir ufacık mektup zarfı aldım. Otyam beyden imiş. Bak ne yazıyor:

(Pavli Kardeş

Londra, 5 Mayıs 1973

On günden beri İngiltere'deyim. Üç güne kadar Ankara'ya döneceğim. Düşündüm, taşındım ve Atina'ya uğramama'ya karar verdim. Oralar biraz karışık. Gazeteciyim. İlgilerin dikatini çeker ve senin de başın ağrır!

Sana son çıkan kitabımı gönderiyorum. Başka kitaplarımı da göndereceğim.

Dönüşte uzun uzun yazarım.

Şimdilik bu kısa olsun.

Selâmlar, sevgiler. Evdekilere ayrıca selâm ederim. Otyam.)

İşte bu kadar.

Mektubunda diyorsun ki, acaba Otyam beyin cevabında ne yazdın? Ne isterdin yazayım kardeşim? Yani, fena bir şey yazdığımı tahmin ediyorsun benden? Olur mu ya kardeşim? Tabii bütün bana söylediklerine karşı teşekkür ettim. Ve inşallah o mübarek gün gelirse İstanbul'a gideyim, kendisinin istediği gibi ona bir telgraf çekeyim veya bir mektup yazayım ki buluşalım. Ve ayrı olarak kendisinin teklif ettiği gibi yazacağı kitap için de rahat rahat konuşalım.

Param için hiç merak etme, para bulunacak muhakkak kardeşim. Eğer İstanbul'da ameliyat için falan para lazım olacaksa ve evden bulamaz isem, o zaman kardeşim Özer'e yazıp isteyeceğim, oldu mu şimdi?

Gördüğün rüya hayırlı olsun inşallah.

Ufak çocuk rüyanda görmek, dünyalıktır. Çocuğun bokları ise para definesidir. Pırlanta taşları ise, bunu bilemem ama herhalde aramızda söylediğimiz sözler olsa gerek. Zira, senin bu mektubunda yazdığın bütün kelimeler, her bir tanesi bir pırlanta kadar değerlidir.

Tabii rüyalar, iyi bil ki, canlı ve uyanık olduğumuz za-

manın bütün düşündüklerimizin asıl özetlerini andırıyorlar. Rüyaları anlamak için, meşhur olan Avusturyalı Psikoanalist Sigmund Froyt'un felsefesini okuman lâzımdır. İnşallah zamanla bunun eserlerini de okursun...»

ŞU İKİ KOMŞU VE KARDEŞ MEMLEKET...

Sayın Kardeş Otyam bey,

Atina, 12.5.1973

Londra'dan gönderdiğiniz mektubunuzu aldım. Çok sevindim.

(...) Buraya uğramadığınız daha iyi olmuş, çünkü vallahi şu iki komşu ve kardeş memlekete neler olduğunu aklım hiç kestirmiyor! Buradaki haberlere göre güya Türkler haksız olarak Batı Trakya Türkleri için olmayan bir mesele çıkarılmışlar ve oradaki gazetler, başta malûm gazete, oradaki Rumlara karşı çirkin kampanya açmış diyorlar. Buradaki gazeteler yazmışlar, Müslüman kardeşlerimiz Boğaziçi'nde Büyükdere'nin Rum mezarlığındaki kabirleri açarak tahrip etmişler! Nereye kadar doğrudur bilemem, çünkü o mezarlıkta babam da yatıyor. Fakat oradaki halk böyle olaylarla o kadar meşgul olmaz.

Acaba bu olaylar doğru mudur, yalan mıdır?

Sevgili Otyam bey,

Oraya gelmek için hazırlıklara başladım. Ama, bunu size söylüyorum, çünkü sizleri kardeş gibi severek size güvenip kalbimden geldiği gibi söylüyorum, eğer diyorum oradaki vaziyet böyle karışık olursa ve Rumların aleyhine bir düşmanlık havası eserse, bunu siz bana açık olarak söyleyiniz bu zamanda İstanbul'a gelmeyeyim. Bir-iki ay bekledikten sonra geleyim ki, canım yeniden sıkılmasın. Çünkü biliyorsunuz tabii, ben sevinçle vatanıma gelmek isterim ve insani havayı teneffüs etmek isterim ki, vatanımın asıl olan havasına çok ihtiyacım var gerçekten, başkasını düşünmek bile istemem. Hep bildiğimiz gibi, bu gibi havalar zaten ve inşallah çok sürmez, geçer; çünkü bir rüzgâr gibi gelirler ve öyle giderler. Bunun için diyorum bilmem lâzım çok rica ederim

bana güvenip doğrusunu yazınız, uygun zamanda vatanıma geleyim ve hasretini çektiğim sevinci tadayım.

Aralarında ne var paylaşacak, aklım kestirmiyor valla-hi. Şu iki millet tabii olarak kardeş olsunlar o zaman görülecektir ki ikisinin de sırtı yere gelmeyecektir ve dışardan zehirli mikrop da tesir etmeyecektir, fakat maalesef olmuyor.

Şu Yunan Denilen Millet

Buraya gelip görseniz, şaşa kalacaksınız. Çünkü şu Yunan denilen milletin bizim Türklere hiçbir ayrılığı yoktur kardeşim. Soyadları dahi hepsi Türk'dür. Yaptıkları işler de hep Türkvaridir. Adetleri de hep aynıdır. Tabii 4 koca asır Türklerin işgalinde yaşamışlar ama, işte diyorum kardeşliği bundan ibaret geliyormuş.

Bu seyahat benim için çok önemlidir. İsterim, oraya gilersem bir kuş gibi serbest olarak herkes ile konuşayım, eğleneyim, kucaklayıp öpeyim çünkü buna çok ihtiyacım vardır bütün bunlardan, o eski havamı, kötü havayı görmeyeyim, zaten unuttum!

İsterim, eskisi gibi arkadaşlarımla gittiğimiz meyhanelere gidelim, eski garsonları göreyim, eski esnaf ve satıcı Türk ve Rum arkadaşlarımla beraber gecelerde eğlenelim, isterim serbest ve kardeş gibi buluşalım.

Öte taraftan Özer kardeşimiz iyidir. Ama benim meseleden telâş içindedir. Bunun için, eğer ona yazarsanız, söyleyiniz şu benim meseleden o kadar canı sıkılmasın. Siz ona yazın ki, ben burada varken sen bu hususta rahat et! Ve ona bir nasihatta bulununuz ki parasını kimseye kaptırmasın. Çünkü korktuğum şu ki, eğer İstanbul'dan bir tanıdığı Almanya'ya giderse ve ondan güya borç para isterse benim bildiğim Özer hemen çıkarıp verecektir. Bu mevzuda çok nasihat yaptım, lütfen siz de yapınız.

İngiltere geziniz nasıl geçti, yararlı olmasını dilerim. Sınırım eski İngiltere değildir artık, o eski egoist karakteri çoktan gitmiş, kaybolmuştur. Fakat bence nasıl olsa Avrupa milletleri içinde en demokrat şekil onlarda vardır...»

«Canım ağabey, önce ellerinizden öperim,

Almanya, 27.5.1973

Mektubunuzu aldım, severek, sevinerek okudum. Acele cevap, demişsiniz, beş gün geciktim. Kırılan dal budak, kol pazara...

Geciktim ağabey, aksamayan saat rakkaslığıma mecburen!

«Ne oluyor be Özer?» Diyorsun ağabey.

Görmeyene...

Duymayana...

Hele hele, işitip aldırmayana hiçbir şey yok!

Görme. Hisetme. Duyma ve işitip anlama desiniz de, elde değil ağabey!

Bizlerden mikroptan kaçır gibidir halk!

«Bu iş bu paraya olmaz! Hem pis, hem de ağır» dediklerinde patron:

«İşte yabancı yapıyor!» dedimi, anlıyorum neden dillerinde halkın bizlere Sigoyne, yani Çingene dediklerini!

Alınmıyorum çingenelikten. Severim çingeneleri ve ömrümü bir tekne tentesi altında tuzlu su çingenesi gibi yaşadım, ama mikrop kim?

Karşı Cevdet'in adı, Allah'dır şefin dilinde! Sünger bloklarının beheri 150 kilo!

«Allah, sen vagona...»

Ve Cevdet, yalnız başına kaldırarak, sürükleyerek rolede kaydıracak bu blokları! 8 vagon - 12 vagon ve tek başına! Üstelik sığındığı Rabi ile alay edilerek, dalga geçilerek.

Alman vasıfsız:

«Sen bu işi bana yalnız yaptırılmazsın hakın yok,» demeye diyor, dili eriyor!

Neden geldim buraya?

Bir makina...

Kabadayı bir tekne... Katığı az ekmeklere biraz daha katık katmaya...

Belki bir işsizi, bir mutsuzu sevindirmek ümidi, ne büyük bir haz?

Bütün manevi desteğim bu duygudur içimde.

Şimdi imrenerek burnumda kokuyor, sarmısaklı yoğurtlu, üzerinde dereotlu kabak dolması!

Kana kana, içime sindire sindire bir taze su içebilsem ya! Duyduğum sesler, aşına çehreler... Yosun kokan sahillerim ...Martılarım... Şirin, ürkek ve hep eş gezen bibi kuşlarım... Deniz anacığım ve beni buradan azat etmeye kendisini kurban edecek balıkçıllarımın ümidine bulgur pilavı lüks olup bulgur çorbasına aş!

Ancak yeni yılın ilk ayına 10.000 Mark üretebileceğim ağabey.

744 Mark alıyorum ayda!

Mesaiye talip olursam, bütün günün yorgunluğu üzerine yarım günlük işi, iki saate vuruyorlar iki Türk'e, yıldım... Üç ay mesai yapmadım. Şimdi bir aydır başladım, beş gündür içim hep sizlerleydi fakat yazamadım, sebebi bu!

Kendi aylıklarına zam önerenler, yurt dışında en az iki sene çalışıp temelli dönenlere kota harici 20.000 liralık mesleki aletin yurda ithaline müsaade ettilerse de o zamandan bugüne galiba Türk parası iki kere kıymetinden düştü, makinalar da pahalandı, yani kararda değişen bir şey yok!

Ne kadar çok çalışırsam o kadar da çok vergi ödediğime göre, yurda getireceğim makinadan rıhtım rüsümü yüzde 70 gümrük diyor Hükümet!

Amma... Kırılırmış kolun, kanadın! Can pazarı üstelik! Mihnet ve ziletle komazlar yurduma bir an önce sahip çıkmaya... Halkçı mıdırılar, yoksa devletçi mi, yoksa ithalâtçı ortağı mı, bilemem!

Tabii, sıkacağım dişimi ağabey. Amma sadece burada emilen emeğime değil, insan olduğumu, mikrop olmadığımı göstermek için mikroplara! Çalıştığım Dunlop'un Asberg şubesi Dunlopilo, 10 kişilik bir kesim atölyesi. 17 ayda 40 can terketti burayı. Yunan, İspanyol, Portekiz, Arap ve Türkler! Alman istemiyorlar, sadece can gücüne yansıyan indirme bindirme!

Nereye çıkarırsın, nereye gidersin dil bilmezsin, evin yok. Önümde bir ümit: Koperatif. O da belirli makinaları ithal ediyormuş, bilemiyorum araştıracağım çarelerini.

Boot ıdergisinden temin ettiğim katalog geldi, hafif, seri, ekonomik ve işime uygun bir makina, listedeki fiyatlar acen- ta fiyatlarıdır, incelediğinizde göreceksiniz, doğrudan fab- rikadan alınırsa yüzde 20 ihraç indirimi var. Ama günrügü- müz tekneyi süpürüyor elimden ve kurtuluşuma tıatavla! İş- te malumat bu ağabey!

Şefkatine, alâkana milyarlarca teşekkür.

Aylardır gözlerime hasret olan bütün *Cumhuriyet* ailesi- ne selam ederim.

Hoşça kal canım ağabeyciğim...»

SEN İSTEDİĞİN ZAMAN KALK GEL BURAYA

Atina, 22.5.1973

Canım Özer kardeşim,

Senin mektubunla birlikte Otyam beyden de bir mektup aldım ve ikizin iyi olduğunu öğrendikten sonra ben de da- ha iyi oldum, ikiniz de sağolunuz.

Otyam bey, gönderdiğim mektubun cevabını acele yaz- mış, öyle diyor, beni rahatlatsın diye. Yazıyor, evet diyor, şu sıralar Türk-Yunan ilişkileri o kadar iyi değil ve ben de bu yüzden sana gelmek istemedim, zira gazeteciyim ve ba- şına bir ağırlık vermemek için gelmedim seni görmeye, tanı- maya. Fakat demiş, yazdığın kabristan meselesi yalandır. Böyle bir çirkin hadise olmamıştır, millet kendi işleriyle meş- gul. Böyle bir hava esmiyor burada. Sen, demiş istediğin za- man kalk gel buraya.

Sonra ayrıyeten yazmış ki, senin söylediğin gibi eğer İstanbul'a gelirsen, tabii seni görmek için oraya gelmek is- terim. Fakat şimdi işlerim çoğalmış çünkü seçimlere gire- ceğiz ve belki bunu yapamayacağım ama ...Eğer ben İstan- bul'a gelemesem sen bana Ankara'ya kadar geleceksin. Ve olayları bu kadar büyütme, demiş. Zira gelirsen çok sevine- ceğim çünkü iyi arkadaşlık edeceğiz. Sana, kardeşçe yeni- den söyleyip davet ediyorum. Bizlere hiçbir yük verecek de- ğilsin. Eminim canın da sıkılmayacak ve nasıl olsa burada

deniz yoksa da kafalarımızı tutmaya çare bulacağız. Hiç olmazsa, diyor, buradaki birkaç doktora seni göstereceğim. Seni acele bekliyoruz diyor Otyam bey, geleceğin zaman bana acele yaz ki Sağlık Bakanına, istediğin hastaneye telefon ettireyim, sana iyi baksınlar da kurtul şu sıkıntılardan.

İşte, Otyam beyin mektubunun havası ve dedikleri böyledir ve diyormuş, Özer'den epeydir mektup almıyorum, sen yaz benim selamlarımı.

(...) Diyorsun: Benden neden saklıyorsun hayatını, yazdığın notları? Sana hiçbir zaman yalan söylemedim ve hiç kimseye. Çünkü yalan bizlere yakışmaz, yalanı hiç sevmedim hayatımda, söyleyenleri de. Daima dobracıyım ve severim açık konuşayım. Bu cihetten beni bilmeyenler, biraz zorluk çekiyorlar ne biçim adam olduğumu anlamak için. Bende yalan yok kardeşim, bilsem ki beni ipe çekecekler, bu, budur diyeceğim yine de!

Yepsi Kayboldu

Çok seneler evvel hayatımı yazmaya başlamıştım. Bir seferinde üvey anem yazılarımı bulmuş ve yakmıştır!

İkinci Harbin içinde, çeşitli evlerde saklanırken vaktimi geçirmek için yeniden yazmaya başlamıştım ve ilerletmiştim. Fakat o zamanki vaziyet böyle olduğundan son seferinde oturduğum evden ansızın kaçmam lâzım gelmiş ve böylelikle bütün eşyalarımı Yenişehir'deki bir Rum evinde terk ederek piyasadan kaybolmuş idim. Birkaç sene sonra eşyalarımı aramaya eve gitmişken gördüm ki, ev başkalarına satılmış ve ev sahibi ihtiyar kadının vefat olduğunu sövlemişlerdi. Böylelikle bütün el yazılarım yeniden kaybolmuş!

1950'de umumi af olmuştu, yeniden askerliğe gittim ve bir tamam vatanıma vazifemi yaptıktan sonra, artık serbest olarak çalışmaya başladım. Bu sebepten yazı yazmak için zamanım yoktu. Ancak yaptığım güzel avlarımı not olarak yazardım. Böyle dört senenin av hatıraları yazılı olarak vardır.

Bunun için sana söylüyorum: Yok hayatımın notları! İnşallah Otyam beyden bir nevi staj alırsam, yazmaya başlayacağım. Fakat bir şartla yazacağım bunları, eğer Otyam bey yazacağım yazılarımı düzelterip temizlerse.

Şimdi zannederim rahatlayacaksın değil mi kardeşim?

Elimle Bir BİSMİLLAH Yazacağım

(...) Kardeşin Pavli daima seninle birlik olacaktır, aklımdan bir dakika olsun çıkmıyorsun kardeşim. Gözlerimin içinde daima şu manzarayı görüp uçuyorum:

İstanbul'un bir sahilinden yepyeni bir teknenin içine girip ilk kızoğlan kız teknenin seyahatini yapacağız. Aramızda ise, en samimi arkadaşlarımızdan birisi daha var ve teknenin içinde içkiler, mezeler. Tekne ise donatılmış Türk bayrakları ile, ilk olan yüzmesini yaptıracamız ve sahilden ipi çözerken teknenin bodoslamasında bir şişe köpüklü şarabı elimle ben kıracağım. «Uğurlu ve kademli olsun Özerciğim» deyip hasretle dolu en temiz dualarımı sana söylerken gözlerinden öpeceğim. 'Haydi kardeşim' diyeceğim, 'Tuttuğun balık altın olsun, inşallah...'

Fotoğraflar falan çektireceğiz.

Ve gelin gibi tekneyi bir güzel sahile çekip orada motordan inip ziyafetimizi çekeceğiz ve böylelikle motorun ve zahmetlerin ve masrafların hepsi hayıra geçecek.

Anlıyorsun değil mi kardeşim?

Eğer ölmezsem bunu, muhakkak yapacağız. Ve elimle sana bir BİSMİLLAH yazıp teknenin dolabının içine mıhlacağız.

Bunun için kardeşim, o gün ne zaman gelecek az-çok bilmek isterim. İsterim ki, ikimiz de sade bu mukaddes gaye için o zamana kadar yaşayalım.

Gayret edelim...

Cesur olduğumuzu kendimize gösterelim, başkalarına değil!

Eğer bir de evlenirsen ben hayatta iken, sözümü veriyorum kardeşim, elimden geldiği kadar evini hep deniz man-

zaraları ile, böyle tablolarla süsleyeceğim ki'beni daima hatırlayasın. Çünkü sen de benim gibi tabiatı seversin.

İşlerini istediğin gibi düzelt, çünkü kaptan sensin.

Dualarımız aynıdır: Bir an evvel kurtulmak!»

....

YAŞAMAK DAİMA BENİ DAVET EDİYOR

Atina, 29.5.1973

(...) Mektubunuz, insanî şartları geçtiği için, teşekkürlerimin hiçbir kıymeti yoktur! Fakat, insan olduğumuzdan bunları kabul etmemiz gerekiyor. İnsanların en derin duyguları ancak bu gibi olması için daima size karşı benim de duygularım temiz ve insanîdir. İnşallah bay Otyam, oraya gelirse nasıl olsa birbirimizi göreceğiz. Ama siz İstanbul'a gelemezseniz, ben Ankara'ya geleceğim.

Bütün verdiğiniz malûmatlara göre hem teşekkür ederim, hem de inanmış oldum. Bunun için bay Otyam, bundan sonra yavaş yavaş seyahatimin hazırlıklarına başlayacağım. İvr zıvır işleri tasfiye etmem lâzım, hiç olmazsa Haziran'ın sonunu tutayım ve orada Ağustos'un sonuna kadar kalayım. Belki diyorum Ağustos ayında eski bir arkadaş bulurum ve üveyik avına çıkarım. Yani aslında av bahane, tanıdığım köylere gideyim ve yeniden o eşsiz güzellikleri göreyim, çünkü vallahi diyorum size, bu yerler asla rahat bırakmıyorlar beni, yaşamak, daima beni davet ediyor, gel gör bizi yeniden diye!

Otyam bey,

Kulaklarımda postacının motorunun sesi geliyor, bunun için mektubu birkaç dakika için keseceğim.

Balkona çıktım.

Ve evet, aşağıda postacı idi! Gözlerini balkona dikmiş ve elinde bir kitap tutuyor.

Aşağıya koştum ve sevinçle aldım kitabı. Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi, yukarı çıkıp yatağıma bağdaş oturdum.

Bir zamanlar kısmet olmuş idi, şu büyük ve değerli in-

sanımızın evinde bir iş yapmıştım ve tanımıştım, o da tıpkısı benim gibi geniş yatağının üstünde oturarak gazeteleri ve yazı kâğıtları dağınık olarak meşgul oluyordu! O zaman kendi kendime demiştim, (demek ki bu dünyada sade ben değilim yatak üzerinde yazı yazan ve gazetelerini okuyan!)

Bunun için şimdi o adam hatırıma gelmiş.

Ve geniş yatağıma oturdum, kitabınızın adres bandını kesip açtım.

Korku. Kaymakam Babo. Karatohum Topalları. Gide Gide yazılarını okudum. Ve birinci sahifesini açtım, çok seviyordum ve «Yaşsa Otyam» başlıklı yazıyı gördüm ve Çetin Altan'ın ismini.

Şimdi mektup yazmam dedim, ancak bu kitabı okuyacağım.

Çetin Altan'ın yazısı içime öylesine bir sevinç doğurmuş, doğru tahmin etmişim. Nitekim son zamanlarda *Milliyet*'ten gazetesinde okudum. Zira «Taş» başlıklı sütunu bu gazeteyi almam için baş sebep olmuş. Çünkü ilk defa olarak böyle bir yazara rastlamıştım gazetelerimizde. Fıkara milletimizin davalarını müdafaa etmek istesin. Ve bir gün belâsını iyi ve doğru tahmin etmişim. Nitekim son zamanlarda *Milliyet*'ten kaybolmuş, ben de artık bu gazeteyi almadım.

Şimdi, Çetin Altan'ın yazısında sizleri ayna gibi görüyorum. *Cumhuriyet*'i pek okumaz idim, zira İkinci Dünya Harbi'nde Ali İhsan Sabis ve Erkilet gibi adamlar yazardı ve Almanları, yani faşistleri tutarlardı; iyi ki bunların karşısında ayak direten ve polemik yapan bir Hüseyin Cahit Yalçın varmış da, akli ermiyenleri durdurmuş fazla yanılmasınlar diye!

Ben, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Çetin Altan bir süre *Akşam* gazetesinde yazmış ve 1968'de İstanbul'a geldiğimde kısa bir süre yazılarını okudum. 1970'de yeniden geldiğimde söylemişler ki, *Cumhuriyet* gazetesi artık bildiğin gibi değil, zor inandım aldım ve okudum; ama röportajlara dikkat etmemişim, sebebi eskiden beri dünya siyasetine merakım olduğu, bu yazıları okuduğum için. Ve bırakmamış arkadaş-

lar gazete okuyayım, sadece Atatürk'ün hayatını aldım iki cilt.

Şimdi, Çetin Altan'ın sizin için yazdığı yazıyı okudum, vallahi diyorum gözlerim yazarmış.

(Halk yığınlarının dertleri ve meseleleri, türküleri, maceraları, Fikret'in ağzında, kaleminde, fotoğraflarında ve fırçasında öyle bir renklilikle biçimlenir ki, Fikret'in sanatını değil, Fikret'in sanatında onları seyredersiniz) diyor.

Şimdi kitabınızı okurken, durup durup düşünüyorum:

Neden sanki şu sizin yaptığınız iş gibi, o kadar seneler evvel bir başkası yapmamış?

Tabii bu sualım su kaldırıyor ve incelemesini istersek, milletini seven ve milletimize karşı güven besleyen hiçbir insanın bulunmadığını göreceğiz. Nitekim milletimizi idare edenler (Atamızdan sonra) bunu apaçık bir şekilde gösterdiler. Ve Atamızın güven duyduğu milletimizin halkını, bütün bunlar ancak dışardan gelecek yardımla kalkınacağımıza inandırdılar ve böylece hepsi yabancı hayranı oldular! Böylelikle milletimiz geri kalmış ve bir tuhaf idare edilmeye başlanmıştır.

Ama soruyorum size:

«Bu rezillikleri görmemiz için ve öğrenmeniz için neden bu kadar uzağa gittiniz? Sanki yakınlarınızda yokmuş?»

Benim bulunduğum o köyde de aynı dava! Aynı şikâyet ve aynı rezillik. Aynı haksızlık. Burada da bir bey, bir ağa koca köyün bütün topraklarını ele geçirmiş senelerden beri kendine çalıştırıyor. Zavallı köylünün elinde ise bir avuç toprak var ve işini uydurarak, arsarları satarak milyonlarca lira kazanıyor. Köylüler senelerdir mahkemede uğraşıyorlar ama sonuç alınmıyor, bana yalvardılar Yunanistan'da bulunan bu köyün eskileri İstanbul'a gelsinler mahkemede şahitlik yapsınlar, ağanın elinde olan bu toprakların köyün toprakları olduğunu ispat etsinler...

Fakat sevgili kardeşim, hangi köyde, hangi bereketli ve bol topraklar bir ağanın elinde değil?

Ve bütün bunlar koca İstanbul'un içinde vuku bulurken tabii o ıssız dağların içinde kimbilir neler oluyor?

Zavalı Kaymakam Doğan Gurbüztürk!

Allah rahmet eylesin, fakat boşuna gitmiş, çünkü bu adam adalete inanmıştı, tıpkı bizim gibi ve Kaymakam Babo sözümona intihar etmiş!

Röportajlarınızı okuyorum ve yemin ederim ben de sizin gibi galeyana geliyorum.

Ah diyorum, az daha genç olaydım, hiç olmazsa altı-sekiz sene evvel gibi olsaydım, gelip gönüllü olarak yardımcıınız olaydım. Ben de sizinle beraber şu garip ve zavalı kardeşlerimizin davalarını göreydim...

Sevgili ve hürmetli kardeş Otyam bey,

Emin olunuz kitabınızı okurken ta kalbimin en derininden acılar duydum bir Türk vatandaşı olarak, zira bütün hayatımda kendi kendime daimi olarak bu tepkileri duydum ve bunlarla beraber yaşadım.

Gayemiz ve umutlarımız daima vatanımızı öteki dünyanın içinde bulunan memleketler gibi, onların seviyesinde görmektir. Bunu istemeyenleri ve men edenleri Allah kahretsin!

Bunun için Atamız daimi olarak tek bir Atatürk kalacaktır. Bunun için daima On'a hayran kalacağız. Çünkü, bir ateşin külünden bugünkü Türkiyemizi o yükseltmiş ve bütün ötekiler ellerinde kazma kürekle yıkmaya çalışmışlar. Ayıp!»

BÜ GÜNÜ SADE SEN YARATABİLİRSİN

Atina, 1.6.1973

Sevgili Kardeşim Özer,

(...) Tabii sevinçle okudum; fakat, az olsun canım sıkılmış, çünkü yeniden aynı sözleri tekrarlıyorsun ve seni bir türlü ikna edemediğim için canım sıkılıyor!

Tabii, beraber konuştuğumuz gibi Otyam beyle konuşmam. Çünkü nasıl olsa bu adama karşı ikimiz de olsun aramızda olan bu kadar seneki arkadaş denilen cesaretimiz yoktur. Fakat emin ol senle beraber kardeş gibi konuşuyorum. Bunun için söyledim. Hacet yoktur Otyam beye bu kadar

yük verelim. Otyam beye verdiğimiz yük hem ağır, hem de fazlası iledir. Bu adamın bu zamanda olsun çok işleri vardır. Ne demek kardeşim, memleketimiz o kadar tehlikeli sergüzetşlerden sonra, normal bir siyasete girerek, yeniden seçimlere hazırlanıyormuş. Ve bu gibi işlerle meşgul olanların çok sıkı işleri vardır. Bunun üzerinde ben de bir tekmlil düşüncesiz insan gibi gideyim Otyam beyin sırtına yük olayım? İkiniz ne kadar ısrar ederseniz edin tabii ben yapmayacağım!

Fakat Otyam beye yazdım, dedim ki, anlıyorum vaziyetinizi ne kadar zor oluyor bu zamanda, bunun için siz İstanbul'a gelemezsiniz beni görmeye, bu sefer bu zahmeti ben yapacağım ve muhakkak olarak yakından tanışalım diye Ankara'ya kadar geleceğim. Bunun için sen de artık rahat o benden bundan fazlasını da isteme, istemeyiniz.

İnşallah diyorum ikinize de, şu istediğimiz gün gelecek ve üçümüz beraber buluşup birbirimizi doya doya göreceğiz ve konuşacağız, ama bu günü sade sen yaratabilirsin bir hakikat olsun diye. (...)

(...) Altı sene evvel evlendiğim günde, o gece evimizde büyük bir kaza geçirdik. O gece aramızda evlenme töreni yaparken, ağabeyim Hristo beraberinde arkadaşını da getirmiş. Bir de senelerce evvel beraber yaşadığı bir orospuyu getirmişti. Zira ben, sanki başımıza gelecek faciayı bilirdim gibilerden, ne zaman ona evime gelsin diye davet ederken, söyledim ve tenbih etmiştim ki beraberinde başka kimseyi almasın! Çünkü, hem yakın akraba arasında bu töreni yapacaktık, hem de yaşadığı orospusunu bildiğim için evimde istemezdim getirsin!

Çünkü bu toplulukta böyle bir kadını sığdıramazdım, fakat ağabeyim beni dinlememiş ve orospusunu bir de arkadaşını alarak eve gelmişler!

Tabii o gece eğlenirken akordeonla, gitarla, orospu keyfe gelmiş, coşmuş... Ve ağabeyim öteki arkadaşı ile anlaşmazlığa gelmişler, ansızın ikisi de beraber ele gelmişler, biz ise yetişemedik mani olalım; derken arkadaşının parmağı ağabeyim Hristo'nun tek gözüne girmiş ve tek gözünü çıkarılmış!

Tabii derhal ayırdık onları, arkadaşını evden çıkardık ama, ağabeyim bu sefer büsbütün kör olmuştu! O dakikada tabii hepimiz sıkıldık ve o arada karımın üstüne bir fenalık gelmiş ve ertesi günü ağabeyimi hastaneye kaldırırken, öte taraftan karımı da bir asabiye kliniğine kaldırdık! Çünkü o dakikada ne zaman ağabeyimin gözü çıkmış, onun da beyni oynamış!

Bu sefer ağabeyim büsbütün kör kaldı, öteki ise Allaha şükür üç-dört ay sonra iyileşmiş ve klinikten çıkmıştı; ama ertesi sene yaz aylarında yeniden aynı kriz tutmuş ve yeniden hastaneye kaldırdık ve üç ay kaldıktan sonra yeniden iyileşmişti.

Uzatmayalım kardeşim, o seneden, sıra ile her yaz karımın krizi tekrarlayıp durduğundan hastaneye yatırır olduk! Son olarak 1970 senesinde İstanbul'a geldiğimde haber aldım ki, karım yeniden hastalanmış ve hastaneye kaldırmışlar; derhal geri dönmemi istediler, tabii bu yüzden İstanbul'dan acele dönmüşüm, bütün seyahat anlıyorsun nasıl burnumdan gelmiştir?

Fakat geçen yaz, aynı kriz karımı tutmamış! Böylelikle zannediyorum artık belki de karım iyileşmiştir. Fakat güzel kardeşim nasıl olsa, ben daima bu korku altında bulunuyorum. Bakarsın yazın tam ortasında İstanbul'da olacağım günlerde yeniden krizi tutarsa ve bana, «acele gel» derlerse, yazık günah değil mi yapacağım o kadar masraflar?

Ama, nasıl olsa sevgili kardeşim kararımızı aldık, İstanbul'a tedavim için gideceğim ve nasıl olsa Allaha ve Otyam beye şükür, ikisi de yardım edecekler, işte bu, şimdilik bize yeter de artar.

Üçümüz Saçayağı Olduk

Zanederim üçümüz saçayağı olduk. Otyam beyin mektubunda sevinçle gördüm ve okudum, sana nasıl soruyor:

«Motor ne oluyor? Tekne ne âlemde?»

Soruyor sana: «Sonra, bunların hepsi ne zaman tamam olacak?» Durmadan soruyor!

Gördüğün gibi, Otyam bey de, ben de seninle beraberiz. İkimiz sade seni bekliyoruz, o gün İstanbul'da buluşalım... O gün, o mukaddes gün isteklerimiz gerçek olsun. Bunun için, sen dişlerini sık orada, bütün kuvvetini üstüne topla, kendine de bu cesareti ver. Motor! Evet motor ve tekne hakikat olsun.

Ben kendimi tedavi ettireyim, sen de kendine motor ve tekneyi sağlayasın, o zaman Otyam beye:

«Gel, biz hazırız!» dersek, derhal İstanbul'a gelsin motorumuzun töreninde bulunsun! Parolamız budur. Aldığımız kararlar bunlardır. Düşüncelerimiz bunlardır. İnşallah Cenabı Hak bizimle beraberdir. Bunun için artık rahat ol kardeşim.»

YUNANİSTAN'A DÖVİZ NASIL AKIYOR?

Atina, 26.6.1973

« (...) Demek ki Özerciğim, orada da yaz sıcakları başlamış.

Fakat burası gibi hiçbir yer böyle sıcak yapmaz!

Burasının tuhaf bir iklimi var, gündüz başını evinden dışarı çıkaramazsın, 33-35 derece yapıyor, ama gölgede!

Atina'nın denizi de yoktur. Atina'dan denize ulaşmak için ancak otobüsle en kısa mesafe 20-25 kilometredir, ama plajlar ücretlidir. En kısa yerden denize gireyim desen olmaz, zira kirlidir; çünkü Atina ve Pire'nin lâğümları buraya akıyor, bizim Kasımpaşa'dan beter bir yer!

Atina'nın batı tarafında ise büyük bir körfez var, fakat burası da Yunanistan'ın gemi tezgâhlarıyla dolu; oldukça büyük ve çok modern tezgâhlar, koca koca gemiler, fabrikalar, doklar, vinçler sahilleri kaphyor, tabii burada da denize girilmez. Eğer denize girmek istiyorsan taa Korent kanalına kadar gitmen şart.

Atina'nın doğu taraflarında denize girmek istersen, deniz kenarında doğrusu çok güzel asfalt yol vardır, oteller, moteller, gazinolar ki, tabii hepsi para ister. Etraf çok ka-

yalık ve elverişli olmadığından muhakkak özel olarak yapılan plajlardan girebilirsin ve hepsi de tıklım tıklım insan doludur.

Şu taraftaki deniz kıyısı, bizim taraflara uzanır, yani Eğriboz'a gider, Volos'a varır ve ondan sonra taaa Selanik'e kadar uzanır ve deniz kıyısı çok uzundur, ama öyle kıyıları ki insan ulaşamaz, kuş dahi şu yalçın kayalara tırmanamaz, uçamaz! Zaten eski Yunanlılar şu kıyılarda nerede elverişli bir yer buldularsa oralara köyler kurmuş. Ufacık bir köyün içinde binlerce insan görürsün, buraları hem uzak, hem de bedava. Fakat burada işçi sigortaları çok önceden kurulmuş, bir sıra tertibi ile işçiler bedava denize girsin diye vesait veriyorlar.

100-200 kilometrelik mesafelerde tabiatı çok güzel deniz kıyıları var ise, bu yerler de turistik tesislerle kapatılmış, çok güzel değerlendirmişler, süslemişler, zenginler ve yabancı turistlerle her zaman doludur.

Yüzlerce Yunan adasına gelirse, bunlara Yunanistan'ın incileri diyorlar ve dünyanın dövizini sağlıyorlar. Bütün Avrupa'dan buraya gelen kalabalık o kadar çok ki, tarif edemem.

Ne ki, kıyaslasak bu adaları bizim Marmara adalarıyla, gece ile gündüz kadar fark göreceksin. Çoğu volkaniktir, taşlık, kayalık, kurak, ağaçsız. Ancak tabiattan kumsal ve limanlarda köyler var, biraz ağaç dikmişler, ama ne yapmış şu Yunanlılar bilirsin? Bugüne kadar şu adaların köylerinin eski biçimini ve dekorlarını bozmamışlar, nasılsa öyle gözüksün grafikleri! Tekmil adaların evlerini kireçle her hafta badana ediyorlar tertemiz, eskiden kalma yeldeğirmenlerini de bırakmışlar ve limanların içinde bulunan ufak kumsal kıyıları da plaj yapmışlar ve limandaki köy evlerinin içinde güzel gazinolar kurmuşlar ve yanısıra modern oteller yapmışlar ve bırakmışlar turistleri nasıl eğlenirlerse öyle eğlensinler. Gazinolarda rulet ve kumar serbesttir, bikinilerle gezmek serbest, tabii aşk da! Ve Atina'nın en değerli ve meşhur müzik sanatkârları o gazinolarda çalışıyor, zenginlerin yatları, kotraları, tüm tekneleri motorlu-motorsuz

orada demirlerini atıyorlar. O eski evlerin içinde her türlü medeniyet aletleri de var.

Ve kardeşim, bu adalara Avrupa'dan gelen dolarlar, marklar, franklar şunlar bunlar bu suretle su gibi akıyor. Turistler buralarda çıplak dolaşıyorlar, eşek yarışları tertip ediyorlar, daha neler...

Nerede Diyorum O Sahiller?

(...) Dokuzuncu senenin içinde bulunuyorum bu yerdeyim. Sekiz senenin içinde ancak bir-iki sefer denize gittim ve denizin rengini gördüm. Ama nerde bizim davetkâr denizimiz? O masmavi, bir kız-oğlan-kız gibi saf, temiz, güzel? Nerede diyorum o sahiller? O dantela sahiller? O koca, muhteşem Kilyos kıyıları? Taa Bulgaristan'a kadar uzanan kumsalı, nerede Şile'nin güzelliği? Nerede Marmara'nın o eski temiz sahilleri, o güzellik, o tabiat? Nerede Boğaziçi'nde bulunan plajlar, nerede adalarımızın lüks ve modern plajları, Florya, Çekmece, nerede Ataköy, nerede Caddebostan, Fenerbahçe ve de ta güzel Pendik? Pavli adası ve başkaları? Ve nerede Anadolu'nun dantelli sahilleri, tabii plajları, nerede o gazinolar, mezeler, yemekler, zevkler nerede, nerede soruyorum sana kardeşim?

Ben ki oralarda yaşarken her gün denizle birlikte yaşadım, hiç ayrılmadan, bugün bilir misin ne zoruma gidiyor, şu mübarek denizi görmeyeyim; aç kalmış insanlara benziyorum. Bizim İstanbulumuz gibi yer var mıdır dünyada? Nedir ki şu bizim İstanbulumuzu da biz her gün bozuyoruz. Evet sevgili kardeşim, İstanbul'un biçimi, güzelliğini bozduk ve büsbütün bozmak için de çalışıyoruz üstelik! Hiçkimse, İstanbul'u benim sevdiğim kadar sanmam sevsin? Ama merak ederim, İstanbul'un valileri neden İstanbullu olmaz acaba? Derin derin düşünüyorum ve diyorum, on sene için beni İstanbul valisi yapsalar neler yapacaktım eşsiz güzellikteki bu şehre?»

Atina, 11 Ağustos 1973

«Merhaba kardeş bay Fikret Otyam,

(...) Artık böylelikle yalanlar bitmiş kardeşim, pek yakında Allah kısmet ederse İstanbul'da olacağım!

(...) Fakat hürmetli kardeşim, yeniden yazıyorum yanınıza gelince iki günden fazla kalmayacağım, bunu şimdiden bilmenizi isterim. Sizleri fazla yormak istemem, bunu kabul etmenizi rica ederim.»

VE PAVLİ NİHAYET İSTANBULUNDA!

İstanbul, Beyoğlu 1.9.1973

«Merhaba kardeş Otyam bey,

İki gündenberi İstanbul'dayım ve seyahat yorgunluğunu atlattıktan sonra mektubumu yazıyorum.

(...) Beni de soracak olursanız hamdolsun diyelim, bugüne kadar ne sancı ne de böyle bir şey tutmuştur! Zira iki gündür arkadaşlarla rakı da içtik, buna karşı ne diyeceğimi bilemiyorum kardeşim.

(...) Bu mektubumu Büyükdere'de oldukça yüksekte bulunan, bir arkadaşımın evinde yazıyorum. Bulduğum odanın penceresi denize bakıyor, saat ise sabahın sekizidir.

Hafif bir sis tabakası, karşı Anadolu yakasını kapatmış ve ancak Boğaz'ın ortasında bulunan ve geçen, düdüklü çalan gemileri görüyorum. Bir gözükmeyen takanın sesi öyle tatlı olarak kulağıma geliyor ki, Otyam beycim ne diyeyim size? Ruhuma nasıl bir zevk veriyor, tabii bunu anlatamam. O kadar güzel, o kadar bir sessizlik, o kadar hoş bir manzara ki içimde bulunan sancıma sanki şifalı bir melhem oluyor.

Fakat çok sevdiğim şu yerde fazla kalamayacağım, hayatta kalan iki-üç arkadaşım da benim gibi fakirdirler ve hayat geçiminin masrafları pek pahalı olduğundan, sıkılıyorum, yük vermek istemiyorum.

Hey Pavli!

Dün, çok samimi olan bir avcı arkadaşımı bulmaya gittim, belki onlar ava gidiyorlar, beni de beraberlerinde alsınlar, bu sebeple onların sayesinde ben de kurtlarımı dökerim, dedim. Arkadaşa sordumsa, demiş:

«Heyyy Pavli.

O eski keyiflerimizi unut!

Bütün bunlar bir tatlı hatıra olarak kaldı.

Ve ekledi:

'Bu zamanda ancak onbeş günde bir gideriz ava! Bu da ya olur, ya olmaz! Biz, birbirimizden utanıyoruz diyelim, paramız yoktur ondan gelemem ava! Ancak birbirimize, hastayız falan deriz de avdan geri kalırız! Bu zamanda bir av partisi beş kişiye 700-800 liraya patlar, her zaman beş kişi biraraya gelemiyoruz ki. Bazen iki-üç kişi olabiliyoruz, bundan çok pahalı oluyor, ama inan hatırımda olacaksın, eğer bu ara gidersek sana haber vereceğim.'

Anladığıma göre ne ava gidebileceğim, ne de buraya kadar beni çeken o eski dağlarımı, köylerimi görecek ve Otyam beycim eğer bunu yapamazsam çok acı duyacağım, çok fenama gidecek, biliyorum.

(...) Mektubunuzu, emirlerinizi bekliyorum ağabeyciğim.»

....

**VATANINA GELDİN AMA BUYURUN VATANIN
SENİ İSTEMEZ!**

İstanbul, 3.9.1973

Sevgili kardeşim Özer,

Allahımızın kuvveti ile İstanbul'dayım!

27 Ağustos gecesi buraya geldik. Fakat o birinci sefer ve ikinci seferde geldiğim heyecanı içimde bulamıyorum! Sanki İstanbul'dan bir ay kadar evvel ayrıldım ve yeniden basit olarak memlektime dönüyorum gibilerden bir değersiz duygu içindeyim. Ve bir ayrı veya yabancı gibi bir ufak heyecan bazen duyardım içimde, ne zaman Otyam beyi göre-

ceğimi düşünürken; bütün öteki düşüncelerim hiç, bana hususi bir duygu getirmiyorlarmış.

Evet diyordum kendi kendime:

(İstanbul'u, vatanımı göreceğim. Göreceğim ama sanki ne olacak? O kadar sene görmüşün onu. O kadar sene yaşadın, sanki bilmezsin?)

Ve aklım fikrim sorarmış:

(Kimi göreceksin orada?)

Bilmem kardeşim anlatabiliyor muyum duyduğum anlatılmaz acıyı, sen de duyabilir misin?

Diyeceksin bana:

«Ne yapacaksın arkadaşları? Sen, vatanını seversin ve onu ziyarete gidiyorsun bu sana yeter!»

Haklısın, ben de böyle düşündüm. Sittiret hepsini, dedim. Ben, vatanım için gidiyorum, ister arkadaşım olsun, ister olmasın. Fakat o zaman vatanımın aşkını sanki içimde azalmış gibi buldum! Vatanıma gittim, peki ve beni orada güller gibi yüzler karşılamazsa şu vatan sevgisinin ne manası var? Söyler misin bana?

Tekirdağ

En nihayet Tekirdağ'a geldik. Bir sevinç duygusu kalbime gelmiş ama, sanki salçasız yemek yiyormuşum gibilerden, bana, tatsız ve yavan olduğunu sandım.

Yazık dedim, güzelim Tekirdağ'ı nasıl bakımsız bıraktılar! Ve deniz kenarında girdiğimiz lokantanın tezgâhında bir yığın kara sinek, tiksindim. Ben ki yemeklerin üzerinde şurada burada gezen uçan sinek görmemişim hiç! Halbuki bir nereliyiz yahu? İstanbullu değil miyiz? İstanbul'un halkını veyahut kasabalarımızın halini hiç bilmeyiz? Bu işlerde ne kadar miskin olduklarını bilmeyiz? Yani bu gördüğün manzaradan fazla ne görmek icabedermiş sanki? Sanki ilk defa görüymüş gibi oldum! Yazık, dedim. Şu Yunanistan'dan bile ne kadar geri kaldık, medeniyetten! Bir acı duydum. Aldı yüreğimi bir düşünce.

(Be adam, ne diye buraya geldin? Ne yapmaya? Ne var

sanki? Neyi göreceksin? Sevdiğini söylediğin şu vatanın manası nedir? Geriliği? Pisliği? Miskinliği yeniden görmeye gelmişin?)

Böyle bir acı duydum.

Sonra kendi kendime cesaret vermek istedim:

(Ne oldun Pavli? Yenildin mi?)

(Yooook) dedim. (Yok. Bütün bunları severim, sinekleri de severim! İsterlerse yiyeceğim yemeğe ortak olsunlar, zehir olsa yemek, yiyeceğim; çünkü bu vatanımın yemeğidir!)

Uzatmayalım.

Otobüsten indik.

Ve beni karşılamaya gelen kimse yoktu! Kimse gelmemişti!

Nasıl olduğumu anlatabilir miyim, sanmam!

Bir apartman duvarına dayandım, ve manasız düşünmeye başladım. Şimdi nereye gideceğim?

İşte, dedim. Vatanına geldin! Ama, buyrun, vatanın seni istemez artık!

Otobüsten inenler arkadaşlarıyla evlerine gittiler, sevinçleri içinde ve ben seyahat acentasının önünde yapayalnız bir başıma, acılar içinde.

Ve sonra bir taksiyle 60 liraya pazarlık yaptım Büyükdere'ye yollandım. Bir yabancı gibi bavularımı sırtlayarak Burhan'ın evine geldim! Karısına, çeşmeden su alırken rastladım. Tabii ilk anda bir sevinç duydum ama, acısını da! Az sonra Burhan da geldi, öpüştük, hoş geldin falan dedi ama nafile, ilgisiz yine. Rakımızı içtik, getirdiğim hediyeleri verdim, evin içinde ve kendilerimizde bir soğukluk vardı, gece yarısı yattım, sabah uyandığımda herkes işine gitmişti, giyinip İstanbul'a indim, kunduracı Niko'yu gördüm. Ondan da aynı muameleyi görünce kahveye attım kendimi, kahveler, şunlar bunlar, ama tanıdık arkadaşlardan kimse yoktu, hepsi dağılmış. Vatanı terketmişler! Ölmüşler!

Kalbim Ağladı

Otobüste gördüğüm bütün manzaralar canımı çok sık-

mıştır. Tekirdağ'dan tut, taa Topkapı'ya kadar ruhumu açacak veya ne bileyim ben, iyi ve dürüst olan ne bir iş, ne bir eser görmedim! Sanki bu güzel memleketimizi en azılı ve en fena cani insanlar bozmak için yarışa çıkmışlar. Kalbim ciyak ciyak bağırmış ve ağlamıştır!

Güzelim, o şahane sahillerimizi ve dünya incisi olan köylerimizin dekorunu bozmuşlar, tahrip etmişler. Manâsız, çirkin bankolovlar yapmışlar, sözümona turistik! Ne diyeyim kardeşim, gördüğüm bütün bunlar beni o kadar zehirlemiş ki sana tarif edemem, ama Atina'ya döndüğüm zaman yazacağım.

Otyam beye kısa bir mektup yazdım.

(...) Evet böyle yazdım.

Bakalım şimdi ne cevap gelecek Otyam beyden?

Yoksa bu adamı da işleri fazla olduğundan, bundan da mı bir basit muamele göreceğim? Bilmem!

Ben, içimden, onca sene aradığım ve bulamadığım bir arkadaşımı bulacağımı zannediyorum. Allah hiç olmazsa bunu hakikat yapsın!

Şimdi, sen de ben de Otyam beyden ne çıkacak, bekleyeceğiz...

İyi bil, ne çıkarsa hemen sana yazıp yollayacağım.

Bizim İçin Artık Vatan Kalmamıştır

(...) Sana desem ki, İstanbul'da bizim için hayat kalmamıştır!

Biliyorum hem çok cesaretini kıracağım, hem de sen de benim gibi acı duyacaksın!

Desem ki, bizim için vatan artık kalmamıştır, belki bana kızacaksın. Fakat senin için İstanbul'da vatan parçası kalmadı ise, sen nasıl olsa vatanımızın bir başka köşesine gidip yeni bir vatan yapabilirsin, ama ben?

Kardeşim, ne Kumkapı'sı kalmış, ne de Çekmece'si. Hepsi bir başka âlem olmuş, sanki Türkiyemiz değil de hiç görmediğimiz bir memleket!

Hep yabancı ve tanımadığımız insanlar dolu ama, sanır-
sın simaları bizden değil.

Neden bu hayat gelmiş?

Şu suali yaparsan, sen de benim gibi cevap bulamaya-
caksın!

Sanki bir yabancı memlekete geldin gibi, yalnız kala-
caksın!

Ben böyle oldum. Bilmem sana nasıl gelecek?

Bilmem, şimdi Otyam beye bütün duygularım saplanı-
yor! Bakalım ne olacak?

İşte son olarak bir o kalmış...»

O İSE...

O ise, günlerdir Doğu'da, Güneydoğu'da. O çok sevdiği,
çileli insanların yanında, dağlarda-bayırarda, sırtında ça-
dırı, fotoğraf makinası, ses alma aracı deli danalar gibi do-
lanıp duruyordu bermutad! Dolaşıyordu susuzluktan çatır
çatır çatlamış topraklar üzerinde, geceleri çadırlarda çıra
ışığı altında sazlar çalınıyor, nefesler dinleniyor, hoyratla-
rın dayanılmaz namelerine eşlik ederek onlarla gülüyor, on-
larla ağlıyordu bermutad!

«Uy Babooo hoş gelmişen. Safalar getirmişen. Başımız
gözümüz üstüne uy baboo»larla sarılıyor, hal hatır soruyor,
çılgın güneşin altında sözümona dertlerine derman olmaya
çalışıyordu!

Ve o, her zamanki gibi, Ankara'da Atatürk Bulvarı 79
numarada ikinci katta, çalıştığı büroda masasının üzerinde
yığınla mektup, gazete, dergi kitap bulmuştu, en sevdiği şey
de buydu, acı tatlı dolu selamdı hepsi, dosttan gelen merha-
balardı ve bir zarfı hemen açtı. O yüzünü görmediği arka-
daşı balıkçı Özer'in arkadaşı, kara ve deniz avcısı, ressam,
vatan özlemiyle yanıp tutuşan bu eski İstanbullu Pavli, Pav-
los Moshakis nihayet İstanbuluna kavuşmuştu ve kendisin-
den haber bekliyordu; tarihine baktı mektubun, ateş basmış-
tı bedenini, yerin dibine geçmişti sanki. Kimbilir dedi, ne

düşündü adamcağız, nasıl bilebilir benim röportajda olduğumu?

Bir yıldırım telgraf yazıldı Pavli'nin İstanbul'daki adresine:

«RÖPORTAJDAN BUGÜN DÖNDÜM - SENİ BEKLETİĞİM İÇİN ÇOK ÜZÜLDÜM - ACELE GEL BEKLİYORUM - MUHAKKAK BEKLİYORUM. SELAMLAR SEVGİLER.»

İstanbul, Beyoğlu, 15.9.1973

Kardeşim Otyam bey.

Telgrafınızı dün gece aldım ve serbest bir nefesi de beraber.

Şükür Allahıma dedim. Kardeşimle bir irtibatım olmuş. Sevincim o kadar çoktur ki, tarif edemem. Çünkü bu sefer beni vatanıma getiren, getirten kuvvetin çoğu sizsiniz.

Tabii, imamı ve cesaretimi hiç kaybetmedim. Muhakkak birbirimizi göreceğimize inanıyordum ama, ah Otyam beyciğim çok çektim.

Çünkü artık bu yerde benim insanlarım, arkadaşlarım kalmamış. Hiçbirisi! Bir-iki kişi kalmış, onlar da pek perişan ve fakara, bir misafiri evlerinde yatıramaz olmuşlar! Tabii temiz bir otelde kalmak için pek kuvvetim yoktur, bunun için bir evden öbür eve süründüm durdum. Gelirgelmez size ulaşmak istedim, sizin bildirdiğiniz gibi beni hem bir doktora baktırınız, hem de ne yapacağımı bilerek yapacaktım yapacaklarımı. Bunun için hiçbir yere müracaat etmeden sizleri bekledim ve böylece koca 18 günüm boşa gitmiş.

Bu pazar gününden itibaren arkadaş olan bir doktora müracaat ederek tedavime başladım, yani hastaneye yatmadan biraz masrafla. Arkadaş doktor istemedi hastaneye yatayım, daha çok hasta olacaksın o zaman dedi. Beyoğlu Kızılay şubesinde idrar ve kan tahlilimi yaptırdım, dün ise röntgenim çekildi, filmleri bugün alıp pazartesi doktora götüreceğim, bakacak ve sonucu söyleyecek ve bu iş bitmiş olacak.

Onun için oraya ne zaman gelebileceğimi kesin olarak

söyleyemeyeceğim, ama bu ayın 20'sine kadar muhakkak geleceğim.

Ama ya sizi bulamazsam ne olacak?

Bana bildirin. Mutabıkız değil mi kardeşim?»

PAVLI İLE KUCAKLAŞIYORUZ NİHAYET!

Nefes nefese girdim Gazetenin bürosuna, salon bekleyenlerle dolu, ama bir adam, tombalak, beyaz gömlek, gri bir ince pantolon, hafif ak saçlı; olduğum yerde çakılıp kaldım ki, O da yerinden kalktı ürkererek ve anımsıyorum:

«Pavli, Pavli kardeş» diye bağırdığımı ve kucaklaştığımızı.

İkimiz de çaktırmadan ağlıyor muyduk ne?

Neden olmasın, suç mu, ayıp mı?

Bürodaki arkadaşlar yerlerinden fırladılar, mektubu geldiği zaman, «Hemen aç ne yazıyor Pavli» diyen arkadaşlarım. Kimisi boynuna sarılıyor, kimisi elini sıkıyor sevgiyle, emektar kahvecimiz Mustafa da kıvanç içinde gelip soruyor:

«Kahvelerinizi nasıl olsun?»

Gelsin kahveler, gelsin sigaralar. Bugün bayram var büroda!

Ve bilmiyorum, bilmiyorum nasıl da geçip gitti günler. Kimi zaman hiç bitmeyecekmiş gibi geçen günler, bir su muydu akıverdi, gün yıldırım mı olmuştu, şimşek mi? Öylesine!

Ve ayrılık günü gelende, tekmil aile otobüsün yanındaydık, içimiz buruk.

Pavli gidiyordu...

Pavli, Pavli kardeş, arkadaş, dost. Ve elbette ağabey. Pavli, 1915 İstanbul doğumludur, ben 1926!

RUHUM YOK!

İstanbul, 25.9.1973

«Kardeş Fikret Otyam,
İstanbul'a vardım.

Yaşıyorum... Görüyorum... Fakat fikrim ve ruhum yok!
Fikrim de, ruhum da sizlerin yanında kalmışlar!

İyi ve kardeş kalbiniz, misafirperverliğiniz ve o şen ka-
karteriniz ve hatta sade ve tertemiz ruhlarınızın sevgisini
unutamam ve ebediyyen unutamayacağım.

Sanki ruhsuz bir insan gibi kalmışım, nereye gitsem, ne-
rede bulsam hep sizlerin yanında bulunuyorum hâlâ!

Hâlâ sizlerle beraberim ve hakikaten sizlerden nasıl ay-
rıldım? Bir türlü aklımdan çıkmıyormuş!

Bana verdiğiniz bu şefkat ve sevginiz için vallahi bil-
mem ne söyleyeyim? Allah hepinize istediğinizi versin. He-
pinize ruhumun en derin yerinden teşekkürlerimi gönderiyor-
rum.

Ayrıyeten tabii, Bürodaki arkadaşlarımıza da, hepsine
ayrı ayrı teşekkürlerimi veriniz.

Ve bayan doktor Rezzan'a da teşekkürlerimi verdikten
sonra, ayağının kırıklığı için geçmiş olsun deyiniz.

Orhan Peker beye de keza. Eğer bizden geçerse beni

unutmasını söyleyin, muhakkak bir gün bekleyeceğim, göreyim.

Özer'den de mektup alamadığıma çok sıkılıyorum. Aca-
ba neden yazmamış bu arkadaş?

Hürmetli kardeşim,

Daha uzun yazmak kaydıyla hepinize tekrar selâm eder-
ken hepinizin gözlerinizden öperim. Ve son olarak sevgili
kardeşim beni hiç unutma olur mu? Hepinizi öylesine sev-
dim ki, sizden uzak yaşamak çok ama çok zor olacak...»

....

«Sevgili Özerciğim, kardeşim.

İstanbul, 3.10.1973

(...) Evet, sana uzun yazmaya ne vakit, ne de uygun yer-
rim var, Atina'dan yazacağım olur mu kardeşim? Ama me-
rak etmemen için özetle şöyle diyebilirim:

İşte, Ankara'ya gittim. Fakat İstanbul'da çok bekledik-
ten sonra Otyam beyin haberi bana gelmiş. O zaman Otyam
bey Anadolu'da seyahata çıkmış, ben de burada kendi dok-
toruma başvurdum, derken Otyam beyin telgrafı gelmiş, ça-
buk seni bekliyoruz. Kalktım ve Ankara'ya gittim.

Otyam bey çok sevimli ve çok hoş bir zattır.

Hani, bazen kendi kendimize tanımadığımız bir kişiyi
benzetiyoruz ya, hakikaten Otyam bey fikrimde benzettiğim
gibi olmuş!

Cumhuriyet gazetesindeki bürosunda beklerken kendisi
gelsin, sanki onu evvelden tanıyormuşum gibi, hemen ku-
caklayıp öpeceğim diye beklerken nefes nefese büroya girdi,
hemen ayağa kalktım ve sarmaş dolaş olduk!

O da beni kendi fikriyle öyle benzetirmiş yani. Sanki ta-
nışırdık, hoş beş ettik ve hemen:

«Haydi kalk bakalım,» dedi.

Bir taksiye binerek evine gittik.

Orada gene bir başka tanıdık hava beni karşılamış. Ka-
rısı çok munis, çok nezaketli, çok da insan bir kadıncağız,
bizi samimi bir şekilde üç kızları ile birlikte kapının önünde
karşıladılar.

«Hoş geldiniz kardeş Pavli» demişler. Yüzleri sevinç do-

lu, sanki onların eski bir tanıdıkları idim. Hele kızların yüzü, elimden tutup salona soktular. Evet sanki onların çok eski tanıdıkları idim ve beni sabırsızlıkla bekliyorlarmış. Oturduk, konuştuk, güldük ve hemen sofrayı kurdular, Allah ne verdi ise o kadar basit, o kadar kardeşcesine sofraya oturduk, bir şişe rakı yuvarladık. Saatlerce konuştuk, anlattık karşılıklı...

Karısı ve kızları demiş ki:

'Biz seni tanıyoruz, bütün mektuplarınızı Özer ağabey bize yollamış, onları okurken hepimiz beraber ağladık! Artık siz, ruhumuzun içine girmiştiniz. Hiç bir yabancılığımız yok.'

Hakikaten kardeşim böyle idi.

Herneyse kardeşim, dünya batmamış ve batmaz. Dünyamızı zehirli mikroplar öldürmek istiyorlar ama işte, diyorum sana şu iyi insanlar varken dünya batmayacak, belki diyorum günün birinde yeniden muvazenesini bulacak!

Otyam bey doktora götürmüş. Doktor röntgenime bakmış, demiş ki:

'Ülserin yoktur. Ancak ufak bir gastrit var, bir de sancı yapan safra var.'

Sonra yatırdı bir güzel muayene etti, hemen havanda yapılacak bir ilaç ve başka ilaçlar yazdı ve demiş ki:

'Şu ilaçları on gün alacaksın ve bize yazarsın durumu, eğer tesirleri iyi ise, o zaman devam edersin, değilse başka ilaç yazıp göndereceğiz buradan!'

Doktor da Hoca, yani doktorların mektebinde. Levent birisi ve büyük bir doktor, bu doktor da tanırmış beni mektuplarımdan!

'Bak Pavli dost' dedi doktor, 'hiç merak etme, bir şeyin yok, hepsi sinirden geliyor, bir hasret hastalığıdır bu, seni iyi edeceğim, merak etme.'

Otyam beyin karısı beni Atatürk'ün Anıtkabrine götürüp gezdirdi. Yani hakikaten kardeşim adamakıllı bir Hacı olmuşum. Vatanımın en mukaddes yerlerini dolaşarak gördüm, öptüm ve şimdi eğer ölürsem daha rahat ve daha memnun öleceğim.

Anıtkabir'de fotoğraflarımı çekti. Ve başka bir gün Çankaya'daki Atatürk'ün köşküne getirip gezdirdi, nöbetçi Mehmetçiklerle beraber fotoğraflarımızı çekti; derken, zavallı kadıncağız beni öyle duygulandırdı ki, insan akli alamaz bunu.

Öyle bir yuvaları varmış Özer, o kadar sıcak, o kadar insana cesaret veren, sen ki çok çekingen insansın bu yuvanın içinde sanki kendi evinde bulunduğunu zanedeceksin.

Kısacasına, hepsi beni sevdiler, ben de hepisini severek hayran oldum. Yani öyle bir samimi hava içinde yaşadım dört-beş gün, anlatmak için kelime bulamıyorum kardeşim.

Otyam bey çok insanlarla tanıştırmış. Tabii isterlerdi daha çok yanlarında oturayım. Kızları her gece:

'Pavli amca, gitmeyeceksiniz değil mi Atina'ya?' Diye sorarlar idi. İsterlerdi daimi yanlarında kalayım.

Sorarlardı senin için. Ben de anlatırdım, onlar da gülerlerdi anlattıklarımıza. Sonra sordular:

'Peki Pavli amca, Özer'in motoru, teknesi acaba olacak mı?'

'Olacak' dedim. 'Hem de hep birlikte Allah nasip ederse balıkları yiyeceğiz.'

'İnşallah Pavli amca,' demişler.

Otyam beyle çok mevzuları konuştuk.

Bir de iyi ressam bir genç gelmiş evde, elektrikleri söndürdük ve şamdanlardaki mumları yaktık, bir taraftan eski gazelleri dinledik teypten, Hafız Burhan, Hafız Sadettin, Hafız Ahmet ve daha kimler! Çok eskiden kalmış plaklar babasından, bunları tertemiz banda kaydetmiş, çok değerli ve de tarihidir.

Hepisi halis Türk, hepsi ilerici vatandaşlar. Solcudurlar belki ama hiç kimse başkası için solcu değildir, Türkiye-miz, vatanımız için...

Din için de konuştuk. Fikret bey, Bektaşileri andırıyor, anlattı çok çok bu mevzuda, dedim sonra:

'Anlaşılan hepimiz biraz Bektaşiyiz!'

Gülüştük.

Otyam bey, Gençlik Parkına götürmüş, gezdirmiş, iki

kadeh de attık, koca bir film çekti parkta, bunların nümunelerini ve filimlerini de bana yollamış.

Bir fotoğraf da, karısı ikimizi çekmiş ama, onu galiba unutmmuş, haber yolladım o fotoğrafı istiyorum, en kıymetlisi odur benim için, inşallah yollayacak tabii.»

PAVLİ ATİNA'DA

Atina, 23.10.1973

«Merhaba kardeş Otyam bey,
Çeşitli maceralardan sonra sağsalım 'buradaki evime' geldim.

Ve 'buradaki evim' kelimesinin manasına göre şunu ifade etmek isterim, Vatanımdaki bütün arkadaşlarımdan evini kendi evim sandığım içindir. Yeni bir evim daha var, sizin eviniz ve bilmiş olun ki evinizin o sıcaklığını ebediyen unutmuyacağım. Hepinizin o sıcak ve nurlu simalarınız hali hazırda ruhumun içinde ve gözlerimin önünde ve kalbimin daima burkulduğunu duyuyorum. Ve neden onları bıraktım döndüm diye her zaman kendime soruyorum, sanki, daimi olarak yanınızda kalabilecektim gibilerinden...

Çocukların iyi simaları ve sözleri:
'Pavli amca n'olur dönme Atina'ya!'

Yani böyle insani tekliflerle dolu samimi sözleri, nasıl unutturum bunları?

İnsan kendi evindeki alışkanlıklarını bırakıp yolculuğa çıkarsa ve yolculuk hele uzak ve otobüsle olursa ve benim gibi yaşlı olursa, elbette yolculuk daha ağır geliyor, hele o insan benim gibi fıkara da olursa ve bütçesi rahat bir otelde kalmasını engellerse...

Ama bununla kalsa yine iyiydi, çünkü Türkiye'de şap hastalığı var diye sınır kapatılmış, evdekiler bunun haberini almışlar ve demişler orada emanet kalacak! Hasta olmasın ve acele evine dön demişler son mektupta.

Öte yandan misafirleri olduğum köylüler demişler, nereye gidiyorsun be adam? Seninle daha Ramazan bayramından sonra asıl meşgul olacağız!

Zarzor onlardan gizli İstanbul'a indim, sınır kapalı olduğundan ne tren, ne otobüs işliyormuş, böylelikle birkaç kişi Yunan Konsoloslukuna gittik, şikâyetlerimizi yaptık ve 'biz öküz değiliz' dedikten sonra, on kişi bir otobüs bulduk ve böylece sınırı geçebildik!

Ne zaman ki bu topraklardaydım, o zaman kendimi bütünü boş bir insan olarak buldum, çünkü bütün gönlüm ve ruhumun gerilerde kalan sizlerle beraber olduğunu anladım, otobüsün penceresinden bakarken kendimi robot sanıyordum. Gözlerim yaşlarla doluyormuş. Ruhumu arayıp seslendim, bana geri gel, diye! Ondan aldığım cevap şu oluyordu:

'Sen nereye gidersen git! Ben şu sevdiğim arkadaşlarımdan uzağa gidemem!'

Ruhumu kâh Ankara'da sizlerin yanında bulurdum, kâh Güzelceköy'de. Ruhum, 'Ben oralara gelmem' diyormuş, gene o işkencelere girmem...'

Ve kardeşim halihazırda ruhum vücudumun içine girmemiş ve sizlerle beraber kalarak beni ruhsuz bırakmıştır!

Bütün bunlar bana çok acı geliyor Fikret bey kardeşim, çok acı ama...

Siz, kuru olan ruhumun bir gül bahçesi olmuşsunuz, gür sesiniz kulaklarımda çınlıyor ve o zaman gülüyorum deliler gibi, neşeli olarak anlattıklarınız aklıma gelince ve böylelikle benim şenliğimi bulmama yine yardımcı oluyorsunuz.

Muhterem eşinize demiştim:

'Hanımefendi, siz hastasınız, ateşiniz de çok, gelin bir başka gün gideriz Çankaya'ya, köşke, hasta hasta nasıl gönlüm razı olur?'

Demiş ki:

'Bilirsin kaç kere gezdim bu yerleri ama ne yapayım, beni hâlâ çekiyor. Olmaz, bugün gideceğiz.'

Yani, ikimizin ruhu öyle idi. Çünkü bizler için ne kilise, ne cami, ruhumuzun mukaddesliğini verebilir. Ruhumuzun içi hem acı hem sevinç doluydu, bir tuhaf karışık duygu vardı. Sanki, ünlü Atamızı canlı olarak görecektik! Sanki bizleri dünyaya getiren asıl Babamızı görecektik, eşyalarını, elbiselerini ve oturduğu evi gezerken... Kalbimiz hoplardı.

Elimizi sevgiyle o eşyalara sürerdik, sanki kendisini canlı olarak okşar gibi olurduk.

Ah hanımefendi, sizleri nasıl unutabilirim? İyi kalbinizi...

Hayatımda en çok sevdiğim büyük insanın sevgisine katarak ve ne zaman Atatürkümüzü hatırlayacağım, daima sizi de hatırlayacağım ve ikinizi kocaman Anıtkabrin içinde ve Çankaya köşkünde hatıralarımda gezdireceğim.

Bunun için kardeş Otyam, senin de gördüğün gibi çekeceğim ızdıraplar bu sefer eskisinden çok fazla acı olacaktır. Bunun için elinizi kalbinize koyun ve şu bedbaht Pavli kardeşinizi mektupsuz bırakmayınız sakın ha...

Bürodaki tekmil iyi kalpli arkadaşlarımıza sevgilerimi ve teşekkürlerimi ve selamlarımı bildiriniz lütfen ve onları da unutmayacağımı söyleyiniz.

Ve kıymetli, ünlü iyi kalpli Hoca doktorumuza da minnetlerimi bildiriniz ve doktor Rezzan hanıma. İlaçlarımı yapan, para teklifime çok kızan eczacı ağabeyiniz Nusret Kemal Otyam beye ve bütün ailesine saygılarımı söyleyiniz, inşallah yeniden buluşacağız.

Ve ressam kardeşimiz Orhan Peker beye doğrudan doğruya en samimi sevgilerimizi bildiriniz, Allah nasip eder Atina'dan geçerse sakın bizleri unutmasın, adresimi cebinde taşıсын, onu her zaman bekleyeceğim körkütük sarhoş olalım Ankara'daki gibi!

Tabii burada sizin eviniz hazır... Söylemeye hacet var?

Not :

Sevincim pek çoktur...

Manası ise, seçimleri CHP ve Ecevit'in kazandığıdır.

Allah vatanımıza yardım etsin.

Alah milletimizi yüceltsin.

Allah, vatanımızı ecnebilere rezil kepaze etmesin. İlerleyelim. Yükselelim. Medeni olalım bir halis Türk gibi.

Her zaman söylediğim gibi, Türk gibi insan olan dünyada başka bir millet yoktur...»

Atina, 23.11.1973

(...) Nihayet hürmetli kardeşim Otyam bey, Özer'den bir aydan fazla haber alamazken bir mektubu gelmiş, ama bu çocuk değişmeyecek, sanki biz ona cesaret vermiyoruz, desteklemiyoruz illa bir motor ve tekne diye, ama o inatçı bildiğini okur, dışarı çıkmaz bildiğinden, bakın ne yazmış:

'Cevap vermeye geç kaldığım için ağabeyciğim kusurumu affet. İyiyim, sıhhatim yerinde, fakat işlerim o kadar çok ki, o kadar sıkıldım ki illallah dedim, bunun için bir ay izinle İstanbul'a gidiyorum.

Anneciğimden bir mektup aldım, ona kışlık nevalesini temin edeyim, bunun için İstanbul'a gidip anneciğimize lâzım olanları temin edeyim.'

Sonra demiş:

'Mektuplarını okudum çok memnun oldum. O kadar sevindim ki, tarif edemem. Ankara'da Otyam ağabeyimle beraber yazdığınız kartpostalı aldım ve sevincimden deli oldum. Bunun için düşünüyorum onlara ne gibi bir hediye alsam?

Ve sana yaptıkları iyiliklere karşı teşekkür etmeli, Otyam bey için bir şeyler temin edeceğim, fakat yenge için bilmiyorum ne alayım? Ama onun için ve kerimeleri için bir şeyler düşünüp alacağım. İstanbul'a gidersem bu hediyelerimi posta ile Ankara'ya göndereceğim, fakat vaziyete göre; belki de Ankara'ya kadar kendim giderim, ama kardeşim tabii onlara kendimi göstermeye utandığım için hediyelerimi Cumhuriyet bürosuna kadar kendim getirip kendimi saklayıp diyeceğim ki, bu hediyelerinizi İstanbul'dan Özer isimli bir ahbabınız rica etmiş, getirip size vereyim.'

Tabii Otyam beyciğim, bir yerden şu kardeşimizin yapmak istediği insanperver işini kimse kötü ya da iyi diye söyleyemez, insan hürdür ne isterse yapar, ama bre mübarek kardeş demeli, şimdi işte Otyam bey olsun, yenge olsun, çocuklar olsun, kim olursa olsun senden hediye beklermiş?

Senin vaziyetini, benim vaziyetimi, bizler de Otyam beyin vaziyetini biliyoruz, bunları bizden kim iyi bilebilir? Sen Almanya'ya gurbete gitmedin ve gayen bir motor, bir tekne değildir? Üstelik üç buçuk sene içinde teknenin iskarmozunu dahi temin etmezken hediyeler yapmak doğrudur? Otyam beyin buna canı sıkılmayacak, yoksa sevinecek?

Vallahi kardeş, ne kadar akılsız bir insandır anlamadım, bu kadar nasihat ediyoruz ve kalbini kıracak sözler dahil söylüyorum, buna rağmen bu kardeşimiz bildiğinden şaşmaz.

Ama acaba ne olmuş? Posta ile mi göndermiş, yoksa kendisi getirmiş? Yoksa, dayanamayıp kendisini size tanıstırmış?

Zavallı Özerciğim diyormuş:

'Abime, yaptıkları bu kadar kabul hüsniyetine karşı ben Otyam beylere karşı ellerim boş mu kalacağım?

Ne yaplım? Bence hoş görmeliyiz böyle şeyleri, bu da bir nevi insanlıktır tabii, değil mi hürmetli kardeşim?

Sizleri pek sever ve pek hürmeti vardır, Özer haklıdır; ama öte yandan kayık ve motor alacak değil, bin sene çalışsa Almanya'da, motorun bir civatasını alamayacaktır!»

BU PAKETİ SİZE ÖZER GÖNDERDİ

İki kişiydiler. Düzgündü giysileri.

Bir tanesinin elinde, Almanya'nın ünlü firmalarından birisinin naylon torbalarından vardı, adımı öğrendikten sonra onu uzatıp:

«Efendim» demişti, «bunu size Almanya'dan Özer isimli bir tanıdığınız gönderdi.»

Yerimden fırladım, Özer diye sarıldım adama. Değilmiş!

«Yahu, ben de ondan aylardır haber alamıyorum, nasıl, nerede gördünüz, iyi mi? Buyrun, hoş geldiniz, bağışlayın telaşlandım, heyecanlandım.»

Oturmadılar!

Torbayı uzatarın heyecanını anımsıyorum. Büyük bir kutu çikolata, bir içki ve sigara mıydı acep?

«Biz» dedi bir tanesi, «Özer'i trende tanıdık, Ankara'dan geçeceğiz deyince bir istasyonda inip bunları aldı ve bizden rica etti, size getirmemiz için.»

Ve bir çayımı içmeden gitiler, ne ki torbayı uzatan, ellerime sarıldı, öptü; duygulandım, neydi ki bu heyecanı?

Özer ise, bir mektubunda şunları yazacaktı:

(...) Atina'ya doktora yazdığın mektupta 'yüzünü görmediğim bir balıkçı' diye bahsediyorsun benden...

Hele, Metin eniştemin boynuna 'Özeeeeer' diye sarılman çok duygulandırdı beni.

Benim can ağabeyim, iyi ağabeyim, benim bütün bir yurdum ağabeyim.

Dilsiz bir su'yun aktığı gibi geçmedi bana bu dört sene. Oyuklar değil, yarıklar açtı içime. Yurdumda, al ulan atını diyebilme gücünü duyabiliyorsam içimde, burada o da yok!

Candarmasız, gardiyansız, mahkemesiz, parmaklıksız, iki süngü arasında mahkûmum!

Bu sefer çöp etmeyeceğim yazdıklarımı, madem ki yüzünü görmediğim bir balıkçı diyorsun, postalayacağım bu uzun mektubumu, ne kadar tanıyabilirsen tanı beni, buradan hiçbir fotoğrafım yok, ama Kore'den dört beş fotoğraf var, onlar da gâvurum Pavli ağabeyimin mektupları gibi sizin olsun.

Hepsini sakladım, onbir yıl, zaman zaman göz atarak. Ve bir gün yazacağımı, yazabileceğimi düşleyerek, inatla. Sabırla. Olgunlaşmasını bekleyerek. Ve neyi kimden, neden saklamalı; ölüm korkusuyla!

Ya yazmadan, yazamadan ölürsem, ne olacak bu koca dosya, gözüm gibi baktığım? Kimi kez, elimle okşadığım, bir bebe sever gibi!

Pek mi gerekliydi?

Yazıyorum sonunda.

Bu bir yaşama kıvancı benim için, tıpkı resim yaparken duyduğum cinsten.

Değmez mi salt bu açıdan?

Atina, 6.1.1974

SEN DE TARZAN GİBİ BAĞIRIRSAN FENA MI OLUR SANKİ?

«(...) Mektubunuzu sesli olarak okumaya başlayınca kendi sesinizi işitir gibi oluyordum. Kalbim kabarıyordu ve gözlerim yaşlarla doluyordu ve tarifsiz bir sevinç içindeydim yanısıra... Amâ ağabeyim kulak kesilmiş dinliyordu ve aynı heyecanla, bazen gülerek, bazen ağlayarak!

'Ne adam beee' diye haykırmış. 'Hakikaten senin söylediğin gibi!'

(...) Rezzan hanımın yeni hastalığına çok canım sıkılmış. Vay vay zavalıcık acaba ne çekmiş? Gidip de görüyorsun barım? Onu yalnız bırakmayınız. İnşallah çabuk geçer de kurtulur, zira çok çekmiş zavalıcık, yeter artık. Emiliya'nın adresini vallahi bulamadım, onun için Rezzan hanımın ağır hastalığını bildiremedim, derhal yazın bana, gidip söyleyeceğim.

(...) Gelelim eve yeni gelen kurt köpeğine! Söylediğin gibi evin içi hayvanat bahçesine dönmüş, ama bence kırmızı kılıklı bir maymun eksik, 'Çita' gibi! Papağanlarını, kanaryalarını, muhabbet kuşlarını salıvereceksin, kurt köpeğini çözeceksin havlayacak, sen de Tarzan gibi bağırırsan şöyle fena mı olur sanki? Orhan Peker'i çağır hemen böyle bir resmini yapsın!

Yengem ne diyor bütün bunlara? Gülüyor, yoksa kızıyor?

Bir Ağacın Kısmeti Yanmak İse...

(...) 1924 - 1926 senesinde amcam Yorgi, Bebek köyünde o zamanki en yüksek yerde bir güzel villa yaptırmıştı.

O zaman ufaktım, olsam olsam 10-11 yaşlarında bir çocuk...

Villanın yeri, bugün dahi vardır ya, Redifin dedikleri konağın üst tarafı ve ön cephesi Vaniköy, Kandilli ve Soğuksu'ya kadar bakardı, yan cephesi ise Vaniköy'den taaa Kuzguncuğa, Arnavutköy Fecriati lisesine kadar. Boğaz, ayaklar altında idi.

O zamanlar vesaitler tramvay, atlı araba, taka, römorkör ve Şirketi Hayriyenin vapurları...

Sanki benim için o zamanın güneşi daha parlak idi ve deniz de daha mavi ve daha sakindi. Sanki dağlar da daha yeşil, daha ormanlık ve daha grafik, daha canıma yakın!

Yetim olduğum için amcam beni yanına alırdı, misafir. Daha güneş çıkmazdan Göksu'nun üstünde, uyanırdım

ve yatağımdan inerek loş karanlığın içinde yürüyerek panjurlu pencereye gider, aralardım ve o aralıklar içinden pencereye yetişmek için ayaklarımın üzerinde yükselmeye çalışırdım ve gözlerimi o şahane manzaraya dikerdim.

Ah Fikret beyciğim, sanki o zaman büyük bir erkeğim de şu tabiat denilen güzelliğe âşıktım. Çünkü uykumdan kalırdır esrarengiz bir sancı, sevgilimi bir göreyim derdim ve işte size gönderdiğim tablomun manzarası bu idi. Kandilli ile Göksu'nun arasından ve de dağların, kocaman bir tepsi gibi, kan kırmızı koca güneş çıkardı. Yalıların gölgesi, boğazın sularına vurmuş, hepsi ayna gibi... Monoton bir biçimde takaların sesleri...

Bunları dakikalarca böyle seyre dalardım, taa güneş yükselineceye kadar.

O zamandan resme bir sevgim vardı, elime kâğıdı kalemi alır gözümün önüne serilen bu manzarayı bir ressam gibi çizirdim!

Fakat... Bir ağacın kısmeti yanmak ise, o ağaç yanacak!

İşte ben de öyle yandım gitti! İlkmekep müdürümüz demi çağırıp: 'Bu çocuk ressam olacak' demiş, 'bu çocuğa dikkat ediniz!'

Ama beni kör bırakmışlar.

Anne tarafından yetimdim.

Çünkü annemi hiç hatırlamam!

Babam, bir sokak kadını bularak evlenmiş. Bu kadın, Allahın ona verdiği vaziyetten kötü bir kadın damgalıydı ama, insanlar bazı kere böyle damgalara aldırış etmezler; dıştan olan ve gözüken, çirkin menfaatlerine yarayan güzelliğe bakarlar. Zira, babam da bulduğu kadının aynı idi! Karıyı almış, biz iki çocuğuna aldırış bile etmemiş! Onun hayatına engel oluyoruz sanmış ve günün birinde beni mecbur ettiğinden baba evinden koparıldım.

Ve o zaman İstanbul'un en iyi tabelâ ustası G. Vrioni'ye çırak idim.

Verdikleri para ancak bir gün yaşamamı sağlardı. Atölyede yattım, bitlendim, aç kaldım, kirli kaldım, kimseye gö-

rünmemeye çalıştım bu vaziyette ama görmüşler; babamın hali vakti iyi idi ve onu eskiden tanıdıkları için, onun oğlu ancak evinden kaçabilirdi, suç çocuklarda idi, babalarda asla olamazdı ve bana, 'ya babana git, ya da bu atölyeden!' dediler. Bu sefer mahallemizin kahvesinde yatıp kalkmaya başladım.

Ama beni seven de vardı, sormuşlar halim nedir diye, yardım yapmak istemişler ama bu insanlar da benim gibi fakara idi.

Mahallemiz karışıktı, hem Hristiyan, hem Müslüman çocuklardan. Müslümanlardan Burhan adlı bir arkadaşı çok sevdim, o da beni sevdi; iki iyi arkadaş idik, bir Hristiyan, bir Müslüman çocuk!

Babası malmüdürünün muaviniydi, tanıdıkları vazife icabı gayrimüslimlerdi ve herkesi severdi bu zat, herkes de onu. Zira o da sizin gibi teba, din min tanımazdı. Onun maksadı arkadaşlıktı, ama arkadaş namuslu olmalı, vicdanlı olmalı, hele birazcık da içiyorsa, tamam! Üç çocukları vardı, bir akşam Burhan beni sesledi:

'Babam seni tanımak istiyor.'

Gittik. Yemek yedik, hatta bir kadeh de rakı içtim, beni dinlediler ve 'Bu akşamdan itibaren, evimiz, evin olacak. Namuslu olduğunuzu biz biliyoruz. Bunun için, senin gibi bir genç yolda kalmasın, hem bizim için ayıptır, hem cemiyet için, kâinat için!'

Ellerinden öptüm, beş-altı sene bu ailenin yanında kaldım, yani asker olana kadar ve asker olduktan sonra bir kadın metres olarak buldum ve bu zamandan sonra daima ana-baba ve oğul olarak hiç ayrıldım onlardan. Onlar beni 'evladım' çağırırlardı, ben, baba ve anne. Ve yıllar böyle geçti, geçti ama nasıl? Sırası geldiğinde anlatacağım kardeşim benim...»

VE KIBRIS BARIŞA HASRET

Uyandım bir sabahın köründe, marşlarla, Çorlu'nun Marmara Ereğli'si bucağında.

Deniz bir tuhaf, martılar bir keyifsiz!

Ve askeri araçlar vızır vızır!

Ve Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'tadır diyordu radyodaki ses.

Tatil, «bermutad» yine zehir oluvermişti, üç çocuk, eş, yedi sekiz bavul, deniz sualtı takımları ve kocaman bir kurt köpeği, otobüsleri korkutan!

Kimse almıyordu, kalakaldık Tekirdağ yolunda!

Pavli düştü aklımıza...

Ve aylarca haber alamadık birbirimizden!

Ve, o tanıdık dost yüzlü zarf, o her zaman gıptayla baktığım nefis basımlı güzel Yunan pullarıyla bezeli o zarf, gelen mektupların arasında, önce beni, önce beni aç diyordu.

Açıverdim:

«Merhaba Otyam kardeş...

Atina, 18.10.1974

(...) Dakika olmamış sizleri düşünmeyeyim! Acaba ne yapıyorlar? Otyam bey acaba nerede? Kıbrıs'a gitmiş mi? Sağlar mı, ölüler mi? Ve beklemek... beklemek...

Canım kardeşlerim nasılsınız?

Daima iyi olmanız için duacıyım.

Bana gösterdiğiniz insanlık, ebediyen ruhumdan çıkmayacak. Dünya birbirine karışsın, kim kimi yerse yesin. Siz benim daima kardeşlerim olacaksınız.

Biz mi? Neyi anlatayım, yıllardır hastalıklarla uğraşıyoruz. İhtiyar nine yanı sıra kayınvaldem ihtiyar, karım Popi çok hastalandılar ve ben artık kendi hastalığımı unuttum, ne yapsaydım ya?»

İKİ KAVANOZ TURŞU KOYDUM

Atina, 13.12.1974

«Sevgili Otyam kardeş,

(...) Sevindim iyi olduğunuza.

Allah hepimizi iyi etsin ve bütün dünya âleminin insanlarını.

(...) Ben de iki kavanoz turşu koydum, ufak biber ve ufacak bir lâhana, birkaç minicik patlıcan, içini kırmızı biber sarımsakla doldurdum, yeşil domates ve havuç. Tabii anlarsın değil mi abi? Vatandan çeşit mezeler eksik olmasın.

Burada sakızlı rakının çok çeşidi var ve Uzo. Ben sade bir markasını içebiliyorum, İstafilina markası, bu mübarek de eskiden İstanbul'da çıkıyordu, bilmem yetiştin sen?

(...) Allaha şükür iyiyim, inan kardeşim doktor hoca beni iyi etmiş. Doktorum Halûk Nur Baki beye her zamanki şükran ve sevgilerimi ve teşekkürlerimi yeniden söyleyeceksin, Pavli çok iyi diyeceksin.»

FIRTINALAR ESEDURSUN

Fırtınalar esedursun dünyada, ülkede ve hanelerde...

Düzenler bozuladursun, iyiye kötüye, çirkine güzele...

İç savaşlar, dış savaşlar, aile savaşları, hepsi insanlığın kendi yazdığı, kendi yaptığı yazgısı, kaçınmak neye yarar? Çok sevdiklerinizi, onlarsız yapamayız dediklerinizi koyuyorsunuz kendi elcağzınızla topraklara; bir daha hiç, ama hiç görmemek üzere. Seslerini duymamak, ellerini tutamamak, yüzlerindeki sevgileri, dost dolu ilgi dolu bakışlarını bir daha görmemek üzere!

Gün geliyor, canınızın içinde canınızdan usandırıyor yine insan kardeşler!

Canınızın içinden candan usandırıyorlar dünyada, ülkede ve evlerde ve işyerlerinde, insan kardeşler!

«Bir ben miyim keyif ehli içinizde?» diyorsunuz dünyaya, ülkeye ve evlere ve işyerlerine bakıp!

Olamazsınız ki zaten!

Suçlamak kolay. Ama neye yarar suçlamak, neyi çözümler, yeni suçlamaları çağırmaktan başka?

Ve eve ve işyerine bir sözcük: Al atını, ver tımarımı! Canınızın içinde candan usandığınızda, yani herşey gırtlığınızın gelende, bunu bir çözüm sanıp çözüm olduğuna inandığınızdan ve de pişmanlık yok diyerek.

Yeni bir dünya kurulur ve bulursun o yeni dünyada yerini, yeni evini ve yeni işini ve mutluluğunu. Yılmak yok, olmak yaraşmaz bizlere, kimi insanların rağmına, ettiklerinin, daha da edeceklerinin rağmına!

Düşülür yollara. Pat diye gelir aklınıza sevdikleriniz, «bıçkılanmış bir dal gibi» ayrı düştükleriniz, düşürdükleriniz. Van'da. Erzurum'da. İzmir'de. Samsun'da. Adana'da. Urfa'da. Antep'te. At sırtında, kamyonunda, otobüste, trende, uçakta.

Ve Mısır'da. Ve Lübnan'da. Ve Kuzey Yemen'de. Ve Kenya'da. Ve Habeş topraklarında. Bir su, bir dağ, bir çiçek, bir yaprak. Bir ses, bir bulut, açığından kapalisına bir gökyüzü, bir müzik, bir resim, alıp alıp götürür sizi. Oysa tüm bunlar bahanedir, yüreğinden atmak zordur insan olana, ki bunlar zaten ne satılır ne alınır! İnsanı da insan eden bunlardır biraz da...

En yakın komşunun Tanrı olduğu akevde, atölyede yeniden elime geçti o koca dosya, öksüz gibiydi sıra sıra rafta, unutulmuşluğun acısıyla sanki! Alıp okşarsınız sevgiyle, özlemle, niceleri gibi! Açarsınız dosyayı, esercedit kâğıdına inci gibi bir yazıyla yazılmış yığınla mektuba, bakar bakarsınız...

Acep ne oldu şu Pavli kardeş? Sağ mıdır, yoksa gitmiş midir kendi deyimiyle «Bamya tarlasına?» Adınız gibi bilirsiniz ki, eğer atıyorsa o güzelim, sevgi dolu yüreği, soluk alıyorsa bu gökkubbe altında, o da soruyordur aynı şeyi!

Nasıl da akıp geçti yıllar?

Gözünüz takılır kalır bir sevdiğinizin fotoğrafına.

Hey Orhan Peker! Şu renkli fotoğrafını, Münih'in Prien Gimze köyünde çekmiştim, gün, o koca göle sağılırken. Renkleri giderek soluyor, morarıyor. Orhan Kemal'in fotoğrafının içine su girmiş, bir Orhan, bin olmuş! Şu kırmızı çerçevede torunlarından birisi, salyaları akıyor, çerçevenin üzerinde anasının bir getirdiğinde, çiğnediği sakızı. Şu akvaryum önünde çektiğin fotoğrafta bebelerin her biri kocaman şimdi.

Ve dosyaya göz atılır. Bir mektup, ötekilerinin arasında tarih sırasında:

«Cansevenim, güzel ağabeyim,»

Özer'dir, o yüzünü görmediğiniz balıkçı. Aldı mı acap o cehennem yaşamı karşılığı deniz motorunu, tekneyi? O cehennem yaşamda, bileğinin, alnının omuzlarının gücüyle... Adı, Martı olacaktı!

Fırçaları atıp bir kenara, geçersiniz masaya, takarsınız bir kâğıt kadim dostunuz daktiloya, kısa bir mektup:

«Sevgili Pavli kardeş...

Gazipaşa, 29.5.1980

Benim...

İyiyim...

Seni yaman merak ederim ve Özer'i.

Bu mektubu okuyanlar, eğer Pavli artık hayatta değilse, yakınları, lütfen bana iki satırla bildirin. Hepinize selâm ederim. Acele cevap.»

MERHABASIN, DOSTTAN GELEN SELAMSIN

Atina, 17.6.1980

«Hiç unutulmayan sevgili kardeşim,

Bundan sonra mektubunu aldım ve Allaha şükür ederek sevinç içindeyim.

Fakat hangi noktadan mektubuma başlamak bilmiyorum. Şaşırdım kaldım doğrusu, fakat asla diyorum bir fena fikir beslemedim, daima buluşacağımıza inanıyordum.

Sizden son aldığım mektubunuza ve kartpostallarınıza karşı cevabımı yazdım ve gönderdim. Ne olmuş mektuplara acaba?

Ama... Bir gün olacak derdim, bir gün olacak, kardeşlerimden haber alacağım ve o gün olmuş işte!

Biz mi? Bildiğin gibi, yıllardır sürüp gelen hastalıklar, acılar kovaladı birbirini, sürüp gelmede! Neysa...

Demek emekli oldun ve Ankara'yı terkettiniz?

Tabii sevindim, kurtuldun o zorluklardan. Sanırım de-
rin bir nefes aldın?

Çünkü o kadar sene yaptığın, gösterdiğin emekleri kim
değerlendirmiş? Kim saymış? Kimler aldırış ediyor? Tabii,
içimizde olan ruhumuzun kuvveti rahat bırakmıyor, inandı-
ğımız insaniyet yolunda bizi dürtüyor daima ve biz o yolda
sürüp geliyoruz yine de. Ama zaman geliyor, emeğimizin bo-
şuna olduğunu görüyorsunuz ki, insanı yıkan da budur öyle
mi? Ama yine de daha güzel ve daha mutlu bir dünya ve in-
sanlar, bundan kim alıkoyabilir ki, buna inanmışları?

Antalya'yı nasıl seçtin? Uzun uzun yaz bana.

Ben, bir daha vatanıma geledim ve Özer'i de kaybet-
tim, hiç ama hiç haber yoktur.

Ne yapıyorsun, ne gibi mevzularda kitap yazıyorsun?
Resim yapıyor musun? Yazılan kitaplar serbest satılıyor
mu? Çetin Altan içerde mi, dışarda mı?

Evden, evdekilerden tek kelime etmiyorsun, acaba ne-
den?

Ah, ah diyorum. Sizleri bir kere daha görebilseydim. Ne
olur Allahım?

Şimdi, ihtiyar nineden ve karımdan bol bol selâm ve
benden ve sizleri mektuplarınızdan tanıyan buralı gençler-
den, komşulardan. Sana yeni adresimi yazıyorum...»

DEMEK Kİ ÖYLE?

Atina, 5.7.1980

« (...) 26 Haziran tarihli mektubunu aldım ve anlatama-
yacağım kadar sevindim ve bir o kadar da canım sıkılmış-
tır.

Ve ~~ikn~~inizin de canı sıkılmasın, çünkü yengemle ayrıldığı-
nı öğrenmek bana bir şok vermiş; fakat dediğin gibi, bütün
bunlar insanlar içindir, kimi zaman kaçınılmazdır elbette
bilmiyorum ayrıntısına, gerçek nedenlerini ama ne kadar
gerçek olsa dahi o muhterem kadını tanımış oldum, saygı-
sını, sevgisini kazanmıştım.

Okudum yazdıklarını, iyi okudum, bütün ruhumla ve biraz kendime gelebildim; herkesin başına gelir bu kopmalar.

Şimdi benden nasihat olsun, yeni çocuk getirmeyin bu dünyaya -bütün akılsız insanlar gibi- saadetinizi bundan beklemeyin, çünkü günahtır. Yeni birlik getirin kendinize, birbirinizi ruhunuzla sevin.

Her neyse! Mesut olmanızı dilerim ve sizden başka bütün dünyadaki insanlara, mesut olmaları için duacıyım.

Bir yalancı ve kahpe dünyada yaşıyoruz. Ama bu dünyayı bu şekilde olsun biz yaptık. Biriniz ressam, yazar. Madem ki o da dahili mimardır, bu dünyanın güzelliğini görüyorsunuz, duyuyorsunuz, bu dünyayı daha güzel niçin yapmayalım?

(...) Doktor Rezzan hanımın.. ve yazmaya elim varmıyor, dost, kardeş, büyük ressam Orhan Peker'in, o kardeşimizin de o kadar evvel, aramızdan ayrılması çok, ama çok acı vermiş bana. Onları kalbimde en güzel rüyamın hatırası gibi daima gözlerimin önüne getirip bir 'ah' çekerdim. Allah beni bir daha sizlere kavuştursun, bu kardeşlerimi bir daha göreyim. Demek nasip olmayacak? Hele Orhan Peker beyi nasıl sevmiştim? Bilemezsin! Yani senin kadar. Çünkü ikimizin ruhu o kadar yakındı. Bunu çok kuvvetli olarak hissetmiştim. Tabii kendisi ressamdı, ama asıl insanlığını, kalbini, ruhunu sevdim ben ve başka anlatayım, eli değil ruhu ressamdı, anlatamıyorum galiba. Ruhunu dolu bir ressamdı. Duyguluydu. Ve içkiciydi, eğlenceciydi, şakacıydı ve bir bohemdi yani.

'Ah be Pavli' derdi, sofrada otururken, 'seni Marmaris'e götürsem, beraber olsak orada, orda hayat sürseydik.'

Demek ki O'nu, ne Marmaris'te, ne dünyanın başka bir yerinde artık göremeyeceğim ha! Şöyle rüyamın en sevdiğim bir siması kalacak. Allah ikisine de rahmet eylesin!

Fani bir dünya Otyamcım.

Yazıyorsunuz:

İlle yanımıza gel!

Tabii teşekkür etsem ne kıymeti var?

Madem kardeşiz, kardeş olduk ve sizlerden belki daha

çok gelmek, görmek isterim. Çünkü insan olanlardan altı se-
nedir mahrumum! Ve sade insanlardan mahrum kalsam yi-
ne de iyi, sizlere geldiğimden beri denizi de görmedim, gö-
remedim! Üç buçuk yıldır da dağları unuttum! Këndime bir
hapisane yaptım, kuvvetim olana kadar bu hapishanenin
içinde hayalimle istediğim günü dolduruyorum!

İşte hayatım öyle geçiyor. Fakat Allahıma şükür edi-
yorum, çünkü mesudum.

Ne Mi Yaptım?

Sanki Pasifikte seyahat ederken (!) gemi batmış, ben
de kendi başıma yüzerek bir kara parçasına çıkıp kurtul-
dum. İşte burasını yaşadığımın manzarasını, biçimi verip
bu kara parçasının üstünde daha iyi ve yalnızlığımı daha iyi
eğlendirmek için çabalıyorum!

Burasını bir köy mekânı şekline soktum. Bir meyhane
yaptım eski İstanbul meyhaneleri gibi. Bir atölye yaptım,
istediğim işleri yapmak için, gerekli aletleri aldım. Tüm
çerçevelerimi, şasilerimi, tuvallerimi kendim yapıyorum,
hepsini kendim yapıyorum, çünkü böyle satılıyor; istediğim,
bir cigara parası çıkarsın! Gülme, elektrik kaynağım dahi
var!

Buradadır herşeyim. Toplayıp baksan mühim bir yekün
tutar. Benim gibi bir adam için inan bir hazinedir! Abi, bun-
ları bir gece bıraksam belki uçup gidecekler, ondan sonra
ben de öldüm demektir!

Bunları yazmamda sebep nedir?

Eğer size gelirim burada bekçilik yapacak çok yakın bi-
risi ister. Öyle insan da nine ve karımdan başka kimse yok!
Birkaç delikanlı var, onlar da işler güçler sahibi. Nine baka-
maz, karım da çalışmasa aç kalacağız! Tabii derin düşün-
celere daldım, nasıl çare bulmalı?

Dün öğleden sonra karım, her zamanki gibi kahvemizi
içmeye geldi ve meseleyi ona anlattım, çok sevinmiş zavallı
ve dedi:

«Bak, ağustos ayında madamım bir köye hava değişimi-

ne gidecek, bana da 15-20 gün izin verecek. Eğer annemiz iyi olursa ve gelip burada oturursa o zaman on gün için sen de kardeşlerine gidersin.»

Kucakladım, öptüm; ama annemiz gelebilirse ve burada yatabilirse!

Bir de sefaretimize karşı suçluyum!

Bunun sebebi de Atina'ya inmiyorum, bu sebepten yedi sene uğramadım!

Evdekiler biliyorlar beni yiyen kurdu, eğer Pavli vatanını bir daha görürsa, insanlarıyla kavuşursa o zaman bir hayli zaman için Pavli gene mesut olacak!

Bunun için zannederim feda olacaklar ve yardım edecekler, gelip yerime otursunlar. Sizlere selam ve hürmetlerini gönderiyorlar. Yanımda olan ve beni pek çok seven birkaç delikanlı, bir yerden çok seviniyorlar yanınıza geleceğim için, bir yandan da söyleniyorlar:

'Seni hayli zaman kaybedeceğiz, ah be moruk!'

Şimdi kardeşim, sen sefaretteki arkadaşlara yaz, bu işi bir an önce halledelim...»

SUIKAST

«Sevgili aziz kardeşlerim, *Atina, 9.8.1980*

(...) Fakat hangi olaydan başlamak, bilemiyorum!

Çünkü ne oldu ise, bizim tatlı rüyalarımız batmış! Ve ayriyeten koca bir aileyi mahfetmiş! Ve insanlara acı vermiş!

Ne yapalım Otyam kardeş? En evvelâ Allah rahmet eylesin suikast olan kardeşimize diyelim. Burada yapılan suikast bizim sefaretten kardeşimize, oraya gelmeme engel olmuş.

Geçen ayın 28'inde beni ve komşumuz Yunanlı iki çifti davet eden mektubunu aldık, onların işi için ben muamelelere başlamamıştım ve Ağustos'un ilk günlerinde konsololuğa gidebildim. Metin Yalman'ı bulamadım, zira Ankara'ya tayin olmuş; mektubun elimde kaldı, bir başka arkadaş okudu, ama sanırım kulağının arkasına attı, seni de tanıyor-

muş. Önemli değil dedi, bu normal bir işlemdir, konsolos-
luktan hemen yapacaklar! Gittim, ama maalesef o acı ha-
diseden dolayı hertaraf ana-baba günü ve bütün hepsi aksa-
mış işlerin...

(...) Yani yukarda da dediğim gibi bir fırsat bulursan
geleceksin, Filiz hanımı da alıp beraber geleceksiniz.

Gelirsen bu halkı da tanımış olacaksın, iki memleketin
halkını daha dost yapmak için isterim senin de elin olsun,
iyi ve makbule geçecek bir kitap yazman için, şu iki komşu
memleket için.

Farkında mısın? Mektubumu bitirmek istemiyorum. İçim-
den, sana bir şey söylemek geliyor, fakat hayatımda yalnız
başıma kaldığım için, bu cesareti bir türlü bulamıyorum,
eğer bana inanırsan bütün yaşadığım hayatımda dost olarak,
hakiki arkadaş olarak seni buldum. Senin gibi samimi insan
hiç başka yok hayatımda. Ne zamanki yazdın, şu eski yen-
gemden ayrıldın, tabii gücüme gitmiş. Ne acı duydum, çün-
ki o kadın senin o kadar senelik bir arkadaşımды, ama gelge-
lelim o eski arkadaş ruhunu ve asıl Otyam'ı tanımış mı aca-
ba? O kadar senelik hayat arkadaşındı ama, bir türlü seni
olduğun gibi tanımadığımı sanıyorum. Belki istemezdi bunu,
yahut bu hususta kudreti ve kuvveti yoktu, bunu yapsın. Bu-
nun için sen de yavaş yavaş kendini yalnız bırakmış ve so-
nunda seni iyi tanıyan başka birisini bulduktan sonra, mu-
hakkak hayatını değiştirmek isteyecektin.

Bütün bunlar neden oluyor bilirsin? Birbirimizi severiz
sevmeyiz sözüm başka. O da seni severdi, sen de severdin,
fakat muhakkak bunun suçu kimde? Biz gibi insanlar öyle
adamı yarı yolda yalnız bırakıp kaçamayız, kaçmayız ki.
Muhakkak, arkadaşımızdan dayanılmayacak kadar durum
içine düşünce kaçmak kararını alırız. Bunun için, senin söy-
lediğin gibi, belki kabahat sende de varmış, zira hepimiz
insanız diyorsun, doğrudur. Fakat asıl kabahat insanları
tastamam anlamayanlarda, belki onlardan az olsa değişiriz,
onlar da bunu kabul etmek istemezler. Dedim ki bütün ha-
yatımda tanıdığım, hissettiğim tek insan sendin. Ben, bu za-
mana kadar 65 senelik hayatımın yükünü kimseye açmadım.

Hep düşündüm, neden başka insanlara kendimin yükünü, acısını vereyim? Sana açılmak anlatmak isterim, sen istersen bu yükü, yapacağım kardeşim.

Çok hırlandım gelmeyeceğim diye, ama silahlarımı bırakmış değilim, bir gün geleceğim... İsterim ve çok canım çekiyor, geleyim, birlikte olup gecelerce oturup konuşalım ve bitmek olmasın. Gözümün önüne getiriyorum o koskoca balkonu. Sevdiklerimizle toplanıp, rakıları açalım, kendi mezelerimizi yaparak ve denize karşı, unutalım acılarımızı, yarına daha güzel girelim şu fani dünyada!

Bütün arkadaşların selâmı var, bütün tanıdık tanımadık arkadaşlara benden selâm söyle, nine de çok üzgün gidemediğime, 'çünkü' diyor, 'senin iyiliğin için ne kadar iyi olacaktı'. Karım Popi de gözlerinizden öper, diyor, 'inşallah buluşacaksınız.'» Sade yalvarıyorum abi, mektupsuz bırakma bizleri.

İkinizin de gözlerinizden hasretle öperim.

Birbirinizi sevin ve anlaşma gösterin. Bu hayat yalandır...»

GENÇ EVLİLER ÇOK SEVİNDİLER

Atina, 28.8.1980

Mektubunu aldım, bütün yazdıklarına karşı çok çok teşekkürler.

Ve tabii ilk işim arkadaşı karşıma aldım ve son olarak gelecek misiniz diye sordum, evet dediler ve heyecanları çok yüksek. Ve sormuşlar acıyla:

'Yoksa şimdi istemiyorsun?'

Tekrar yolculuğun zahmetini, para durumunu hepsini yeniden anlattım.

'Ne olursa olsun geleceğiz' demişler! Böylecesine, şu haftadan sonra hazırlıklara başlayacağız kardeşim.

Tabii, yazdıklarını, anlattıklarını hep anlattım, çocuklar gibi sevinmişler.

(..) Evet sizin yazdığınız gibi Allah ne verdiyse yiyece-

ğiz. Tamam, hepimize malûm. Fakat benim de dediğim gibi buradan takviye fena olur sanırsın? Çünkü oradaki pahalılık o kadar yüksek ki kime para yetiştirirsiniz? Muhakkak bir yardımımız olması lâzımdır.

(...) Yol güzergâhı ve vasıtaları için sorduklarımın hepsini lütfen cevaplandır. Seni Antalya'ya kadar yormak istemeyiz, biz Antalya'ya oradan bir otobüsle Gazipaşa'ya geleceğiz.»

DEMEK Kİ ÖYLE OLMUŞ?

Atina, 14.9.1980

(...) Memleketin işlerine askeri idarenin el koyduğunu dünya gibi biz de de öğrendik...

(...) Sersem gibiyim, kendimi kaybettim... Bunun için kusuruma bakma, çabuk cevap.»

ÇOK SEVİNDİM

Atina

(...) Çok rahatım, çünkü mektubun gelmiş.
Ne mutlu bana.

Bilemezsin ne kadar canım sıkılmış. Sizlerden nasıl haber alacaktım? Kimden haber isteyecektim? Bir nevi delirmek gelmiş bana, sonunda sabırdan başka şey kalmadığına inandırdım kendime, tek şey sabır ve beklemektir. Öyle yaptım.

(...) Mektubun çok geç ve açık olarak geldi.

ATINA'DA DEPREM

Atina, 15.3.1981

«Sağol sevgili kardeş Otyam bey,
Mektubunu dün aldım, yani ayın 14 cumartesi günü. Bugün pazar, cevap yazıyorum sizlere.

Demek ki, zelzeleden belki öldük diye korktunuz?

Daha önceleri de olmuştu, ama lüzum görmedim yazayım.

Çünkü basit sarsıntılardı. Tabii, Atina'nın içinde ve bazı semtlerinde bazı apartmanlar yıkılmış, çökmüş. Çünkü bunlar depremden değil, çürüklükten! Televizyonda gördükleriniz bunlardır. Sözde apartman, kuru duvarla yapılmış köy evleri gibi!

Yani öyle büyük değildi sarsıntı. Bir de kitaplardan okuduğuma göre Atina'da zelzeleden korkulmaz, çünkü zemin kayalık ve taşlıktır, sağlamdır, bir de başka bilgim varmış, tarih, hiçbir zaman Atina'da zelzele olduğunu yazmıyormuş.

O gece, her zaman olduğunca yatağımın içinde okuyordum, yatak şiddetle sarsıldı, köpeğim ise ayrı yattığı divandan aşağı düşmüş, bir de tablolarımı koyduğum tezgâh sallanmış ve tezgâhtaki televizyonum az kalmış, parçalanıyormuş!

Ertesi günü televizyon durmuş çünkü birkaç lâmbası kırılmış ve bozulmuş!

Ben yerimden kalkmadım, dışarda ise kıyametler kopuyor, feryat-figan.

(...) Verdiğin haber olacak gibi. Hoş bir haber ve olacak gibi. Çok sevindim, sevindik, bilemezsin nasıl o günleri bekleyeceğim? Hergün kendi kendime rüya yapıyorum. Çocuklara diyorum:

'Çocuklar' diyorum, ' o gün sizler de geleceksiniz, hep beraber servis edeceğiz misafirlerimize, sade biz konuşacağız sizler dinleyeceksiniz, yani hiçbiriniz konuşmayacak!'

'Evet' diyorlar. 'İnşallah, bizler de görelim...'

Almanya'dan ne zaman döneceksiniz, tabii yazışacağız, haber vereceksin ki hazır olayım, bir de arkadaşına haber vereceksin, gelip sizleri alsın uçak meydanından...

ORAYA GELMEK İÇİN ARTIK HİÇBİR ÜMİDİM YOK

Atina, 25.11.1981

« (...) Affını dilerim iki mektubuna cevap veremediğim için.

Çok keyifsizim, anormal denilecek şekilde ruhi bir çöküntü ve kriz içindeyim, buna neden olanlar arasında sen de varsın, çünkü üç buçuk ay, bu uzun zamanı sizlerden habersiz bıraktın. Ben de burada aklımca geleceksiniz diye bayram yaparken, sonunda korkunç meraka kapıldım, acaba ne oldular, neden haber yok vesaire. Ve aklım fikrim sizle beraber olduğundan, vallahi bilmem ama, bu gibi cahilliğin sinirime dokunuyor ve gerçekten öyle bir havanın içinde yaşarken aylar sonra mektubun geliyor; Almanya işimiz suya düştü diyorsun, başka yerde sergi açtığınızdan, eğlendiğinizden falan söz ediyorsun! Ben de abdal gibi mektup elimde kaldım!

'Ülen be Pavli' dedim kendi kendime, 'Şimdi iyiler. Bir şeyleri yok, gezmişler, eğlenmişler Allaha şükür tabii, ama kusura bakma be Pavli, seni habersiz bıraktık gibilerine tek satır yok! Sonunda da meyva gibi... Biz gelemeyeceğiz, hiç olmazsa sen gel!'

Neyse. Olan olmuş. Tabii gelememeniz şok olmuş. Sonra ninenin vaziyeti. İkinci mektubun da geldi, yazmayayım dedim bazı şeyleri, neden sizi de üzeyim?

Oraya gelmek için artık hiçbir ümidim yok!

Ava Çıkıyor Musun?

(...) Hiç ava çıkılmıyorsun, yahut balık avına? Hiçbir zaman bahsetmedin avdan ve balıktan?

Türkiye'den buraya lüfer ve palamut gelmiş, satıyorlar. Gazeteden haberi aldım ve geçen salı günü mahalle pazarında lüferlere rastladım. Aman yarabbim! Ne zaman onları gördüm, kalbim çarpmaya başladı ve sanki uzun zaman görmediğim bir samimi arkadaştan fazla belki! Hemen- cecik hatıralara daldım!

'Nereden gelmiş bu lüferler?' dedim satıcıya.

'Türkiye'den' demiş balıkçı!

'Benim balıklar' dedim. Adam şaşırıldı! Fakat balıkların gözleri, buzdan biraz donuk idi, şöyle elimle galzemasını kaldırdım, 'tamam' dedim, 'dört tane ver!'

Bizim Türk parası ile 100 lira kilosunu. O dakikada hiç aklıma gelmedi fukaralığım!

Bir tanesini kuyruğundan tuttum ver elini ev. Nine'nin yatağına gittim:

'Bak' dedim, 'ne buldum?'

'Nedir?' Diye sormuş. Unutmuş zavallı!

'İyi baksane be! Lüfer. Lüfer!'

'Haaa' demiş ve yüzü pembeleşmiş. Sormuş :

'İstanbul'dan mı?'

«Nereden olacak, İstanbul'dan!'

İki tanesini onlara bıraktım, ötekilerle atelyeme geldim.

Kadeşim, onüç - ondört sene varmış, lüfer yememişiz! İstanbul'a geldiğimde de mevsimi değilmiş veya yapmamış lüfer.

Havanın çok soğuk olmasına rağmen güneş varmış, hususi meyhanemin önünde, güneşlik bir yerde soframı kurdum, ızgara mangalına ufak odunları yığdım ve ateşi verdim, fakat tesadüf olarak radikya salatası da var! Taze maydanoz kestim, limon zeytinyağı. Koca litrelik rakı şişemi, derken, ateşe oturttum balıkları ve beklemezden başladım içmeye! Daha öğle nerede? Ancak sabahın onu varmış; bekleyemedim oniki olsun!

Balıkları önüme aldım, oturdum, birkaç rakıdan sonra, karşıda ufukta görünen kuru dağ parçasına dikildi gözlerim ve şöyle oturduğum yerden uçarak, 20 sene evvelin İstanbul'una vardım!

Sanki lüfer zamanıymış!

Taksim'den dolmuşa bindim ve Büyükdere'nin Çayırbaşı'na indim.

Deniz kenarındaki marangoz arkadaşın sandalına atladım ve açıldım denize.

Derken bir rakı daha. Bir parça lüfer daha. Ve tatlı rüya devam edermiş :

Denizde lüfer avlamaya başladım, çoktan vefat eden birkaç arkadaşta rastladım.

Bir balıkçı Andon varmış o zaman. Deli pezevengi hepimiz kızdırıyorduk. Zavallının balık avında hiç kısmeti yokmuş! Sanki bir-iki lüfer yakaladıktan sonra, onun bulunduğu yere yolalırdım. Andon da gözleri denizde ve elindeki olmasına bakarken, elimdeki lüfer sesledim:

«Andon be, ne oluyor yakaladın mı lüfer?»

‘Hadi sıttır burdan be’ demiş!

‘Ver oltanı bana, bir lüfer zokaya takayım.’

Andon’sa ifrit olmuş, bağırmaya başlamış :

‘Ulan kısmetli pezevenkler, donlarınızı denize atsanız balık dolacak!’

Andon’un küfürleri üzerine hepsi yanımızda toplanmışlar :

‘Andoon, huuu, Andon huuu!’

Andon iyice ifrittir artık. Herkese bir küfür savurur, sonunda asılırmış küreklere kaçarmış!

Andon’dan başka bir rahmetli arkadaşta daha rastladım. Dev gibi dinç Greguar’a. Kayığında bütün rakı takımları varmış, sandalın küpeştesine takılan hususi mangalı hazır, tuttuğu lüferi ateşte!

‘Rastgele Greguar, ne oluyor vre?’

‘Kör müsün be. Dumanı da caba!’

İki sandal sanki dost imiş gibi yanyana gelerek ‘Haydi bakalım’ ve kadehler doluyor, ‘rastgele’ deniliyor ve rakılar içiliyor. Dumanın kokusundan balıkçı Lâz arkadaşlar yanımıza geliyor.

Hüsnü reis...

Mehmet çavuş...

Ve bütün bunlar, ölmüş...

Rakıdan yüzleri mosmor. Mukallit arkadaşlar, çokları ihtiyar.

‘Haydi be Greguar, doldur bir tane!’

Yakın bir aralıkla, kayıklarımız bir ufak ada teşkil

ederlerdi, ortada Greguar'ın sandalı, ve içinde bir gaz tenekesini dolduracak rakı!

'Doldur Greguar, doldur... Rastgele çocuklar!'

Ve herkes keyfinde. Herkes şakasında, dostça, kardeşçe...

Elim, ağzım kendi soframızda iken aklım şu eski zamanın Büyükdere'sinde imiş! Bir ara, şu tatlı rüyadan uyanır gibi oldum. Bir baktım, koca şişenin rakısı dibe inmiş!

'Hey Pavli' diye seslendim kendime. 'Eğer hayatında sen de şu enayiler gibi yapsaydın, çoktan beri dikedin nalları!'

Ve aklıma yeniden birkaç kişi daha gelmiş! Bunlar da arkadaş ve ahbab ama, bizden çok ayrı bir hayat yaşadılar. Aile, çoluk-çocuk sahipleri. Hergün, senelerce iş ve paranın peşinde, hiçbir zaman bizlerle beraber sonuna kadar oturmazlardı; kadın korkusu, paranın kıymeti derken, bazıları genç genç ölmüşler, bazıları buraya göç etmişler ve halihazırda eşeklerin seviyesinde işin ve paranın peşindeler!

Eğer ben de bunlar gibi olsaydım, çoktan gebermiş olacaktım.

Vatanımda ve ömrümde yaşadığım hayat, bugün beni hayatta ve ayakta tutuyor. Allah bin bereket versin dedim, lüferlerden! Bana verdiği keyf bu işte. Anladın mı?

Bunun için soruyorum, balık avına gitmiyorsun?

Doğrusu bazen sana şaşıyorum. Meselâ evini yapmak için güzel bir yer seçtin ve sanatkâr ruhuna inandım. Ama denizi sevenler, muhakkak balık avını da sevmeleri lâzım. Bazen anlatırdın yazlık tatil günlerinde Marmara Ereğlisi'nde nasıl denize çıktığını ve nasıl dalışlar yapıp avlandığını haftalarca. Şimdi ise deniz daimi senin iken, hiçbir zaman demedin böyle bir şey!

Herneysa.

Söylediğim gibi, o eski günler hayatta tutuyorlar beni. Bir türlü, bana yabancı olan yerlerin resmini yapamıyorum! Daima tanıdığım, beğendiğim, sevdiğim yerlerin resmini yapıyorum. Kayıklar. Denizler. Avlar. Ufacık Türk köy-

leri. Kısa minareli camiler... Derken bunları da beğenmiyorum. Tanıdıklar diyorlar :

'Bir sergi aç!'

'Sıttırolunuz' diyorum. 'Bugünkü insanlar' eşeğin hoşaf-tan anlamadığı gibi ne anlarlar bundan, bunun içindeki duygulardan? İstemem resmimi başkası beğensin, madem ki ben beğenmiyorum. Ölmezden evvel göndereyim Çöplüce köyüne, arkadaşların evlerinde olsun; ama bunları göndermek meselesi de zordur ve masraflı. İyisi, kısmet ne ise o olsun!'

Sürgünlük Gibi Acı Şey Dünyada Yok

Başka diyeceğim kalmamış. Zira bu gibi hatıralardan başka bende bir şey yok! Burası mezarım olmuş. Bunu iyi aklına koy ve kardeşim, memleketinden bir adım atma. Sürgünlük gibi acı, öldürücü şey dünyada yok!

Ve vatan aşkı gibi aşk da yok!

Bir kadını, bir kızı seversin ama, zaman gelir aşk söner ve başkasına gider. Vatan aşkı tek sönmeyen bir tatlı ateştir. Hiçbir kuvvet yenemez. Ne fıkarcılık, ne sefalet, ne de zenginlik... Bazen derim, kalsaydım acap nerde sü-rüklenecektim şimdi?

Hangi samimi arkadaş benim gibi lânet ve sinirli herifi evine, yanına alacaktı? Vallahi abi çok zordu benim için. Çünkü, Çöplüce'deki arkadaşlar bir ay mütemadiyen İstanbul'a gelerek yalvarıyorlarmış: 'Gitme be Pavli, sen başka yerde yaşıyamayacaksın. Yanımızda otur, biz ne yersek sen de yiyeceksin, gitme!'

Sanki ben isterdim gitmek?

Ama nasıl oturur, nasıl kalırdım?

Benim dünyam başka, onların başka!

Ben rüyalarım ile yaşıyorum, onlar ise emekleriyle, çalışmakla, paralarla.

'Yok,' derdim onlara, 'kendimi alıp gideceğim ve sefaletten gebersem, bir tanıdık arkadaş görmesin!'

Bunun için sürgün oldum kardeş.

Şimdi günler yaklaşıyor... Bir gün gebereceğim ve leşimi yurdumda değil, başka yerlerde bırakacağım, bu düşünce beni korkutuyor, ölüm değil asla!

‘Ülen Pavli...’ diyorum. ‘Ülen Pavli, senin son yerin vatanıdır, ama, nasıl gitmek ve orada ölmek?’

Bazen diyorum, belki de kismetin orda olsa gerek. Son bir seyahat ederim ve... ansızın orda iken geberirim. O zaman işte geriye yollamayacaklar! Öyle ya!

Böyle düşünürken seviniyorum ve inanıyorum, belki böyle olur diyorum. Sanki yarın ne olacak biliyoruz? Yok! Ve bakarsın bir Spor-Toto vurur, bir harika olur ve son bir ziyaret yaparım ve oracıkta iken nalları atarım! İşte o zaman istediğim olur!

Bunun için kardeşim, hiç umurumda değil ne olacak? Allahın istediği olacak.

Uzun ettim biliyorum.

Gücenme benimle, kusura kalma. Fakat sen de arkadaşlık vazifeni yap. Madem ki istedin benim gibi velet bir adamla arkadaş olmak, mektuplarını geç bırakma diyorum. Beni öldürmeyin mektupsuz bırakıp, anlaşıldı mı?

Anladım çalışıyorsun, sergiler mergiler, ama nedir bu kadarı da?

Sanatkâr insanlarsınız, azıcık dostlarınızı arkadaşlarınızı da düşünün! Anlaşıldı değil mi Otyam kardeş?

İkinizin de gözlerinizden öperim kardeşlerim.»

DEDEM GELDİ AKLIMA

Atina, 25.1.1982

«Sevgili kardeşlerim,

Mektubunuzu aldım, çok teşekkür ederim. Fakat bir yerden sevindim, bir yerden de hasta oldum.

Senden böyle bir mektup almamıştım, etraflıca, hesaplarla. Bunun için geçen mektubumdaki sözlerimi affet kardeşim. Oradaki halinizden -tabii pek söz etmediğinden. böylesine haberim yoktu. Böyle olduğunu bilmezdim.

(...) Nine daha hastaneden gelmedi. Karımın kardeşleri var ama, biz bakıyoruz nineye.

Karım, anasını seviyor ve ufak bir çocuk gibi bakıyor. Şu kadıncağız ne kadar daha yaşayacak, ne olacak bunu kimse bilmez. Mecburuz vazifemizi sonuna kadar yapmak. Ben de onların yanında bulunuyorum, bildiğin gibi karım da hasta, tehlikede. Allah göstermesin, ya o da hastalayırsa ve yeniden kliniğe girerse, hallerimiz ne olur?

Ve bunun için kardeşlerim, yanınıza gelmek imkânı yoktur. Bana hak verin.

Davetinizi, sevginizi, iyi kardeş sözlerinizi hepsini kalbime sakladım.

Beni mesut ettin.

Bana cesaret verdin.

Şimdi, dünyada yalnız başına olmadığımı bir kere daha inandım. Beni de seven insanlar var. Sağolun, çok ama çok teşekkür ederim. İnşallah yakında kavuşmamız da olur, ve o zamana kadar ortalık da biraz olsun düzeler diyelim.

(...) Gelelim sözünü ettiğin balıkçılık mevzuuna. Yiyeceksin ve takas edeceksin, böyle bir fikir var bende. Meselâ artan balıkları verip, karşılık rakı, şarap almak. Kim vermez?

Şimdi muhakkak ufak bir sandal lâzım olacak. Bunsuz olmaz. Belki bir arkadaş da vardır, o zaman ortak olacaksın veya bir eski sandal bulup satın alırsın, masrafını çabuk çıkaracak.

Diyorsun, ağım var. Ama ne biçim, kaç kulaç, ne ağı? Eğer barbunluk ise işimize yarayacak.

Ağını, uzatma denilen tertibe getireceksin. Bana göre, belki daha önce söylediğim gibi mantarlarını değiştirmek ister, belki de istemez.

Ağın uzunluğu hiç olmazsa 200 kulaç olmalı ve fanyalı olacak. Zira barbun ağı fanyalıdır.

Bunu nasıl kullanacağını ayrı bir kâğıda kroki olarak çizdim ve şimdi tarifini yapıyorum:

Muhakkak çok istifadeniz olacak. Anlatıyorum.

(...) Evet, zannederim unuttuğum bir şey kalmamış. Zira bu işi yaparsanız muhakkak bol ve zengin balık tutacak-

sınız. Ve eğer miktarı fazla ise, ya takas edeceksiniz, ya hediye etmek imkânı çıkacak.

Bu işi isterim yengemle birlikte yapınız.

Çok memnun olacağım neticeyi yazacaksın ne zaman, bol bol balık yakaladık, balıkların cinsleri şöyle şöyle. Bunun için size, 'rastgele' demekten başka söyleyecek söz kalmamış. Hadi bakalım, şansınız bol bol olsun.

Ve yengem, madem kilim dokuyor, o zaman ağları tami-ri de öğrenecek ve kepçeler de yapacak.

(...) *Adı Yemen*'dir adlı kitabını daha okumadım.

Hemen okuyacağım, şimdi şöyle bir baktım, dedem geldi aklıma.

Yemen'den döndüğü sıralar, anlatırdı zaman zaman.

Giden Gelmiyor Acep Nedendir?

O zaman pek ufaktım.

Evimize, dedemin iki Müslüman arkadaşı gelmişti. İki-si de Anadolu uşakları imiş. O zaman şalvar ve poturla İstanbul'a gelmişler, dedemi de ziyaret etmişlerdi. Kış zamanı imiş, o zaman İstanbul'da kış mevsimleri çok ağır olurdu. Aylarca kar yağardı. Evimizde haftalarca misafir kaldılar-dı.

Üçü beraber oturup, günlerce aralarında konuşuyorlardı, ben de sanki masal dinliyordum. Orduları nasıl bozulmuş; herkes canının derdine nasıl düşmüş; Araplara nasıl esir olmuşlar ve dağlarda, çöllerde nasıl kurtulmak istemişler.

Birinin yüzü çopurdu. Hem de, göğsü ve kolları. Dedem, dinleyenlere söylüyordu:

'İşte bu arkadaşın yüzü bu sebepten olmuştu...'

Dinliyorduk:

'Bir gün, bir çölde aç, susuz saklı iken ve açlıktan dermansız konakladığımız yerde bir yılan çıktı. Biz ikimiz, sürüne sürüne biraz öteye gidebildik. Şu arkadaş ise, oturduğu yerde kaldı, kaçamadı. Biz uzaktayız, onu kurtarmak için elimizden bir şey gelmezken beklerdik, yılan arkadaşına hücum edecek, arkadaş ise işi Allah'a bırakmıştı ve canını

yılanı teslim etmişti önceden! Üçümüz de o kadar dermansızdık ki anlatamam, anlatamayız. Bu, yüzü yerde, kuma kapanmış ölmüş gibi beklerdi. Yılan ise ufak bir mesafede başını kaldırmış havaya, kurbanına bir türlü hücum etmezdi! Biz de acep neden bekliyormuş, bilmezdik. Hayatımızın en zor ve en tehlikeli anı bu olmuştu. Şöyle korkunç bir vaziyette ikimiz seyirci iken ve sıranın bize de geleceğini beklerken, yakından bir aslanın korkunç homurtusu geldi, korkumuzdan ödümüz patladı! Ne silah var elimizde, ne bir şey. Elimizde ince bir sopa yürümemize kolaylık versin diye; o sırada bir toz duman, bir gürültü koptu arkadaşımızın ve yılanın olduğu yerde, herşey karmakarışık oldu.

Artık dedik, arkadaş gitti. Bir ara gözlerimiz olanları görmeye başladı. Müthiş bir kavga oluyordu; aslan havada zıplıyor, bir homurdanma, sanki dünya karışmış! Aslanın yılanla mücadele ettiğini anladık. Olduğumuz yerde mermer kesildik.

Az sonra mücadele bitmiş gibi bir sahne olmuş. Toz topraklar düşmüşken gördük. Arkadaşımızın yüzüstü kaldığı yerin önünde aslan, yılanı öldürmüştü. Yılan yerde uzanmış yatıyordu, aslan ise öteye giderek önve arka ayaklarıyla kumları ve toprakları hızla geri savuruyor. Öyle kuvvetli savuruyordu ki, kumlar bulduğumuz yere kadar gelip suratımızı yağmur gibi kamçılıyordu. Ellerimizle gözlerimizi siper ettik, gözümüz çıkmasın! Biraz sonra aslan durdu, geri döndü, yılanı kokladı, öldüğüne emin kalınca arkadaşımızı da gidip kokladı. İşte o zaman kalbimiz parçalandı, zannettik ki şimdi parçalayıp yiyecek. Fakat aslan, kokladıktan sonra kabarmış kahraman gibi ve yavaşçasına uzaklaştı havayı koklaya koklaya. Biz birbirimize sanki rüya gördük gibilerden bakışıyorduk. Hemen sürüne sürüne bu arkadaşımıza geldik, baktık ki yüzü gözü kan içinde. Gömleğini yırtıp kanlarını temizledik, ayağa kalkıp kaçmaya başladık. O günün akşamı bizlerden bir kabileye rastladık. Bunlar da esirlikten kurtulmuş, memlekete gidiyormuş. Bunlarda ekmek varmış, silah varmış, bize yardım ettiler. O zaman arkadaşımız onlara anlattı, yüzü nasıl parçalandı.

(Yılandan kaçamazdım. Kuvvetim yoktu. Artık ne isterse olsun. Sizin de bildiğiniz şekilde yüzüstü yattım. İştmişti, herhangi canavara karşı gelirsene en iyi yapılacak çare, önünde yüz üstü kalmak. Fakat anladığıma göre yılan, aslanın geldiğini anlamıştı; bunun için canını kurtarmak yolu bana dokunmamaktı. Nitekim yılan aslana saldırdı, ortalık karıştı, tüm kumlar, çakıllar kurşun gibi yüzüme çarpıyordu, isterdim ne olduğunu görmek, ama korkumdan imkânı var mı?)

Muhakkak derdim, o zaman ve ne zaman dedem başkalarını anlatır, derdim Yemen seferinden kolay dönmemişler sağsalım! Çünkü söylediklerine göre dönüşleri bir sene kadar sürmüş. Kimse bilmezdi bunlar sağ mı, ölü mü? O zaman dediklerine göre iki-üç sene geçmiş aradan. Kimileri hortlak gibi çıkıp gelirdi evlerine, köylerine herhalde, çocuklarının karıları ölmüş sanarak kocalarını, yeniden evlenmiş, kocalar ise döndüklerinde karılarını evli bulmuş!

Yoksa Sen de Zafer Kazanan Paşaları Yazdın?

Kim yazdı bunları? Yazılanlar falan paşa, falan sadrazam şu zaferi kazanmış, şu zaferin tarihini yazmış. Eğer tarihçiler bunları yazsalar, dünya harpleri azalacaktı sanırım.

Öyle bir eser sade Leo Tolstoy yazmış, Harp ve Sulh'ü...

Sen ne yaptın, göreceğim, yoksa sen de zafer kazanan paşaları yazdın? Neden çıkmış o türkü, giden gelmiyor, acep nedendir?' diye? Bunu yazdın mı?

Yemen seferleri, tekmil Arap seferleri asıl Türkleri mahfetmiştir. Türk'e ne kazanç gelmiş? İster o zaman, ister bu zaman? Sultanlar, paşalar, vezirler daha zengin, daha paraya doymaz olmuşlar, zavallı millet ise bu seferlerde enlarını veriyordu. Bunlar için hiçbir yazı, hiçbir hürmet yok, sanki bunlar insan değilmiş!

Yaa Otyam baba, diyeceksin be Pavli'cim sen yazsana bir kitap, yaz da görelim! Evet doğru ama, ben böyleler için yazmam.

Yazılacak yazılar, destanlar kendime göre... Sade bir Atatürk'e yakıştır.

O adam, başkasının toprağını almak için harp etmemiş. Ve eğer, Anadolu uşaklarını yeniden harbe sürdü ise, bunu kendi memleketini düşmandan kurtarmak için yapmış. Ve kurtarmış ve dünyaya ün salmış. Amerikası, İngilizi, Fransızı, İtalyası kim olduğunu görmüş. Türkiye'mizi bunlara kaptırmamış. Sultanlara da! Onlarla birlik olanlara da göstermiş milletin kimseye verilmeyeceğini.

Atatürk, Türkiye hür olacak derdi. Yalnız hürce yaşamak ve ilerlemek istiyoruz, yabancıları istemeyiz.

O sağken ileriye gidiyorduk. Öldükten sonra, ne olmuş Otyam baba? Atamıza inanan, benzeyen kaldı mı? Kurduğu eserlere, kanunlara sadık kalmışlar mı? İşte halimizin akibeti!

Yeni bir savaş olursa dünyada, ne süvari ister, ne Yemen seferleri. Hepimiz olduğumuz yerde gebereceğiz. Hiroşima, Nagazaki misal değil midir insanlara?

Atatürk neler söylemiş? Nutuklarını okumuyorlar? Nasihatlerini bilmiyorlar?

Dedim ya, kitabını daha okumadım, resimlerine şöyle bir bakarken dalıp gittim, sanma kritik yapıyorum. Dedenin anlattıkları aklıma gelmiş. Mehmetçikleri düşündüm bundan dolayı.

İnsan dobra olmalı, doğru sözünü söylemeli, başkası bana sinsi geliyor.

Çok okumalı, çok bilgi edinmeli, iyi tabii. Bunları ve başka hususları, yanyana gelince konuşacağız, münakaşa edeceğiz ve konuşacak çok şeyimiz olacak. Çünkü ihtiyarladık ve oldukça hayatımızdan çok şeyler öğrendik. İnsan bütün bunları beyninde taşıyor, patlayabilir. Ama doğru, ama yanlış bunları beyninden ve ruhundan dışarı çıkarmak ister ki, kendisini hafifletsin. Sende bunlar var, kitap yazıyorsun, yazılar yazıyorsun, hafifleniyorsun, fakat ben, ben ne yapayım? Nasıl hafifleneceğim? Bu sebepten hemencecik parlıyorum.

Türkiye'de yaşadığım için ve bütün hayatımda hem

Türk kitaplarını, hem de Rumca çok okuduğum için bu sebepten iki ana dilimi karıştırıyorum ve manasız, yanlış konuşuyorum.

İstanbul öyle bir memleketmiş o zaman... Binbir çeşit insanlar varmış, yani çeşit dediğim binbir ecnebi, yabancı memleketlerden gelen. Böyle insanlar...

Her semt, her mahalle bu insanlarla karışıkmiş. Biz çocukluğumuzdan beri hepimiz beraber kardeş gibi yaşadık, yaşardık. Büyüklerimizin aralarında olan gizli düşmanlık nedir bilmezdik. Mahallemizin Müslüman Türk çocukları bizim dilimizi öğrenip konuşurlardı, biz ise Türkçe konuşurduk. Aramızda Bulgar çoktu, Yahudi, Ermeni, Fransız, İtalyan, Maltız, derken Babil kulesi gibi birşey olurdu. Bunun için gel bakalım bir dili doğru dürüst öğren ve doğru konuş!

Yabancıımız olan Türk çocukları, Türk arkadaşlarımızı tenkit ederek, (Ne biçim Türkçe konuşuyorsunuz?) derken, Rumlar da aynısını bizlere söylerlerdi! Diyeceğim, bildiklerimi, gördüklerimi, kendi düşüncelerimi yazayım, başkası okusun? Yapamıyorum. Bunu ancak, beni iyi tanıyan ve benim lehçemden bilen, dilimden yazılacak şeyleri düzeltebilecek ve okunacak bir seviyeye getirebilecek. Yoksa, kendim bunu yapamam!

Umumi Yunan tarihini on defa okudum. Çocukluğumdan beri... Çünkü bütün dünya hayran kalıyormuş. Ben de bu hevesle okudum, sonra başka yazarlardan yavaş yavaş Herodot. Fakat en aslı Tucidides'ten. Bundan sonra Plutarhos'u belki on beş sefer okudum. Daha on sefer okusam bıkmam ve daha çok bilgi kazanacağım muhakkak. Ve işin özünü anladım.

(...) Şimdi bu fikirlerime başkaları ne diyecek umurunda değil. Ben bu hakikate inanıyorum:

Yani daha açıkçası, Amerikalılar eski Yunanlıarmış. Ruslar ise İspartalılar. Aynı oyun, aynı tertip o zamandan bu zamana kadar devam ediyor yani. Peloponez harbi devam ediyor!

Mektuplarımızda Bok Varmış?

(...) İsterim bütün gün yazmak sana, hiç durmadan, fakat kâğıt yaprakları artıyor, nasıl sığacak zarfa?

Oraya gelene kadar belki on kişinin elinden geçecek. Sanki mektubun içinde ne varmış, bok varmış? Veya zehir! Ve güya işlerine sadık, acep ne varmış diye açıp bakarlar! Kimden olursa olsun, bu ayıptır, insanlığa sığmaz. Bunun için kardeşim bu dünyada yaşamanın tadı kalmamış. Kendilerinin daha iyi vatandaş olduğunu sanıyorlar. Memleketin hayrına çalıştıklarına ve bu yönden çok namuslu olduklarına inanıyorlar. Mektuplarımızda bir bok varmış, açıp bakıyorlar. Bu Amerikan felsefesi tüm dünyaya yayılmış. Kendisi yaşamak için seni yok etmek... Nitron denilen bombanın vazifesi ise, sade insanları öldürmek! Mala, paraya, eşyaya bir şey olmasın! Tüm bunlara sahip olmak için sonunda insanları öldürmek, sadece insanları öldürmek!

Nedir bu kadar tamah, nedir bu kadar canavarlık?

(...) Sevgili kardeşlerim,

İkinize de tekrar tekrar teşekkür ederim. Söylediğim gibi kismetten ziyadesi olmaz. Eğer sağ kalırsak, bu isteğimiz muhakkak olacak. İstek ve sevgi olduktan sonra, işte şu iki hissiyatın yolu, birbirimizi bulup kucaklayacaktır.

Benim rüyam şu: Bundan başka Allah'tan başka birşey istemem.

Son olarak vatanımın toprağına bir sefer daha basmak, öpmek ve ondan sonra mı? Ondan sonra rahat rahat ölmek!

İnşallah, ümidim kuvvetlidir, olacak.

İkinize de sağlıklı ömür dilerim. Sulh dolu bir hayat, sevgi dolu ve başka şey lâzım değil...»

NE OLMUŞ ORALARA YARABBİM?

Atina, 12.2.1983

(...) Elbette sevindim haberlerinize, ama öte yandan mahvoldum, kahvoldum o kartpostala bakarken ve ağladım!

Yarabbi dedim, tüm dünyanın insanları o kadar cana-

varmış hiçbirisi değişmemiş! Güzelim dünyamızı harab etmiş, mahfetmiş! Yer bırakmamış sıçmasın, yıkmasın!

Aman yarabbi, keşke göndermeseydin kahrolası şu kart-postalı!

Sen de, sanki bana cenneti gösteriyorsun gibilerden ok ile oturduğun, misafir olduğun evi! Vallahi abi, ağladım. Kusuruma bakma!

Demek kitap yazmak için kısa bir süre oraya geldin, bir çocukluk arkadaşının yazlık evinde kışın kalıyorsun, nice yokluk içinde?

Evet, karta bakar bakmaz anladım aniden, Büyükçekmece'nin hangi yeri olduğunu! 1973'e kadar daha ırzına geçmemişlerdi!

Deveyoran yokuşundan aşağı inerken tepeden bu yerleri görmekten çok hoşlanırdım. Çekmece'nin askeri mahfelinden sonra ve deniz kıyısından uzanan karaya ta denizin açıklarında Anaşa denilen köyün kıyılarına kadar gidermiş. Bakımı doyumsuz uslu dağlar, tertemiz deniz kıyısı. Denizde iken karadan gelen kuşların seslerini duyardım. Mübarek yerler... Demek ki Koca İstanbul, koca şehirler, koca kasabalar köyler yetmemiş. Şu Allah'ın kıyılarına da göz dikmişler ve koskocaman, sevimsiz binalar koymuşlar; asfalt yol, bir sürü çöp ve pislik.

Bunları Cenab-ı Hak nasıl kabul ediyor ve ateşte yakmıyormuş? Şaşıyorum!

Kardeşim, bugüne kadar diyelim, hayatımı güzel yerlerle besliyordum. Ruhumun en sevdiği yerlerdi. Yalnız başıma oturup taşlarla, kayalarla konuşurdum ve ağaçlarla. Şimdi artık göreceğim yer kalmamış! Hepsinin ırzına geçmişler, mahvetmişler. Kimbilir, Güzelceköy ne olmuş ve ne hale gelmiş? Kimbilir Ambarlı ne olmuş, Küçükçekmece ve diğerleri?

Artık güzel İstanbul kalmamış, çirkin İstanbul olmuş. Fakat şaşıyorum, bu senin nasıl hoşuna gitmiş de, bana kartını yollamışın? Acaba ben gerici bir insanım? Anlıyamıyorum. Kendimi bu zamanki dünyamızdan yabancı hissediyorum!

(...) Daha ne yazayım? Zira olsa da yazamam, ağzımızı, sesimizi dahi yasak ediyorlarken...»

ORADA İKEN BİZİMKİLER GÂVUR DİYORLARDI, BURADA İSE TURKOLOS

Atina, 13.1.1984

«Ha be sevgili kardeş!

Kusura bakma, azıcık olsun mırmırlanacam, çünkü artık dayanamıyorum!

Acep, ağzın yok, elin yok? Bunun için mi, her iki sene-
de bir, ya bir kartpostal ya bir koskocaman zarf içinde afiş-
lerinizi, sergi davetiyelerinizi kataloglarınızı gönderiyorsun?
Ve bunun manası nedir biliyorsun?

Eğer öyleyse, ben anlatayım sana :

Merak etme! Daima hatırımdasın! Ama, Allahaşkına
çene kullanmamı benden bekleme, isteme! Vaktim yok!

Öyle değil mi Otyam kardeş?

Ben de anlıyorum, sıkılıyorum, içim parçalanıyor. Bu-
nun için ne diye cevap yazayım, diyorum.

A be kardeş, sana yakışır mı? Tuhaf adam olduğum,
azıcık zır deli olduğum, tamam, kabul. Fakat iki satır yaz-
makla ne kaybedersin?

Fikrimle, acep şu arkadaş ne olmuş diye düşünmeye-
çabalıyorum. Acep iyi tanımadım? Yoksa seneler geçtikçe
değişmiş? Yoksa pişman papaz olmuş? Güzelim yerleri bı-
rakmış, yeniden Ankara'ya gitmiş, ne oluyor bilemiyorum!

Senden soracaklarım o kadar çok. Vallahi sesim gırt-
lağında kuruyor, rahatsız etmeyeyim, peki ama, mektuplaş-
tığımızın manası ne?

Her neyse, bu kadar yeter!

Sağ olsun diyorum, demek ki sıhhattedir, serbesttir, re-
sim çiziyor, kitap yazıyor, bol bol sergi açıyor, yanında yen-
gemiz de var, o da boyna kilim dokuyor, geçinip gidiyorlar!
Evet ama...

Evet ama, Otyam kardeş, evet gitgide uzaklaşıyoruz!
Ben oldukça moruklandım, yetmişime vardım! Anlıyorsun,
gidiyorum yavaş yavaş.

(...) Orada iken, bizimkiler Gâvur, diyorlarmış. Burada ise, Türkolos diyorlar. Hey gidi dünya hey, hey gidi İnsan Hakları!

Bizden sual edersen...

O zamandanberi nine hâlâ yatakta. Bu sefer ilaçtan gastrit olmuş. Hastaneye kaldırdık. Çıktı, yeniden hastalandı, yeniden yatırdık. Sürüp gidiyor!

Ev sahibi, burayı yıkıp apartman yapacakmış! Mecbur oldum yeni bir yer bulup atölye yapmak, çok sıkıntılar çektim; gene bahçeli iki odalık bir taş ev. Taşındık. Bu sefer buraya yakın olsun diye başka bir ev bulduk, taşındık. Nine yine hastalandı, hastaneye kaldırdık, çıktı, iştahsız bitkin.

Acaba Otyam kardeş, kanser olmasın? İnanmam ama neden iştahı açılmıyor dersin? 84 yaşına girmiş!

Hususi olarak şu kadıncağızın durumu bu iken, ne gibi keyf bulabilirim, nasıl çalışabilirim? Firar olmak isterim ve az sonra kendimden utanıyorum!

Bu zorluklardan başka, acıdır, şu zavallı kız, karım yani, mahfolmuş... O kadar seviyor ve o kadar iyi bakıyor, yırtmıyor, görmelisin.

Neysa. Demek ki galeri açmışınız?

Acep, resimlerimi göndersem tenezzül edip sergiler misin?

Gelecek kâr yarı yarıya. Cevap. Bu mektubu ya kısmet deyip galeriye gönderiyorum!>

SIKMA CANINI, SONUMUZ TOPRAK

Gazipaşa, 12.Mart.1984

«Cânım, ciğerim, vefalı dostum Pavli, merhaba!

13.1.1984 tarihinde yazdığın, 19.1.1984 tarihinde postaya verdiğin ve bizi çok, ama çok sevindiren, meraktan kurtaran mektubuna 28.2.1984 tarihinde Gazipaşa'da kavuşabildik! Galerideki arkadaşlar, Ankara'dan buraya göndermişler. Tarih olarak hesap veriyorum ki, bana yine kızmayasın!

Elbete çok sevindik muktubuna, senin dediğin gibi yazayım, (biraz da canım sıkılmış) çünkü :

Sana, sergi çağrısından başka uzunca bir mektup gön-

dermişim, tahmin ettiğim gibi bu da sana ulaşmamış! Ne yazık! Seni o kadar merak ettik ki, Atina'da TRT ve *Milliyet* Gazetesi muhabiri olan arkadaşım Özgen Acar'a hemen bir mektup yazıp senden, bizlere haber ulaştırmasını rica ettim, ekspres olarak postaya verdim. Eşi, bizim konsolukta.

Anladın mı? Seni nasıl unuturum «Vre gavur?» Ol nedenle, mektubundaki o candan, o içten mızımızlanmana hak verdim, bir yandan da vermedim bilesin!

Biz, davetiyelerden de anladığın gibi her yıl, ya Ankara'da ya da İstanbul'da sergi açıyoruz; resim ve kilim sergisi... Nisan başında da İstanbul Bebek'te Kile Sanat Galerisi'nde yeni bir sergimiz olacak. Ankara'dan döndüğümüzden bu yana, günde on-onbeş saat çalışıyoruz! Çalışmak ve resim yapmak benim için bir tutkudur, yaşama kıvancıdır. Boyalarla boğuşurken yaşadığım farkına varıyorum ve yazarken... Bizim bu akevde, sanırım en büyük mutluluğumuz Filiz'in kilim tezgahına, benim de o dar dediğin asma katta sehpa'nın önüne oturmak ve yeni güzel şeyler yaratmak. Dünya nimetlerinden, büyük kentlerin vıdıvıdılarından uzak, sevdiklerini, dostlarını çok çok özleyerek, kimi zaman bunun dayanılmaz acılarını yüreğinde duyarak. Torunlarım, sevdiklerim kimi zaman tuvalin ortasına gelir yerleşir, boyayı sulandırıp kapatırım tuvali, onlar daha bir renklenir; kovsan gitmez ki, sinek değiller basasın fısfısı yokedesin! Bir bakarsın, o cıvıl cıvıl başladığın resmin göbeğine çöreklenip oturmuş koca bir hüzün! Sorarlar kimi zaman seyirciler:

'Çok hüzün var resimlerinizde, bir tuhaf acı!'

Nasıl anlatırsın, çare yok, 'hıı' deyip geçersin!

Yazmak ve resim yapmak, kimi kez yazdığın gibi salt para için değil Pavli. Otuz yıl emekten sonra, aldığım üç aylık emekli maaşı utanılacak bir tutar, ama bir bana mı, değil ve elle gelen düğün dernek! Ne yapalım, bize bu kadar fiyat biçmişler!

Yıllar önce, Marmara Ereğlisi'ne yine bir dinlenme için gittiğimizde yanımda koca bir sandık boya, fırça, yağ vardı. Fransa'ya hukuk öğrenimine giden sonra işi sanata, ressam-

hğa vuran bir arkadaş, adı Rasin, sabahın köründe beni Taksim'de karşılaşmış, o koca boya ve malzeme sandığını üç kişi zar zor kaldırıp koyabilmiştik otobüse. Açtım, aklım durdu: En has, usta boyaları, salam gibi her biri.

Sanırım, bu kadar has ve bol boyayı, hocam Bedri Rahmi bile görmemiştir!

Bu arkadaş, çok tezcanlı. Eh, yağlıboyadır, aceleyi, tezcanlılığı kaldırmaz, inatla bekleyeceksin pezevengi, biraz kurusun, üstüne başka boya koyabilesin; kimi kez o samur fırçayla, bir kızı okşar gibi okşayacaksın o cânım Avrupa tuvalinin üzerinde. Rasin, kendi boyasını, yani akrelik boyayı buldu, tam tezcanlılar için, ol nedenle bunları bana devretti ve Ankara'da ünlü ve yaşlı bir ressamımız Eşref Üren'in yanısıra beni yeniden resme döndürdü, tabii Orhan Peker cânımı ve diğer arkadaş Turan Erol'ü de nasıl unutturum? Bilmem ressam oldum mu, ama beni resme döndürdüler. Ve bu sayede ite kurda, namerde karşı ayakta durabiliyoruz, durmaya çalışıyoruz ve iyi kötü kitaplarım para getiriyor ve inan ki rüya gibi geliyor, 1957'de ilk kitabım *Ha Bu Diyar*'ı yüz liraya satmıştım!

Ankara sergisi iyi geçti, doğrusu bu kadarını beklemiyordum şahsen. Üstelik bir arkadaşımın açtığı yeni bir galeri, uzak, sapa, ışığı bir rezalet. Hava berbat, kaloriferler doğru dürüst yanmaz. Ne ki Filiz'in kilimleri ossaat kapışıldı ve buraya çok az tabloyla döndük, dediğim gibi şimdi İstanbul için kığımızdan ter akıtmaktayız. Benim atölye çatı katında, atölye değil mübarek Fin hamamı. Terler gözümden giriyor, gözümün dibine, yanıyor, eşek arıları, Zambur arıları caba! Kimi zaman pencerede, serçe yavrularını yiyen yılanlar, ara sıra akrep! Ama hepsine öylesine alıştık ki, akrep ve yılan görmediğimiz zaman ulan bunlara ne oldu, diyoruz! Köpekler, sekiz on yedi, tavuklar da bize bu konuda yardımcı muhakkak.

Sergi paralarıyla, ödenmesi çok geciken önemli borçlarımızı kapattık çok şükür. Yine bir yığın en hasından, pahalı mahalı malzeme aldık, ipler, ithal boyaları, tuvaller, fırça-

lar ve ter atmaya başladık ertesi gününden itibaren buraya dönünce!

Türkiye’de büyük kentlerde resim de artık para ediyor! Resimseverler ve yeni yeni çıkan koleksiyoncular kendi gö-nülleri ve beğenilerince resim alıyor. Düşünebiliyor musun, 1952’de İstanbul’da sadece iki galeri vardı, ilk sergimi açtığım Maya ve adını anımsamıyorum bir diğeri. Şimdi ise, sıkı dur Pavli, yetmişten fazla!

İşte böyle. Bikez daha yazdığım gibi, yıllardır; yıllar önce kaçırdığım otobüsü, gerek resimdi gerekse yazıydı yakalayabilmek için bana sadece çalışmak, deli gibi çalışmak kalıyor, kimi gün yetmiyor, yapay ışıkla çalışıyorum!

Sandığın gibi, biz galeri açmadık, bir başka galeride sergi açtık Pavli!

İstanbul sergimiz, 20 Nisan’a kadar sürecek ve arabamızla yine ipler, boyalar, fırçalar, tuvaler yüklü buraya, tekkeye döneceğiz. Bilmem biraz dinlenebilir miyiz, dinlenmek yani tembel tembel oturmak değil, bahçede çalışmak, birikmiş mektuplara yanıt vermek falan.

Bütün bunları neden mi yazıyorum? Bak şimdi iyi dinle, Pavli kardeş, Pavli ağabey, Pavli dost. Kardeşlerinin sözünü tut, bu yaz MUHAKKAK gel buraya! Pasaport için bizim Özgen, sanırım sana gereken yardımı sağlayacaktır. Adresini yazıyorum.

Yazmaya, yinelemeye gerek yok, sözümde elbette duyuyorum, İstanbul’dan buraya, buradan İstanbul’a otobüs biletlerin bizden. Ne yer ne içeriz? Sen bunu müsaadenle bizlere bırak, aç mıyız? Rakı mı, bol... Tavuk bol, et, süt, yumurta, hele hele sebze, meyva bol ve muhabbet... Daha ne isteriz şu ölümlü dünyada, dünya gözü ile bir kere daha birlikte olmaktan.

Nine’nin haline üzölmeye devam ediyoruz biz de buradan. Ama ne yaparsın be Pavli? Ölenle ölünmüyor, hastalananla hastalanılmıyor desem doğru olmaz, kahrolur insan, ama ne yapacaksın, sen ve Popi herşeyi yaptınız, yapıyorsunuz. Sıkma canını, sonumuz toprak, ko gitsin!

Ve gelirken kolunun altına beş-altı resim koy, tuvalleri

rulo yap ki yer tutmasın, taşınması kolay olsun. Burada yeniden gereriz şaşıye, paspartularını, çerçevelerini yeniden yaparız ve bizim bağlı olduğumuz galerilere veririz; bakarsın bir-ikisi, kimbilir hepsi -neden olmasın- satılır sen ginceye kadar, tüm masrafların çıkar ve lütfen parayı düşünme, öldük mü? Son çalışmalarını ve tarzını bilmediğim için burada nasıl karşılanacak kesin olarak bilemiyorum; bildiğim, her tarz resmin alıcısı olduğudur. Sen resimleri istersen Özgen'e ver, o bana ulaştırır, git konuş bu konuyu. Bu iş bir-iki aya kadar olursa yaza kadar inşallah satış olur.

Hatta şimdi teklif ediyorum Pavli, mümkünse bana, şöyle 30×40, 50×50 yahut biraz daha büyük resimlerinden hemen gönderebilir misin, tuvali rulo yaparak? Özgen bunları belki bana hemen ulaştırır, ne dersin? Ben hemen gerekeni yaparım.

Buraya gelirsen, dediğim gibi boyadır, tuvaldir, yağdır hepsi bol. Hele görüntüler ise tam senlik. Çalışırsın, bunları da pazarlamaya çalışırız, gelince görürsün nasıl resimler tutuyor, bir fikir edinirsin.

Yahuuu, heyecanlandım birden, evet Pavli, artık yaşlanmış kışını lütfen biraz oynat, kaldır, lütfen kaldır ve azmet. **BEN GİDECEĞİM VE BUNLARI YAPACAĞIM**, de! Oradakiler biraz sıkılacak ama ne yapalım, sonu ferahlık ve yararlıdır. Evet bu mektubumu alır almaz Özgen'e git, bu mektubu kendisine ver okusun ve bana sonucu çok acele bildirin ki sevinelim. Bak Pavli, hani çocuk resimleri vardır saf, sade, naif yani. Ukalalıktan, vıdıvıdıılardan arınmış, öyle resimlerin var mı acaba? Diyelim, çarşı-pazar, törenler, panayırlar, düğün, evler, sokaklar gibilerine? Bizde bir Cihat Burak var, aslen mimar, ama Paris'te dağıtmıştı ve sonunda resme vurdu kendini, harika bir heriftir, arkadaşım; O da senin gibi moruk, ama iyi de içer haa! Onun resimleri kapışılır. Seyri doyumsuz işlerdir, çok iyi bir ressamımızdır. İstersen bir bilgi edinebilmen için O'nun işlerinin baskılarından göndereyim sana hemen, bak, incele. Geç beni, dediklerimi; artık yüzünü göremeyeceğimiz, sesini duyamayacağımız -yok yok sesi çok bol bende, bandlar dolu-

su, özledim mi açıp dinliyorum- Orhan Peker'in gül hatırı için yap dediklerimi.

Haaa. Dur bakalım, ne demek o, 'kârı yarı yarıya paylaşırız?' Buna ayıp ettin, ulan ben komisyoncu muyum? Bre Gâvur. Yok yok. 'KOCA TÜRK! Öptük. Öptük. Selam ettik cem'i cümleye. Acele cevap. Acele cevap. Acele cevap. Cevap. cevap. cevap. Ceeeeee...»

ÇOK AĞLADIM

Atina, 13.3.1984

«Sevgili kardeşler,

Gönderdiğin 2 Mart 1984 tarihli mektubunu aldım.

Sevindim, hatta çok ağladım, çünkü dünyada Türk gibi kardeş bulunmaz! Tabii bunu erbabı bilir. Benim gibi basit bir insan, vatanından uzak yaşayan ve türlü insanlarla yaşadığı için... Allah vatanımı, milletimi daima korusun, başka bir şey diyemem.

Fakat nereden başlayayım? Afallamışım. Önce ninenin ölümünü haber vereyim. Kurtulmuş zavalılık, fakat yazık tanımadın. Belki bunun için o kadar tesir duymayacaksınız. Herkes yandı, herkes.

Şimdi biz iki baykuş kaldık.

RESİMLERİM ACEP NASIL?

Atina, 1.4.1984

«(...) Tabloların bazılarının renkli fotoğraflarını gönderiyorum, ama iyi çıkmamışlar, bana fikirlerini söyle, biraz olsun sana fikir verir bu fotoğraflar. Ben de ne yaptığımı bileyim, beni meraka koydun, resimlerim acaba nasıl? Bir ressam olarak fikirlerine ihtiyacım var. Kritik yap ve acele yaz bana.

(...) Evet kardeşim, gönderdiğim sekiz tablonun hikâyesi burada bitiyor, yani nerede yaptım, nasıl yaptım, hangi malzemeleri kullandım. Satılmaları mühim değildir, bunları getireceğim ve ömrümü, en güzel günlerimi geçirdiğim Güzelceköy'deki arkadaşlara hediye yapacağım. Çünkü bu

tabloların çoğu o köye ait. Bunlar şu arkadaşlarda kalsın, asılsın duvarlarına ve ben memnun öleceğim.

(...) Acar beyle buluşmamızı ayrıca yazacağım, yarın buluşacağız...»

HEYECANDAN ELİME FIRÇA ALAMIYORUM

Atina, 28.4.1984

«(...) Bebek'ten gönderdiğin mektubu da aldım, dercesiz sevinç içindeyim.

Diyorsun pasaport sorununu ben buradan çözeceğim. Fakat çözemezsen ne olacak?

(...) Bebek'teki galerinin adresini bildim, çünkü eski zamanlarda bu köyde oturduk, aynı zamanda nüfus kaydım Arnavutköy'dedir.

(...) Heyecandan elime fırça alamıyorum.

(...) İstanbul'dan ayrılmadan önce size telgraf çekeceğim. Ve evde oturup resim de yapacağız. Çalışacağız...»

SEFİR BEYE MEKTUBUNU BİZZAT VERDİM

Atina, 22.5.1984

«(...) Özgen beye telefon ettim, anlattım. Demiş, sefirin mektubunu postayla gönderebilirsin, benim randevu alamam zor. Kaynar sular indi başımdan. Sabaha kadar kıvrandım ve karar verdim, bizzat götürüp vereceğim.

Sabahleyin bir taksiye atlayıp sefarete gittim, hayli uzak. Kavas sormuş ne istediğimi. Meseleyi anlattım, mektubu eline almış. İçeri girdik, bekleme salonuna oturdum ve telefonla yukarı kattaki baş yazıcı ile konuşmuş galiba. Biraz sonra güzel boylu hoş bir zat geldi, elimi sıkarak selamladı ve beklememi istedi, mektubu alıp gitti.

Bu esnada rastgele bir İstanbullu arkadaş gördüm, tanıştık, meseleyi ona anlattım. Olmaz, demiş. On sene burada yaşıyorsun, bu cezayı vermen şart.

Derken başyazıcı gelmiş, beni, sayın büyükelçinin görmek istediğini söylemiş.

Ekselans Nazmi Akıman efendi, elini uzatmış:

'Hoşgeldin Pavli efendi' demiş. Koltuklara oturduk ve hemen başladı:

'Otyam'la canciğer arkadaşız, hürmet ederim, severim. Fakat Pavli efendi ilgililerle konuştum, çare yoktur, bu cezayı ödemen lâzım.'

Sanki hançerle kalbimi yarmışlar! Ağzımı açmak istedim. Olmadı. Ölmüştüm... Zorla gülümsedim :

'Ne yapalım? Olmaz olmaz.'

O dakikada başyazıcı demiş:

'Bu pasaportla gidebilirsin, oradan yenisini alırsın, düzeltirsin işini az bir ceza ile.'

'Yok' dedim. 'Öyle olursa yüzerek vatanıma giderim, kimseden de yardım istemeden!'

Akıman efendi de 'Yok' demiş. 'Gitme Pavli, bu işler zordur, karışıktır. Binbir türlü belâ gelebilir başına. Beni dinlersen parayı bul da öde!'

'Beyefendi' dedim, 'Şu para denilen şey olsaymış arkadaşım Otyam beye dahi eziyet etmezdim, ne de sizleri rahatsız ederdim. Şu para bende yok.'

'Vallahi Pavli kardeş' demiş sefir bey, 'elimde olsa ben vereceğim.'

'Estafurulah. Teşekkür ederim. Zararı yok.'

'Seni anlıyorum Pavli. Bir kurban yapmak lâzımdır. Evin-den bir şeyler sat işin bitsin.'

Gülümsedim:

'Benim için beyefendi, akan sular durmuştur. Fazla rahatsız etmeyeyim, çok çok teşekkür ederim.'

Elimi uzatarak, alahısızmarladık, dedim ve sittir olup eve döndüm.

Dışarda sanki gökkubbe başıma yıkılmıştı.

'Aman Yarabbi -Müslümanların Allahı-' dedim. 'Ne iyi yapmışın, beni böyle bir insan olarak yaratmışsın, çok şükür!'

Ben bu hava içindeyken, genç Yunanlı arkadaşlar heyecanla gelip soruyorlarmış:

'Ne olmuş be Dede, işin olmuş yoksa?'

Zaten yüzümden belli idi, 'yok' dedim, 'boşverin, Allah kerimdir!'

Hepsi mermer gibi olmuş. Ses sedit yoktu.

Akşamüstü bir tanesi hususi gelmiş eve, yanıma sokulmuş ve hafif bir sesle:

'Dede...' demiş, 'bir sözüm var ama, sakın haaa küfür- lere başlama. Şu senin cezanın parasını ben ödeyeceğim. Biliyorsun kamyonetimi yeni sattım, arttırdığım şu kadar param var, gidip cezayı vereceğiz, ondan sonra sen nasıl kolayına gelirse geri verirsin.'

Otyam kardeş,

Şu, elimdeki 50.000 Drahmiyi iki seneden beri saklıyordum, bu dava için. Hatırlıyorsun iki sene evvel gelecektik, şu Yunanlı arkadaş ve karısıyla birlikte, davet etmiştiniz. O zaman parası yoktu, zavallıcık boyacıdır. Yeni de evlenmiş, bir de taşbebek gibi bir güzel kız çocukları gelmiş. Şunlar için yıllardır çok çalıştım iyi insan olsunlar, adam olsunlar diye. Çok şeyler öğrendiler, çok. Hepsi şimdi adam gibi yiyip içiyor, çalışıyor ve artık para tutamıyorlar. Çok sefer olmuş, o, vatanımı görmek için sakladığım paramdan bunlara çok kere verdim kesat zamanlarında. Doğrusu çabuk geri ödüyorlardı.

'Gücüne gitmesin be moruk' demiş. 'Sen bana kaç kere para verdin. Şimdi sıram gelmiş!'

'Sağol' dedim. Ve anlattım açıkça:

'Elimde 50.000 Drahmim var. 32.000 Drahmi cezamı ödeyeceğim pasaportum için. Kalanıyla da vatanıma gidebilirim. Bir çare bulunacaktır ve arkadaşım, kardeşim Otyam beyle kucaklaşacağız. Paran cebinde kalsın. Sağol.'

'Demek ki, sen bizi sevmiyorsun, öyle mi moruk?'

Kabul ettim, çaresiz!

Gişeden paraları uzattım, öğrenerek, para denilen şu kâğıtları! Çünkü insanın insana haksızlığı bu pis, bu para denilen şeylerle başlar. Keşke bir sandık olsa, hepsini al desem. Al da hayrını gör. Ama beni vatanıma götür!

Ah, o sırada yüzümü görseydin, sanki İstanbul'a gelmişim.

'Pasaportunuz yarın onikide hazır' demişler.

Sanki, çok ağır kıştan sonra hemen yaz gelivermişti. Her yeri güzel görmeye başladım. Kâğıdımı cebimde sakladım. 'Artık gideceğim. Artık gideceğime inandım, şimdi inandım' diyordum, cebimdeki kâğıdı sıkıca tutup.

Hovardalığa bak, yine bir taksiye atladım eve döndüm!

Popi bir arkadaşıyla bahçede kahve içiyormuş. Çabuk döndüğümden olacak bir tuhaf bakıyorlardı yüzüme.

Yüzüm parlıyordu.

'Günahlarım bitmiş' dedim Türkçe.

Fırlayıp kucakladılar beni.

Ruhum uyanmış. Aylardır çalışmak istemiyordum. Konuşmadım. Ölmüştüm. Ve canlandım Otyam kardeş. Hemen işe başladım, resimleri sökmeye, rulo yapmaya.

Bir başka arkadaş gelmiş, demiş ki:

'Bırakacaklar bunları alasin beraber?'

O zaman hiddetlendim, deli divane oldum:

'Sittir buradan' dedim. Yeniden müşkilât çıkarma başıma. Bırakmazlarsa yırtacağım, atacağım o kadar!'

Belki Otyam kardeş, müşkilâtı başta kendim çıkartıyorum, ama öyle değil. Gerçekte, önüme engel kabul etmiyorum, ne de hayatımda engel denilen kanun olsun. Ne kadar yasak varsa hepsinden tiksiniyorum.

Çünkü, serbest, hür bir yaşamak için dünyaya geldik, öyle olması lâzımdır. Ve geleceğim diyorum herşeye rağmen!

Bunlara Tapıyorum Çünkü Vatanımı Hatırlatıyorlar

(...) Sabah her zamanki gibi erkenden kalktım, ilkbahar değil sanki yaz gelmiş... Dün sıcaklık 32 dereceydi! Sabahsa serin. Altı kafes flurya kuşum var, dördü 10-14 yaşlarında, yani benim gibi moruk!

Bu kuşlar kardeşim, bu kuşlar canımdır, hayatımdır.

Bunlara tapıyorum çünkü vatanımı hatırlatıyorlar... Öğlende, yalnız başıma sofrada rakımı içerken, o tarifsiz ötüşleriyle beni eğlendiriyorlar hep beraber, tatlı tatlı. Ben de kendimi o cânım Belgrat ormanında yahut Sultansuyu'nda

sanıyorum; bunların şarkılarıyla dalgamı geçiyorum. Bunları işte sabah sabah dışarı çıkaracağım, asacağım, içerde kahvemi içerken dinleyeceğim. Sanki o eski zaman gibi İstanbul'da, genç bir delikanlı iken sabahladığım bir evden çıkıp, bir mahallenin küçük bir sokağındaki ufacık bir kahveye gidip kahvemi içeceğim. Kahveci elinde bir kova yahut teneke, saksılardaki, teneke kutulardaki çiçekleri suluyor, yere su serpiyor süpürmek için...

Ve alçak ve kalın bir iskemleye oturdum. Kahve sıcak olurdu, daima yemyeşil bir çardak var idi ve çardakta çeşit çeşit kuş kafesleri, içinde fluryalar! Kurba makarası çeken...

Teker teker düşerlerdi mahmur müşteriler ilk kahvelerini içmeye. Konuşmak yok, sadece bir merhaba! Ve kulaklar kuşlarda... Kahveci kahveleri, suyu tepsisinden sessizce bırakır ve kaybolurdu, patırdı olmasın... Ve kahvelerden sonra, bir bardak taze çay gelirdi.

Sen bu keyifleri sürmedin, biliyorum, ama ben? Bana sor bir!

Yenişehir'deki Ziba denilen genelevlerin kahvelerinde... Ve Karaköy'ün Kemeraltı kerhanelerinin sokaklarında, o zaman çok meraklı kahveciler vardı. Sabah sabah bu semtlerde meraklı insanlar gelip kahvelerini içecekler! Sanatkâr ustalar... Zengin tüccarlar... Hatta doktor efendiler! Tulumbacı meraklıları... Hepsi sanki kilisede dua eder gibi ses-seda yok, flurya kuşlarının makarasını işitecekler.

Hatırlarım. Bir fukara polis memuru vardı, herif o kadar meraklı idi, Hacapulos pasajında bir arkadaşta müthiş bir flurya vardı, polis hergün orada, ahşap evini vermek ister illâki o kuşu alsın!

Neden anlatıyorum? Bak bakalım eski dünya, hayat ile şimdiki dünya benzer mi? Medeni olduk! Neler olmadık? Havalarda uçuyoruz, aya gidiyoruz! Patırtı bizi öldürüyor. Vesaitler hergün habersizce değil, haberlice öldürülüyor! İçimizde ruh kalmamış...

(...) Başını şişiriyorum değil mi?

Gelirsem daha çok şişireceğim. Anlata-anlata sabahla-

yacağız. Bilmem yengem meraklıdır, yoksa modern bir bayandır? Eğer modern ise, iş yok abi! Evden uzak oturacağız, rahatsız etmeyelim değil mi?

(...) Şimdi hazırlanacağım pasaportumu almak için.

HAZIRIM, HAZIR!

12.6.1984

«Aziz iyi kardeşlerim,

Alahın emri ile yalan bitmiş.

Lâzım olan dönüş param da bulunmuş, hareket etmek için hazırım, hazır!

Bugün 12.6.1984. Yani salı günü; haftanın sonuna kadar buradan ayrılmış olacağım.

(...) İstedüğün fırçaları getireceğim, samur ve ince numaralar, Alman malı, Davinçi markalı.

Mühim bir haberim sana:

Beraber getireceğim tablolarımı galeriye getirip teslim etmeyeceğim! Rica ederim bana kızma. Sebep şu, rezil olmak istemiyorum. Önce sen bir gör.

(...) Köyde fazla kalmayacağım.

İstanbul'dan çekeceğim telimi bekleyiniz.

Oraya sırf sizleri görmek için geliyorum ve sizi çok seviyorum.

Bütün arkadaşlardan selam ve Popi'den. Gözlerinizden öperiz...»

PAVLI'Lİ GÜNLER

Pavli'dir, inadını sevdiğim adam.

Pavli'dir, geleceğim dedi mi gelir.

Pavli'dir, özlem dolu.

Pavli'dir sevgi yüklü.

Pavli'dir, insancıl, sevecen, hoşgörülü, çileli, acılar dolu.

Pavli'dir, adım gibi biliyorum, elinde ufacık valizi ve kolunun altında rulo ettiği ve yemek muşambası üzerine yaptığı resimlerle çıkıp gelecektir. Bunlar, Pavli'nin gözle görülür eşyalarıdır. Ama kuşkularını, sıkıntılarını, meraklarını, dertlerini, acılarını, şevdiklerini de muhakkak ama muhakkak getirecektir beraberinde. Ne var Pavli'nin o ufacık valizinde, ruloda? Gümrük görür bunları. Polis görür. Ama Pavli'nin tüm acılarını, tüm sevilerini, kuşkularını, hüznünü hiç göremez. Eğer görseler!

«Dur Pavli efendi» diyeceklerdir. Bu kadar sıkıntıyla, bu kadar acıyla, bu kadar merakla, bu kadar özlemle, bu kadar düşünceyle, orada bıraktıklarına ait endişelerinle geçemezsin sınırı. Taşıyamazsın bu kadar yükü. Ol nedenle bunları şuraya bırak önce, dönüşte alırsın.»

Ve kimse bilemezdi bunları, benim bildiğim kadar. Ama Pavli'dir, kurtulamaz bunlardan, hiş mi hiç bırakamaz. Çünkü Pavli'nin yüreğidir, beynidir bunlar. Bunlardır Pavli'yi Pavli yapan, ondan!

Geçmiyor günler.

Pavli hareket etmiştir.

Pavli sınırda.

Pavli, o özleminden geberdiği vatan topraklarında.

Pavli, Topkapı'da.

Pavli, Topkapı'dan Tekirdağ otobüsüne bindi.

Pavli, köye yaklaşıyor.

Pavli, nihayet Güzelceköy'de. Dostlarının, sevdiklerinin, özlemini çektikleri insanların yanında. Masmavi denizde, dağlarda, bayırlarda gökyüzünde martıdır. Ağaçlarda sakadır, serçedir, fluryadır. Bibi kuşudur, yeşil başlı ördektir. Lüferdir, uskumrudur, sargozdur.

Parmak hesabıdır akevde yapılan. Altı gün. Yedi gün. On gün. Oniki gün.

Gözlerimiz, ellerimiz posta kutusu l'dedir.

Ve haber yoktur! Bugün de yok! Bugün de yok!

İçimden acı acı sövdüğümü nereden, nasıl bilsin?

Filiz, yatağı hazırladı, çiçeklerle bezendi odası, çiçek bol.

Programlar gırla gidiyor akevde.

Alanya'dan dana etleri alınıyor. Kıymalar çektiriliyor.

Ve bir sabah, taksi durdu kapının önünde.

Elim yüzüm boya, indim atölyeden. Filiz tezgâhının başından sesleniyor:

«Bir araba durdu!»

Bir araba durdu, çiçeklerden görünmez kapı tarafı, koştuk, baktık bir adam çiçekler arasında.

«Pavli... Pavli... Pavli kardeş!»

«Kardeşlerim, kardeşlerim...»

Neyi kimden ve neden saklamalı?

Ağlıyorduk.

Hey koca Pavli! Bıyıkları tastamam ak olmuş. Uzun saç-

ları bıyıklarına uygun ve elinde çantası ve resim rulosu kol-tuğunun altında.

Koca çoban köpeğimiz Kostakbey de geldi, yaanştı Pavli'ye; kokladı, kokladı ve yirmi gün sürecekti dostlukları, biz yatarken, çalışırken, Kostakbey Pavli'yi yalnız komayacaktı. Pavli aynı zamanda kedi değil, köpek tutkunudur.

Ve evet, Pavli beş-altı gün sonra başlayacaktı, çarşı dönüşü:

«Atina'dan mektup var?»

Olmadığı için, işi gırgıra vurarak:

«Yok be Pavli, bırak kafasını dinlesin Popi» diyecektim. Bildiğim gibi Pavli'nin yüreği iki şaktı yine, yarısı orada kalmıştı ve sıkıştırıyordu öbür yarısını; bunu, gün geçtikçe daha çok duyacak ve daha çok yaşayacaktık ve Pavli, dalıp dalıp gidecekti denize.

Geldiği gün açtık ruloyu. Duyguları, renk renk, sevgiyle, özlemle tuval üzerindeydi, hep İstanbul, hep İstanbul... Eski meyhaneler. Laternacılar. Meyhanenin al fesli, kara sırma püsküllü müşterileri. Beyefendiler. Tulumbacılar. Hammallar, kademelerine göre yayılmışlar loş meyhaneye, arkalarında şarap fıçıları. Ve köyler, koyunlar, çoban, köy evleri, tozlu yollar, herkesin kolay anlayamayacağı yalansız dolansız bir özlem ve sevgiyle hepsi yemek muşambasına dökülmüştü.

Bu yetmiş yaşındaki gönül adamını dinleyecektik öğleleri içtiği iki kadehin eşliğinde ve süren gecelerde.

Sık sık «dedem diyordu...» diye başlıyordu. Sözü uzattığını sanıp hemen o konuyu bağlıyordu:

«Herneyse kardeşlerim...»

Ve milyonlarca kere dökülecekti ağzından, «herneysa» sözcüğü ve bizler korkacaktık, anlatacakları bitecek diye!

Yeni birgün için uyandığımızda, O, kendi eliyle pişirdiği kahvesini içmekteydi elinde sigara, deryaya karşı, her sabah.

Kahvaltıyla arası iyi değildir, «böyle alıştım efendim.»

Yavaştan yavaştan, zorla bir dilim ekmek, ya da çorba, bunu seviyordu. Kimbilir «yük» olur diye mi istemiyor, direniyordu?

Öğleleri rakısını kendi taşıyordu masaya, ellerimizle devşirdiğimiz rokaları az tuzlayıp, limonlayıp koyuyorduk tabağına; bahçeden iki dakika önce koparılmış yeşil tatlı biberlerin yanına, etli domatesler dilim dilim, salatalıklar tüm körpelikleriyle, diri diri...

«Hey be vatan, hey gözünü sevdiğim. Haydi vre! Bereketli, güzel topraklarımızın, insanlarımızın şerefine!»

....

Usta Hristo

«Severdim dedemi, hey koca Usta Hristo! Güzel adamdı, iyi adamdı, hoş adamdı. Vatansever.

O kötü mütareke yılları, kötü ama öyle az buz değil, çok kötü günler, acılı günler...

Usta Hristo derlerdi dedeme, esnaf adam; usta demek yaniya, bir sıfat, bir ünvan demek, usta. Usta Hristo, Avusturya sefaretinde seyisti, tabii o zaman araba pek yok, motorlu yani, seyis olarak vezife görürdü. Vazifesinde çok ciddi, o kadar namuslu, doğru, titiz idi. Sefiri çok severdi, çok. Bir de arabacı vardı, arkadaşı Reis Petro. Reis olarak tulumbacıydı yaniya, iri kocaman bir kahraman adam, sonra sağdıç olmuşlar beraber.

O zaman, Yeniçarşı'da, bizim mahallemizde -dur başka bir şekilde anlatayım- bak şöyle, Tophane liman olduğu için bu taraftan ve bu taraftan da Beyoğlu olduğu için bu yol kıymetli bir yoldu, çok kıymetli ve önemli. Çünkü çok rol oynamıştır bizim tarihimizde, ama tarihler yazmıyor bunu! Ama yazılması lâzım. Şimdi, ne zaman mütareke olmuş, işgal kuvvetleri, yani bizi işgal eden askerler, oradan gelir, Beyoğlu'na çıkardı, sarhoş olsun, ona buna saldırırsın, türlü rezillikler yapsın, tahrik etsin falan.

İstanbul beynelmilel, mütareke sırasında beynelmilel bir liman daha vardı, Selânik.

İşgal edildi İstanbul, bütün bunlar, bu pezevenkler bizim memleketin içinde istediklerini yapıyor! Kimin gücüne giderdi, kim sevinirdi, kim üzülürdü? Bu, insanın ruhuna kal-

muş bir şeydir. O zaman bir mahalle içinde binbir kişi yaşıyor. Rumdu, Türktü, Ermeniydi, İtalyandı, Fransızdı, Maltızdı falan, kardeş gibi. Ama ne zaman mütareke olmuş, baktık ki, haa... demek ki biz Türk değiliz, ayrıldık! O zaman şımardılar bu pezevenkler İstanbul işgal edilmiş, sanki Türkiye kaybolmuş, silinmiş haritadan! Bu sefer herkes bayrağını mayrağını açmış, sallandırmış!

Dedem Usta Hristo, Kumkapılı Hristo. Hatırlarım. Bizim evimize gelirdi çok insanlar... Dedem azarlardı:

«Ulan pezevenkler» derdi, «siz böyle yaparsınız ama, bir gün gelecek bunları kusacaksınız! Bir defa doğru değil yaptıklarınız. Memleketimiz budur, vatanımız budur. Burda doğduk, dedelerimiz, onların dedeleri; yapmayın. Doğru değil. Ama işiten vardı, doğru diyen; ötekiler eeee, onlar yukardan aşağı Yunan bayrakları, İtalyan bayrakları, Amerikan bayrakları asarlardı.

Kaç yaşındaydın sen o zaman?»

«Bak şimdi, bu bellidir. Ben, 1915'de birinci harp içinde doğmuşum. Mütareke belli, demek ki kaç yaşındayım, yedi sekiz... Bunları abi, şimdi nasıl söylüyorsunuz öyle hatırlıyorum, ama şimdiki olanları pek hatırlamıyorum! Fakat onları muhakkak olaraktan sanki benim içimde hem fotoğraf, hem yazı. Kitap gibi. Annemin kardeşleri vardı. Çok, ama çok komşularımız vardı. Bunlar olmayacak şeylerin hepsini yaptılar. Maltızlar vardı, Maltalılar yani, burda doğup büyüme. Onlar adam idi. Bir baba Yani vardı, ne adamdı bilirsin? Adam...

Kahraman, vatansever komşularımız vardı yine de. Ötekiler azadursun gün geldi ne oldu bilirsin? Hepsi, ama hepsi, geldikleri gibi defolup gitti pezevenklerin! O bayrak açanların halleri görülmeye değerd. Perişan. Korku içinde, rezil bir vaziyet. Kaçtılar, giydiler asker elbiselerini işgal kuvvetlerinden falan filan, defolup gittiler, kaderleri elbette buydu, çünkü yanlış yapmışlardı, demek ki hayındılar, sevmeslerdi vatanlarını.

Dedem derdi:

'Gidin pezevenkler, meheldir sizlere, meheldir!'

Ah bizim İstanbulumuz... Yine bizim olmuştı, denizleri-

miz, topraklarımız. Bayramlar yapmış idik, ama ne bayram, ne şenlik, ne şamata, bre bre, görülmeye değer!

ON ÜÇ YIL ASKERLİK

Derim ya er zaman, zaman çabuk geçer kardeşler, zamanı faydalı geçirdin mi hele, daha çabuklaşır. Dakikalar, saatler, haftalar, aylar ve yıllar... Böyle oldu ve havada yine harp bulutları dolaşmaya başladı kara kara. Gençtim, filinta gibi; ama fukaraydım, ne ana -onu hiç görmedim ya- ne baba, ne şu ne bu. Dedim gideyim askere, yapayım vatan vazifemi. Kalkıp gittim Beşiktaş'a şubeye, yıl mı, 1938 idi. Dedim, komutanım vatan vazifesini yapmak isterim.

Yazıcı çavuş var, indirdi kütükleri, aramış beni.

Komutan dedi:

'Evlâdım, sen gelecek hafta aynı gün gel, hadi bakalım.'

Gittim, dikildim, dedi:

'Neden geldin buraya?'

'Asker olmaya, dediniz geçen hafta bugün için gelmeme.'

Git, gel, git gel, tam devam etmiş altı ay!

Harp başladı Avrupa'da, ama asker olamıyorum! Yani en birinci vatandaş ben miydim, ne bileyim ben? Epey geçmiş aradan, bir gün olmuş ki yine gittim kapıyı vuruyorum korkarak. Gir demişler, girdim, baktım iki kişi imişler, reis beni görünce bozuldu, kızdı niye geldim, hadiii, çık! Çıkıyordum ki, öteki adam subay yani:

'Dur bakalım evlâdım,' dedi, 'nedir derdin?'

Yarbaydı.

Dedim :

'Komutanım, asker olmak istiyorum, bir senedir gelir giderim, olmuyor kaydım bulunmuyor, ben vazifemi yapmak istiyorum.'

'Bulacaksınız bu çocuğun dosyasını, haydi bakalım.'

'İndir' dedi, reis, 'dosyaları indirin bakalım.'

Kütük bulundu, kardeşimin adı var, sakat olduğu için askere alınmaz. Fakat beni bulamıyorlar. Bu sefer yeni reis

dedi, 'bulacaksınız.' Bir yığın kütük daha indi, ara tara ben yok!

Eski reis çağırıyor postayı, sonra iki süngülü, elimde kelepçe, 'alın bunu, götürün kaydının olduğu Arnavutköy'e nüfusa, alın gelin kâğıdını...'

Bulduk, aldık, getirdik, kaydedildi, yazıldı oraya, 86. maddenin bilmem nesine hangi kanunla hangi maddeyle falan Kırklareli'ne hababam taburuna! Tabii ben seviniyorum askere gidiyorum diye, arkadaşlarım seviniyor falan. Beni aldılar kelepçe falan birkaç kişi daha, nere bilirsin Camialtı, Ayasofya'nın arkasında bir nezarethane, jandarmalar vardı, açtılar kapıyı, içeri.

Sonra topladılar, içtima olun, ne içtima biliriz ne bir şey, sıraya gir derken bir dayak. Bir dayak. Ama ne dayak! Derken içeri, bilmem oturduk orada otuz gün kadar, o yok bu yok; geleni sokuyorlar içeri, on kişiydik olduk elli kişi. Üst-üste, yığın yığın, derken bir gün yine içtima, ayırdılar kim nereye gidecek, süngülü askerler, ver elini Sirkeci, doluştuk vagona, kapılar kapalı, kilitli, doğrudan Kırklareli'ne. Oradan yürü bir yere, terkedilmiş gibi bir garnizon, tıktılar içeri, yatın aşağı. Yattık, dolu ama çok dolu asker orada, sivil asker. Hepimizde bir merak, neden, niçin böyle bu işler? Sabah içtima, bir subay geldi, ihtiyatmış, acem asıllı, dedi ulan pezevenkler sizin tulumunuzu çıkaracağım, sonra bir dayak, ama ne dayak! Her yaştan asker var ve her yerden...

Biz orada biraz inşaatta çalıştık, derken bir haber, kalkıyoruz, ama nereye bir gün bir paşa geldi teftişe hababam taburunu, daha önce bizi sivil hamama götürmüşlerdi, atın sivil elbiselerinizi, attık; verdiler elbise, ama ne elbise, ne postal, ne şapka! Hiçbirisi uymaz öbürüne, kısa uzun, dar, geniş bir vaziyette.

Derken toplandı; silah, kazma, kürek yürüyüşe geçtik, ama ne yürüyüş! Yokluklar içinde, illâ susuzluk, daha çok İzmirli çocuklar var, biz beş altı gayrimüslim, gerisi en çok İzmir'den ve tüm Türkiye'den. Yürü, yürü. Tabii yeni askeriz bunlar tesir ediyor, hele iyi aile çocukları var, biz acıyorduk onlara, düşerler, tökezlerler, bayılırlar falan herneyse...

Bana göre hava hoş, ikibin kişi içinde en keyifliyim. Mola verildi ve süngü taktı nöbetçiler, herkes susuz ve su yok; çakılık, kazarlar su var mı diye. Çıkmaz mı, rezil bir su, durun içmek yasak, sıraya gir, kıçlara süngü falan, ortalık karıştı. Yeniden sıra ve yürü, yürü ikinci gün. Derken Suluoğlu'na geldik, Edirne tarafı, her taraf dağ taş asker, ordu tek-mil, binlerce araba, at beygir, çadır...

Yine yürüyüş. İyi, hoş. Bizimki atın üstünde o Acem, ihtiyat. Ekmeğini yer yer, çıkarır matarayı lıkr lıkr lıkr! Bana göre havaş hoş, ama öyle çocuklar var, bir bakış ki yürek dayanmaz, bizde yok bir yudum su!

Sürer atını yanıma:

'Ulan pezevenk yakanı kapat. Ulan pezevenk doğru yürü. Ulan, silahını doğru tut. Hep bana, hep bana!

Bir molada çağırdı beni, dedi:

'İsmin ne?'

'Pavli.'

'Ne demek Pavli?'

'Eh, ismim Pavli'dir efendim.'

'Soyadın?' 'Şu...'

'Gâvursun?'

'Gâvurum efendim!'

'Bak' dedi, 'ben sana askerlik yaptırmayacağım!'

'Ben askerliğimi yapacağım efendim, siz öyle deyin yine. Sizin de yaptığınız doğru değil efendim.'

'Ne yaptım?'

'Önümüzde su içiyorsunuz. Önümüzde ekmek yiyorsunuz, biz açız. Bana dokunmaz, ama dokunanlar var.'

'Ne sebeple söylüyorsun bunları, nasıl?'

'Ben okudum tarih. İskender giderken koca ordularıyla, hepsi susuzdu. Kendisine su getirdiler bir kabuk içerisinde, o da dökmüş. Demiş askerın suyu yok, ben içeceğim? Ve suyu dökmüş...'

'Sen, berim dediklerimi yapacaksın, onu bunu bilmem.'

Daha üç gün yolumuz vardı, şartlarımız hiç iyi değil ve varacağımız yere varmadan ölmüş birkaç arkadaş!

Herneysa. Karargâhı kurduk, yemek işleri aksıyor, kolay

değil harp hali bu, yemek çıkar gibi oldu, ne ki herkes hasta; bulantı, kusma, ishal, yıkılıyoruz, neden, kaplar kalaylı değilmiş. Çıkan yemekler ise harp hali falan ama, hiç yenecek gibi değil. Bir memnuniyetsizlik açıldı, herkes soruyor bu halimiz ne olacak? Hele iyi aile çocukları o İzmirli, en çok onlar perişan oldular.

Bir Ankaralı vardı, Ermeni çocuk, geldi yanıma o Ankara şivesile, dedi 'be Pavli, bu iş böyle olmayacak, bende biraz para var, etraftan yiyecek bulalım.'

'Ne demek?' dedim.

'Vaziyeti kötü arkadaşların. Madem bende para var, bir çare bulalım, ekmek bulalım, katık bulalım, işler yoluna girinceye kadar, Allah ne verdiyse paylaşalım.'

'Peki Armen, kaç para?'

Bir masur çıkardı kırk-kırkbeş kadar altın...

'Al' dedi, 'sana veriyorum.'

'Ben almam' dedim. Çocuklar geldi yanımıza. Armen, 'anlat' dedi, ben anlattım çocuklara, vaziyet böyle böyle.

İşte böyle, Ankaralının parasıyla, köyden asker tayını alıyor, katık falan alıyor, takviye ediyorduk karavanayı!

Korunak yapıyorduk, tahkimat. Büyük toplar için yerler yapıyorduk, yeraltı yerüstü yolları, gizli açık. Kış oluncasıyla bastırmıştı abi. Beton için sular kaynatıyorduk kazanlarla, harcı böyle karıyorduk, betonları böyle döküyorduk. Ama, o Acem ihtiyat zabitemizin bizleri aç bırakması çok gücümüze gitmişti. Ulan, milli müdafaa vermiyor? Nasıl vermez, veriyor, elinden geldiğince veriyor, ama bu adam, ama bu adam. Herneysa.

İnanın Filiz hanım, o tarihte alıyorduk bir liraya bir tayın! Kendi hakımızı! Bu anlaşıldı ya, hava daha gerginlendi, nasıl olurdu bizim ekmeğimiz dışarda satılır?

Herneysa. Birgün karşıdan bir cip geliyor, papapapa. Bayrak sallanıyor. İndi, bir paşa! Biz kazma kürek kazıyoruz, delikler açıyoruz kayalara, taşlara, dinamit koyuyoruz, parçalıyoruz koca blokları...»

[Kedi miyavlaması ardı ardına, mau mau mau! Bu, bizim anakedi Yamalı'dır ve Pavli dayanamayıp tersliyor: (Sus be

pezevenk, seni anlatacağın yoksa ben?) Kıkırdıyorum, bir şerit geliyor gözlerimin önüne...

Yazdır. Suadiye'deyim. Bir Amerikan üniversitesinin Türkoloji bölümü için Türk yazarlarının kendi seslerinden kendi yapıtlarını banda alıyorum, sıra Kemal Tahir'dedir. Kemal Tahir'in evinde. Pencerler açık, yazdır, etraf elvan elvan çiçek. Kemal Tahir, bir yapıtımdan bölüm okuyor, neredeyse sona erecek, tam o sırada, gezici sebzececinin eşeği yanık mı yanık anırıyor ve ses alma aracının göstergesi çilingin gibi dibe dayanıyor! Neden gülmedim? Pek sevmesem de, -nedenini *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları* adlı kitabımda anlattım- ayıp olurdu. Haydi al baştan! Bu kelli ortarlarda iken, eşek yine anırmaya başladı! Haydi baştan! Üçüncüsünde yine bir anırma! Ama ne anırma? Kemal Tahir dayanamayıp pencereye doğru bağırıyordu:

«Ulan senin sesin mi alınacak yoksa benim mi?»]

«Koca koca bloklar döküyoruz, top konacak...

Paşa, olanları seyrediyor, çavuşlar Paşaya bakıyor. Ni hayet sordu:

'Nerde kumandanınız?'

'Yok efendim.'

'Haa!'

Kazmalarımızın ucu, vura vura kör olmuş. Ding don. Ding don. Çan sesi gibi uzaktan, kıramıyor ki, sadece vuruyor. Paşa kızdı:

'Ulan burası meyhane mi?'

Yaniya, hani meyhanede bardak yıkanıyor, aynısı sesler kazmalardan!

Paşa dolaşmaya başladı, bir tuhaf bakıyordu, üstbaş perişan, ne ayakta var, ne başta. Unutulmaz bir adamdı bu paşa, adı Kemal Balıkesir. Yiğit, can adam, güzel adam, insanıyetli, tam asker. Sordu bir perişana:

'Necisin sen?'

'Askerim efendim.'

'Ne biçim asker? Böyle asker olur mu? Bu üzerindeki ne?'

'Elbisedir paşam.'

‘Nasıl elbise bu böyle? Bunu ne zamandır giyorsun?’

‘İşte şu kadar zamandan...’

‘Nerde senin komutanın?’

‘Bilmem paşam. Gelir biraz sonra.’

Paşa, bağırdı:

‘Durun çocuklar.’

Herkes durdu, olmuşuz bir mermer. Bir askere yine sordu:

‘Nerde kumandanın?’

Asker, çavuşları gösterdi:

‘Bunlardır paşam.’

Paşa hırsından ağlamaklı. Derken uzaktan bizim ihtiyat zabiti Acem, atın üstünde geliyor, geldi geldi, cipi gördü ve attan atladı. Paşa bağırdı:

‘Gel buraya.’

Efendim, anlatmayayım bundan sonra olanları. Ey Allahım.

‘Bunlar, benim gönderdiğim elbiseler mi? Bunlar benim gönderdiğim postallar mı, battaniyeler mi?’

Çağırdı bir askeri:

‘Battaniyen var mı evladım? Başlığın, eldivenin, kuşağın, potinin, kaputun var mı?’

Bizimkine döndü, sert, ama nassıl sert, sordu:

‘Nerde bunlar, nerdeee?’

Evet, bundan sonra olanları anlatmayayım, anlatamam. Ama, bu paşa, Kemal Balıkesir Paşa, bence İskender’di, Hızır aleyhisselâmdı. Biz, olanları dehşet içinde seyrediyorduk. Ben böyle hakkaniyetli adam görmedim, bir büyük insan adam. Bütün foyaları çıkardı meydana.

‘Ne yiyorsunuz çocuklar? Ne çıkıyor karavana, nasıl, söyleyin haydi!’

Mırın kırın.

‘Hoşaf çıkıyor mu, yiyor musunuz hoşaf?’

Aldığı cevaplardan delirmişti sanki Kemal Balıkesir Paşa, ne adam!

Herneysa. Gitti, bir haftaya kalmadı, eh biraz düzelmişti karavana. Fakat kusuyoruz yine, karavana simsiyah, ye-

mek iyi olmuş neye yarar? Derken, bir başka yere intikal ettirildik, bir tepe, orada sadece Allah var. Ama bir de başlıklarımız. Hava berbar, kış. Vaziyetimiz daha da kötüleşti ki, anlatılmaz. Sekiz-on aylık askeriz. Bir kötümserlik, bir hırçınlık başladı, elde değil. Başımızdakilerin hepsi ihtiyat idi, hakiki subay yoktu. Paşa demişti, 'derdinizi anlatın diye; dedik, son defa gidip anlatalım bizimkine, neysa gittik. Eğer dedik anlamazsa firar olarak Ankara'ya kadar gideceğiz Fevzi Çakmak babaya anlatcğız halimizi, bize edilenleri, mutabık kalmıştık. İşitiyoruz ki Kemal Balıkesir Paşa, gizli gizli seri baskın teftişleri yapıyor, yapıyor ama biz bir tepedeyiz, nerden bilsin burayı, burada sürüp gelenleri? Bir geceydi. Karavana rezillik, koca bir su üç beş fasulye, ötede yağsız, pis bir pilav kedi yemez. Feneri aldık, karavanayı da, gittik, her taraf orman, bizimki kulübesinde, yanda mutfak ve orada kesilmiş odunlar. Eğer dese, düzelecek çocuklar, ne alâ. Harp içindeyiz, yaptığımız idamlık bir suç, biliyoruz ama onun da bilmesi lâzım. Neysa. Biz hakkımıza güveniyoruz.

Herneysa uzatmayalım. Bize küfür, hakaret, ne dedikse anlatamıyoruz. Döndü yanındakilere:

'Bakın çaresine. Bunlar odunlarla saldırdılar ve ortalık karıştı, fener söndü, kim kime vuruyor belli değil, ama benim odun bizimkinin kafasına küt indi. Yaptığım suçtu, haklı olarak idamlıktım, yapmamam lâzımdı ama olan olmuştu, çünkü biz artık insan değildik, bizimki bize insan gibi bakmıyordu. Neden sonra kendimi ormanda bir ağacın altında buldum ve sesler geliyordu:

'Gâvuru bulun, gâvuru tutun, gâvuru...'

Baktım biri geliyor, «benim, benim» diyerek. İhtiyar bir asker, ihtiyat; doğulu idi. Geldi:

'Pavli' dedi, 'bak, eğer gitmezsen seni gebertecekler, işitiyorsun nasıl bağıryorlar gâvuru tutun diye, haaa, dur şimdi.'

Gitti sürünerek, neden sonra geldi, elinde bir torba vardı, ekmek, sigara bir kibrit, cebinden biraz para çıkardı, 'al' dedi, 'şimdi burada bekle, bir-iki saat sonra da kaybol.'

'Silahımı' dedim. 'Bana emanettir bu, silahımı al ve teslim et.'

Orada oturduk, sonra tepenin başına geldik, bana bir itme, ben paldır küldür karlarla yuvarlandım, ne kadar? Bilmiyorum. Yolara değil ormana; kurtlar ulur, soğuk ve yürü, yürü, yürü. Günler geceler. Nasıl soğuk. Ormandan çıkıyordum, o çam ağaçları, bütün dallar hepsi kristal, nasıl evlerde var kristal avizeler aynen öyle, donmuşlar; güneş vuruyor, sanki buzdan bir sanat eseri. Kırklareli'ni bulabileceğim miydim?

Yürüdüm, bir baktım, müthiş bir tatbikat. Olduğum yerde kaldım, harp içinde yahu, adam uçururlar mı, kuş uçamaz böyle bir zamanda. Ve tabii tuttular beni. İzin yoktu kâğıt üzerinde; dedim, Kırklareli'ne mektubum gelmiş, para gelmiş falan filan. Bıraktılar! Üç gün-üç gece yürüdüm. Gece oluyordu bir köyün yakınında binlerce sığır, binlerce davar, içlerinde düştüm. Ne zenginlik abi. Ne zenginlik. Korktum, ezecekler beni. Şehir çocuğuyum ben, ne bileyim, korkardım, halbuki tam tersi, sanki çobanlarıyım ve oradan çıkar çıkmaz inzibatların içine girdim! Hepsi nasıl giyinmiş, nasıl sağlam, nasıl bakımlı, kaya gibi.

Aynı şeyleri onlara söyledim, Anadolu çocukları, insan onlar da, inandılar. 'Haydi kardeşim git' dediler. Gidiyorum. Gidiyorum. Ama bıktım yau, bıktım. Seksen kilometre, yüz, bilmiyorum, derdim artık, bir yatağım olsaydı, yatayım. Varsın bulsunlar, öldürsünler derdim, bitkin, perişan. Atsınlar bir nezarethaneye ne ederlerse etsinler, ama bir yatakta yatayım yeter!

Uzaktan bir duman kokusu geldi, oh. Köpeklerin havlaması geldi. Bir köy. Gireyim köye hangi kapı olursa çalayım, Tanrı misafiri diyeyim, ama bana bir yatacak yer. Ne yapayım abi? Her taraf karanlık. Işık yasak, fener bile mavi kâğıda sarılı, köye girdim birden. Bu kapıyı vurayım, şu kapıyı vurayım, utanıyorum bir yandan, bir baktım bir fener ve fener hizasında bir süvari çizmesi! Bir çavuş. Nöbet değiştiriyor! Öldüm, dedim. Nöbet teslimi bitti, bana döndü:

'Ne arıyorsun kardeş?' dedi. Dedim böyle böyle. Yolcu-

yum, kaldım, yatacak bir yer filan. Kaldırdı feneri yüzüme, bakıyor.

‘Ulan Pavliiii. Pavli. Tanımadın beni?’

‘Seni?’

Feneri kendi suratına çevirdi. Kocaman bir adam, baba-yiğit, süvari.

‘Ulan Pavli, nasıl tanımazsın? Ulan ben değil miyim sizin mahalledeki bakkal çırağı?’

‘Vay Hüseyin sen misin vre?’

Herneysa. Öpüştük, anlattım aynı hikâye.

‘Ulan ne Kırklarelisi, kaçyorsun pezevenk!’

Anlattım, inandı inanmadı bilemem.

‘Şimdi bak’ dedi, ‘burada misafir kalmak zor, ister Türk askeri ol, ister düşman askeri ol, burada bu zamanda, harp zamanında çok zor, seni misafir etmek isterim ama zor.’

‘Bittim Hüseyin. Bittim, bir yatak, sadece bir yatak.’

Düşündü, düşündü, gel dedi. Gittik çavuşuna, girdi ben kaldım. Sonra beni çağırdılar, sorgu sual, nereden tanıyor-sun, nasıl tanıyorsun, hepsi tamam sözlerimiz tutmuş, çünkü yalan değildi tanışmamız. Çağırdı:

‘Arkadaşına üç battaniye çıkar. Yemek çıkarın ve yatırın Pavli’yi.’

Aman kardeşim... Dünyanın, yani hayatımın en güzel gecesini geçirdim, unutmam, unutamam Allah var abi. Abi ne yemek çıkıyordu bilirsin, kralar yiyemez, aynı kanun burda da var, bizimkinde de, anla! Neden dedim, neden bizimki böyle değil? Diyeceksiniz orada gayrimüslim var, yok be abi, hayır üç-beş kişiydik; mesele bu değil, mesele başka, o ihtiyat Acem sevmezdi Türkleri, kimbilir ve eli uzundu, çook...

Sabahleyin kalktım, onlar tatbikat yapıyorlardı. Çavuş gelmiş:

‘Pavli’ demiş. ‘Sen gideceksin değil mi?’

‘Gideceğim çavuşum.’

‘Ama ırmağı geçemezsin kardeşim, köprü yok!’

‘Eh n’apalım, yürüyeceğim!’

‘Ulan boğulursun pezevenk, dur bakalım.’

Çağırıldı beş asker, dedi 'Pavli'yi alıp nehri geçireceksiniz.'

Abi, iki asker aldı beni sırtına böyle, yanda üç asker tutmuşlar elele, vallahi geçirdiler o azgın suları. Çıktık karşıya, helâlleştik, sarıldık birbirimize, öpüştük. Bana sigara da verdiler.

Tüm bunlardan utanıyordum, yalan söyleyip bu iyi insanları aldattığım için, ama ne yapayım, başıma gelmiş fena bir iş, ben de yapmışım fena bir hareket, ama hakikat var, haklıyım diyorum, bahane buluyorum kendi kendime daha çok. Herneysa ...Ben firardım, bilmezdi zavallılar, pişmanlık mı abi, neye yarar ki, böyle bir vaziyette iken?

Gittim ilçeye, babamın bir tanıdığı vardı, dedim böyle böyle. Yahudi çıkardı on lira verdi, o zaman on lira on liraydı. Ama nasıl gideceksin? Dağ-taş inzibat, sivilisi. Öyle bir durum ki, sinek uçurmuyorlar; ama ben Türk'üm, olsun, yine de sıyrılmak imkânsız, harp içindeyiz yahu, kolay mı?

Demişlerdi bana falancanın kahvesine git, orada trencilerle halledersin işini. Gittim, uzatmayalım, baktım pazarlık var, atıldım, ulan beni de alacaksınız yoksa fena yaparım, uzatmayalım, trenler, tekerler, saklanmak, ölüm korkusu...

Dingillerin üzerindeyiz, bir hareket etse, paramparçasın, nihayet attık kendimizi marşandizin o vagonuna, saman yüklü. Bir pezevenk var öksürüp durur, ama ne öksürme? Kaçan bir ben değildim ki, ama Allah var, yeni bir savaştan çıkmış, kendimizi yeni bir savaşta bulmuştuk nerdeyse, memleketi mamur yapıyordu Atatürk, ama harp rahat bırakmadı. Bunun için İsmet, demiş haklı olarak, yapın yardımı gireyim harbe; biliyordu durumu, girmemiş bunun için haklı olarak tabii ve sokmadı binbir hünerle, fena yaptı? İnanıyorum gün gelecek, çıkacak tarihciler, yazacaklar bu ikinci harbin fecaatini, milletleri, olanları, yaniya şimdiye kadar yazılanlarını.

Evet abi, trenciler açmışlardı fenerle işaret edip kapıyı, girmiştik içeri, ama o öksürüklü yok mu? Delikten bakıyoruz inzibatlar rap rap, her yeri arayıp tarıyorlar. Bizimki de

sanki inat, öksürüyor, ama ne öksürük? Sokuyoruz kafasını samana, bastırıyoruz ağzına kepi; hayır, illâ öksürecek, yıkıyor ortalığı! Neysa, başladı tren gitmeye, ver elini Alpullu, orada da Edirne trenine bineceğiz, düşünüyor musun? Bir dakika var, bir dakika!

Bindik, ama Hadımköy'e geldik ki, tüm inzibatlar trende, kontrol, herneysa uzatmayayım, bunu da hallettik! Geldik Sirkeci'ye ki kuş uçurmuyorlar, neysa burayı da hallettik, onbir ay mı, oniki ay mı ne kaldım, saklandım ve kaçmanın sonu var. Tabii yine yakalandım, aynı yollarla geriye dönüş, kelepçe. Dayak. Zincir şu bu. Ama evinde saklandığım Burhan'ın babası derdi, o da ihtiyat subaydı Çanakkale'de, oğlum derdi, kanundan kaçmanın sonu yok, ya saklanacaksın işte ev, işte yiyecek, ya da gidip teslim olacaksın, karar senin... Sonunda yine yakalanmıştım tabii. İçiyoruz ya rakı, dayanılmaz, içerken enselediler bu sefer!

Sorgular, sorgular kıtan nerde, neden kaçtın, neden yaptın falan filan. Ben ne bileyim kıtam nerde şimdi, bir sene geçmiş aradan. Bilsem söylerim hem, söylemem, çünkü yine ya bizimkine düşersem, öldürecek beni!

Arıyorlar, telefonlar, yazılar, telsizler şu bu. Bulunanlar hemen sevkediliyor, ama benim kıtadan ses yok, buldular derken, çıkardılar nezaretten.

'Haydi bakalım Pavli, kıtanı bulduk!'

İki süngülü arasında yürü Hadımköy'den, geldik bir yere, dediler burda böyle kıta yok. Yürü bakalım, yürü, yürüdük geldik başka bir yere, bir yarbay var, plan yapıyor, açtı baktı, yok dedi o da, şuraya gidin. Gittik üç gün yürü, birliğimi bulacaklar; aklım kesti, muhakkak bulacaklar, kelepçe vurmuyorlardı, bir fırsat bulup kaçtım, döndüm İstanbul'a! Bir ayda vardım, fena halde süründüm neye yarar anlatmak, kaçmak kolaydır, hem harp içinde?

İstanbul'da yine kuş uçurmuyorlar, yine yakaladılar tabii, asker-sivil-inzibat kuş uçurmuyor koca İstanbul'da. Bu sefer buldular birliğimi, Çanakkale'de imiş. Getirdiler bir yere, diktiler çavuşun karşısına. İfademi falan aldılar, ama haklı olarak kızmıştı çavuş.

'Ulan' dedi, 'şu dosyana bak, nedir senden çektiğimiz, neden kaçarsın? Birliğin Kurşunlu. Tamam mı?'

Derken bir dayak. Bir dayak. Ama ne dayak, ne dayak, aman Allah. Ardından bir daha! Neden kaçtın, neden vurdun subaya? Ulan subaya el kalkar mı pezevenk? Ver dayağı, ver dayağı, bittim! Anlatsam nedenlerini, kim anlar, nasıl anlar, nasıl anlatabilirsin hakikatleri, değil mi?

Gözlerimi açtım, bir tatlı konuşmalar geliyor, şarklı şivesi, rüya gibi. Bir baktım, şalvarlı bir dizde başım, bir konserve kutusuyla bana su verdiler, rahat ol, rahat ol kardeşim demişler, bir şey yok, biz sana burda bakıyoruz. Daha iyi görmeye başladım, nasıl görürsün filimlerde bir zindan, demir kapılar, demir pencereler öyle bir kafes, hapishane? Çimenlik kalesinin altı imiş.

Hal-hatır sorduk, anlattık başlara geleni. Ne kadar kaldım, hatırlamıyorum, geldiler aldılar bir gün iki süngülü, Kurşuna. Ne kurşunu? Ben sanıyorum kurşunlayacaklar beni!

Haydi yürü bakalım yürü, yürü!

'Yau nereye götürüyorsunuz beni?'

'Kıtana' demişler. 'Kurşunlu'ya!'

Oh be!

Geldik bir yere. Bütün erat gayrimüslim, orada toplanmışlar. Başlarında sevimli hoş bir asteğmen, efendi adam. Millet toplanmış, ama benim tanıdığım kimse yok, demişler Pavli getirildi, tanıyorlar anlaşılın! Yahudi çoktu.

Geldi çavuşlar, bana bir dayak, bir dayak. Ama ne dayak! Bre bre. Dedi birisi:

'Bak' dedi, 'bu garnizondan dışarı çıkarsan, vuracağız seni, ona göre, onun için uslu dur, emirlere itaat edeceksin ve kaçmayacaksın artık! Dedim ya, nasıl anlatırsın, anlarlar, hayır, anlatmadım sebepleri, neden suç işledim ve neden kaçıyorum durmadan? Biliyordum, bir işe yaramayacak.

Manyaslı Ruslar vardı orda, babayiğit adamlar, çalışkan, güçlü, kahraman. Onlar yanıma geldiler, orada iş sıkı tabii. harp içinde, taş ocağı vardı, taş çıkarılıyordu herhalde istihkâm için falan. Ben ise halsizdim, perişandım, güçsüzdüm,

herkes seviyordu bu Manyaslı Rusları. Çok çalışkan insan oldukları için ve gittiler, dediler:

'Komutanım, ben yapacak Pavli'nin işini. O oturacak, ben yapacak. Kürek yapacak. Kazma yapacak. Hepsini yapacak, Ama Pavli oturacak.'

Çıkıyorlardı taş makinasına, ama nasıl çalışıyorlardı, nasıl çalışıyorlardı makina sanki bunlardı, yirmibeş kişiydiler, aslan gibi çalışıyorlardı, komutanlar da kabul etmişlerdi, ben oturuyordum, halsiz kendime gelene kadar sürdü bu. Bir haber gelmiş ki, Pavli Divanharbe verildi, götürcekler. Hakikaten, çavuşu tanıyanlar sordular, doğrudur demiş!

Arkadaşlar demişler bunun üzerine, halin harap Pavli, kaçmazsan kurtuluş yok. Ulan nasıl kaçarsın delisiniz, olur böyle şey artık?

O zamanlar bir kuduz meselesi vardı. Kuduz olan Çanak-kale hastanesine sevkediliyor, orada aşı olmadığı için İstanbul'a gönderiliyor, bir ay-iki ay oh kekâaa.

Herneysa. Bir Salomon vardı pezevenk, keranecinin biri. 'Gel ulan, yapalım kendimizi kuduz!'

'Nasıl yapacağız kendimizi kuduz ulan?'

Köpek vardı. Gideriz köpeğin, köpeklerin yanına, ısırısın bizi. Isırmaz pezevenkler, tıpkı şu Kostakbey gibi, yılışlılar. Başkalarını ısırıyor, bizi ısırmıyor!

Bir gün oturuyorduk, çare yok, karşımızda duvarda bir öküz kafası, kurumuş, Salomon gitti, aldı çenesini, baktı baktı:

'Pavli' dedi 'bu dişlerle yapalım?'

'Bu dişlerle olur mu pezevenk' dedim. 'Nasıl olacak?'

Çıkardı bir diş, kökü var sipsivri, keskiin. Kökleri aldık, baldıra, vur üstüne taşı, aman Allah! Salomon da vurdu biraz daha üstüne. Oldu tıpkısı aynen köpek ısırılmış, kan revan delik, köpeğin dişi gibi delikler.

Gittik sıhhiyeye, dedik böyle böyle bizi köpek ısırıldı. Yorgi isminde bir sıhhiye, bakmış yaralara.

'Sizi doktora götüreceğim. Bu, şüpheli bir vaziyettir! Şubaya götüreceğim, nasıl ısırılmış köpek?'

'Yahu, ısırmış işte, görmüyorsun dişleri, yarayı? Saldır-
dı ısırıldı, hem beni, hem bunu!'

'Ben anlamam' dedi, gittik subaya çıktık, yazdı raporu,
hastaneye sevketti, aldık kâğıtları nasıl seviniyoruz!'

Gittik çavuşa:

'Hastaneye sevkedildik, işte rapor! Köpek kuduz.'

Kuduz ha? Bir dayak. Bir dayak! Kapattılar bir çadırın
içine, başımıza iki süngülü! Söylediler subaya, geldi subay,
baktı.

'Hayır, dayak atmayacaksınız, dayak yok, hastaneye gö-
türeceksiniz.'

Vallahi açıkçası, sanırım çavuşlar biliyorlardı bunun ya-
lan olduğunu, onun için dayak basıyorlardı, itiraf edelim di-
ye, adet olmasın diye.

Gece tuttular bizi, bir dayak daha! Ertesi sabah aldılar
bizi Çanakkale hastanesine, ama bizdeki sevinci göreceksin
abi, dayağı unutturmuş vallahi.

Hastanede bir sürü kuduz, ama kaç tane, neredeyse bir
bölük!

Bir de baktık, kuduz aşısı gelmiş, İstanbul'a gitmek yok!

Bıçak soksan kan çıkar? Çıkmaz, öylesine. Sankiya ce-
naze çıkıyor evden, öylesine!

'Ulan Salomon, ne olacak şimdi? Kaldık!'

Sonra başladık iğnelenmeye! Attılar bizi bir yere hasta-
nede, kuduzların koğuşu diye; ne yatak, ne oturacak yer,
haydi bakalım! Ama sıcak, çünkü kalorifer var haa, sıcak
iyi. Yanımızda da bir koğuş vardı, orada da uyuzlar!

Derken abi, kumar oynayanlar, esrar çekenler, zar atan-
lar. Günümüzü böyle geçirirdik, yemek de yoktu, bazen ça-
ğırırıldılar:

(Gelin ulan kuduzlar, uyuzlar...)

Yemek artmış, yoksam fazla çıkmış, (yiyin bakalım).

Tabii biz hergün gidiyoruz iğne yemeye, karnımız delik
deşik oldu. Derken hastanenin etrafına süngülüler geldi, gel-
di ama kime, ne bileyim? Üstümüzde tümen vardı. Dediler:

'Ulan Pavli, görüyorsun bunlar seni bekliyor!'

'Haydi vre. Olur mu möyle şey, beni bekliyorlarmış, milletin işi yok?'

Derken bir gün İnzibat Subayı vardı hastanenin, gelmiş yanıma:

'Pavli' dedi, 'Seni albayım istiyor, başdoktor.'

Görmüştüm. Güzel bir adam, uzun boylu, yiğit bir adam.

Çat selâm, 'buyrun komutanım, emredin.'

Demiş:

'Sen kimin askerisin nereye bağlısın?'

Tekmili verdim.

'Otur.'

Oturdum.

'Bunları görüyor musun pencereden?'

'Görüyorum efendim.'

'Bunlar senin için!'

'Nasıl benim için?'

'Seni alacaklar, götürcekler sıvanıharbe, mahkemeden sonra atacaklar mapushaneyeye. Söyle çocuğum suçun nedir, anlat bana hepsini, ama dosdoğru, ben de ona göre bakacağım bir çaresine...'

Ben de anlattım, ta Beşiktaş'tan başıma gelenleri, ne oldu, ne bitti ama hepsini, hepsini yalan yok abi.

Çağırıldı postasını, emir verdi, (bekleyenlerden birisini alın getirin.)

Getirdiler, dedi 'git komutanına, bu kordonu kaldırsın etraftan, burası hastane. Kim emir verdi söyle, hem sen kimi bekliyorsun bakalım?'

'Tanımıyorum komutanım, bizi getirdiler buraya.'

'Haydi çocuğum git söyle dediklerimi.'

Gitti, sonra ötekiler, ama yine gelmişler.

Taburcu olacağım, günüm gelmiş, aşılar bitmiş.

Komutan çağırıldı:

'Evladım, aşıların bitti, sen artık taburcu olacaksın. Ben seni bırakacağım. Bak, bugün *Tırhan* vapuru geliyor, ister vapura, ister birliğine, ben karışmam. Ben seni iyi ettim, benim görevim bu, haydi evladım, Allah hayırlı etsin akıbetini.'

Ellerini öptüm ve hastanenin arkasından patika yola çık-

tım, yürüdüm yürüdüm. Ve arkadaşım, ama nasıl adam, ihtiyar bir adam, Gâvur Ali derler, çok rakı içmiştik onunla. Sanki beni bekler vallahi. Dedi geçmiş olsun, şimdi ne yapacaksın?

'Bunu bana bırak.'

Ve vapur geldi, yolcu indiriyor, yolcu bindiriyor. Tüm iskele, etrafı kordon, yani inzibat dolu, kuş uçmaz, kedi geçmez.

Vapurun ışıkları yanıyor, titriyorum heyecandan. Gâvur Ali der:

'Telaşlanma be. Bulacağız bir çare!'

'Ne çaresi be Gâvur Ali, nasıl bir çare? Çare olur, etrafına baksana!'

Bir motor var, yolcuları alıp alıp gidiyor, dönüyor, gidiyor ve yolcu da azalmış. Biliyorum, artık yakalanacağım, korku bastı; ne korkusu: Dayak! Bıktım dayaktan, fena bıktım!

Baktı karşıdan bir subay geliyor, ailesi, çocuğu, iki bavul ellerinde. Gâvur Ali yerinden fırladı, koştı yanlarına:

'Komutanım?'

'Ne var?'

'Bavulu alalım komutanım.' Bana döndü bağırdı:

'Koş be. Al şu bavulları götür motora, durma çabuk!'

Nasıl kaptım bavulları, görülmeye değer. Gâvur Ali ya-vaşça dedi:

'Haydi yolun açık olsun kardeşim, Allah kurtarsın akitinden...'

Haydi bakalım, pata küte pata küte geldik iskeleye, geldik ama motor almış son yolcuyu gidiyor, bağır mağır duyan yok! Kaldık mı orda? Motor geri geldi, Tırhan'ın merdivenleri de çekiliyor! Subay bağırdı-çağırdı, neden sonra motordakiler mırın kırın yanaştılar, atladık abi, ama ne atlayış, çocuğu kucakladım ilkin sonra bavuları ve motor hareket etti. Baktık merdiven yeniden iniyor ve atladık Tırhan'a ver elini İstanbul!

Saklandım yine orda burda!

Tabii kaçamazsın, yine pat yakaladılar vallahi. Bu sefer doğrudan Çanakkale hapishanesine. Gün geçti, geldiler bizim

birlikten. Alıp götürdüler Çimenliğe. Dayak. Dayak. Ama ne dayak, Allah Allah! Haklılar onlar da, öyle mi? Herneysa. Ve mahkemeye verildim, gittik mahkemenin içine. Büyük subaylar, terazi merazi, ufak rütbe de var ama, en fazla büyük.

Bir arkadaşım vardı orada görevli, Dursun isminde, bizim mahalleden.

Dedi:

‘Ulan Pavli, yandın, yandın. Senin vaziyetin çok fena, çok yiyeceksin ceza!’

Sorgu başladı, soruyorlar neden yaptın firar? Ne zaman Acem’e vurdum ona başka zaman bakacaklar, ayrı dava sanırım; bu, firar için...

O arada, binbaşydı, yarbaydı vallahi hatırlamıyorum, güzel, efendi bir adam geldi yanıma:

Dedi, ‘evladım, bak seni müdafaa edeceğim ben. Müdafasız olmaz.’

‘Yok efendim,’ dedim. ‘Müdafaa falan istemem. Suç işledim ben, fena suçlar. Neyse cezam çekeceğim efendim, sağolun.’ Kim inanacak bana anlatsam, neden olmuş bunlar?

‘Yoo’ dedi, ‘burası adalet yeri. Yok öyle şey senin dediğin gibi. Muhakkak olarak hepsi konuşulacak. Sen anlat bana neden yaptın, neden olmuş bunlar, seni müdafaadır vazifem, bilmek isterim doğrusunu.’

‘En birinci olarak efendim, bakın...’

Çektim ceketimi sırtımdan zorla. Baktı, fena olmuş sanırım. Perişan bir vücut.

‘Tüh! Tüh! Tüh, kim yaptı bunu, olur mu böyle şey? Kim yaptı?’

‘Oldu efendim, kim yaptı mim yaptı, hem ilk değil bu, ilk değil. Onun için nasıl dayanır insan, askerlik böyle olmaz tabii. Evet bir suç işledim fena suç, ama bu dayak?’

İsrar etti, nihayet hepsini ama hepsini ona da anlattım.

‘Tamam evlâdım, ben şimdi o darp işini ayıracağım bu davadan. Haydi bakalım içeri.’

Girdik yine. Suçum okundu, ne olduysa hepsi... Kenarda bir heyet var, dinliyor...

Beni savunacak subay söyledi söyledi, sonra dedi:

‘Pavli çıkar ceketini.’

Çıkardım! Görüyordum, onlar da fena oldular, şaşırıldılar. Konuşuldu, soruldu falan; derken, bana firardan 16 ay hapis verildi!

Bitti.

Çıktık dışarı. Geldi o adam, yani beni müdafaa eden, elini öptüm tabii.

‘Ulan Pavli’ dedi, ‘bundan sonra halin pek fena. Harp var, harp içinde bunu yaptın subaya vurdun, ne kadar haklı olursan ol tabii, yapmayacaktın evlâdım.’

‘Başa gelen çekilir komutanım, sağolun.’

Mapırsane İçinde Üç Ağaç İncir

Dedesinin dedesinden İstanbullu, 1915 tevellütlü, Usta Hristo torunu Pavli Moshakis, 16 aylık cezasını çekmek üzere Çanakkale Cezaevini boyladı!

Hapishane müdürü iyi bir adamdı, munis, efendi, görevine de bağlı.

Başgardıyan Yanyalı idi, o da iyi bir adam. Mahkûmlar ona ‘Amca’ derlerdi.

Müdür, Amca’yı çağırılmış.

‘Sen bilirsin’ demişti, ‘bu arkadaşını iyi bir yere ver.’

Amca, canı isterse, ara sıra, rumca konuşurdu:

‘Haydi vre Pavli, nasıl düştün buraya? Ama iyisin, iyisin. Haydi bakalım, korkma.’

Mahkûmlar toplandı, bakıyorlar yeni gelene.

Yeni gelen tastamam dökülüyordu. Üstbaş perişan. Bitkin, insan demeye bin tanık ister. Halsiz ki, nasıl? Tutmasa duvarı, yıkılacak yere ve de aç.

«Bakın vre, bu sizdendir alın bakalım.»

Amca, teslim işlemini bitirir.

Pavli’nin koluna girerler, alırlar koğuşa, oturturlar, minder koyarlar yaralı sırtına.

‘Allah kurtarsın.’ ‘Geçmiş olsun, kardeş.’ ‘Hoşgeldin, nasılsın?’

İki Yorgi var koğuştaki. Birisi Tepeköylü Yorgi, diğeri De-

reköylü Yorgi. Tüm koğuş neredeyse en ağır cezalılarından, ama 'epsi iyi insanlar, iyi adamlar.'

Hepsi sevdiler Pavli'yi. Pavli öyle kardeşlik görmemiştir şimdiye kadar. İlk günler ortak ettiler aşlarına Pavli'yi, neden, çünkü Pavli gariptir, yoktur kimi kimsesi...

Ve Pavli, oturup bir mektup yazdı babasına:

«(...) İşte böyledir vaziyet. Bana boyalarımı ve fırçalarımı acele gönder, takımları yaniya.»

Baba, o sıralar Aşkale'dedir! Ödeyeceği kadarını ödemiş, ödeyemediği için bir sabah Aşkale'de uyanmıştır. Varlık Vergisi için!

Önce Burhan'dan gelir mektubuna yanıt! Sonra ustası Vrioni'den.

Ustasından gelir boyalar fırçalar. Ekmek parasıdır bunlar.

Amca, iş getirir Pavli'ye. Doktor bilmem kim. Bilmem ne bakkaliyesi. Bilmem ne tuhafiye. Lokantalara yemek listesi.

Ve boş kaldıkça resim yapar Pavli, satar paralı ağır cezalıları, armağan eder, sevindirir.

Günler gelip geçmektedir. alışmıştır Pavli cezaevi hayatına.

Yıllar sonra diyecektir:

«Vallahi kardeşim, arıyorum o günleri, hem nasıl arıyorum; o arkadaşları, o zindanı, vallahi arıyorum. Razıyım öyle bir hayata, ama buna değil, serbestken gökyüzünü, güneşi serbest görürken yani açık cezaevinde. Anlıyorsun?»

Küçükköylü Saim Bey... Birisini vurmuştur, 22 yıl hüküm giymiştir.

Bir Mehmet vardı, Edremitli, güzel zeybek oynar, vurdu mu dizini koğuşa, koğuş gömüler! Dayıdır.

Bermutad iki grup vardır cezaevinde.

Haa, bir de Çete Mustafa vardır. Çete derler ona, sadece Çete. Kısa boylu, sevimli bir adam.

Pavli sorar:

'Mustafa be, ne yaptın sana Çete diyorlar?'

Çete pek sever Pavli'yi. Öğle izinde Pavli'nin koğuşuna

gelir, oturur yanına; ya yazılan yazıları, ya boyanan resimleri seyreder dalgın dalgın. Ve saat geldi mi gider koğuşuna bir hüznle.

«Ben» der Çete, Pavli'ye, «ben çetecilik yapardım. Çete kurmuştum, birkaç zengin öldürdüm, ama fakara öldürmedim Pavli. Fakara öldürmedim, hiç. Onlar işçilere, ırgatlara ne zulüm yapardı bilirsin? Neler ederlerdi, hep hak yerlerdi. Çıkrıkçılara etmediklerini komazlardı, ben de tutup tutup öldürdüm.»

Çete, idam mahkûmudur, gün beklemekte.

«Bekliyorum be Pavli. Biliyorum asacaklar beni. Asacaklar.»

Gecedir, gece kolay geçmez mapus damında.

Edremit tarafından, Manyalı mı ne bir çocuk var, yanık mı yanık türkü söyler, kimi zaman zeybek havaları. Koğuşun demir kapısına gider, bir yandan başlar bir zeybek havasına, gülle gibi yumruklarıyla da ayak tutar türküsüne, dumbada dumbat. Dumbada dumbat, eh bre, sanırsın davul!

Ama, Allah kahretsin, bir rakı yoktur işte. Rakı!

Kolonya ne güne durur? İçilmez be mübarek, rezillik, ama hafiften hafiften buldurur kafayı, olmaz olsun, içilmez ama neylersin, rakı yok ki!

Amca haber alır, hoşlanmaz, dikilir kapıya :

«Yapmayın be çocuklar, içmeyin şu meredi, istemem benim cezaevinde olsun böyle şeyler...»

Bir haber patladı koğuşta. Koğuşlarda. Bir acı türkü gibi dolaştı tüm cezaevini. Dışardan gelenlendendi haber. Gazete okuyanlardandı:

«Günü yaklaşıyor. Bugün-yarın asacaklar Çete'yi!»

Güneşlenmedir, çıkarılır mahkûmlar bahçeye. Kıştı. Çete geldi Pavli'nin yanına sevmiştir Pavli'yi. Usulca dedi:

«Pavli kardeş!»

Yutkundu, bakındı yöresine, sonra biraz daha sokuldu:

«Ne istiyorum bilirsin Pavli?»

«Ne istersin be Çete, emret.»

«Emir değil, bir istek. Omuzlayacaksın beni şu duvardan, damdan! Kaçacağım!»

«Yahu sen delisin be Çete? Nassıl kaçarsın, er tarafta süngülü?»

«Aman canım. Ya herru ya merru. Ya kaçırım, ya vururlar be! Böyle kendimi teslim etmeyeceğim.»

Şimdi ne yapsın Pavli? Kalmıştır iki cami arasında!

Amca'dır, kulağı da delik. Çağırdı Pavli'yi.

«Pavli, kanma bu adama. Belanı bulacaksın.»

«Ne gibi be Amca?»

«Yahu, anlıyorum ben, istiyor yardım edesin, ama burdan kaçamaz bilesin.»

«Amca be, ben de söylüyorum, ama ne yapalım?»

Çete, öğleleri gelir, kıvrılır Pavli'nin yatağına, yatmaz başkasının yatağında. Paraskeva, yani Değirmenci Paraskeva, en zengin koğuştta yatar, bakarlardı ona zenginler, yoktu ki kimsesi. Praskeva anlatır Çete'nin geceki halini. Çete'dir, o söylenti çıktığından bu yana, geceleri rahat uyuyamaz. Hep uyur uyanıktır, daha çoktur uyanıklığı. Hiç ses etmez, ama bir tuhaftır halleri, sonra gelir öğleleri beşinci koğuşa, kıvrılır Pavli'nin yatağına, orada uyur, deliksiz bir uyku.

Beşinci koğuştta çıt çıkmaz.

«Bırakın rahat uyusun.»

Sabaha karşı, Çete asılacaktır.

Herkes biliyor, herkes. Herkeste bir acı, bir hüznün ki, tarifi mümkünsüz...

Çete biliyordu bunu? Kimse bilmiyordu bilip bilmediğini, ama herkes biliyordu sabaha karşı gelip alacaklar Çete'yi ve sallandıracaklar üç ağaçta.

Bir yıllık arkadaşlarıdır hepsi Çete'nin, lokmaları, suyu bölüşmüşlerdir.

Amca, beşinci koğuşa geldi. Mahkûmlar koştular, sardırlar Amca'yı.

«Amca be, Amca, Çete'yi alacaklar bu gece?»

Amca'dır, kaçtır görmüştür kimbilir bu almaları, kaçtır görmüştür. Zaten bellidir yüzünden, yanıtlar:

«Alacaklar. Susun çocuklar. Duymasın. Şimdi ben de alıştım Çete'ye. İyi çocuk. Ama ne yapalım? Kanun vermiş

böyle karar. Acıma bakın, benden alacaklar Çete'yi. Ben teslim edeceğim, anlıyor musunuz beni»

Çanakkale Cezaevi'nde uykular haramdır. Kimse uyumuyor.

Kulaklar açık, çıt yok.

Ve hafiften hafiften kabara sesleri. Zincir şakırtıları.

İnfaz Savcısıdır gelen. Jandarma Komutanı. Başta Amca ve jandarmalar ve Amca yürüdü beşinci koğuşa geldi, durdu kapıda:

«Aman çocuklar. Aman çocuklar. Patırdı çıkarmayın. Bir şey yapmayın. Bu vazife yapılacak, madem kanun öyle demiş, elden ne gelir. Sakin olun.»

Bir pencere var.

Bir pencere, o pencereden görülür olacaklar. Ama kim bakacak, herkes bakmak istiyor!

Koridor daha karanlık bu gece. O zaten ufak ampuller, bu gece nedendir daha ölümlüdür, azdır, çirkin bir karasarı.

Çete'dir, uyumaz, uyur uyumazdır hep. Kulağı kırıktır.

Koğuşun kapısı azıcık gıcırtyla açıldı, Amca girdi içeri. Herkes dikkin, kimi yatğında, kimi yerde bağdaş. Tilki tuzağıdır sigara dumanından ortalık. Mermerdir mahkûmlar, acı-lar içinde!

Bir kişi uykudadır, hem ne uyku, derin. Çok derin...

Bu Çete'dir!

Ölüm uykusu mu ne?

Tüm cezaevi uyanık, Çete uykuda!

Amca'dır, yaklaştı yavaş yavaş, acılı. Elini uzattı hafifçe Çete'ye, yavaş yavaş sallayarak dedi:

«Mustafaaa, Mustafaaa, oğlum. Mustafaaa, Mustafaaa...»

Uyanmıyor Mustafa!..

Amca yeniden seslendi, biraz yükseğe.

Mustafa sıçradı, karşısında Amca!

«Amca, Amca. Asacaklar beni! Haa, asacaklar değil mi?»

Amca'dır, ne desin?

«Yok be evladım. Sakin ol!»

Çete oturdu yatağın içinde bir süre. Sonra kalktı yavaş

yavaş, baktı arkadaşlarının yüzüne, ama boştu bakışlar, bakar görmez!

«Amca, bırakın arkadaşlarla helâlleşeyim.»

«Tabii Mustafa, iyi olur, iyi olur!»

Koşuş ağlıyor. Duvarlar. Yataklar. Ranzalar. Döşekler. Yastıklar. Çullar. Bakraçlar. Gazocağı. Ibrıklar ve sıra sıra, boy boy takunyalar. Ve mahkûmlar, arkadaşları...

«Diğer arkadaşlarla da helâlleşmek vaciptir Amca, onlarla da helâlleşeyim. Yemeklerini yedim, çaylarını, sigaralarını içtim.»

Amca başını sallar. Doğrudur. Bunlar, bir idam mahkûmunun son istekleridir ve töredir, yerine getirilir.

Koşuş koridorunun yanında helâlar vardır. Yanyana, Yanyana. Ne ki tavansızdır bunlar, üstleri açık yani.

Çete önde, Amca arkada. Ve görevliler, jandarmalar.

Birden bir nâra patladı gecenin biyarısında Çanak kale cezaevinin gök kubbesinde, ama nasıl bir nâra? Yergök inleyen!

«Heeeyyyyyyttt, heyyttttt. Ulan beni asacaksınız haaaa. Astırmayacağım. Asamayacaksınız! Heeeeeeeytt.» Ve Çete çılgınlar gibi koşarak daldı helâların birisine, kapıyı iyice pekitti ve uzandı duvarlardan birisine, duvarın üzerinde, çoktan zula ettiği, eliyle inceltip sivrilttiği bıçağımsı demiri aldı, çul sarılmış sapını iyice kavradı!

Bir an dondu kaldı millet, öylece. Sonra Amca seyirtti kapıya, yumruklamaya başladı:

«Evlâdım, evlâdım Mustafa, Çete, yavrum. Çık dışarı. Yapma!»

Demirparmaklıklar arasından seyrediyor kimileri. Pavli, «eyvah» dedi, «şişini aldı. Yapıyordu günlerdir, taşlara sürte sürte. Eyvah!»

Eyvah ki ne eyvah!

Savcı sesledi:

«Amca, bu böyle olmaz. Burada sabahlamayacağız. İnfaz infazdır, kanun şeklini belirtmiştir, bu infaz biraz sonra yerine getirilmelidir. Bu işi vazifelilere bırak artık.»

Jandarma komutanına döndü:

«Çıkartın.»

«Nitsin Savcı? Kanun kanundur, kanunun emrettiği yeri-
ne getirilecektir.»

İlgililer helânın duvarlarına tırmandı.

«Çık dışarı!»

«Çıkmayacam ulan. Çıkmayacam. Asamayacaksınız be-
niii!»

İlgililer isterse hemen vurur, ama vurmak istemiyorlar.
Vurmak yok, ölümse ipe olacak, kanun bunu böyle yazıyor.
«Asılarak infazına!»

Çanak kale cezaevi ağlıyor resmen ve alenen, demir par-
maklıklara sarılmış, yapışmış eller, parmaklar daha bir ge-
riliyor ve suskun ağızlar yavaş yavaş açılıyor, açılıyor ve
bir uğultu halini alıyor, gürültüler, demir kapılara o zeybek
havaları söylenirken tempo tutulan demir kapılara isyan vu-
ruşu başlıyor artık, her ağızdan her kafadan sesler, hıçkırık-
larla. Kimileri o yağız pala bıyıklarını dişliyor, gözler kan
çanak!

Ötede karşılıklı bağrıışmalar, tehditler, emirler, ihtarlar
ve Çete'nin naraları sürüp gelmekte.

Mangallar uçuyor demir parmaklıklara çat diye vurur-
yor. Takunyalar. Küller toz duman. Destiler parçalanıyor,
sular yağmurdur. Ranzalar parçalanıyor!

Ötede, neden sonra sesler kesildi. Kapı kırıldı. İçeri gi-
rildi, dışarı çıkıldı, iki üç kişi Çete'yi tutmuştu, kollarından,
bacaklarından, sarkıyordu koca gövde.

O koca gövde asıldı, ak kâğıt yapıştırıldı göğsüne, ak be-
ze...

Sabahtı. Helâya gidenler, o duvarı gördüler kan revan!
Pıhtılanmış, kara kenef sinekleri vızıldıyor kırmızıyı yerde
ve duvarda yapış yapış beyin parçalarının üzerinde...

«Derken abi, günler eskisi gibi akmaya başladı. Çünkü
dünya dönüyordu. Zaman zaman geliyordu gözümün önüne
Çete Mustafa'nın o hali, içim cızlıyordu. Ama ne faydası var-
dı bunun Çete Mustafa'ya, hiç!

Günler geçti, geldi ki bir gün, haydi Pavli, tahliyesin!
Herkes boynuma sarılır. Haydi gözün aydın, falan. İyi

ama nassıl gideceksin be Pavli, nassıl çıkacaksın buradan, nassıl bırakacaksın bu iyi insanları, arkadaşları, ah vallahi abi, canım hiç çıkmak istemezdi, ağlamaya başladım.

Amca geliyor yanıma:

'Haydi be Pavli, yarın bırakacağım seni.'

'Amca be, nassıl bırakacam sizleri, olur böyle şey? İstemiyorum ben çıkmak!'

'Ulan olur mu istemiyorum çıkmak? O kadar meraklıysan, yarın işle bir suç, gel yine, hatta varsa niyetin alma eşyalarını, hazır olsun be adam!'

Ve hepsiyle helâlleştim, sıttır olup çıktım. Ammaaaa.

Haber alıyordum, o kerata Gâvur Ali'den. Ne adam be! Amma ne adam! Demiş, seni divanharbe verecekler hazır ol! O biliyordu, kıtamdan gelip cezaevinin etrafında bekle-diklerini. Ne oldu, ne oldu, beni yarım saat önce tahliye et-tiler, onlarsa daha gelmemişlerdi!

Gâvur Ali ile ver elini Çanakkale'nin içinde bir yahudi-nin meyhanesine! Orada başladık şarap içmeye, güzel şarap-lar var idi. Çanakkale'de.

Ve tabii, yine ver elini İstanbul! Aylarca... Yine yakalandım tabii! Aynı birliğime verdiler, ama bana çengel ta-kan o çavuş gitmişti, başka iyi subaylar gelmişti, beni bir bölüğe verdiler. Çok iyi bir albayımız vardı; ihtiyar, hoş bir adam. Harbin en kızışmış zamanı, Almanlar, Stalingrad'a doğru ilerliyordu, ikinci cephe sözleri dolaşıyordu, ama ne-reden, kim biliyordu? Hep alarm halindeydik. Kimse uyumu-yordu, subaylarımız dimdik ayakta, başta albayımız.

Bir kerhaneci vardı, yazıcı, yazıcılar hep onlardandı dil mil biliyorlar, geldi dedi:

'Pavli mahvoldun. Mahvoldun.'

'Ne demek, ne biçim mahvoldum?'

Dedi, 'Seni Deli Hüsamettin istiyor!'

'Kim ulan Deli Hüsamettin?'

'İşte buuu. Tahkimat subayı. Yüzbaşı. Fakat çok forslu bir adam, sanki Allah. Çok mühim bir adam.'

O sırada bizim o güzel ihtiyar albay, o iyi adam hastalan-

mıştı, bunun yerini o deli Hüsamettin almış. Anlattı yahudi, bu Deli Hüsamettin'i. Çok namlı, herkes bundan korkar.

Aldı bu beni, gittik bulunduğu yere. Ulan geldi mi başıma yeni bir belâ? Deli Hüsamettin beni yanına almak istiyor-muş, ulan ne yapacak beni? Öyle bir sert adammış ki, nere-deyse pireyi dövermiş, sert, aksi.

Çat selam verdi :

'Komutanım, istediğiniz eri getirdim, Pavli'yi.'

Odada her rütbeden subay var, bu Deli Hüsamettin çok esmer, kıvrıkcık saçlı, uzun boylu, ama sempatik bir adam. Hemen kalktı yerinden üstüme yürürken bağırdı:

'Merhaba Pavli, hoş geldin! Ulan, sen burdasın da benim haberim yok pezevenk!'

'Efendim, tanımıyorum sizi, tanımıyorum ki haber vere-yim? Askerim ben.›

'Sen askersin ha ulan?'

Ne bileyim, dosyamı falan okudu? Dedi:

'Senden bir rica istiyorum.'

'Estafurullah komutanım ne ricası, emir ediniz, buyrun.'

'Ulan Pavli, seninle arkadaş olmak istiyorum. İster mi-sin benimle arkadaş olmak?'

'Tabii isterim komutanım, istemez olurum?'

Herkes bizi dinliyor, herkes bize bakıyor, her rütbeden.

'Sana bir vazife vereceğim, hayat süreceksin burada be-nim yanımda.'

'İnşallah komutanım. Bilmem biliyor musunuz, herkes bana kanca atıyor, istemezler şu vatan vazifemi yapayım, sürünüyorum, keşke böyle bir şey olsa.'

'Tamam tamam. Şimdi git yat. Sabah gel benim odama.'

Gittim yattım, yattım ama uyku nerde, ne istiyor bu adam benden? Ne yapacağım, nedir bu arkadaşlık falan fi-lan, derken sabahı ettim, gittim, çat selam:

'Emrinizdeyim komutanım.'

'Gel bakalım Pavli, otur!'

Çıkardı kasadan bir kitap, alamanca, sert bişey. Açtı sayfaları falan. Desenler. Krokiler. Planlar, Rakamlar. İşa-retler, çizgi çizgi.

'Bana bak Pavli. Bu kitabı çeviriyorum, bizim için çok ama çok mühimdir. Ben senden bu desenleri, krokileri, planları istiyorum, ressamın pezevenk, bunları aynen yapacaksın, tamam mı?'

'Tamam komutanım. Ama ince yağlı kâğıt ister, tirlin ister, çini ister. Yaparım yapmaya, ama nerede, ister bir büyük masa, düz olacak.'

'Sana vereceğim bir müddet, aşağı yukarı bir ay falan, belki daha fazla, bir ayda çıkar ama, istemiyorum bütün gün çalış, ne zaman keyfin varsa çalışacaksın. Sana bir de oda, masa, ne istersen bütün hepsi hazır. Onikiden sonra malûm, ışıklar söner, kuvvetli bir lüks. Yatağını getireceksin buraya. Serbestsin. Nereye istersen git. İçiyor musun? Tamam. İç ulan, iç eğlen gel çalış. Ama bunu yap. Amma bu çok, çok gizlidir, vatan işidir, sana inanıyorum, sırdır, ona göre! İkimiz biliyoruz, bir de Allah. Haydi bakalım!'

Başladım çalışmaya. Ama nasıl çalışma? İnci gibi çiziyorum, ara sıra gelip bakıyor. Yaşsa be Pavli, aferin sana! Haydi oğlum, gayret, falan filan...

Nasıl yapmazsın, vatan vazifesi be, hem çok gizli, mühim bir vazifedir ve de sırdır.

O sırada, garnizondaki gayrimüslimler, Çanakkale mahfelini yapıyorlar, lâz ustalar falan. Mobilyalarına varıncaya kadar askerler yapıyor, ama ne mobilyalar, ne ağaç işleri, Türkiye'de bir tane demişlerdi o zaman bu mahfel.

Tümen komutanlığı biraz eski bir bina. Duymuşlar adımlı, çağırıldı emir subayı, gel bakalım, seni Paşam istiyor. Gittik. Emir Subayı demiş, paşamın bir işi var, onu yapacaksın. Nasıl yapayım komutanım, başka yerde vazifeliyim. Nerde falan, Deli Hüsamettin'in yanında. Ohho demiş emir subayı, yandık!

Çıktık paşaya, çat selam. Oooo demiş paşa, Pavli denilen sen misin oğlum. Emret paşam falan. Demiş, böyle böyle, anlatmış, ev restore edilecek. Karısı Fransızdı nedir, muvakketen oturuyorlar orda, geldi hanımı, hep fransızca konuşurlar. Emredersiniz Paşam. Koydular bir cipe, gittim gördüm evi, bir iyi adam daha var kurmay başkanı, hoş

adam, onun evi de rezalet. Dedi, benim evi de. Derken bir başka ev.

Artık bir orada, bir burada. Emrimde ustalar, boyacılar, demirciler, sıvacılar, ama nasıl yapıyoruz evleri bebek gibi, taklit mermerler yapıyorum abi, sanırsın hakiki mermer. Hepsi memnun, aferin Pavli, yaşşa Pavli. Ama ne zaman Deli Hüsamettin bulamıyor beni, hemen postalanıyorum, nasıl gidiyor Pavli falan? Bitiyor komutanım.

Ama beri yanda ben olmayınca işler yürümüyor, izin istediler ki, vay vay. Demiş Deli Hüsamettin, yoook, Pavli benim askerim, kimse alamaz, izin mizin yok, bir yere gidemez tamam mı? Haydi bakalım! Yahu ne işin var orada? Nasıl derim, böyle böyle? Deli Hüsamettin demiş zamanında, bu sırdır ve vatan vazifesidir, unutacaksın böyle bir iş yaptığını, mutabıkız değil mi? Mutabıkız komutanım. Ben yine başladım, bir orada bir burda, hepsini tamamladım.

Albayım dedi, Pavli oğlum, sana izin alacağım, git evine kal bir ay, dinlen evlâdım. Dedim, albayım sağolun ben izin mizin istemem, yapayım şu vatan vazifesini bir tamam.

Evleri bitirdim, çizimi bitirdim, memnunum hayatımdan. Bazen inzibatlar çevirir, ulen... ulen... kepini doğru giy! Ben yatırırim yana, bir fiyaka! Alın bunu nezarete! Der öteki inzibat, sen delisin, ulen bu Deli Hüsamettin'in askeri! Öyle mi? Haydi kaybol ülen, ama kepini de doğru giy, böylesine!

Bir geceydi, yağmur fırtına. Mahfelde yatıyorum, posta geldi, haydi Hüsamettin yüzbaşım seni istiyor. Gittik, hoş geldin be Pavli. Verdi bir yağmurluk. Gidiyoruz yağmur fırtına. Neyse atlayalım, çok önemli bir vazife daha!

Anahtarları uzatı:

«Yalnız sen gireceksin buraya, dediğim şeyleri yapacaksın, sonunda da başında da diyeceksin, bu vatanımın en namuslu vazifesidir ve de mühim ve unutacaksın.»

«Emredin yüzbaşım.»

Anahtarları, ahaa böyle bir deste, taktı boynuma.

«Sana inanıyor ve güveniyorum be Pavli, haydi evlâdım, gidelim şimdi.»

Tabelalar yapıyordum, asıyordum, malzemeleri istif edip

cins cins ayırıyordum, derken bu da bitti, öptü Deli Hüsamet-
tin alnından. Ne adamdı, ama ne adam, hoş, palikarya, akıl-
lı ve de mühim, çünkü anlıyordum kimseyi takmadığından.
Ne oldu kimbilir, sağdır, yoksam ölmüştür?

....

(...) Bir adam daha var, bir paşa. Hiç unutamam.

Bir tutulduğumdaydı, Tophane'de nezarete iki ay kadar
yatırılmıştım. Yine birliğim aranıyor, sonunda buldular tabii,
Ortaköy'de imiş. Çok ağır bir kış idi. İki kişiydik, birbirimi-
ze kelepçeli. Vapurdan çıkardılar, bir karakol nezarethane-
sine, bitkin bir vaziyette, eller kelepçeli, o çeker ben çeke-
rim bir rezalet, herneysa...

Sabah oldu, çavuş çay verdirdi ve çıktık komutanın kar-
şısına, sert bir adam, jandarma. Ulan dedi, yetti artık, kaç-
mayacaksın tamam mı? Verdi emir, iki süvari ben ortada,
haydi. Nereye? Ortaköy'e. Nerde Ortaköy? Gidince görür-
sün, yürü bakalım! Yürüyoruz, ellerim kelepçeli, yahu azıcık
yavaş, ben beygirim ayak uydurayım?

Bakardım çavuşun yüzüne, sevimli bir adam yahu, der-
ken bir köye geldik, köy mü, değil gibi, güzel evler esak, ~~h~~
bakımlı bir yer, yahu dedim, neresi bu böyle modern evler,
şirin bir yer? Dediler Bolayır. Bana demişlerdi bir zaman,
nasıl söylerler yaniya, bul ayır, böyle bir hikâyesi var. Dedi,
burada Gazi Osman Paşa'nın bir de Namık Kemal'in türbesi
var.

Dedim, mademki gideceğiz, ziyaret etmek isterim hazır
gelmişken. Olmaz Pavli, dedi Mustafa çavuş. Yahu neden ol-
maz? Olmaz Pavli, birliğine götüreceğiz. Al sana! Böyle yol
ikiye ayrılıyor, birisi Ortaköy'e, öteki türbelere doğru, ikisi
neredeysa yanyanadır. Bu dönemde bir ev vardı modern,
bakımlı. Pencerede bir adam. Ropdöşambr var üzerinde, ba-
kıyor, ak saçlı, hoş bir adam.

Asıldım, gitmiyorum dedim ulan. Beni ziyaret ettirecek-
siiniz, tamam mı, yoksa vallahi atmam bir adım! Olurdu, ol-
mazdı, direndim, bir patırdı koptu aramızda.

Baktım, o penceredeki adam, o haliyle koşuyor, geldi ya-
nımıza.

Geldi, bağırdı bunlara :

«İnin aşağı, haydi!»

Bunlar pat indiler, hazırola geçtiler.

«Ulan ne çekiyorsunuz askeri? Bu da ne? Kelepçe! Ulan kim taktı bu kelepçeyi? Çıkarın şunu! Açın çabuk! Ulan Türk askerine kelepçe takılır mı sersemler?»

«Efendim, emir aldık, ondan takıldı.»

«Hırsız mı ulan? Takılır mı Türk askerine kelepçe? Nasıl iş bu?»

«Efendim. Takdir ediyorum bunu. Ama emir aldık, bunun için takıldı.»

«Anlamam ben. Bu Türk askerine, bu elbiseye kelepçe yakışmaz. Çözün haydi.»

Oh be! Ellerim bir rahatladı. Ne güzel şey, ne rahat şey, kelepçesizlik!

Bana döndü:

«Sen de neden direniyorsun?»

«Efendim, istiyorum Gazi Osman Paşa'nın ve Namık Kemal'in türbelerini ziyaret etmek, bırakmıyorlar. Bir daha ne zaman, nasıl geçeceğim efendim burdan, onun için isterim bir ziyaret yapmak.»

«Sen nerden bilirsin Gazi Osman Paşa'yı, Namık Kemal'i?»

«Okudum efendim, tarihten, kitaplardan.»

«Okudun ha?»

«Tabii okudum. Rica ederim efendim, görmek istiyorum, lütfen.»

Ama kimdi bu sivil adam? Bir şeyler anladım çavuştan, halinden ama kimdir, herhalde bir subaydır, başka türlü olmaz.

«Peki.»

Gitti döndü evine, anahtarla döndü.

Amma ne bakımlı yerler. Ne bakımlı, nasıl temiz. Şimdi öyledir? Herhalde öyledir. Geçenlerde okudum, Evren Paşa da ziyaret etmiş.

Dolaştım, seyrettim, eğildim öptüm, dualar ettim, heye-

canlandım. Koca Namık Kemal be. Büyük bir adam. Ya Gazi Osman Paşa, ne kahraman bir adamımızdır?

Çıktık dışarı. O dedi Mustafa çavuşa:

«Bana bakın. Eğer kelepçe vurursanız. Eğer döverseniz, eğer bir şey yaparsanız bu askere, valahi fena yaparım. Sen de evladım, eğer bir şey yaparlarsa gelip bana söyleyeceksin, evi gördün, çalacaksın kapıyı geleceksin bana.»

Öptüm elini, istemezdi ama, yapıştım. Yürüdük. Sordum kim bu, demişler paşadır, vallahi ismi de, Denizli bir şey, Karadeniz, maradeniz şimdi unuttum; ama yazılıdır.

Geldik birliğime. Ve kim vardı karşımda bilirsin, bizimki, Acem! Kafası yarık, izi besbelli! İşte o zaman, içim yanıverdi, hey koca Allahım. Bunca subayın, bunca komutanın içinde ben yine bununla karşılaşayım? Romanda olsa abi, filmde olsa haydi be der insan, öyle işte!

Baktı, baktı:

«Görüyorsun ulan bunu? Ulan bak ne yapacağım sana. Ulan seni öldüreceğim!»

Ama ne olmuş, başka birlik olmuş, ben bundan çıkmışım, hey koca Allah! Beni teslim etmediler tabii, hakiki kıtayı, birliğimi bulacaklar. «Çık dışarı ulan» dedi bana. Ötekiler içerde kaldılar, epey kaldılar.

Herneysa attılar beni üstü açık bir çadıra, öyle bişey, paravana. Dört süngülü nöbetçi. Öteki askerler hepsi şarklı, ama duymuşlar adımları, görmek isterler beni. Getirmişler tam on battaniye. Ekmek, karavana, su. Ne adamlar be, ne insanıyet. Gelmedi yanıma gece ve dayak yemedim, kimbilir ne söyledi Mustafa çavuş, paşadan falan, kimbilir?

Derken sabah haydi yola. Artık arkadaş olmuştuk Mustafa çavuşla, bir kardeş. Demiş ne iş yaparsan Pavli? Dedim, tabela mabela, ressamım. Zenginsin? Ne zengini vre Mustafa çavuş? Ulan, gayrimüslimsin fukara olur mu bunlardan, hepsi para babası, zengin! Ne olurdu zengin olsaydım? Herneysa uzatmayalım burasını. Ve yine kaçmıştım, krallar gibi. Çünkü babamın bir arkadaşı, onların işini yapardı babam, Vitaller vardı, milyoner, ona götürülmüştüm. Hamamlar, ye-

ni elbiseler, yirmi bin lira pará koydu cebime, babamın parasıymış! Uzatmayalım!

Ve Pavli Moshakis, Divanharbe verilmedi, af çıkmıştı.

Pavli azimliydi. Askerliğini yapacaktı bir tamam. Demişti bir zamanlar, sen istediğin kadar engel ol, ben vatan vazifemi yapacağım. Acem kızmıştı ya, o zaman.

Ve Pavli, yine gitti Beşiktaş Askerlik Şubesine... «Ben geldim» dedi, «vatan vazifemi yapacağım.»

Dosyası bulundu, işlemler hemen yapıldı ve Pavli yeniden döndü asker ocağına.

Savaş mı?

Savaş, çoktaaan bitmişti.

Bir dostunun selamını götürdüğü Binbaşı dinledi Pavli'yi uzun uzun.

«Rahat ol, yok artık öyle şeyler. Vatan vazifeni rahatça yapacaksın evlâdım, unut geçmişi.»

Kaç yıl askerlik? Kaç yıl nezaretlerde sürünmek? Kaç yıl kaçış? Yeniden askerlik. Pavli, sanki bir kurmay erdi şimdi!

En kıdemli asker, hem çok kıdemli!

Herkesin sevdiği bir er.

Baransel komutanıydı garnizonda.

Yatacak yerler, kıyafetler, yemekler hepsi artık birinci sınıf.

Ve bir gün komutanı değişir, yeni gelen sorar:

«Bu neden talim yapmıyor?»

Efendim, derler, bu eski bir askerdir falan filan. Anlatırlar.

Öyle mi?

Kollanmasını başka anlamda anlamıştır yeni komutan. Kabul edilir gibi değil. Başlar çileli günler. Ama Pavli, azimlidir bu sefer birtamam edecektir askerliğini!

Değişmemektedir tutum. Gider binbaşıya, anlatır. Düzelecektir işler, sen görevini yap.

Yapar, ne denirse ne emredilirse, emir emirdir.

Cumartesi hafta sonu izinlidir Pavli. Akrabalarının ya-

nındadır. Bir oda dolusu akraba kadın. Teyzesidir, anlatır yemekte tatlı tatlı ve adı geçer, Fahrettin Altay!

«Nerden tanırısın be teyze sen Fahrettin Altay'ı?»

Uzun yıllar görmemiştir teyzesini. Teyze der:

«Ben, Fahrettin Altay Paşa'nın ahçısıyım be Pavli.»

«Ne, Fahrettin Altay'ın?»

Anlatır Pavli başına yeni gelenleri. Anlaşırlar, Pavli atlar otobüse ver elini Yeniköy. Ahçı teyze ki, Paşalar çok sevmektedir, tarif etmiştir evi. Ve kapıyı çalar, bir iyi ihtiyar kadın açar kapıyı, der böyle böyle, ben falancanın yeğeniyim ve de paşayı göreceğim.

Kocaman bir bahçe, çiçek içinde, bir çardak var şu tarafta, oturuyordu orda, entari vardı üzerinde. Gazeteler ve masada bir telefon, uzun boylu belli, beyaz saçlı, kocca bir adam, heybetli, gözünde gözlükler, başında takke. Kahve içiyor. İyi ihtiyar kadın, gitti söyledi, sonra ayağa kalktı paşa:

'Gel bakalım, hoş geldin evlâdım, buyur. Demek ki bizim Marina'nın yeğenisin ha, neyin var anlat bakalım.'

Ben sivilim. Dedim paşam, hal böyle böyle, hepsini, ama hepsini anlattım. Nasıl kızdı, nasıl öfkелendi görmelisin abi! Anlattı bazı şeyler bana, 'bunlar asla kabul edilir şeyler değildir evlâdım, hepimiz bu memleketin değerli evlâtlarıyız ayrı gayrı yoktur ve tanımayız, tanımadık.'

Telefona sarıldı, birinci ordu komutanı falan lâflar geçti, konuştu, anlattı.

'Bak evlâdım' dedi, 'şimdi gideceksin kıtana, vazifelerini yapacaksın her zamanki gibi, artık rahat ol.'

Kahve söyledi, içtim, ellerini öptüm ayrıldım, döndüm birliğime.

Binbaşı penceredeydi, el etti, gittim selâma durdum.

'Ne yaptın Pavli?'

'Ne yaptım efendim?'

'Komutanın başka yere tayin oldu!'

Anlattım, neden yalan söyleyeyim? Neysa...

Haaa, bir şey daha var. Altay paşa beni kapıya kadar uğurlamıştı, evin yanından geçerken gördüm, koccaman bir yağlı boya tablo. Fahrettin Paşa, yiğit bir vaziyette, elinde

kılıç, kır bir atın sırtında, başında kalpak, dehşetli bir tablo, taa tavana kadar, güzel bir tablo, değerli, kim yapmıştır acaba?

Herneysa. Albayım çağırdı yanına, yanında bir yarbay vardı, yakasında pergel falan. Bana yine, çizim ve yazı vazifeleri verildi. NATO'dan falan geliyorlar, yazıları yazdım, dosyalar inci gibi sırada, çizimler, grafikler duvarlarda rengârenk. Koğuşlar, bahçeler her tarafta elim var, boyaları, badanaları, yazıları, çizelgeleri elimin hüneridir her taraf pırıl pırıl, severek çalışıyorum ve iş değil, sanki eser yaratıyorum, böylesine abi.

Ve abicim, ordan, güzel güzel teskeremi aldım. Ağlaşarak ayrıldık komutanlarımla. Tastamam onüç yıl sürmüştü ama, acı-tatlı yapmıştım ya sonunda, almıştım ya teskeremi çok şükür, namuslu bir Türk gibi.

Yıl mı, yıllar mı geçti aradan, bir gün okudum gazetede, bizim albay paşa olmuş ve Akademi Komutanlığı'na atanmış. Gittim, arkadaşım meşhur Foti'den kocaman bir çiçek yaptırdım, ama ne çiçek, gittim Yıldız'a, sokmazlar; gelenler, gidenler, ziyaretçiler, karıştım aralarına. Koca salon, bu karşıda iyi adam, paşa. Bir ara gözgöze geldik, o bakar, bakar ama anladım, çıkaramaz, neden sonra vardım yanına çiçeği uzattım, 'tebrik ederim komutanım' dedim, elini öpmek istedim, öptürmez, baktı sonra bağırdı:

'Pavli sen misin, evladım?'

Gözleri dolmuştu.

'Benim paşam' dedim. Anlattım nasıl okuduğumu gazetede falan. Çok memnun oldu, sarıldı boynuma, duygulanmıştı.

Bir seferinde de, köprüde bir adam. Bizim Muhittin Yarbay. Terfi olmuş. O bana bakar, ben ona, geçtik birbirimizi, döndüm, acaba odur, o da dönmüş bana bakar herhalde o mudur diyor, o da. Sonra döndüm koştum, eline sarıldım.

Kuleli Askeri Lisesi Komutanı olmuş. Sarıldık, öpüştük koca köprü üzerinde. Gel demişti okula, bir kahvemi, çayımı iç falan. Nasıl gidersin abi, mühim adamlar, ağır vazifeleri

var, rahatsız etmek, vakitlerini almak olur? Olmazdı tabii, gitmemiştim ne ona, ne Kadri paşama.

....

Bak abi, güneş nereye gelmiş? Nasıl diyordun hani, nasıl diyordun, haa hatırladım. Güneş rakı burcuna giriyor, sofrayı hazırlayalım.

«Filiz hanumcum, sana çok yük veriyorum, başıyla, beni mahçup ediyorsun, mutfaktasın hep, olur böyle şey, çırpınıyorsun şu kardeşin için, sağol, ama şimdi ben yapacağım bir kabak kızartma, Yunan usulü. Nassıl yapılır bilirsin, şimdi söyleyeceğim ben hem da yaparak. Alacaksın kabağı, ince ince, ama ne ince ha böyle, ipince, ipince keseceksin ve kızgın yağa atacaksın, iyi kızaracak. Ama, yoğurdu üstüne koymak yok, yoğurt ayrı bir kapta, banacaksın yoğurda ama nasıl olacak göreceksin şimdi, birinci sınıf rakı mezesi.»

Pavli için armağan getirilmiş balıkları kızartıyorum, süslüyorum.

Pavli'dir apaçık, dobra konuşur. Bakıyor balıklara, bir tadyor:

«Vre Otyam kardeş, bu baluktur? İstanbul'un kedileri yemez, sümük gibi şeyler! madem ki başka yoktur, çıkmamıştır, tutulmamıştır, bulunmamıştır, biz yiyeceğiz lüfer niyetine, haydi bakalum, şerefimize, vatanımız şerefine, vatanımızın iyi günlerine!»

Hamzi tuzlama göndermiş Karadenizli bir can dost, Halil Akyüz. Izgarada kızartıyoruz bir güzel, yanık. Sonra azıcık zeytinyağı, bol sirke, üzerine bahçeden bol dereotu.

«Abi, fevkalâde olmuş. Bu hamsidir? Vay pezevenk, tıpkı çirozdur, uskumrudan mübarek, yau ne güzel olmuştur, şimdi icat ettin bunu, yiyeceğim bunu şimdi en birinci sınıf asil bir mezedir çiroz.

«Bakın Filiz hanumcum, birgün İstanbul'dayız. Ne zaman? O hooo, belki var otuz sene. Balığa çıkmışız, uskumru akını var. Ama ne akın. Herneysa...»

Geceler ardiardına geçiyor ve geceler dışında Pavlicik o eksik etmediği, kurtulamadığı acısıyla, merakıyla:

«Nedan yazmazlar bir mektup şu kerhaneci arkadaşlar?»

Acep Popi yine krizlenmiştir, kaldırmışlardır kliniğe?» diyor, durmadan.

Ve 3700 liraya kıyıp acımadan, teli çekecektir, merakta-
yım acele cevap... Ve günler geçecek, cevap gelmeyecektir
ve her geçen gün oradan habersizlik, Pavli'ye zehir edece-
ktir konukluğunu, hem nasıl zehir, anlatılmaz!

Gazipaşalılarını giydiği kara şalvardan alıyorum, beli
bordo renkli ceplerinin kenarları sırma işleme, şenlik olsun
diye.

Seviniyor, giyiyor, bakıyor kendisine boy aynasında.

«Şimdi abi, böyle bir kuşak, ama ne kuşak, simli. Topu-
ğa basılmış kunduralar, böyle bir yelek çok düğmeli, işte bu-
raya bir tabaka, ağızlık... Amma ne fiyaka yapacağım orada,
eski bir Türk, bre bre.»

İlçeye inerken Pavli telaşlanıyor her zaman.

«Ben de geleyim be abi?»

«Otur aşağı. Yat, al eline bir kitap, ne işin var bu Allahın
sıcağında, orası yanıyordur şimdi!»

«Yok be yau niye yatayım, inelim birlikte, alacağız ha
böyle bir but, haşlayacağız, sonra vereceğiz fırına, bir ye-
mek. Ama ne yemek!»

But, bahanedir.

Ve posta kutusu, Pavli için yine boştur!

Pavli, köpek meraklısıdır. Kostakbey'le iyi arkadaş ol-
muştur ve havuzun yanındaki koca kulübede, Sivashlı hasta
yatmaktadır.

Sivas Kangal köpekleri dünyaca ünlüdür. İstanbul'dan bir
dost, yedi sekiz aylık bir Sivas Kangal çoban köpeği arma-
ğan etmişti. Akıllı, duygulu, uyanık, sevimli. Ne ki, iklime
alışmamıştır, Kostakbey'le çiftleşince daha da kötölemiş-
tir ve o dayanılmaz acılı sayrılığı artmıştır. Veteriner gelip gi-
dip iğne yapmada. Sonra serum taktık.

Pavli'dir sanki, serum takılan, iğneleri yiyen günde üç
kez!

Sivashlı inledikçe, Pavli de inlemektedir.

Lokmalar boğazına diziliyor, rakıyı bile isteksiz içiyor
ve ağlıyor çaktırmadan. Kendi köpeğini, o çok sevdiği kendi

köpeğinin hastalığını ve bu nedenle duyduğu acıyı yaşamaktadır.

Birkaç gün sonra dayanamayacak:

«Söyleyeceğiz veterinerine, yapacak buna bir iğne ve uytacak. Abi bu inlemelere can dayanmaz.»

Pavli, kendi acılarını, merakını birazcık olsun unutmuştur, açığa vurduğu derdi ise Sivashlı'dır!

«Çok köpek besledim be Pavli, çocukluğumdan beri; görüyorsun hâlâ aynı tutkudayım. Özellikle kurt köpekleri. Bir Haydut'um vardı, ama ne haydut? Bir gazeteci arkadaş İlhami vardı, 12 Martta attilar içeri. Haydut onundu, zor geldi evdekilere bakabilmek, bana armağan ettiler, hani yazmıştım ya mektupta, evde şimdi bir kurt köpeği var diye, işte o kurt! Çok köpek besledim Pavli, kurtlardan Tek'i ve Haydut'u unutmam hâlâ. Tek için bir kitap yazmıştım, bir çocuk romanı *-Can Arkadaş-* dört basım yaptı. Burada bir de Korsan'ım vardı, onu da bir gazeteci arkadaş vermişti, Engin. Sen tanımış mıydın Engin'i? Yooo, o zaman daha girmemişti gazeteye. Çok güzel cins bir erkek kurttu, ben yokken zehirlemişler o canım köpeği!

Hani çitlerde yazılar var ya, (Dikkat Köpek Var) diye, işte bunlar için yazılmıştır. Kuş uçmazdı buralardan, kaç kişiyi ısırıldılar, ama hepsi aşıllı tabii.

Bigün çok yorulmuş, inmiştim atölyeden. Bunlarsa ayacağının dibinde. Baktım, şu karşıdan iyi giyimli birisi geliyor. Bunlar hemen kulakları diktiler, ne bilsin adamcağız burada iki azgın kurt köpeğinin olduğunu? Yazılar bizim yolumuz tarafında, o ise dağdan iniyor, demek ki çayı geçmiş, patika yoldan geliyor bize doğru. Hayret, ikisi de aldırış etmediler, ama güven olmaz, kalktım, onlar da ben de bahçeye yürüdük. Uzun boylu, iyi giyimli efendi bir adam, neredeyse ben yaşta. Yaklaştı yaklaştı, bizimkilerde çit yok, oysa duman ederledi, şaşırdım. Adam gülererek adımı verdi, aradığını söyledi, benim falan dedim, elini uzattı:

«Ben Deha» dedi. Gözlerinin içi gülüyordu, sanki bin yıllık tanışydım, biraz da heyecanlı. «Size geliyorduk, yolu yanlış anlamışız, arabam bakın karşıda kuma gömülü, eşim ve oğlum oradalar.»

Tam denizin kıyısında mavi bir araba vardı. Neyse benim arabaya bindik, geçilecek yerden çaydan geçtik, baktım bir traktör çalışıyor, bir ışık beni takip et diye işaret; geldik, hanımı ve oğluyla tanıştık, bağladık arabayı, traktör çekti çıkardı ve eve geldik.

İstanbul'dan gelmişler, Alanya'da Alantur'da kalıyorlar-mış, bizi ziyaret etmek istemişler... Babası doktormuş, Aksaray'da doktorluk falan yapmış, kardeşlerinin isimlerini falan verdi, bulmaya çalışıyor ama bunadım mı ne, bir türlü anımsamıyorum, sıkıldım:

«Boş verin şimdi Aksaray'ı maksarayı, iyi ettiniz, hoş geldiniz safalar getirdiniz, ne iyi ettiniz.» Falan filan!

Filiz çaylar yaptı, kekler çıkardı, ağırladık. Ama Allah kahretsin, güneş de tam rakı burcuna girmedi! Konuğumuz de yüzünden anlaşılıyor, burççu! İsrar falan, yok gideceğiz, kalamayız. Dedim:

«Yahu, bakın şu manzaraya. Sizi oteldekiler kadar ağrılayamayız ama, Allah ne verdiyse yeriz, atarız birkaç kadeh, madem geldiniz buraya kadar, bizi kırmayın.»

Mırın kırın eder hanımı ayıp olur gibilerine, sonra Filiz bir masa donattı. Kurban bayramıydı sanırım, eş dost keçiyi budu göndermiş, malûm buranın en fakiri biz garipleriz. Herneyse Pavli, çektik kafaları, ama ne çekmek!

Sonra, sokağa çıkma yasağı başlamadan gittiler, sarmaş dolaş olduk, biz de oraya geliriz, ama siz de gelin, sizi çok sevdim gibi sözler mözler.

Kimdi bu doktor? Kimdi bu arkadaş Deha? Sağa döndüm, sola döndüm, gece uyandım, düşündüm düşündüm. Hayır, anımsamıyorum, hayal meyal bişeyler var kafamda, ama ne? Herşey silik!

Sonradan sonradan, bilmem bilir misin filim yıkamayı, görüntüler yavaş yavaş belli olur, biçimler, gölgeler, ışıklar yavaş yavaş çıkar ortaya. Aynen böyle oldu. Doktor amca, oğulları...

Sofrada da söylüyordum, evet böyle birileri vardı. Süha, Reha, Deha. Peki sen kimsin?.. Ben Deha'yım.

Evet, fotoğraf çıkmıştı!

Bir doktor amca vardı. Gözlüklü, yüzü çilli, maviş maviş gözlü. Oğulları vardı, ailecek görüşürdük. Kolay mı elli yıl öncesi bu! Elli yıl dile kolay. Neyse, ablama yazdım böyle böyle. Sevim Ablam ki ohooo, kim kimdir, kim ne gün doğdu, kim ne zaman sünnet oldu, kim ne zaman nişanlandı, kim ne zaman evlendi, hele hele kim ne zaman öldü, bir akıl ki felâket. Derken yığınla fotoğraf göndermiş. O doktor amcalar, analarımız, bizler. Ben Süha ile ki, onunla yaşıtmışız, başbaşa daha ufak bebeler yerde, işte bu Deha'dır birisi!

Bor dostluk başladı deme gitsin. Bir bayram sanki, ama ne bayram?

Hani sana Çekmece'den bir kart göndermiştimde kızmıştın, buraları böyle kim bok etti diye? İşte, *Şu Bizim Gezipaşa* kitabını, Süha'nın yazlık evinde kışlayarak yazdım bir ayda!

«Ha sahi, sen Dido Sotiriyu, tanıyor musun?»

«Kim be yau bu?»

«Yunanlı bir yazar, kadın. Bir kitabı var okumadın mı? *Benden Selâm Söyle Anadoluya* diye? Kitapta Rum asıllı bir Anadolu köylüsü Manoli Aksiyotis'in acılı yaşamını, savaş yıllarını anlatır; Gezipaşalılar, çok güzel bir şeyi anlatmak istediler mi (felâket) derler, öyle, felâket bir kitap. Neyse...

[(...) Mayıs başına doğru, Şükrü efendi isminde bir Türk başhekim geldi bölüğe. Hâlâ yaşıyorsa, tüm hayır dualarım kendisiyledir! Bir ermiş gibi yetişip kurtardı bizi. Üniformayla harp, bu cömert yürekten insanlık duygularını söküp atamamıştı... Terkedildiğimiz durum karşısında dehşete kapıldı adam, ağır hastaların hastanelere taşınmasını emretti hemen, duvarlarda pencereler açtırdı, yaktırdı saman yığınlarıyla pis çuvalları, her tarafı dezenfekte ettirip badanalattırdı. Bir etüvle birlikte yeni örtüler getirtti. Yıkanma ve kılları alma mecburiyeti koydu. İlaç ve süt verdi bizlere, karavanayı yenebilir hale getirdi... Hastalıktan ölmeden çıkanlar için dört aylık bir nekahat izni imzalıyordu. Ve üç binden yediyüzümüz kurtulabildiysek, bunu Şükrü efendinin cömertliğine borçluyuz.

Hastaların izin kâğıtlarını doldurmak üzere beni yanına

yardımcı almıştı. Sıra bana geldiği vakit, büyük bir heyecan boğdu içimi:

— Yaptığımız iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım, dedim.

— Senin için yapmadım ki, diye cevap verdi. Sizler için yapmadım ki ben bu iyiliği. Kendi vatanım için yaptım! Yurttaşlarımızla askerlerimizin insanlık dışı bir duruma düşmelerine göz yumacak olursak, ne biçim millet oluruz biz?

Sözlerimi nasıl karşılayacağını kestiremediğim için ürkek bir sesle, fısıldar gibi:

— Harp, insanları hak yolundan döndürüyor... dedim.

Gözlüklerinin arkasından baktı bana, tertemiz mavi gözleri vardı:

— Genç olduğun ve bu genç yaşında büyük acılar çektiğin halde, hayatı doğru bir şekilde görüyorsun, dedi. Harp, sahiden de, insanlar ve milletler arasında uçurumlar açıyor. Sizin mitolojinizde bir Kirke vardır, hani, dokunduğu insanı domuza çevirir. İşte o Kirke, harbin ta kendisi! Haydi şimdi koş annenin kucığına, sana iyi şeyler yedirsin.

Yeni bir can kazanmış gibi oldum bir anda. Bacaklarım sertleşti, dik yürümeyi başardım yeniden ve yeni bir umutla dolu yüreğim...»]

Ben tanıdım bu Şükrü Efendi adlı başhekimimi! Doktor Şükrü Göksu amcaı, yani Süha'nın, Deha'nın, Reha'nın, Sema'nın babaları. Savaştan yıllar sonra Aksaray Vilayeti Sıhhiye Müdürü. Anlatmıştım, babam eczacı binbaşısıydı, emekli. Cepheler dolaşmış, Selânik'ten Yemen'e, oradan Anadolu'ya koşup durmuş yorgun bir savaşçı. Aksaraylılar O'na, askerlikten ayrılınca gel demişler binbaşı bey, sana bir eczane hazırlar, O da ölenedek borcunu ödedi halkına ve bizleri de yetiştirdi. Parasızlığıyla, eli açıklığıyla dalga geçenlere sertçe yanıtlar verirdi:

«Benim altı tane apartmanım var dostlarım.»

Altı kardeşlik, yaniya Pavli, babamın apartmanlarından birisi konuşuyor şu anda, iyi dinle!

Bak, elli yıl sonra, o çocukluk arkadaşım, Şükrü Efendi'nin oğlu, şu Allahın dağının eteğinde gelip bulmuştu beni!

Okumuş gazetelerde burada yaşadığımızı ve ilk fırsatta da atlayıp gelivermiş. Ne güzel şeydir, bunu sen daha iyi bilirsin, daha iyi duyarsın yüreğinde. Semt olarak duruyor, ama bozası var mı hâlâ bilemem, bildiğim ise Vefa denilen şeyin şu dünyamızdan giderek yok olduğudur, işte onun için duruyorum Deha'nın üzerinde bu kadar.

Bir kart tohumdan, attım kendimi bu bereketli topraklara, doğaya ve yeniden doğdum, fışkırdım toprakandan, çapaklarım tıpkı muz ağacı çapakları gibi sardı toprağı, indi taa derinlere. Yeni bir gökyüzü, yeni bir güneş, yeni bir hava, hepsi hepsi çok güzel, yaşamayı sevdiiren, direncini çoğaltan, ne ki yetmiyor be Pavli, bunlar da yetmiyor! Bak ne der bir halk türküsü: Ölüm ile ayrılığı tartmışlar, elli dirhem fazla gelmiş ayrılık! Vazgeçmişiz dünya nimetlerinden nimet olarak akla ne gelirse, tamam; ama dostlarımızı, arkadaşlarımızı, sevdiklerimizi özlüyoruz. Bak şu mübarek bereketli topraklara, herbişey yetişiyor, herbişey azman, bereketten... Hepsini yetiştiriyoruz görüyorsun, ne ki dostları, arkadaşları, vefayı yetiştiremiyoruz çünkü kolay çıkmaz bunlar, ağulardan süzülüp gelir dostluklar, arkadaşlıklar, eskidikçe güzelleşen, vazgeçilmez olan. Ama bakıyorsun, gözden ırak olmak, gönüllerden de ırak olmayı beraberinde getiriyor! Görüyorsun kaç gündür evi; ev değil, Ali Baba'nın tekkesi. Tanıdık tanımadık, yurt içinden, yurt dışından yediden yetmiş insanlar geliyor, gâvuru, müslümanı!

Okurlarım, yüzlerini görmediğim, adlarını bilmediğim, görüyorsunuz nasıl mutlu ettiklerini bizi. Gördün posta kutusunu bunlar da kâğıt olarak sevgi dolu. İyi, hepsine eyvallah, ama nerde o eski dost bildiklerimiz, dostum, dostum diye bağrımıza bastıklarımız, nerde onlar, ölü toprağı mı serilmiş üstlerine? Ekmeğimizi aşımızı, yüreğimizi bölüştüklerimiz, yanımızdan, kapımızdan, soframızdan, kesemizden icabında, eksik olmayanlar nerede onlar, işte bu vefasızlık sallıyor o sağlam gövdeyi, çapakları eziyor, acım bu, acımız bu be Pavli anlıyormusun?

Anlatmıyorsun diyorsun ne anlatayım be Pavli, dedim ya özlem doluyum, o vefasızları bile nasıl özlediğimi mi an-

latayım? Yoksa iki torunumu, hele hele onları mı? Neredeyse yüzlerini, o güzel bakışlarını unutmaya başladığımı mı anlatayım? Ben dedemi fotoğraflarından tanıdım, sanırım torunlarım da böyle olacak, bunu mu anlatayım? Haydi senin gibi diyeyim be Pavli, (Herneysa)!

Anlatmıyorsun diyorsun durmadan, günlerdir; açtırdın çenemi! Bak, çocuktum. Göçmenler getirilmişti anayurda Bulgaristan'dan, Romanya'dan, Aksaray'a. Ulan sanki o canım dağlarda, bayırlarda, ovalarda yer yokmuş gibi Karasu bataklığının orada iskân ettiler! Güzel güzel evler yapılmıştı, yerleştirildi bunlar. Bi mandaları, bi inekleri vardı azman, nah şööyle boynuzları. Sağlıklı güzel hayvanlar, güzel güzel insanlar. Hatta, iyi anımsıyorum, onlardan kendi yaşında bir kıza âşık olmuştum ilk kez. İşte bunları alıp o evlere yerleştirdiler, araziler verdiler, ne ki sıtma! Sıtma hepsini kırıp geçiyordu, o cânım koca koca mandaları, inekleri o korkunç bataklık alıp alıp yutuyordu!

Bir doktor amca daha vardı, Sıtma Mücadele doktoru, çocukları vardı ben yaşta. O doktor amca, sıhhiyeler, yaylı at arabasıyla iğne vurmaya, kinin dağıtmaya, hastalara bakmaya giderlerdi haftada üç kere. Bir defasında biz çocuklar da bindik arabaya yalvar yakar. Nasıl bir yağmur, nasıl bir yağmur... Araba bir yerde hart diye çakılıp kaldı çamurlara. Arabacı basıyor kırbaç ama atlar nitsin, imkânı yok, döndüremiyorlar tekerleri! Bak Pavli, hiç, ama hiç unutmam o sözleri, hâlâ kulağымda arabacının küfürü :

«...mınakoduğum! Dibeğın kumpiri Mimedın onaltı liralık atları bu kaddek olur!»

Yani bu sıska, bu kemikleri çıkmış iki atı, Dibeklerden patates namlı Mahmet'ten 16 liraya almış, ondan alınan atlar da bu kadar olurmuş.

Ve kırbaç. Ve kırbaç. Atların gözleri pörtledi, debeleniyorlardı yerde, sonra ikisi de kalıverdi yanüstü!

Sonra? Yahu ne anlatacaktım? Unuttum vallahi! Duygulandım, farıdım be Pavli! Bunuyorum galiba! Neyse. Haydi iyi yürekli doktor amcaların, eczacıların ruhuna da içelim!

Sivaslı inim inim iniyor, Pavli kalkıp okşuyor, seviyor, adım gibi biliyorum, ağlıyordur bir yandan!

«Keşke Özer de olsaydı be Pavli. Kimbilir ne yapıyor şu anda ha? Sen gidip gördün köyde, ne yapıyor?»

«Ne yapacak? Sandalındadır, içiyordur, eğer Almanya'dan misafirleri yoksa. Yine o sandalın içinde yatıp kalkıyor, evi barkı orası. Ne çocuk vre? Tüp gazını başkasına vermiş, onların daha çok ihtiyaçları varmış, bak sen şuna!»

İçerde TV'den bir anons.

«Haydi içeri geçelim, güzel bir film var TV'de.»

«Ne? İçeri televizyon seyretmeye? Siz delisiniz, buradan bu manzaradan iyidir tivi? Siz enayisiniz, aptalsınız bu kutuya bakıyorsunuz her zaman. Anlamıyorum vallahi. Pepsi içiyorsun, tivi seyrediyorsun, seni tanımadım ben!»

«Tamam, uzun etme be moruk! Bak ama ne gösterecek, bidakka gel.»

Pavli'dir kırmaz. Boğaziçi yalılarıdır film, belgesel bir dizi. Pavli rakısı elinde, gelip oturdu yere, koltuğa değil, dizimin dibine ve artık Pavli İstanbul'dadır. Her yalı geçtikçe, anlatıcı odur. Hop oturup hop kalkmada! O beton yığınlarını gördükçe, kadın varmış, yok öyle şey, akıl almaz güzel küfürler. En çok da (Vay pezevenkler, mafetmişler canım boğazı.) Koruları gördükçe, dolu gözlerledir. Haykırır, (ne bülbül vardı burda bilirsin Filiz hanum, ama ne bülbül? Ama ne karatavuk, acep kalmıştır şimdi? Sanmam. Bu pezevenk evlerin yanında bülbül olur? Karga olmaz vre!)

Başka günler, doğa belgeseli, Pavli doğa vurgunudur. Renkler dökülür akcamdan kadehlere. Ve Pavli ile üç olmuştuzdur, kutuya bakan aptal, enayi!

Pavli'dir, desen çizer, inanılmaz güzellikte, inci gibi. Pavli'dir çıkar atölyeye resim yapar. Pavli'dir, okur *Cumhuriyet*'i ilânlarına kadar! Pavli'dir düşünür düşünür, dalar gider denize o dost bakışları. Pavli'dir, yemek yapar Filiz'le. Pavli'dir köpeklerle oynar, okşar sever, söver kedilere, bin tane. Bin tane kedi, inadına Pavli'yi sever. Pavli'dir ve o beklediğim şeyi söyler sıkılarak:

«Abi, ben gideyim artık! Ne zaman mektup gelmemiş,

tele cevap gelmemiş, bir fecia vardır, bilirim. Onun için gi-
deyim artık, benim ruhum kalmamıştır, burada bile inan,
hemda sizlerin yanındayım, anla artık, herşey bana haram-
dır artık, ben hiç sevinmeyeceğim, gülmeyeceğim bu dünya-
da? Herşey bana zehir olacak, zindan olacak? Sizleri de gör-
düm ya, şükür Allahıma, kardeşlerim sizleri gördüm, bastı-
nız beni bağrınıza, hem nasıl basmak, vallahi insan olan unu-
tur? Ama ben artık ruhsuzum, kaçmak isterim artık hemen
yarın!»

Ve sabahtır, taksi durur kapıda, Ali'dir gelen, oğulcuk,
anası sarılır. özlemle, tanıştırılır Pavli amcasıyla. Bir saat
sonra bir başka araba, kayınbirader. Baldız. Oğlu ve akev
şenlenir. Pavli keyiflenir yeni insanları görünce, eski Pavli
olup çıkar!

Artık sofraya hiç kalkmaz, sabahtan gece yatanadek!

Ve PK 1'de bir tel, ama ne der?

Uçar gelirim:

«Al ulan vre moruk, al işte. Buna Atina'dan haber de-
nir!»

«Nihayet gelmiş, yazmış pezevenkler? Ama neder? ver
bakalum?»

İyilermiş!

Pavli'dir, sazımı alır kucağına, tutar bebe gibi, bir-iki
dumbırdattıktan sonra çalar bir sirtaki.

«Alacağum bir böyle, götürreceğim, nerden almalı abi?»

Şemsi Yastıman, kadim dostu yazılır bir has mektup, va-
ziyet böyle böyle diye, konur pasaportunun arasına. Band-
lar kopya edilir, gazeller, oyun havaları, uzun havalar, tür-
küler Pir Sultan'dan. Semahlar, ağıtlar, o artık bir daha yü-
zünü göremeyeceğim, söyleşemeyeceğim eşi menendi bulun-
maz halk ozanı cânım Feyzullah Çınar'dır dönen bandda, din-
lerken dinlerken gözlerimizden yaşlar akıtan. Hem türkünün
acılığına, hem O'nun yokluğuna.

Ve türküler alıp götürür Akdeniz'deki Gazipaşa'dan, Or-
ta Anadolu'nun göbeğine, Hasan Dağı'nın eteklerine; Ulur-
mağın yanına Aksaray'a ve dört saat ötesi, donduğunda gü-
müş gümüş parlayan Tuzgölü'ne.

Pavli'dir, sorar:

«Daldın yine, gittin, uçtun başka yerlere, öyledir?»

«Çocukluğum düştü aklıma be Pavli. Ben, bu türkülerle, bu çalgı sazla büyüdüm. Bir dadımız vardı, kapkara bir arap bacı. Dadı Teyze derdik ona, kimdi, kimin nesiydi, nereden ve niçin gelmişti hayret, ben bilmiyorum. Çok şişmandı Dadı Teyze; korktuğum geceler, anamın değil, onun koynuna girerdim. Bana mırıl mırıl masallar anlatırdı, sonra başka zamanlar o arap şivesiyle bizim türküleri söylerdi. Çok, ama çok yaramazdım, çok dayak yedim be Pavli. Babamın nice bastonu kırılmıştı sırtımda, o bastonlar ki, özel olarak İstanbul'dan gelirdi, alış-veriş edilen ecza deposundan gönderirlerdi, fiyakalı, kibar şeyler, sağlam, sağlam ama sırtım daha sağlamış ki hep baston kırılırdı!

Söyler durur Hrant ağabey, daha doğduğum gün belliymiş çok yaramaz olacağım!

Çok ermeni aile vardı Aksaray'da, çalışkan, dürüst, marifetli zanaatkârlar. Bir Kırsaçlı kardeşler vardı, terzilik yaparlardı, hep siyah entari giyerlerdi, güzel insanlardı, çok severdim onları. Bayramları olurdu, yumurta falan boyarlar, çörekler, boyalı yumurtalar, paralar. Ceplerime de doldururlardı, kuru üzüm, leblebi, badem, dut, erik, kayısı kuruları. Bir Anahit vardı, nasıl güzel kızdı yarabbim, sıra arkadaşımı, çok çalışkandı hep kopya verirdi bana sınavlarda sevgili Anahit.

Hrant ağabey, bizim eczanemizde çalışırdı, çok güzel el yazısı vardı, inan, seninkinden güzel. Rastlaştıkça anlatırdı eski günleri, yaşarız yeniden. Şimdi var yetmiş dört yaşında, hâlâ dipdiri maşallah! Anlatırdı:

(Bir gün, Naciye teyzem sancılanmış diye haber geldi eczaneye, rahmetli Vasıf bey amca, göbeğini hoplata hoplata fırladı koştu eve. Evi hatırlıyorsun değil mi? Eczanenin karşısında, yokuşun başında. Önünde kocaman bir balkon vardı, eski Anadolu evleri, kerpiçten, ama kocaman.)

Hatırlıyorum o evi be Pavli, bugünmüş gibi. Epeydir görmüyorum ama, eskiden çok gördüm bir rüya. O evin balkonundan uçarım, korkarım düşeceğim diye, çırpınırım, ama

bakıyorum uçuyorum! Uçuyorum ve düşmüyorum! Nasıl rahatlardım, sonra dolaşırdım Aksaray'ın üzerinde! Ortaokul. Ulurmak. Bayram Tepesi, karşıda Hasan Dağı, uçar uçar, sonra düşerim lan deyip uyanıverirdim, düşmeden! Çok gö-rürdüm bu rüyayı. Neydi bu rüyadaki giz? Ne bileyim? Ar-tık görmüyorum, nedense.

Hrant ağabey, belki bininci kez anlatmaktadır o günü, 19 Kânunuevvel 1342, yani 1926.

(Sonra Vasıf bey amca geldi, yüzü gülüyordu. Hrantcım dedi, çok güzel bir oğlumuz daha oldu. Gidip göreyim dedim, git bakalım, dedi, gittim. Naciye teyzem yatakta, sen yanın-da kundaktasın, adımı bir türlü doğru söyleyemez hep Ho-rant derdi. Horant oğlum, dedi, bak ne güzel bir oğlan. Seni kucağıma aldım, babandan sonra seni kucağına alan benim, yaramaz herif. Cin gibiydin ta o zamandan.)

Büyüdüm, altı yaşından başlatırdı babam eczanede ça-lıştırmaya, ilaç kutu ve şişelerine etiket kesmekti ilk işimiz. Elişi kâğıtlarıydı, ben açıkgözlük eder, üstüste koyar keser-dim, kayardı pezevenkler, eğri olunca da verirdi sopayı ba-bam! İşini doğru yap, baştansavmacılık yok, derdi.

Bigün mahallede oynuyorduk, eczaneden kaçmıştım, son-ra babam arar diye korktum. Çocuklar gitme lan demişlerdi. (Evet, Hrant ağabeyim idare eder, kollar beni.)

Aksaray'ın çok eski, köklü bir ailesi vardı, dini bütün bir aile onların torunları arkadaşım, kızdı bana.

«Nereden ağabeyin oluyormuş Hrant?»

«Ağabeyim tabii. Mehdi ağabeyim, Hrant ağabeyim, Ne-dim ağabeyim, Nusret ağabeyim, hepsi ağabeyim benim. Ama Haron ağabeyim değil, çünkü aynı yaştayız, arkadaşım o benim, ama Hrant ağabeyim,»

«Olur mu lan ağabeyin? Olmaz, onlar gâvurdur, biz müs-lümanız. Onların Allahı başka, bizim Allahımız başka. Onlar başka millet, biz başka, Türk'üz. Hem onlar kabukludur oğ-lum, gâvurlar kabuklu olurmuş!»

«Ne kabuğu?»

«Bildığın kabuk lan, onların çükleri kesik değilmiş, onun için gâvurlar ya, onun için bi daha o gâvura ağabey deme,

yoksa sen de gâvur olursun, gâvur sayılırsın sittiret kabuklu gâvurları, gebersinler!»

Neden gebersindi Hrant ağabey, Haron, Anahit? Hem Anahit? Hem Hrant ağabeyim geberirse, kim kurtaracaktı beni bastonlardan, baba yapma, amca yapma, bu seferlik beni dövün, diyerek? Ağlamaya başladım, koştum eczaneye, Hrant ağabeyimi daha çok sevmeye başladım.

Bayramlarda da en ağırıma giden camiye götürülmemdi! Hep korkar, bırakmak istemezdim yeni Beykoz kunduralarımı yiter diye, hep elime alır gözümün önüne bırakırdım. Yatınca secdeye, hemen kalkar bakardım koca Selçuklu'dan kalma Ulu Cami içindeki amcalara, acaba yatmayan var mı? Sonra gürp eğilirdim, zira babam yan gözle kollardı. Ama yattım mı kalkmazdım kolay kolay, tutamazdım gülmemi, kilimler, halılar gül yağıyla karışık toz kokardı, kıkır kıkır gülerdim koca göbekli babam eğilip kalktıkça, yani eğilemezken, yani kalkmazken açıkçası. Sonra pek kızdığım amcalar vardı! Yeğenim çay söyle, yeğenim kahve söyle, yeğenim şu firigidaireden soğuk su al bi bardak. Yeğenim git bi cigara al! Derdim, şunlar eğilince kışlarına bir parmak atsam ne olur? Ne olacağı gözlerimin önüne gelince nasıl tutarsın kendini, kıkırdardım, babam yanan bakar bir dirsek çakardı gözlerini pörtletip, daha gülesim gelirdi inadına!

En çok da seyyahları severdim, derdim, büyüyünce ben de seyyah olacağım! Lenger şapkaları olurdu, güneş geçirmezmiş, tozluklar, golf pantolonlar, boyunlarında dürbünler, su kapları, fotoğraf makinaları falan. Camilerin, eşeklilerin, eski evlerin, köylülerin yırtık pırtık hep üst başları, onların resimlerini çekerlerdi. Kim gelse kasabaya, muhakkak eve alıp getirirdi babam, sofralar kurulur, konuşulurdu, bizde yatarlardı, annem olsun, babam olsun pek severdi garipleri gâvuru müslümanı ayırt edilmezdi bizim evde, hepsi insandır derdi babam, hepsi insan. Firigidarie dedikleri o beyaz dolap sadece eczanede vardı, sonra hastaneye de alındı, ama o firigidaire değildi. Sonraları çoğaldı ama adı hep firigidaire kaldı, markası ne olursa olsun! Babam derdi, yahu dilini zi eşek arısı soksun, firigidaire değil, frijiderdir bu! Çok şey

bilirdi babam, Fransızca bilirdi, biraz Almanca ve çok iyi Arapça. On yıl kalmış Yemen'de, zaten anamı da ordan almış ya, anamın babası Beyşehirli imiş, askermiş, kolağası imiş, Yemen'i kurtarmaya göndermişler onu da!

Tayyareleri çok severdim, hâlâ severim. Bir amca vardı Tayyareci Vecihi bey. Sonra Hürkuş soyadını almıştı, rahmetli. Kimi zaman gökte bir gürültü, hep koşardık ineceği yere. Sinne çayırı vardı, düzlük, oraya konardı kuşlar gibi, iki kanadı vardı tayyarenin, önde bir pervanesi. Sonra dedim, seyahatlikta iş yok, en iyisi Vecihi amca gibi tayyareci olmak.

Bak ne tuhaf şeyler oluyor hayatta be Pavli. Büyüdüm, okudum, evlendim, gazeteci oldum. Bu Vecihi Amca Hava Yollarının uçaklarını almış, İstanbul-Zonguldak arasında işletecekti. Gazetecileri de ilk sefere davet ettilerdi. Bir yığın arkadaş gittik Yeşilköy'e, ama uçağı görenlerin çoğu geri döndü, ulan bunlar düşer diye! Ben ve iki arkadaş bindik, ya Allah deyip! Bir zaman Vecihi amca kullandı uçağı, sonra yanımıza geldi. Kocamış, kulakları pek duymuyor, zaten uçak gürültülü diyemedim ki ben Aksaray'dan falancanın oğluyum diye, yıllar geçmiş aradan! Sonra öldü zavalcılık, uçakları gerçekten düştü, birisini benim bir emekli çavuş tanıdığım Bulgaristan'a kaçırdı, birisi Marmara'da kayboldu yük taşıırken! İlk pilotlarımızdandı, şimdi adını anan var mı acep?

Bu Hrant dediğim ağabey var ya, anlatılmaz vefalıdır aynı zamanda, arkadaşım Haron da. Haron'un kayını Jirayr de, çantacıdır. Ne zaman gitsek İstanbul'a ki muhakkak telefon eder hatırlarını sorardım, illâ eve yemeğe götürecekler! Kurtulamazsın Pavli, imkânı yok! Bu son gidişte, Deha falan gittik. Haron'un karısı Mayda yenge felâket yemek yapar. Yine donatmış sofrayı, Hrant ağabey bilmem taaa nereye gitmiş pastırma almaya, ama ne pastırma! Midye dolmaları, ezmeler, ermeni mezeleri, vallahi rakıyı maden sodası ile içtiğimi bile unutmamışlar, bir kasa buz gibi soda. Haron'un kızı gelinlik, sarılır boynuma Fikret amcam, Filiz yengem. Gözlerimiz yaşarır. Tabii Şükrü bey amca'yı çok iyi bilir Hrant ağabey, Deha'ya anlatıp durdu; Şükrü bey amca, şöyle adamdı, böyle iyi yürekli bir doktor, para almaz, cebin-

den para verir falan. Tabii, Deha da duygulanmıştı. Patlıyorduk o gece arkadaş, hem yemekten, hem anılardan...

İşte böyle be Pavli, çenem düştü yine. Ama ne yapayım, Filiz bin kere dinlemiştir bunları, coşuyorum bazen, bilirsin, bu özlemdir, ama neyin özlemi; eski günlerin! Gevezeliğin mi, değil! Sevdiklerini, artık olmayanları bir anmak sanırım, o günleri yaşamaya çalışmak, olduğu kadar. Onun için bak şu raflara, sıralar dolusu ses bandlarına. Masallar, otuz yılda derlediğim türküler, çocuklarımla ilk doğduklarında ağlama sesleri, kuşlarımla, köpeklerimin, papağanlarımla sesleri ve en çok da artık aramızda olmayan sevdiklerimin!

Zaman olur, eğer özlemleri gelip gırtlığıma oturursa takarım makinaya şeritleri, açar bulurum, ezbere bilirim kim nerde, takarım kulaklığımı, Filiz duymasın, bıktı zavallı, dinlerim dinlerim, rahatlarım! Sonra bir adım ötedeki şu yok o değil, şu şu Diyarbakır kürsüsüne çöker devam ederim resme yahut şu masada yazmaya.

Gel bakalım şimdi, takayım babamdan kalma plaklardan kayıt yaptığım Hafız Burhan'dan bir gazel. Ardında ne var bilirsin, Hafız Saadettin, Sadettin Kaynak yani. Sonra Tamburi Cemil beyden bir taksim, sonra efendim, Kemeñçeci Aleko'dan bir kemeñçe taksim Kürdilihicazkâr. Sonra Udi Hrant efendi.»

Koca kahverengi şerit başlar dönmeye, sıra Pavli'dedir, uçaar gider kırk elli yıl öncesine!

Ve takılır gözleri Orhan Peker'in giderek moraran renkli fotoğrafına. Ankara'da Orhan'ın atölyesinde, balıkçı tablası etrafındayız. Sarhoştur ikisi. Orhan dolu gözlerle bakar Pavli'ye:

«Pavli be. Sen ne iyi adamsın, ne dost adamsın! Gel kal burada, işte kıvrıl yat şuraya, sen bi yandan ben bi yandan resim yapalım, çekelim kafaları anasını satayım. Bu herif de gelir tabii, ama içmez kerata, içemiyor artık, biz içeriz onun yerine; o bize meze yapar, hamsi buğulama, hele hamsi buğulama! Haydin içelim. Bu adam var ya bu adam, bu can dost, ne diyor bana bilirsin Pavli kardeş, diyor, ulan oğlum, gebereceksin bigün bu içki yüzünden. Hiç olmazsa biraz

ye, Allah lillah aşkına biraz tıkın içerken! Etler getirir, bahlıklar getirir, bi eşsek yükü ot getirir, bana kaplar maplar, taralar aldı buzdolabı aldırdı zorla. Sütler alır gelir, yoğurt falan, neymiş, yiyecekmişim! Ama belki doğrudur, bak kendisine nasıl yiyor, domuz gibi. Nikâhımdaki tanıklığını görecektin Pavli, geberiyordu gülmekten zokayı yedin nihayet, avradın yemek yapacak evde, sen de zorla tıkınacaksın, oh olsun! Olmadı be Pavli, benim Mışna, çok karıştı bana, ayrıldık. Bütün cadıların, karı milletinin içine. Haydi, içeliim.»

Nereden, nasıl bilebilirdim, bu kadar erken, bu kadar kısa sürede öleceğini ve kendi elimle toprağa koyup, yüzüne, ölü kokan toprak serpeceğimi, omuzunu şöyle sağ yana yatırıp, üzerine kürek kürek toprak atacağımı?

Aslında Orhan'ı içki değil, aşk öldürmüştü. Dünyada ne kadar ve neye aşk varsa onlar...

* * *

Sakın Vatanından Ayrılma

Ve konuklar gider bir hafta sonra, bir hüznün çöker masaya.

Artık, Pavli'yi felek tutamaz! Oysa daha ne programlarımız vardı. Neye yarar, Pavli'dir, gideceğim, yapacağım dedi mi kimse durduramaz, bilirim.

Çaydan geçiyoruz otomobille.

«Abi» dedi, «duralım biraz?»

Durdum. Su çağlar. Pavli bir sigara içer.

«Ne sudur bilirsin? İçtim bu sabah erken, kana kana içtim, hem nasıl içme?»

«Yahu içilir mi bu ırmak suyu, sen delisin!»

Pavli'dir bakar melûl-mahzûn.

«Neden içilmesin? İçilir! İçilir! Sen anlamazsın! Senelerdir, ama senelerdir, bunu düşlemişimdir. Gitsem vatanıma, denizlerime, dağlarıma... Tertemiz ırmaklara soksam ayağımı, elimi yüzümü ykasam buz gibi ve eğilip içsem kana kana. Herşeyi anlarsın, ama bunu anlamazsın evladım.

Çünkü sen, vatanından ayrıldın, sürgün etmedin kendini. İşte şimdi söylüyor Pavli ağabeyin, bir nasihat. Sakın vatanından ayrılma. Vatanının zindanı bile, gurbetin hürlüğünden iyidir, ben bunu bilirim, bunu söylerim, çünkü ben yirmi senedir yaşıyorum bunu, anladın? Haydi sür şimdi.»

Şimdi ne zaman sudan geçiyorum, birkaç saniye, Pavli için duruyorum Deliçay'ın ortasında. Günde iki kez.

Filiz armağanlar hazırladı bohçasından, Popi için. Yolluklar. Tıkıştırıyoruz Pavli'nin omuz çantasına.

«Siz delisiniz, kim götürecektir bunları, olur böyle şey? Sanki bana dostluk yapmadınız, yetmedi bunları tıkıştırırsınız, aydı vre ordan!»

Bir saat var otobüse. Terminalin yanındadır Balıkçı Mehmet'in lokantası. Öğle üzeredir; Pavli, heyecandan, sadece bir kahve içmiştir kendi eliyle yaptığı.

Bir balık tabağın içinde, (ama ne balık!) Diğerleri Pavli'nin deyimiyle sümük! O koca Grida nar gibidir ızgarada. Süslenmiş bir salata, bol limon, maydanoz koca tabakta. Ve tabii, hallice bir kadeh rakı. Pavli'ye ilk kez, düşlediği gibi bir balık yedirmenin keyfi içimizde ve ayrılığın o tarifsiz acısı, hüznü.

Ziller çalar.

Bagaj kapakları kapanır.

Ve yüzyüze-gözügözeyiz Pavli kardeş ile, hey koca ihtiyar adam; sevimli insan. Hiç mi hiç utanmaz ağlamaktan! Suskunca sarılırız, tek kelime etmeden. Ve Filiz'e sarılır, ağlayarak.

«Unutmayacağım kızım, Filiz hanım, unutmayacağım bana nasıl baktığını. Hakkınızı helâl edin kardeşlerim. Hakkınızı helâl edin.»

«Haydi be moruk, git artık. Git. Bin, geç otur yerine.»

Bir daha sarılır, kemiklerimi kıracak, kemikleri kırılacak! Omzundaki koca mendil tutar gözlerine ve biner, oturur, el sallar, eller sallanır ve Gazipaşa-İstanbul seferini yapacak Akdeniz Seyahat Şirketinin 302 Mercedes otobüsü homurtularla uzaklaşır, gider!

Acaba bir daha görecektik miydik birbirimizi?

O'nun deyiimiyle:

«Kim bilecek ne olacak? Bilinir? Allah bilir!»

Ve üç gün sonra, Atina damgalı iki mektup atılacaktır PK 1'e! Hemen bir tel köye, mektupların geldi rahat ol moruk gibilerine ve uçak ekspres postalanacaktır köydeki adresine.

KRAL OLDUM

«Sevgili kardeşlerim Filiz Hanum ve Fikret bey

22.7. Pazar günü 1984

Güzelceköy-B.Çekmece, İstanbul

Her ne kadar ayrılışımın acısını duydumsa, yolculuğum iyi olmuş.

Sağ olarak İstanbul'a vardım ve ertesi günün sabahı saat altıda Topkapı'ya indim. Buradan hazır bulduğum otobüse binerek sabah erken köyün kahvesine oturdum. Herkestan bir hoş geldin duyduktan sonra kahvemi ısmarladılar ve mektup gelmediğini öğrendim ve yeniden sinirlendim.

Bana kalırsa, herhalde orada bir bokluk, bir facia var, var ama neden benden saklıyorlar acap? Popi hastanede olsa ağır, benden saklayabilirlerdi değil mi abi? Desek ki o kadar öküz kafalıdır benim arkadaşlarım, bunu da kabul etmem, ama acap hangi sebepmiş bana yazmıyorlar?

Herneysa. Olan olmuştur, sabır etmekten başka çare yok!

Zira onlara demiştim, bu kadar zahmetten ve masraftan sonra vatanımda bir aydan fazla kalacağım. Onlar da razı oldular. Şimdi eğer ben gittikten sonra mektubum geldi ise, rica ederim derhal bana gönderiniz lütfen.

Bu mevzuu kapadıktan bizbize gelelim.

Sevginizi, misafirperverliğinizi, insaniyetinizi ve bunlara benzer duygularınızı nasıl ve hangi kelimelerle söylememi bilemiyorum. Bir var ki sanki uyumuşum ve rüyamda kral olduğumu gördüm, saraylarda yaşadım ve sonunda uyandığım gibi halihazırda o eski Pavli olduğumu gördüm. Tabii bu

kadar acı değildir, kral olduktan sonra kendisini eskisi gibi görmek. Bana acı veren duygu, sizlerden ayrılışımdır. San-ki daimi olarak sizlere gelmişim de kovuldum gibi oluyorum şimdi. Gene de rüya gibi sizleri anıyorum. Kaynın Turhan beye hayran oldum, tipimde bir karakter, çok sevdim. Acap Allah bir kere daha birleştirecek mi hepimizi beraber? Bal-dızın Yıldız hanım da öyle. Konuşkan, görgülü, zarif, tam manasile bir Türk kadın. Çocuklara gelince, onlardan da memnunum, fakat ebeveynleri gibi değiller, belki daha sonra olacaklar.

Kostağı yaniya Kostakbey'i unutmuyacağım ve her ne kadar kedileri sevmediğim varsa, onları bile sevdim ve hürmet ettim. Derken, hatırımdan ebediyyen çıkmayacaksınız. Teşekkürlerim çok büyüktür ve ödenilmez haldedir. Zira birbirimize borç vermiyoruz ama, Allaha dilerim ben de sizlere bir gün aynısını yapayım. İnşallah o gün de gelir.

Köye vardığım gün de uyumadım, köy kasabından şahane denilecek bir kıvrıcık koyunun etinden bir but aldık ve oldukça iri ve büyük yarı etten sekiz tane şiş kebabı hazırladık. Salatalar, ayranlar, patlıcan kızartması ve daha evdeki yemeklerden, denizin üstünde olan terasta saat sekizde sofrayı kurduk ve koca evdeki teype senin armağanın gazelleri koyduk. Herkes hayran olmuş. İhtiyar anne ağlamış. Çocuklar dinlemiş, köy, sestem altüst olmuş, derken evde hepisi toplandı, ne oluyor yahu diyerek sabahın üçünü bulduk.

Bugün ise pazar, oturup mektubunuzu yazıyorum.

Bütün köy arkadaşlarından selamlar var, ayrıyeten evdekilerden ve buranın övdüğüm çorbasının tarifi Filiz hanım-çuğuma muhakkak gelecektir.

Özer'i buldum, azdan anlattım, akşam ise bir Alaman misafiri ile soframıza buyurdular, içtik, eğlendik, sözünüzü yaptık tabii, daha anlatacağım. Kitabınızı bugün vereceğim, zira haberden çok sevinmiş.

Sevgili kardeşlerim, Aslan ağaya selâmlarımı unutmayınız, bir de Ekrem ustaya. Gelecek mektubumda onlar için yazacağım.

İkinizi de taze hasretle öperim, selâmlarımı, teşekkürlerimi yeniden sunarım kardeşlerim. Abiniz Pavli.»

....

Hem yazıyor, hem düşünüyorum, neden bütün bunlar? Acaba, (Şükrü efendi isimli Türk başhekimi) bizim doktor Şükrü bey amcanın dediği gibi mi? (... insandıışı bir duruma düşmelerine göz yumacak olursak, ne biçim bir millet oluruz biz?)... (Harp sahiden de, insanlar ve milletler arasında uçurumlar açıyor... İşte o Kirke harbin ta kendisi...)

Ama, sözüm kitaptan dışarı, bir de barış var oysa! İnsanlar arasındaki uçurumları kapatacak, insanı daha insan yapacak barış, tüm dünya insanların istediği, sade insanların... Uğruna canlardan olunan, mapus damlarına düşülen!

YAZARDAN BALIKÇI ÖZER'E

Gazipaşa, 16 Ağustos 1984

«Sevgili Özer, nam-ı diğer Feridun, merhaba!

Günlerden beri seninleyim. Ve nicedir yazmak istiyordum sana; şimdi, yazmakta olduğum Pavli'nin öykülerine bir ara verip, bu mektuba başladım.

Yıllardır selâmsız, sabahsız yaşadık ve nedendir diyerek! Ama sana darılmış değilim ya da kızmış, sergimden haberdar olup da gelmemenden ötürü, seni az çok tanırım mektuplarından, onun için gelmemene şaşmadım.

Kardeşim,

Bana bir zamanlar gönderdiğin ve senin için ne kadar önemli ve değerli olduğunu bildiğim Pavli'nin mektuplarını bugüne kadar gözüm gibi kolladım; senden emanetti bunlar, emanete ihanet olmaz.

Pavli anlatmıştır durumumuzu; dediğine göre, yazdığım *Şu Bizim Gazipaşa* kitabını alıp okumuşun ve kedilerin, köpeklerin adlarını dahi biliyormuşun, sevindik.

Yıllar sonra, bildiğin gibi yine beraber olduk Pavli ile, günler nasıl geçti biz bilemedik, kitabım için bazı noksanları da tamamladım.

Ne var ki, şimdi karımla düşünüp konuşuyoruz, kitap, açıkçası biraz da senin yaşamını içeriyor, senden izin al-

mam gerekir ve hemen yazayım ki bu kitap sensiz olmaz, hiç yazmamak gerek o zaman! Bilirsin, ya da hesaplıyorsun, ellisekize dayandı geldi yaş! Saçımı sakalımı yazı yazmakla ağarttım, neyin yazılıp neyin yazılmayacağını, yahut nasıl yazılması gerektiğini artık birazcık olsun bildiğimi belirtmem gerek var mı? Gerek yasal olsun, gerek insan ilişkilerinden olsun! Kitabın 57. sayfasına geldim, kırpa kırpa kimi yerleri ve gereksiz bölümleri atarak. Böylece genişleyecek ve bir gün tamam diyeceğim, bitti! İsimlere şimdilik dokunmadım, Pavli dedim olduğu gibi, ama senin için çekingenliğim var, acaba sen ister misin? Aradan yıllar geçti, bazı düşünce ve duygularda elbette doğal olarak değişimler olmuştur, ol nedenle sana yazıp görüş ve düşüncelerini almak istedim. Eğer adının geçmesini istemiyorsan bunu değiştirebilirim, ama lütfen benden hiç söz etme ağabey, demeyesin! Oniki yıl kafamdan yazıp durdum, düşleleriyle yaşadım ve nihayet şu makinaya takılan çift kâğıda dökülmeye başladı. Pek mi gerekli diyebilirsin. Evet, bir güzellik var mektuplarda, olaylarda, niçin bölüşmeyelim bunu, ortak etmeyelim başkalarını? Ve acıları? Evet, tek sorun şimdilik senin bu konuda nasıl bir tavır alacağıdır ve ne diyeceğindir ki, buna saygı göstermek benim önce insanlık, yazarlık ve dostluk borcumdur, namusumdur.

Şimdi senden ricam şu; hemen, ama hemen yaz bana düşüncelerini, yazacaklarımın kimseye maddi, manevi bir zarar vereceğini sanmıyorum, tersine Pavli için iyi olur diyorum, eğer düşüncelerim doğru çıkarsa ki, inşallah diyelim...

Yayınevlerinde çoğunluk takılır emeklerimizin karşılığı, ama önünde sonunda alıyorum iyi-kötü. Bu kitap için güvenilir, bir yayıneviyle anlaştım, yayınevine ve çalışanlarına veniyorum; yetti artık, salt kendim olsa neyse, ama bu sefer bizlerin emeği, göz nurudur ortada olan. Telif hakkını, tıpkı ekmeğimiz, aşımız, rakımız gibi, kardeşçe, dostça, insanca bölüşmek, benim için yazmanın yanısıra tarifsiz bir kıvanç kaynağı olacak, at ya da deve olmasa bile, yağmasa da gürlense bile.

Yineliyorum, senin görüşlerine gereksinimim var, acele olarak. Zira Yayinevi Eylül'ün haftasında bekliyor, Kasım ayında İstanbul'da açılacak kitap fuarına yetiştirmek istiyorlar, üstelik ilk anlaşmaya göre Ocak ayında Ankara'da, Şubat'ta İstanbul'da iki sergimiz var, hayli çalıştım, ama yeni resimler yapmak gerek, buna karşın bu kitap için attım fırçaları bir yana, paletim kurudu! Bunlar olmasa, gün-birlik de olsa köye geleceğim, ama senin durumun uygunsa sen atla gel, biletlerini alayım, burada Allah ne verdiyse tukuruz, içeriz ve artık yüzyüze de tanışmış oluruz!

Hiçbirisi olmazsa hemen yaz, tamam mı? Yazarı olarak ben merak ediyorum bu balıkçı insanı, nerede, ne olmuş, ne yapıyor, tekneyi aldı mı, almadıysa neden, bir gurbetçinin. bir emekçinin öyküsüdür senin öykün, okur neden merak etmesin, haklı olarak suçlarlar yazarı, çünkü eksik olacak, öyle değil mi?

Kanımca güzel olacak, olması gerek; muhakkak bu güzelliğe, bu güzel türküye katılacağına, eğer mektuplarından seni biraz tanıdıysam, kaçmayacağına inanıyorum, Yine de senden izin ve düşüncelerini istiyorum kardeşim. Sağlıcakla kal, acele cevap, eşim Filiz de selâm eder.»

SOLMASIN PARK ÇİÇEĞİ

İstanbul - Güzelce 22.8.1984

«Canım ağabey, Can sevenim,

Mektubunuz dün geldi, leylekleri gördüm. Hemen aralarına karışmak istedim, o anda otobüs ters geldi. Dün bugün hep leylekleri gözlüyorum, hep güneye gidiyorlar, ne hal etsem de ben de onlarla gitsem diye!

Aç, susuz, yalın yapıldak, şehirde adı kuduza çıkmış köpek gibi, taşlana dövüle varayım yanınıza.

Konuklarım, Pavli ağabeyin geldiğinden bir hafta sonra gittiler.

En büyük kıymetli dostum ağabeyim, beş yaşına daha iki ayı olan Aleksandr'ın gitmesi beni çok yalnız bıraktı. Dertlendim, Monika'ya mektup yazdım Nanili'yi al da gel

dedim. Anası, babasının kim olduğunu bilmiyor, çiçek çocuğu Nanili. Bugün bir hafta oldu yazalı. Oraya gelirim de, geliverirse, park çocuğu yalnız solmasın kırdı, beklerim cevap. Bayrama belki kalmaz oradayım.

Geleceğim ağabey. Gelmeden tel çekerim. Filiz hemşireme saygılar, ellerinizden öperim.»

ÖZER'Lİ GÜNLER

Geleceğini muştulayan tarihten bir gün önce, çiçekler arasında duran arabadan, başında deri kasket, gemici fanilalı, ak pantolonlu, sırtında bir gemici torbası, güneş yarığı, bol favorileri yer yer aklaşmış birisi inmişti taksiden ve ellerimle döşediğim kayrak taş yoldan iki adım atmıştı ki, karşımdaydım:

«Geldim Kaptan abi!»

«Özeeeeer!»

Ve 19 yıldır haberleştiğim -son yedi sekiz yıl hariç-, yüzünü görmediğim, ama çok yakından tanıdığım balıkçı Özer karşımdaydı!

Nasıl da acımasız, zalimce şıp diye geçmişti 1965 yılında bana Rumelikavağı'ndan yazdığı ilk mektubundan sonraki yıllar, 19 yıl! Bir deniz emekçisi, bir deniz ırgatı, sonra, kendi öz vatanında bir lokmaya hasret kalınca, bıraktırılınca, bulmuştu kendini Alamanya topraklarında, dokuz yıl. O acımasız, o sömürünün en haşını uygulayanların, hor görenlerin, insan onuruyla bağdaşmayan tutum ve davranışların tastamam göbeğinde, emeğini, terini satarak. Şimdi 19 yıl sonra «cansevenim ağabey» dediğinin yanındaydı!

O iri, sert, yer yer parçalanmış, kabuk tutmuş elini uzattı :

«Merhaba Filiz bacım.»

Ve altı gün, altı gece, tüm yaşamlar döküldü akevin çatısı altına, mavi denize, çiçeklere karıştı gökyüzüne uçtu... Karşımda; doğunun ve batının gelenek ve göreneklerini canına-kanına sindirmiş, kültürlerini, o çok az ve gerektiği zaman çıkardığı deri şapkanın altındaki biçimli kafasına yerleştirmiş, iyi şeyler okuduğu tüm anlattıklarında belli olan, okumayı yazmayı, hastanede «Uğur ağebeyinin» ve yine Uğur adlı doktor amcanın yardımlarıyla belleyen, ama o ilk okuma-yazma öğrendiği zamanlardaki *1001 Roman* çocuk dergisini hâlâ unutmayan Özer'i, değil ondokuz yıl, sanki kırk yıldır tanıyormuş gibiydik artık.

Ve dostlarını, balıkçı arkadaşlarını, silah arkadaşlarını, komutanlarını, aşklarını, kıvançlarını, gözyaşlarını, acılarını, sevdiklerini, sevmediklerini, yani dostlarını düşmanlarını, yani boşluklarını -doluluklarını, balıklarını, yani ekme parasını, yani alınterini-, yani içine düştüğü çelişkileri, yani insanlardan kaçısını, neden kaçtığını, o anlatımsız çocuk sevgisi ve özlemine, tutkularını, eşlenmesini ve bunun başına getirdiklerini yani elli iki yaşının serüvenlerini; hepsini, hepsini ve kimilerini tekrar tekrar anlattırarak, içimiz bihoş dinleyerek, yemesini, içmesini gözleyerek ve bedenini nasıl sevdiğini, ona nasıl dikkatle baktığını, o, tek varlığım dediği sağlığını kalorileri hesaplayarak nasıl koruduğunu biliyor, tanıyorduk gün gün.

Ve birlikteydik Kumkapı'da, Çöplüce'de, limanlarda, teknelerde, sandal içlerinde, birlikte yaptık asker ocağında talimleri, gemilere binip Kore'lere gittik, döndük sağsağlim, vurduk kendimizi yine olta balıkçılığına, sonra kendi ülkemizde, kendi topraklarımızda ve denizlerimizde, sonra kendi gökkubbemiz altında yek ekmeğe birlikte muhtaç kaldık, muhtaç kaldık da düştük Alamanya denilen yere, emeğimizi, gücümüzü satıp bir lokmaya. Ve birlikte dolaştık kazma sallayarak Almanya topraklarında, otostoplar yaptık komşu ülkelere, Fransa'ya, İtalya'ya, İsveç'e, Norveç'e, Danimarka'ya, İtalya'ya, Sicilya'ya. Dostlar edindik yedi iklim dört

köşeden, düşmanlar edindik, dövdük, dövüldük, aç kaldık, tok kaldık!

Ve hepsi üstüste çekilmiş fotoğraflar gibi!

Kumkapı'da da çok eyleştik. Kumkapı mekânımız, biçok şey orada başladı. Kumkapı'nın gökyüzü, denizi, denizdeki çöplükler ve denizaneleri, lâpinalar, iskele kedileri balıklarla doyumlu, kaldırım taşları, birbiri üstüne binmiş tahtavleri, balık ve balıkçı kokan kahveleri, eski yeni sandalları ve insanları, Türkü, Rumu, Ermenisi, Musevisi yani anadan, babadan oluşmuş insanları. Evet, hepsi üstüste çekilmiş fotoğraflar gibi!

Bir net kare var.

Bir garip, bir yalnız, bir fukara kadın tek başına yaşayan, kedilere balıkdı ciğerdi veren, gökyüzüne, gökyüzündeki martılara, bereketana denize, denizdeki sandallara, bunların emekçilerine yabancı olmayan bir kadın, Agavni.

Ve Agavni kadın gördü bu iri, bu sert, bu dimdik Koreli askeri.

Koreli asker ki, tüm giyimi subay kumaşından! Postalları, kepi, tüm işaretleri ötekilerinin aksine, ipek iplikle işlenmiş, kimbilir hangi Koreli kadın tarafından. Bir asker olmaya ama, daha çok operet askerlerini andıran!

Mırıldandı Agavni :

«Oğlum. Oğlum. Benim güzel Koreli oğlum! Evladım!»

O operet askeri, yanından geçerken duraksamadan boyuna sarıldı.

Gözünden akan yaşları kara giysisiyle sildi.

Operet askeri hâlâ şaşkın, bu da ne oluyor? Hayrola!

Kahvede pişti atıyor Koreli İrfan, üstbaş eh bir Koreli. Bu İrfan, bu Koreli İrfan namı kişi, vuruşmuş Korede, yaralar almış, yaralar vermiş «Birleşmiş Milletler İdeali» uğruna! Göğsünde değil, göğüs cebinde bir Gümüş Yıldız nişanı, karşılık olarak!

Ev yok, bark yok ve iş tabii! Denizlerde gırgırcı, dipçi, gel derlerse gider, git derlerse gider, bir deniz emekçisi. Şu operet askeri kılıklı Koreliye de fena halde bozuluyor.

«Bunlar Kore'de askerlik mi yaptı, savaşın s'sini bile görmedi bunlar, tafirasından da geçilmiyor!»

Sur girintilerinde bir açığözün odaya dönüştürdüğü «be-kâr odaları» namlı kovuktan çıkıp gelmiştir kahveye, ola ki birisi «gel» der, salları ağları, çeker ve çıkarır günün nafakasını!

Bozuluyor ama bu operet Korelisine, seviyor bir yandan da! O da kendisi gibi garip. Sandalda yatıp kalkıyor tüm tafirasına karşın. Yandan yandan yanaştı geçen günler haftalar içinde.

Ve Koreli İrfan her sabah olduğu gibi kovuğundan çıktı, iskeleye geldi, Koreli operet askeri Özer'in sandalının başına yine taşını attı. Fak edip düştü taş, yosun ve balık kokan tahtalara.

«Hop! Hop! Hooooop, tamam kalktım!»

Biraz sonra çıktı tekneden Özer, başlayan yeni güne karşı, gökyüzüne, martılara doğru bigüzel gerindi, çıkardığı sigara paketinden içleri yarı yarıya boşalmış sigarlardan çekti iki tane, bir tanesini uzattı silah arkadaşına.

Yaktılar karşılıklı.

Bir çocuk bağırdı ötelerden :

«Bubaaaaa»

Babaları düştü akıllarına.

İrfan yine dürtüklemeye, bağırmalarla uyandırıldı çocuk uykularından :

«Hayduu, su çetur daaa!»

Her sabah, ama her sabah' bu! Çok uzaklardan su taşıyacak. Koyacak koca tenekeye, tenekenin altını ateşleyecek, dumandan yanacak gözleri, yaşlar akacak yine.

Patladı sonunda, çocukça patladı :

«Bileyrum, siz biş ediyunuz»

Sonra kaçtı dayaktan!

Gecedir, güya herkes o tek odada uyumuş!

Ana fısıldar :

«Adam, Hey adam! Bunun gözi açıldı, ne edelim oniii?»

«Ha bakacağım çaresine onin daa.»

Çaresine bakılır; Kınalıhada'da Bakkal Koço'ya evlatlık-çırak edilir İrfan.

Ve kışları fazla değil, hiç iş yoktur, getir götür cinsinden. İrfan'dır balıkları sever ve balıkçıları, gider onların yanına, ağ ören, ağ temizleyen, çavalyelere balık dolduran insanlara daha bir ısınır, yardım eder onlara ve deniz böyle girer kanına, canına. Sonra askerliği gelir, döner, Kumkapılıdır artık, Kumkapılı gırgırcı İrfan. Koço ölmüş, kapanmış dükkan!

O, Eminönü'nün yıkılıp yeniden yapılmaya başlandığı 1957 yılında torik iyice bastı suları, akınlar halinde ve fiyatlar düştü, çifti dört beş lira! İzmarit ise iyi para, altı lira kilosu!

«Yok be İrfan, olmaz bu, çekilmez bu rezillik üç beş kâğıda, benden paydos! Yahu bak şu ellerime, can mı el mi dayanır bu zulme? Ben İzmarit çaparısi yapacağım, bu ara hem para alırız, hem şu ellerimiz insan eline benzer!»

«Peçu» dedi İrfan ve oltaları alıp hazırladılar bütün gün.

Önce üç torik tuttular. Birisi bigüzel kesilip yeni balıkçı arkadaşlarıyla, sonra yem ettiler ötekilerini.

«Haydi eyvallah İrfan.»

«Dur, ben de çeliyorum!»

«Boşversene sen arkadaş, bugün Ramazanın biri, oturduğun yerde ben çıkarırım nafakamızı, doğrulturum, yarına Allah kerim, tamam mı?»

Tamam değildir, İrfan'dır, razı gelmez!

Martın 22'sidir. Üsküdar gemisi onca insanla sulara gömülmüştür on-onbeşgün kadar önce, nasıl da soğuk, ramak mı kaldı ne denizin buz kesmesine?

«Özer ben de çeliyorum daaa. Gece de Sultanahmet'te edâ edeceğüm namazumu, her gece bir camide, tanıyayum onlaru.»

Özer gönülsüzdür, sonra dayanamaz bakışlarına silah arkadaşının.

Ve küreklere asılır Özer, anlatır bir yandan:

«Bu gece bir rüya gördüm arkadaş, hayırdır be!»

«Ne gördün Özer?»

«Gördüm ki arkadaş bir adam, elinde bıçak beni kovalıyor, ben hem bağıryorum imdaaat diye, hem kaçıyorum. Derken bir polis gördüm, dedi ne oluyor ne var ulan, ama kayıtsız bir biçimde, dedim, memur beycim vaziyet böyle böyledir, bu adam vuracak beni. Dedim ya, o lâkayit bir vaziyette, hadi ulan gibi bi lâflar etti, uyanıverdim.»

«Uyy Özer. Uy! Sana büyüük bi kuvvet vardır!»

Dört saattir demirlidir tekne aynı yerde, Kumkapı açıklarında. Sadece kolları çalışıyor ve doluyor livar izmaritlerle, taşıyor izmaritler livardan yanlara, var yirmi kilo en aşağı! Bir İrfan sallıyor çapariyi çekiyor, bir Özer, dört kol dört saattir durmadan, dinlenmeden çalışıyor, buz kesmiştir bedenler, çiş etmeye vakit yok, kasıklarında bir acı, bir basınç; etmiyorlar çünkü idrardır, bir sıcaklık verir bedenlere acıyla karışık!

«Allah Allaaah» dedi Özer, baktı karşidan hışımla gelen motora, rüzgârsa sert mi sert!

«İrfan, bak şu motora bizi kerteriz etmiş üzerimize geliyor, ben bunu beğenmiyorum arkadaş!»

«İster misun, izmaritlerin içinde boğulalum burda daa?»

«Be İrfan, bu motor kötü geliyor arkadaş, beğenmiyorum bu gelişi.»

İrfan'dır, gülümser boynu bükük, motora bakarak :

«Dedim daa, ister misun izmaritlerin içinde boğulalum burada?»

Özer fırladı yerinden, süratle çıkardı küreği, koştı başa, gelen motora doğru salladı, salladı küreği. Motorun önündeki adam sancağa, yani denize doğru kolunu çıkardı, yani demek istedi ki dümenciye, sancağa kaç.

«Oh be. Gördün mü, adam sancağa kaç işareti verdi dümenciye, işaret etmeseydim kötüydü vaziyetler.»

....

Özer'in o bir tuhaf, keskin bakışlı gözleri sigaradan mı buğulandı?

....

O yine işiyle meşgul. Derken abi, ben küreği yerine koydum, ama motorda hiçbir değişiklik yok, doğru üzerimi-

ze geliyor! Ben yine kalktım işaret edip bağırdım, ama bu sefer baştaki o adam da yok! Görüş zaviyesinin altına da düştük, hem yelkeni de var, bodoslaması da var önünde, biz kaptan köşkünü görmediğimize, dümen köşkünü görmediğimize göre o da bizi göremiyor!

Vargücümle bağırmaya başladım. Yok! Geliyor! Yüzel-li metre, yüz metre!

‘İrfan’ diye bağırdım. ‘Bırak oltaları, demire git.’

İrfan koştu demire, yapıştı, bodoslamadan çözdü, ben de küreğin tekini taktım, daha ikincisini takacağım, baktım vaziyete, motor fena! Aykırı da gitsem, kurtulmamıza imkân yok! Bitek imkân var bu sıra, o da şu, İrfan baş-tarafına doğru gidince, akıntı da var, yani kayık bir nevi sey-rediyor, o akıntı istikametindeki hareketle kayık değişiyor, halbuki önünden boş bıraksa kayık aykırıya gelecek ve bi-raz da bırakmış, azıcık aykırıya gelmişti, ama yeterli değil. Bağırdım :

«Doldur İrfan. Doldur! İpi çek hızla!»

Bağırıyorum, doldur moldur, İrfan anlamıyor kumanda-ya. Elinden ipi denize atıyooor, İrfan denize ipi atınca bir-buçuk kürek boyu kaldı motor bize bodoslamadan vurmaya!

Ben, ‘İrfan’ diye bağırınca, anladı benim ne yapmak istediğimi, hemen motorun önünden kendini açığa doğru attı denize, ben de koştum İrfan’ın atladığı yerden attım kendimi denize. Kayıktan ayağım kesilmişti ki güm diye vurdu mo-tor kayığa! Suda buldum kendimi!

Fakaaat. Kore’den gelirken bir sivil Koreliden deve tü-yünden bir gocuk almıştım. Sırtımda o, muşamba pantolon, pantolonun içinde o gocuğun ucu. Onu da iple iyice, sıkıca bağlamışım belime, ama ne bağlamak. Yani bi yorgan giyin-mişim gibi. Motor bize sürtünerek geçti, bi filika geliyor ar-kasında, İrfan hemen motorun filikosına sarılsa bana tutu-nacak yer yok. Ama İrfan anladı ki bunu, tutunmadı! Omu-zunun üzerinden bana baktı, bir metre kadar geçince ya-pıştı filikaya, bana da yer bıraktı. Hop ben de yapıştım, ama iki kolumla abanıp dirseklerimi de filikaya aldım. O bir ko-luyla yapışmıştı. Yedekteki bir filika, ara sıra çeker kendi-

ni, boşa alır, sonra birden bire asılır arkasından, buna biz kalama tabir ederiz. İrfan'a bir kalama vurdu, İrfan'ın eli çözüldü! Biraz önce o korkunç anda yer ayırmıştı bana, ben nereye bırakır giderim O'nu? Ama motor nereye gitse ben giderim, o vaziyette. Düşündüm, ne yapacağım, arkadaş demesin beni bıraktı kaçtı diye. Ben de bıraktım!

Ben de bıraktım, ama, eyvaah!

Bundan on gün kadar önce, bir Altıparmak abi vardı, bu Altıparmak abinin okuması yazması yoktu, bütün ömrünü gurbette yaşamış, kazalardan belâlardan sıyrılmış, ayağında Kore potinleri vardı, bana demişti ki :

'Haa oğlum, senin ayağındaki o potinler var ya, bunlar ölüm postası, uçurum postası! Kayıkçının ayağında nasıl olmalı bilir misin, ayağını şöyle yaptın mı gidivermeli, boğulursun lan sen bunlarla!>

Bir de İzmit'li Hakkı vardı, o da bir Amerikan gemicisinden bir Fort çizme almış, lastik, altları kalın. İşte bu Hakkı benim potinleri istiyordu, dedim, on lira ver üste, vereyim potinleri. Yok demişti, başabaş değişelim. Peki dedim, başabaş. Çizme kırküç numaraydı, benim ayağım kırkbir. Eğer o Kore potinleri olsaydı ayağında yüzmeme imkân yoktu, gitmiştim denizin dibine! Bir salladım ayaklarımı, hop su değdi ayaklarıma, sanki çizmenin içinde su yokmuş gibi, suyu daha iyi hissettim, belki neydi abi o his bilir misin, çizmenin gitmesinin acısıydı bu, nerden bir daha çizme alacağım, nasıl alacağım, neyle alacağım, zaten o zaman yoktu lastik çizme bize yarayan. Gitti çizmelerim!

Önce kollarımla yüzmeye başladım, kendimi su üstünde tutmaya çalıştım birdenbire nefesim tıkanı, nasıl ki ham bir insan koşarsa ne olur yorulunca öyle nefes nefese, o zaman vücudumu dengelemek aklıma geldi. Baktım olmayacak, dedim kendi kendime neden kollarınla hareket ediyorsun, ayağınla hareket et. Ayaklarımla hareket etmek beni biraz serbestleştirdi. İrfan da ötede ve benim kayık da yok! Motor ise çoktan geçip gitti! İrfan orada dönüyor, ben ötede.

Yapacak ne var koca denizde! Hiç! Anladım boğulacağız, dedim; madem boğulacağız, ne benim boğulduğumu İr-

fan görsün, ne de ben onun boğulduğunu; açılalım öyle batacayım sulara!

Ve ben, yan omuz, yan omuz bir istikamete gitmeye başladım, aaa bi baktım, bi motor geliyor! Hem de İrfan'ın istikametine doğru! Küpeştesinde üç kişi var, İrfan'a bakıyorlar!

Dur ağabey, yine fena oldum, atladım, bu daha sonraydı. Yüzerken baktım, bi gönçer gördüm, ona yüzdüm bi baktım, benim sandalım, ters yüz olmuş, şöyle otuz metre kadar. Ama bana geliyor yüz metre, ikiyüz metre gibi; imkânı yok oraya kadar yüzmeme.

Derken, yan omuz, yan omuz ulaştım, yapıştım ve nasıl çıktım üstüne, işte o anda gördüm motoru, İrfan'ın üzerine doğru geliyor. Yüz metre kadar vardı, elli metre açığından... Kalkabildim ayağa, başladım bağırılmaya İrfan'ı gösterip :

'Kurtaaaaar! Kurtaaaaar!'

Kurtar ama, o bilmem ne çocuğu ne yol kesti ne bişey! Geçtiiii, beni de geçtiiii!

Nasıl bağırıyorum devrik sandalın üzerinde elimi kolumu sallayıp, işaretler edip!

Ve o hareketle olacak, kayak bi sallandı, ben güm suya, nasıl koca kütüğü, ağır bir maddeyi atarsın suya, nasıl gider suyun dibine ben öyle gidiyorum. Başüstü yukarı çıksam yüzebileceğim, ağırlığımla kendimi kaldıramıyorsunuz, iyice geçmiş ıslaklık üzerime! Çıkaramıyorum kendimi yukarı! 'Baktım, bir basınç kulaklarımda, daha bir ılık suya, daha bir soğuk suya geldim, hissediyorum bunu, bilmiyorum ondan sonrasını, kendimi karanlık bir yerde buldum, o karanlık yerde yüzlerce, binlerce İzmarit balığı etrafımda geziyor. Sonra aklımı başıma toplayınca anladım ki, bu yüzümde dolaşan balıklar benim batan kayığımın altında! Oraya çıkmışım! Şimdiii, Babam, Kastamonu'nun kazasından, Çatalzeytin'den, buralardan, İnebolu sahillerinden güzel gemiciler çıkar, bunlar ki ölüm pahasına denizi terketmezler. Karadeniz'in en aranan gemicileri İnebolululardır, o an aklıma geldi, iyi gemiciler ama, (İnek gibi de denizde boğulurlar) derler bunlar için. Ben de kendimi İnebolu'lu sayıyo-

rum, ulan dedim İnebolulular gibi denizde boğulacak mıyım ben! Yapıştım kayığın küpeştesine içerden, hızla çevirdim can gücüyle kayak döndü ve çıktım, gökyüzü!

Bi baktım, İrfan duruyor su üstünde! Oh Allahım, çok şükür! Motorsa çok ilerde yelkenini indirmiş, döndü geliyor, geldi, geldi, geldiii.

Şimdiii, biz ne zamanki düştük, suya İrfan ile beraber, o bize çarpacağı zaman bordadan görmüştüm, on yaşında kadar bir çocuk vardı dümende! O çocuğun bizim üstümüze gelmesinin sebebi, bunlar ne yapıyor, ne tutuyor, merak! Çarpırım diye düşünmüyor, ama kim verdi o dümeni onun eline? Bütün mesele buradan kaynaklıyor, yoksa bize kasten çarpmışlar değil.

Derken geldi, gene o çocuk, dümeni başkası almış, bu filikaya indi, taktı kürekleri, rüzgâr da var İrfan'ın üzerine doğru, oturağa oturmadan başladı kürekleri çekmeye girişe ederek gidiyor, yaklaştı İrfan'a iyice, ama kısa kaldı, yarım kürek boyu kısa kaldı, el attı İrfan ama yetişemedi, o sırada battı. Bu yine yapıştı küreklerle, İrfan yine çıktı su yüzüne, gene gitti İrfan'a doğru, gitti, gitti. Bu sefer bir önceki hatasını yapmamak için hızlı gitti ve tosladı İrfan'a! Yapışmak istedi, ama filikanın hızı İrfan'ı çiğnedi, İrfan battı, kış tarafından çıktı bu sefer. Beş metre kadar. Ben kayığı çevirmek istedim İrfan'a ama İrfan üç kere bağırdı :

'Özeeeeer... Özeeeeer. Özeeeeer!

Battı!

Batış, o batış!

Beni götürmüşler baygın halde Esnaf Hastanesine. Koymuşlar oksijen çadırına. Sonra bir polis geldi, ifademi aldı, derken peşinden fört şapkalı birisi geldi, okudu ifadeyi döndü bana:

'Ama sen demişin ki, siz ip atmak istemişiniz bağlamaları için, filika çarpmış size!'

'Hayır beyfendi' dedim, 'yok öyle bişey.'

'Eğer motorun bodoslamasında benim kayığın boyasını bulmazsanız denilenler doğrudur!'

Gidiyor polis, orada kayıkçı Ayhan var, onu alıp, gidi-

yorlar motora ve buluyorlar benim kayığın boyasını motorun bodoslamasında! Ve kaptanı bu rapor üzerine tutukluyorlar!

Çıktık mahkemeye, anlattım ne olduysa, keşfe karar verildi, keşif yapıldı. Bu ara kefaletle bırakmışlar kaptanı. Ve biz kaptanla, ölüme sebebiyetten yargılanıyoruz!

Yargılama, yargılama, olan İrfan'a, benim garibime oldu, gittii, gider!»

Agavni Kadın

«Denizdeydim, Agavni kadın gelmiş kahveye, helva dağıtmış. İrfan'ın kırkıymış! Helva dağıtmış ruhuna! İrfan'ın kimi kimsesi yok! İrfan'ın suya, Özeeeeer Özeeeeer Özeeeeer diye bağırıp gömülmesinin kırkınıcı günü, o fukara Ermeni kadın, fukara evinde bir tencere helva yapmış, gelip dağıtmış balıkçı arkadaşlarına kahvede. Bu benim gücüme gitti, utandım, neden ben yapmadım da bu fukara kadın yaptı? Bir kandil gecesinde benim yaptığım şu, on kasa memba suyu alıp Kumkapı meydanında dağıttım,» Sebil. Sebiiiii! diyerek.

Hastanedeyken gelmişti Agavni feryat figan. Yürek dayanmaz. Beni ne zaman göre, bağırırdı zaten boynuma sarılıp : 'Evladum, evladium!' Ama bilmiyorum neden boynuma sarılıp ağlardı bu Agavni kadın, nerden bileyim? Sonradan öğrendim ki, Agavni'nin oğlu Kore'de ölmüş!

Bigün taburda, dediler ki, herkes Pusan'a gidecek, mezarlığı ziyaret edeceğiz. Gittik cemselerle, bir yeşil düzlük, ayyıldız, ayyıldız, isimler yazılı altlarında, etraf duvarla çevrili, ötelerde Kore mabetleri, hatta bazıları namaz kılmak istedi, o mabetlerde Kore rahipleri, abdest alan aklıdaşlara sular döktüler saygıyla. Girdik şehitliğe, herkes bir ayyıldızın önüne çöktü, bakıyorum, aaaa, onca ayyıldızın arasında bir haç! Ama başında kimse yok, bi o yalnız kaldı, ben onu tercih ettim, çöktüm, işte ne biliyorsam okudum. Her kimse, o haçlı mezarda yatan da duasız kalmadı!

Bigün demiştim Agavni'ye :

'Be Agavni kadın, çok mu seviyorsun beni, hep sarılıyorsun boynuma, oğlum, oğlum diye ağlıyorsun?'

Başını salladı, koluma girdi, evine gittik. Duvarda renk-

li bir fotoğraf, ama tıpkı ben, Agavni'nin Kore'de şehit olan oğlu!

Sordum, oğlundan, Millî Savunma'dan falan.

'Evet' dedi, 'Onlar bana şehit maaşı bağladılar, onunla yaşıyorum.'

Millî Savunma'dan gelen mektubu uzattı, işte yazıyor, oğlunuz, ön saflarda yiğitçe çarpışmış ve şehit mertebesine yükselmiş gibilerine bir mektup.

Bak abi, o zaman İskenderun'dan sevkiyat olurdu Kore'ye. Bunun oğlu da oraya sevk edilmiş, ama nedendir kaçıp gelmiş İstanbul'a! Anası kızmış, niçin kaçıp geldin? Demiş anne, böyle böyle. Agavni gider Merkez Komutanlığı'na, der vaziyet bu, benim oğlum, vazifesinden kaçmıştır ve evde uyumaktadır, gelin yakalayın, gitsin yapsın vazifesini. Yani ihbar etmiş oğlunu; oğlu böyle gönderilmiş Kore'ye ve ölmüş, Kunuri yakınlarındaki bir savaşta.»

Kore...

«Öğrenmeye çalışıyordum, Kore'yi, Kore insanlarını, dillerini... En ağırırma giden, oniki-onüç yaşlarında kızların otuz dolara, kırk dolara yıllığına satılmasıydı! Bu ne seks düşkünlüğü diyordum? Bigün, ekmeğimi almış, konservemi açmış, Kore mabetlerine o zümrüt yeşili dağlarına bayırlarına bakarak yiyordum, başıma toplandılar, buyrun dedim, siz de yiyin. Ama bir dakika sonra bir lokma kalmamıştı, açtı hepsi, ama nasıl bir açlık? Anladım kızların neden sattıldığını, bunu sindiremedim içime.

Dışarı çıktığımızda dolaşıyordum, nere olursa. İki tarafı deriden bir darbuka, bir tempoda çalıyor adam, evin önünde. Çalıyor, dambuk dumbuk, dambuk dumbuk, birisinde zilli bir tef, o da çung çank çung çank sesi veriyor. Çoluk çocuk, kadını-erkeği herkes orada, düğün var sandım. Sordum, dilimizi bilenler var çünkü biz altıncı kafileydik; öy-leleri vardı ki, Anadolu lehçesiyle konuşanlara diyorlardı:

'Sen ne biçim Türkçe konuşuyorsun?'

Tastamam İstanbul lehçesiyle söylüyorlardı bunu!

Sordum :

'Ne oluyor burada?'

Dediler :

'Papasan ölecek!'

'Nasıl papasan, ne demek bu?'

'Uyku var içerde, papasan ölecek!'

Ayakkabılarımı çıkarıp girdim içeri, baktım, bi ihtiyar yatıyor yatakta, etrafında yakınları, adamın gözlerine baktım, o bir yabancı görünce sevindi abi, gözleri ışıldadı, gözleri ölecek bir insanın gözleri değildi, ölüm soğukluğu yoktu, ölmeyeceğim diyordu bu gözler! Elimi koynuna soktum, çok ateşliydi.

'Kaa' dedim, yani kaç, git, defolun! Etrafındakileri kovuladım. Dışarda çalgılar durdu. Hemen sırtladım bunu. Askerlerle birlikte siviller de viziteye çıkarlardı, bir nevi sosyal yardım. Götürdüm yüzbaşıma, dedim, durum böyle böyle. Yüzbaşım hemen ilgilendi, muayene etti, ilaçlar verdi, iğneler yaptı.

'Zatürre' dedi. 'Bakıma ihtiyacı var.'

Benimle birlikte yakınları da gelmişti, götürdük evine. Yüzbaşım adresini almıştı, ertesi günü sıhhiyeyi gönderdi, iğneleri muntazam yapıldı, ilaçları içirildi.

Aradan bir hafta - ongün geçti, bi baktım ihtiyar geldi, elinde kabaktan yapılma bir tas, içinde pirinç rakısı. Ama sıcakken rezil bişey, soğukken içiliyor ve hava da sıcak, bir yudum aldım, gerisini matrama koydum, adam gönül komasın!

'Komaopsimnida' dedim, teşekkür ederim.

Ara sıra uğrayıp ziyaret ediyordum köylerinde. Özer demeye dilleri dönmüyordu. 'Vecel Çavuşı' derlerdi, ne güzel insanlardı!

Bilirsin ağabey, senin şair arkadaşının dediği gibi, çocuklar yarının gülleri, nasıl severim! O bebeler, o sevimli savaş bebeleri okula giderler sıra olup kar, yağmur, fırtına, sıcak.

Ve açtı bu yavrular, ben açlığın, yokluğun ne olduğunu taa onların yaşlarından bilirim.

Çok şükür orda toktum, hem de ne tokluk! Norveç'ten gelen karidesleri bile yiyemiyorduk, hangi birisini yiyecek-

tin? Dökülüyordu çoğu, toprağa gömüyorduk, pislik olmasın, bunlar eşeleyip hasta olmasınlar diye!

Yüzlerce haşlanmış yumurta, açılmamış tereyağlar, peynirler, fıstık ezmeleri, çikolatalar, söğüş etler, reçellerin en-vai çeşiti, hepsi sebiil! Ben açlığın ne olduğunu yüreğimden bildiğim için, ziyan etmezdim bunları, toplar, atardım torbama. Giderdim bir kenara, tertemiz kâğıtlar sererdim, toplardım o çocukları, bi güzel yedirirdim. Artanları da, koyardım torbalara bölüştürürdüm, götürürlerdi evlerine.

Tokluk Şarkıları

Karınlar doyduktan sonra başlardık hep beraber şarkılar söylemeye:

‘Çoksan saturiye, kimino piyona, Seul canga can...’

Neydi bu şarkının anlamı, bilemem, ama güzleri ışıyordu söylerken, ben de uyuyordum onlara.

Okula giderken Birleşmiş Milletler araçlarından kimisi, bunları alıyor götürüyor, tabii hepsi değil, kimin yüreği in-ceyse onlar alıyor. Bunlar bi vasıta gördü mü bi saf oluyorlar, arabayı selamlıyorlar asker gibi.

Bigün yüzbaşım la bir havan ateş yeri tesbitinden dönüyorduk, yüzbaşım şunları alalım dedi, bi yığın bebe, onbeşe yakındı, cipin tavanına kadar neredeyse, üstüste! Cebimde bi kalem vardı, baktım birisi taktı gözünü, bakıyor! Kalemi vermek istedim buna, bir başkası da atıldı! Şimdi ona mı versem buna mı? Kırdım kalemi ikiye, yarısını ona yarısını buna.»

Yonca Kadın

Napalmdan yanmıştı kadın.

Sakat.

Türkler bir ad taktılar buna: «Yonca Kadın.»

Neden Yonca, kimbilir?

Türk kafilelerinin maskotu gibidir Yonca Kadın.

Ve kendince öğrenmiştir Türk dilini, Koreceyle karışık anlatır meramını.

Taburun tel örgülerine yaklaştı Yonca kadın.

Sordu:

'Vecel çavuşu var?'

Vecel çavuşu vardı tel örgülerin yanına, selamlaştılar usulü erkânıyla.

Bir ufak yastık uzattı Vecel çavuşu'ye Yonca kadın.

Vecel çavuşu şaşkın.

Sordu:

'Yonca, nedir bu yastık?'

O, tatlı tatlı gülüyordu napalmin yanıklarıyla Vecel çavuşa.

Pirinç kapuklarıyla doldurulmuştur yastık.

Teşekkür etti Vecel çavuşu, selamlaştılar ve alıp geldi Özer çavuş yastığı çadırına. Çıtır çıtır ediyordu yastık, bir durmak bilmez, ama bir tatlı ninnidir. Denizin kayalardaki çıtırtısının aynı!

Neydi bunun anlamı? Neden vermişti Yonca kadın bu yastığı, yanık yüzüyle anlamlı anlamlı gülümseyerek?

Taktı kafasına Özer çavuş bunu, sordu soruşturdu.

Bu, bir sevgi işaretidir, bir minnet işareti, bir buluşma simgesi.

Bigün yine geldi Yonca, aynı yanık gülümsemelerle ve arkasında, ötelerde bir güzel kadın.

Sorar Vecel çavuş, Yonca'ya:

«Kim gönderdi bunu Yonca?»

Yonca'dır, hep gülümser yanık yüzü, yanık gözleri ve başını arkaya çevirdi.

Vecel çavuş gördü, utanarak gülümseyen bir kadındı bu.

O göndermiştir yastığı, Özer çavuşu, Korelilerin Vecel çavuşunu davet etmektedir.

«Nerede oturuyor bu Yonca?»

Yonca ilkönce kendi evini hatırlattı ve oradan başladı tarife.

«Kestane ağacı var ya. İşte o kestane ağacının orada, onun altındaki kulübedir.»

Ve bir gün gider Özer çavuş kestane ağacının altındaki pirinç saplarından yapılmış kulübeye ve bir yumurcaktır kendisine koşan, bacaklarına sarılmıştır çavuşun. Çavuş kucaklar bebeyi, bu kendine yarım kalem verdiği çocuklardan birisidir: Ugi. Ugi, inmez Vecel çavuşun kucağından!

Kore'dir, her taraf zümrüt gibi yeşil. Engebeli yeşil topraklar. Pirinç tarlaları, her karışı değerlendirilmiş. Birden düşer yağmur çılğınlar gibi ve birden durur; bir buhar yükselir mavi gökyüzüne ve yeşiller daha yeşil olur, göz kamaştıran. Tavşanlar sıçrar, ama köpek kadardır ak ak, iri, sağlıklı. Keklikler iri, zor havalanır. Sülünler. Guguk kuşları. Hele onlar. Sakin sabahlar diyarıdır bu bereketli topraklar.

Vecel çavuş, bakar, bakar bu topraklara...

«Abi, eğer bir ikinci vatan deseler, burasıdır derim. İnsanları saygılı, temiz. Bizim askerler, bunların evine gittiklerinde, muhakkak, bizim de töremiz gereği ayakkabılarını çıkarırlar ve onlar son derece sevinirler buna. Diğerleriyse, hele Amerikalılar paldır küldür girerler, ahıra girer gibi. Fıkara evleridir, yoksuldu, ama tertemizdir bunlar. Aile sırası vardır, ağabey kardeş, hala, teyze, büyükbaba, büyükanne gibilerine. Hepsi birbirine sonsuz bir saygı, sevgi içinde.

Evin büyüğü gelirken, evin kadını karşılar, yedi kere diz çöker karşısında, doğrulur, arka tarafına geçer üç adımdan izler, erkek kapı eşiğine gelince hemen koşar, eğilir, erkeğinin ayakkabılarını çıkarır, çoraplarını çıkarır.

Benim kaç kere başımdan geçti. Sular getirilirdi, ayakları yıkamak için ne zaman evden çıkıyorum, çoraplarım yıkanmış, kurutulmuş, ayakkabılarım silinmiş.

Kim

Kim, bir subay eşiydi. Kim'in eşi savaşta öldü.

Ugi öksüz, babasız kaldı.

Bir gün bir Türk subayı cipi durdurdu, yol kenarına dizilmiş bebeleri aldı. Ugi çocuk, bir Türk çavuşu gördü, Türk çavuşunun cebindeki kalemi. Ah ne güzel kalem! Benim olsa... Yazılar yazsam bu kalemle...

Gördü asker Ugi'yi; gözleri, çekik gözleri cebindeki kalemde! Yavaşça çıkardı kalemi, sonra durdu bir bebe daha bakıyordu, sonra çat etti kırdı kalemi, ikiye böldü, Ugi sevindi, çünkü asker, kalemin, o güzel kalemin yarısını kendisine uzatıyordu. Geldi eve sevinçle, anlattı olanları.

Ugi'nin anası öğrendi kalemi vereni, sonra Yonca'yı buldu, yastığı verdi, yolladı o adama.

Sonra o adam geldi evlerine, Ugi bacaklarına sarıldı, inemedi askerin kucağından. Baba yok. Ama bu adamı seviyorum, babam gibi.

Haftada iki gün, cumartesi, pazar, haftada iki kere geliyor asker, Ugi koşuyor, sevinç içinde. Askerse, yakalanmak korkusu içindedir. Disiplin çok fazladır, kolay olmaz kaçıp kaçıp gitmeler. En büyük tehlike, görülmektir bu kadınla. Bu kadın var yirmibeş, yirmialtı yaşında. İhtiyar yani! Ti'ye alır arkadaşları, ulan bula bula bu kartı mı buldun, olacaksan oniki-onüç yaşında birisiyle ol be adam!

Ve nice Birleşmiş Milletler askeri kırılmaktadır hastalıktan, bulaşan. Bu konuda da çok sıkıdır işler, neler neler gelir başa sonra, anlatılmaz!

Kore'dir, beyaz giyer kadınlar. Beyaz giyer ki, renkli giyinenler gibi değildir yani; renkli giyinenlere şekşi derler, yani serbest kadındır. Kim, beyaz giyiyor.

Alışmışlardı birbirlerine.

Ve kestane ağacının altındaki kulübede üç kişi yaşamaya başladı.

Kulübenin altında mutluluk vardı artık.

Aylar sürdü.

Birlik dönüşe hazırlanmaktadır.

Onbeş gün sonra bu yeşil, bu zümrüt topraklar, Kim, Ugi, Yonca, ölümden dönen ihtiyar ve niceleri, hele hele o cıvıl cıvıl okul bebeleri, birer anı olarak kalacaktır gökkubbe altında.

Kim geldi tel örgülerin yanına. Vecel çavuşu'nin karşısında. Gülüyor gözleri, ama utanıyor bir yandan, sıkılıyor ve karnını gösterdi:

«Pepisan.»

Boysan ergin çocuktur, mamasan annedir, papasan büyük adam, acıma abla, pepisan da bebek!

Papasan'lar, mamasan'lar, boysan'lar, acıma'lar da se-viyordu Kim gibi, bu askeri. Sanki onlardan birisi, sanki Kim'in kocası, Ugi'nin babası!

Derdi Vecel çavuş:

«Kim» derdi, «bitsin bu iş. Ben burda kalacak seninle!»

Kim'in gözleri dolar karşı koyardı, sevgiyle, saygıyla:

«Yok, olmaz. Senin papa varu, anne varu, senin memleket varu.»

Ve ayrılığa çok az kala, Kim ortadan kayboldu Ugi ile!

Vecel çavuşu deliye döndü, kime sorduysa, yüzüne acıyla bakıp, başlarını sallıyorlardı, bilmiyoruz diyerek! Yonca kadın bile bilmiyordu Kim nerede, kimse bilmiyordu!

Ve kafile cemselere bindirildi.

Ve kafile hareket etti.

Tüm araçların şoförleri basıyorlardı kornalara, yani Al-lahaismarladık kardeşler, şehitlerimiz, Koreli dostlar, elveda. Bu bir gelenektir.

Halk, yola iki sıra olmuş, eğiliyor, selam veriyor ve el sallıyor Türk birliğine.

Kim de onların arasında, yanında Ugi, ağlayan Ugi...

Vecel Çavuşu bağardı kadına, çocuğa.

«Ugiiii... Kiiim...»

Atlamak istedi, tuttu arkadaşları:

«Dellenme İstanbullu, dellenme, otur oturduğun yerde.»

Ve Kim cemse hizasına gelince attı kendini yere, döğünüyordu:

«Vecel, Vecel!»

Ve hepsi gerilerde kaldı, cemseler komurtularla yol alı-yordu.

Saatler sonra Seul yakınlarında bir kampta konakladı birlik.

Sonra koca bir gemi geldi, bindi birlikler, rıhtımda, tek-nelerde, şalapuryalarda kadınlar vardı, kadınlar ki biçok, hepsi el salıyordu, gemiden de onlara sallanıyordu eller, ak mendiller, her iki yanda da ağlayanlar vardıysa ele ne?

Gemi küçüldü, küçüldü, küçüldü, sonra kayboldu batan güneşin içine girdi.

....

Çeker Gider Karatren Gurbete

Ve yine kalkar o karatren, yine kalkar.

Yurdunda aç kalan, aç bırakılmış nice insan, kadın çocuk çocuk. Bir kurtuluştur Almanya, bir umut, bir yaşam sağlamlığıdır Almanya, nice insanın düşüne giren!

Kompartımanlar adam almaz, çeker gider karatren gurbete, geleceklerini düşleyen, yaman meraklanan binlerle, onbinlerle, yüzbinlerle durmadan gider ve birisinde de, olta balıkçısı Özer vardır. Gözünün önünde, «Özeer» diye haykıran Koreli İrfan! İrfan gidince azgın, akıntılı sulara, dellennmiştir Özer her yanı isyan kesilip, balık tutamaz olur. Ne zaman çıksa, ne zaman atsa sandaldan, karadan oltasını denize, İrfan'ı görür. İrfan'dır bakar melûl mahzun, hep bakar suyun içinden ve işte Özer, karaya vuran balık misalidir gayrı, çırpınışlar, yaşam için soluk alışlar, tastamam dokuz yıl!

Belâdır, kaçamazsın. Nerede isen gelir bulur adamı.

Nerede insan var, vardır orada belâ seni bulan! Belâ ateşini de kendi taşır insanoğlu! Sağ gözün sola yararı olmadığı bir dünyada, dimdik ayakta kalabilmek; zulümle, sömürüyle, hayınlıkla, kötülük ve kötülerle tek başına savaşmak, insan faklarının adım başı kurulduğu düzende üstelik, olanaksızdır.

Özer'dir gelip bulur onu belâ, Avrupa'nın dört bir yanında! İlla, alınterini sattığı Almanya'da! Hele hele, görüp, duyup, anlayıp herbîşeyi, ama dili Almanca ötmez iken!

Frankfurtter Str.

Nefesledi Maltepe sigarasını.

«Lutwigsburg Eglosheim'de çalışıyoruz, o koca Frankfurtter caddesinin her karışında alınterim vardır abi.

Evet, Sartre'ın dediği gibi, insanın cehennemi yine insandır, ama neden, ama neden? Herkesin, her milletin bir kuyruk acısı var Türklerden! İtalyanı olsun, Almanı, Fransızı, Yunanı, İspanyolu, Avusturyalı ne diyeyim hemen hepsinin, bunu gözledim yıllarca. Biz emekçiyiz, hepimiz düşmüşüz bir lokma ekmek parasına, ama neler gördüm, emekçinin emekçiye ettiğini akrep etmez, işveren etmez! Bu da var!

Bu strazeyi yapıyoruz.

Ben fabrikalardan pek hoşlanmadım, insanoğluna işken- ce, baskı, kölelik. Kölelik ki, sözümona yasaktır. Açık hava daha iyiydi bana, hiç olmazsa kazma sallarken canımın çektiği sigarayı içebiliyorum, gökyüzünü, kuşları, ağaçları, insanları görüyorum. Tam onbir ay çalıştım bu cadde yapımında, onbir ay! Geçiş aygıtları tamamlanmamıştı, herkes dikkatle geçiyordu karşıdan karşıya. Görüyordum ihtiyar bir kadın, canı tatlı, dikkatli, binbir güçlkle geçiyor, ama hergün neredeyse aynı saatte. Fırladım, ben geçireyim sizi dedim, teşekkür etti, geçirdim. Baktım karşıda, fırladım, aldım bu tarafa. Bu iş günlerce sürdü, ama ben dört kazma fazla sallıyorum yiten zamana karşı, olsun. Bigün dedi, size zahmet veriyorum, bir derdin var mı, sana nasıl yardım edebilirim? Yok dedim, hiçbir derdim yok, ısrar etti, evim yok, yattığımız yerse insanlara göre değil, eğer bildiğiniz bir yerde ev varsa lütfen haberim olsun. Oldu da. Bir Amerikalı çıkmış, dayalı döşeli bir ev, herşey var içinde, ama dört yüz mark, benim için büyük para, tuttum ve insanca yaşadım orada iş süresince, ama...

Balıkesirli Ali

Bi Balıkesirli Ali vardı, munis, çalışkan, dürüst bir adam. Yedi çocuğu varmış geride, uzaklarda. Her kazma vuruşta bu konuşuyor çocuklarıyla, kimi zaman gülüyor, kimi zaman kaşlarını çatıyor, ama hep ailesiyle, her anı, her dakikası. İşini nasıl dürüst yapardı, en ufak ayrıntısına kadar, başını kaldırıp etrafına bakmaz, hep işinde, hep işinde çocuklarıyla konuşmada kendi kendine; gövdesi orada, ruhu Türkiye'de.

Mühendislerin bir pahalı, önemli aleti var, açı ölçme aleti. Yağmur çiseliyordu, orada şöyle bir menfez vardı, Ali aldı bu aleti, ıslanmasın, zarar görmesin diye yüklenip kaldırdı, koydu oraya. Akşam oldu herşeyi topladık, o orada unutulmuş, sabah oldu, kabomuz telaşla soruyor alet nerde alet nerde, Ludwig'di adı, Ali can gayet rahatlıkla dedi ki:

'Ben onu ıslanmasın diye şu kemerin altına koymuştum efendim.'

Hemen birisi gitti, alıp getirdi, ama o anda Ludwig nasıl iki tokat çekti Ali'ye, dellendim, tuttum yakasından, sen nasıl tokat vurursun bu adama, neden?

Ve sonunda olanlar oldu, işten attılar, hem o güzel pansiyonumdan, hem işimden oldum ve yine işsizlik. Hem kaçınıcı!

Zimmermann adlı büyük bir inşaat firmasına girdim, ev inşaatı, çok şeyler öğrendim orada, kabolarım seviyor, makina gibi çalışıyorum, yani istedikleri gibi, yetmişiki milletiz, en çok da Yugoslavlar. Tarihi koşullanma olacak, Yugoslavlar da sevmiyorlar bizi, bir iş hatası olsa hemen yapıştırıyorlar, efendim Türk yaptı! Ne olsa, Türk yaptı!

Hafta sonu paydosunda giderken, bir el arabası, harcı temizlenmemiş, ben kendi aygıtlarımı tertemiz yapmıştım, kabo sordu kim bunu böyle bıraktı diye, Yugoslav atıldı, Türk yaptı efendim! Adam bana döndü:

«ZİGUNER hund, gel bakalım.»

«Çingene köpek» gel bakalım diyor, gittim, sensin dedim, isyan ettim, gerçeği söyledim, ama ferman hazır, kovuldum!

«Vahit Kuş mıydı?»

Bir işçimiz, ne yapmış, içkili miymiş neymiş, olağan işler dünyanın her yanında, götürüyorlar karakola, orada ne yapıyorlarsa dayanamıyor, ayakkabısız falan fırlıyor anacadeye, koş Allah koş! Ardından bir polis, o sırada da görevi bitmiş bir trafik polisi epey geriden koşuyor, iniyor bu arabadan, çekiyor tabancayı, dur, dur, derdemez daha adama dur-

ma fırsatı vermeden basıyor kurşunu, bizim emekçi cansız düşüyor kaldırıma, sırtı kurşun yüklü!

Elbette olmaması gereken bir olay. Protesto eden fraksiyonlar vardı, gelin demişlerdi, şu gün bu olayı protesto edeceğiz. Stutgard'daydım o zaman. Gittik, gittik ama, daha alana gelmeden duruma baktık, kötüye gitmekte, bir tertip hazır, haykirmalar sürüyor. Acım ise, bizimkiler! Arkadaş dedim, gel bir kahveye gidelim, gittik. Karton vardı, bir şeyle yazdım kartona renkli :

'VAHİT KUŞ MUYDU?'

Sonra gittik kürsünün oraya, kaldırdım pankartı. Bakıyorum etrafa.

Ortalık heyecanlı, konuşmalar yapılıyor, öte yandan sloganlar atılıyor, itişme kakışma, ben kaldırmışım pankartımı bakıyorum olanlara. Köşede, sokağın başında iyi giyimli birisi, pardesüsünü koluna almış, ama karnına doğru. Yahu baktım, yanından geçen sıçırıyor, yıkılıyor yere, bu hemen vaziyet alıyor. Bir şiş mi, bıçak mı göremiyorum, ama basıyor bunu, hemen pardesüsünün altına saklıyor ve ortalık kan revan! Gayet soğukkanlı bir adam, sonra iyice karıştı ortalık zincir, demir, bıçak, oldu bir salhane ve polis ne zaman geldi bilir misiniz, o acul Alman polisi, tam yarım saat sonra, ortada onbiri ağır bir yığın yaralı, en çok da şişlenen, bıçaklanan!

Sonra konuşmalara devam edildi, arkadaşşa dedim, sen beni kolla alçakça bi şiş, bıçak yemeyeyim arkamdan; fotoğrafçılar, kameramanlar çalışıyor, çoğu da benim pankartı çekiyor!

Sonra sordular, nedir bu 'Vahit Kuş muydu' sloganın?

Dedim, altı aydır bir kuş öldürmenin cezası! «Üç ayı Hayvanları Koruma Cemiyeti için, üç ayı da Çevre Korumasından; bakın Vahit'i sırtından, ona durma fırsatını bile tanımadan vuran komisere altı ay ceza verdiler! Vahit Kuş muydu budur beyefendiler!»

«Evet Özer, ben de diyordum buradan, dayan Özer, da-

yan. Bir deniz motoru için dayan, bir sandal için, hey ya-rabbim neler istiyor muşum senden? Peki ama, madem böy-leydi işler, neden dönmedin yurduna?»

«Çok istiyordum ama güvencem yoktu; korkuyordum ilk-önceleri dönmeye. Burada hırgür gidiyordu, dönsem, sanda-lımı, oltalarımı, ipimi de bulamayacaktım. Dokuz yıl böyle geçti, sonra dedim, ölüm mü var sonunda Özer? Dönerim, sokarım kolumu denize üç-beş midye çıkarır atarım ağzıma, ama bu zillet ne? Dillerini de öğrendikçe bana daha fazla ba-tar oldu.

Her çeşit işte çalıştım, acı-tatlı günlerim, yıllarım oldu.»

«*Türkler Dijon'da da Yalnız Değildi!*»

Rita'dır, Özer'in kız arkadaşı, hafta sonunu değerlendiri-mek ister.

«Haydi Özer, Dijon'a gidelim!»

«Ne yapacağız Dijon'da?»

«Uluslararası halk oyunları festivali var, yakıt parası ya-rıyarıya, benim arabayla.»

Özer haftalığını yeni almıştır, cebinde vardır yüzseksen, ikiyüz markı. Kira ve yiyecek tutarı ayrılınca kalır cebinde bir harçlık.

Bir kente girdiler, Rita durdurdu arabayı büyük bir ma-ğazanın önünde.

«Şurdan bayrak alalım.»

Ufak, tepsi kadar bir bayrak aldı Rita, sopasıyla falan dokuz mark. Özer'e döndü:

«Sen almıyor musun?»

«Frolayn, bitte bir de Türk bayrağı.»

Satıcı anlamadı, Özer yineledi, kadın katalogu uzattı, göstermesini istedi Türk bayrağını, Özer gösterdi! Ne ki yoktu Türk bayrağı, satıcı başka bir bölüme telefon etti, «ta-mam bayım, dedi, getiriyorlar» ve biraz sonra bir bayrak geldi, iki metreye yakın!

«Kaç mark frolayn?»

«Seksenaltı mark!»

Bu rakamı duyunca duraksadı Özer.

Rita baktı Özer'e, sonra yere baktı, ne al diyor, ne de alma! Yani ne yaparsan yap, ben karışmam gibilerine. Utandı Özer:

«Bitte, sarınız!»

Bayrak paket olarak Özer'in kolunun altındaydı, yola koyuldular.

Yolda, bir inşaattan demir çubuk aldı Özer, büktü onu, bayrağa sap!

Binlerce kişi toplanmış açık havada. Ortada bir platform.

«(...) Derken çıktılar bizimkiler, o kadar serbest, o kadar rahat. Davullar dövüyor, zurnalar ötüyor, kızlı erkekli, al yazmalar sallanıyor ellerinde, elvan elvan giysiler, içime bir rahatlık, bir huzur çöktü bizimkiler diye. Hele ara sıra hep birlikte ayaklarını vurmaları yok mu, platform sallanıyor nerdeyse.

Gösteriler bitti, jüri kararı mararı derken biraz vakit geçti, anons edildi, Türkiye birinci demesinler mi? Hemen paketi açtım, çektim koca bayrağı, o çarşaf kadar bayrağı, demiri nasıl doğrulttum, nasıl taktım bilmiyorum, tam elime alıp sallamak isterken, Rita kaptı bayrağı, çıktı omuzlarıma başladı sallamaya, ikimiz de çılgınlar gibi bağırıyorduk. O binlerce bayrak arasında bu tek Türk bayrağı idi, herkes bize bakıyordu. Rita da paylaşıyordu benim kıvancımı, Türk arkadaşımın ekibi birinci geldi diye, o da gururlanıyor. Ertesi günü *Hürriyet*'te kocaman bir resim, Rita omuzlarımda, elinde o koca Türk bayrağı ve kocaman bir başlık:

«Türkler Dijon'da da yalnız değildi!»

Tabut Yapım Fabrikası, Yirmibeş Yıl Garantili

Yine bir işsizlikten sonra, yeni bir iş, sıkıştırılmış ağaç elyafından tabut yapım fabrikası!

«Talaş geliyor, benim talaşım özel bir talaş, bana bir vagon vermeleri lâzım, aman onunla mı uğraşacağım diyor herhalde bana talaşı gönderen işçi, zaten bana zıt, gönderiyor iki vagon birden. Ben bir vagonu işlerken, diğer vagondaki

talaş donuyor. Kimyevi bir madde, hemen işlenmesi, prese konulması gerek. Yani bu talaşı çapalamaktan, düzeltmekten, inceltmekten asıl işime yetişemiyorum, on saat nasıl çalışıyorum, yaşamak istemem o günleri, bir daha, yaşamak istemem!

Sigara dahi içemiyorum, o kısa paydosta yemek mi yersin, tuvalete mi gidersin, işe başladığımda sesim kısıldı, tamam altı ay, zehirli bir madde var bu harçlarda. Net olarak elime, binbeşyüz elli mark geçiyordu on saat çalışarak ayda. Bigün dayanamadım, dedim, ben on değil, sekiz saat çalışacağım, ben söylemiş bulunayım, gittim kabolara söyledim. Anladılar ya benim sekiz saat çalışacağımı, yerime bir işçi almaları lâzım, tam kartı basacağım ki, kabo geldi, kaptı elimden kartımı. Ama ben bırakmadım, o çeker ben çekerim, o çeker ben çekerim, nihayet karton, ikiye ayrılıverdi! O kart benim alınterim saatlerim neyle tesbit edilecek, fena iş. Bir sopa vardı orada, onu kaptım, kapınca kabo idare bölümüne dar attı kendini.

Bu sefer içerde, başka bölümündeki Türk beni dövmeye kalktı diyecek. Orada epey Türk işçisi vardı, ama bir tuhaf insanlar. Sorarlar, İslâmın şartı kaç? Başbuğ kim falan. Bu benim aleyhime, böyle bir isnat, kafayı çalıştırdım, gittim büroya. Her taraf cam, sopayla alaşağı ettim camları, paramparça! Gittim son camı da kırıp, sopa kucağımda yere çöktüm! Yani demek istediğim şu herkeşe: Benim cana kastım yoktu, kastım mala idi! On dakika sonra iki polis geldi. Baktım polise, ne mi oluyor, öğrenmek mi istiyorsun, bak gör, işte bu oluyor! O son camdan birazı kalmış, bastım sopayı şangır şungur onlar da indi, uzattım ellerimi, dedim haydi takın kelepçeleri! Polis gayet sakin, ben fabrikanın polisi değilim, ben devletin polisiyim, ben sadece durumu tesbit ederim. Sonra yavaşça, iyi yaptın, dedi. Dedim bana altı aydır bunu yapıyorlar insanlık mı bu, köle miyim, esir miyim?

Bizim Türk işçilerin bir kısmı susuyor, bir kısmı kaboların yanında kendi aralarında söyleniyorlar. O polis, beni çekti kenara, dedi, sana bir adres vereceğim, sendikadır, git anlat sendikaya hepsini, haklısın, şikâyet et bunları! Eve git-

tim, oradan doktora, bir hafta istirahat verdi bana, bitince de doğru fabrikaya. Baktım fabrikanın kapısında kocaman bir pankart. Özer şu tarihte bunu yapmıştır, şunu yapmıştır, fabrika disiplinini ihlal ettiğinden kovulmuştur! Kocaman kocaman harflerle, diğer işçilere bir gözdağı!

Kopardım pankartı, gittim şefin odasına, ellerini hemen arkaya attı, sanırım gaz tabancası vardı, bir eli çolak, o kadar çok kaza olan bir fabrika ki, sağlam çıkmak bir mucize oradan!

Bu ne dedim pankartı uzatıp, bu ne? Bunu bana şifahen bildirebilirdiniz, gözdağı mı veriyorsunuz diğer emekçilere, ne hakkınız var buna? Peki ama dedi, sen niçin yaptın bunu? Anlattım altı aydır bana yapılanları, kabolara söylemedin mi dedi, anlattım, kimse aldırış etmedi dedim, baktım başka çare yok anca böyle anlatabilirim dedim ve indirdim camları aşağı. Demek sen o bölümde hep yalnız çalıştın, evet dedim, hep yalnız çalıştım!

Bir an düşündü, herr Genç dedi, senden cam parası istemiyoruz, yalnız bu işi fazla uzatma ne olur, kâğıtlarını, paraları veriyoruz, ama terket burayı! Ve öyle de oldu.

İlona ile Dieter

İki arkadaşım var, İlona ile Dieter, seviyorlar birbirlerini ama ikisinin ailesi de istemiyor evlenmelerini. Terketmişler evlerini, ne yapayım, aldım evime. Yatağımı onlara verdim, ben yerde yatıyorum. Sabah işe gidiyorum, Dieter de çalışıyor, İlona evde. Sekiz-on gün sonra evsahibi haklı olarak kızdı. Dedim Dieter'e, yahu sen Almansın, neden bir ev bulamıyorsun? İşe yeni başladım diyor, doğru dürüst param yok falan. Bir ev var dedi, ikiyüzkırk mark, o da bende yok. Çıkardım üçyüz mark verdim, gidin tutun! Yerleşmişler, nasıl da mutlular, ben de sevindim. Aradan epey geçti, özledim, göreyim şunları dedim. Gittim ki evlerine, ikisi de sıkı giyimli ama yataktalar, oda buz gibi. Dedim, yahu bu ne hal, neden yakmadınız sobayı? Mırın kırın, para yetmedi, alamadık falan. Dedim sen delikanlı değil misin, ayıp değil mi, gel

bakalım benimle. Gittik ormana, orman artıklarını toplamak yasak değil, kuru ağaçları kes, korkma. Bütün gün topladım, odunluğu tıkabasa doldurdum. Sobalarımı kurdum, yaktım, sevinç girdi odaya... Ve ne zaman evlerine gitsem, İlonacık boynuma sarılır, çoraplarımı alır, uzatır bir pijama, soyun bakalım, tüm çamaşırlarımı yıkar kurutur, ütüler verir. Sokar banyoya, sırtımı sabunlar yıkar, bir anne gibi... Bir evim de orasıydı.»

Vatanda...

İlona ile Dieter'in bir çocukları vardır artık; Özer'dir, yüreğinin neredeyse tümüdür çocuk.

«Özer, ver bana 200 mark.»

Özer çıkarıp verdi iki yüz markı, nedenini sormadan.

İlona, buna 300 mark ekledi ve gidip bir otomobil alıp geldi!

İlona, Dieter, bebecik, Özer düştüler yola, ver elini Türkiye! Masraflar, ayrılan paradan ödenmektedir, «Alman usulü!»

Paralı bir tünel var, oradan geçmezsen üçyüzelli kilometre dolaşmak gerek. Araçlar sırada. Telaşla birisi yaklaştı, acıydı yüzü, geri çevrilmişler, paraları kıt ve hesaplı. 35 marka gereksinimleri var. Özer'dir, açar çantayı, bir eli mark uzatır:

«Alın hemşehrim, fazlasıyla, belki ihtiyacınız vardır!»

«Peki ama, adresinizi verin, nasıl ödeyeceğim bunu sizze sonra?»

«Ödemenize gerek yok, gün olur sizler de zora düşmüş birisine aynı şeyi yaparsınız kardeşim! O zaman ödeşiriz!»

Yola koyulurlar ama Dieter kızgın:

«Sen aptalsın, neden verdin onca parayı, hem geri almak kaydıyla?»

«Düşeriz benim hakkımdan, boşver Dieter. Benim hissemden düşeriz!»

Ve Türkiye, İstanbul. Günler, haftalar...

İlona der:

«Özer, seni babaocağı İnebolu'ya götüreceğiz, gör, yaşa eski günlerini.»

Düşülür yollara, bir gecedir, ufak bir kasabaya girilir, bir evin duvarının yanına park edilir, Özer çeker uyku tulumunu, kıvrılır yatar duvarın dibinde. Sabaktır, bir açar gözlerini, başı peşkirli bir ana, elinde kocaman bir tepsi, -peynirdir, zeytindir, reçeldir, çaydır, taze ekmektir- işaret eder Özer'e onu (gâvur) belleyip!

«Sağol be anacığım, sağol, zahmet ettiniz.»

Kadın şaşkın, uzaklaşır. Kalkarlar ve çömülürler o nefis tepsiye. Süt der İlona, çocuğa süt nereden bulabiliriz? Özer koşar bahçeye anlatır, kadın bir kap alır, sağar ineği, kaynatır getirir sütü.

Ve İnebolu.

Özer, bir sırası gelende Dieter'e der:

«Buna da şaştınız değil mi? Bakın bizden para almadılar. Biz böyleyiz işte!»

Dieter başını eğer öne!

....

«(...) Bir reisimiz vardı abi, Rumelikavağı'nda, bir iyi Lâz. Toriğe çıkardık, haftalarca. Ellerimiz artık iş göremez duruma gelmiştir, kesiksiz, yarasız yer kalmamış. Dönerdik sonra. Reisin bir karısı vardı, anam benim, bizi görünce koşar gelir iskeleye, yardım eder, sonra der:

'Uy, uy, ne olmuşunuz? Haydi gidin eve, size sıcak su getirdim, önce şu donmuş ellerinizi bir yıkayın. Evde soba yanıyor, hadi gidin siz, ben temizlerim sandalı.'

Temizlerdi tek başına. Eve döner, hemen bir lâhana çorbası yapardı, doyururduk karınlarımızı; iliklerimize, kemiklerimize kadar donmuş bedenlerimiz nasıl gevşerdi o evde, ölenedek unutmam bunu da.

Bigün reise gidiyordum, baktım bu, sırtında hasır bir sepet, ama nah böyle, içinde taşlar var, ben alayım ana dedim, ne yapacaksın bunları? Dedi:

'Ev edeceğim oni. Oğlum var askerde, evereceğim oni gelince, evini ediyrim!'

Hayatımda hiç kimseyi, hiçbir şeyi kıskanmadım, ah şu

benim olaydı demedim ama, isterdim bu kadın gibi biriyle eşleşeyim, sevsin denizi, sevsin balığı, sevsin teknemizi, ama olmadı!

Bilirsin abi, teknemde yatar kalkarım, kaç kere battı çıktı bu, kitaplarım, mektuplarım hep ıslandı. Bir zamanlar bir kız istemiştin, araçılar maracılar, demiş, 'kala kala ben ona mı kaldım?'

Ve senin dediğin gibi, canımın içinde canımdan usanınca döndüm dokuz yıl sonra, tastamam dokuz yıl!»

«Şimdi sırasıdır Özer, tekneye motor alabildin mi bunca işe karşın?»

«Aldım abi, ufak mufak, bir de tekne uydurdum, sonra değiştirdim bunları. Günde üç balık tutsam yetiyor bana, gazeteme, kitaplara, ara sıra şarap içerim, alıştım orada. Ufacık bir radyom var, çok güzel yayın yapıyorlar üçüncü kanaldan, klasik müzik. Bir de çağımızın müziğini, gençlerin müziğini seviyorum, ne yalan söyleyeyim. Yazları Almanya'dan arkadaşlarım geliyor, konuğum oluyorlar evli barklı, tek başına, arkadaşlarıyla. Hepsi pırıl pırıl insanlar, tabii alışmışlar, serbest dolaşıyorlar. İlon, kızını çıplak bırakıyor güzel güneşimize.

Minicik çocuk yahu, bir çiçek, bir gül, bir papatya. Vay efendim, bebeği çıplak gezdirmesinler. Haberler geliyor, ayıp ayıp! Deli oluyorum. Güneşe hasretler, arkadaşlarım benim, kardeşlerim, dostlarım. Nasıl anlatırsın? Manalı bakışlar, lâflar, afedersiniz, amma karı be! Oh be! Haydi yine iyisin iyisin! Kim gelse, hangi kız arkadaşım gelse, hep aynı lâflar! Bire adamlar, bire insanlar sizin aklınıza o işten başka şey gelmez mi, bu kadar mı basar kafalarınız, hep buna mı basar? Aldırış etmiyorum. Vay öyle mi, gittim, tekne tekne kamış kesip geldim, çadırın etrafını şöyle en genişinden çevirdim; dolaş dedim bebeciğe, dolaş sere serpe!

Konuştuk sizinle kadın özgürlüğü üzerine saatlerce. Bakın, yine bir Alman kız arkadaşım geldi, çok ama çok güzel bir kız. Arabasında yatıyor. Bir gece yarısı camını açmak istediler, kimler, söylemeye gerek yok! Kız feryat içinde. Fırladım, yakaladım ve neyse bu bitti! Kızla hergün balığa

çıkıyoruz, öğrettim balık tutmasını, vallahi iyi de tutuyor, çıkıyoruz karaya, seriyorum ne verirlerse versinler çıkıyor ekmek paramız. Bu da tuttu ya, bana dedi ki, sen aptalsın. Neden? dedim. Baksana dedi, aynı balığı iki misline satıyorlar, hem benim de emeğim var bunlarda, ben satacağım. Başladı bu satmaya, bir haftada tam yirmisekizbin lira para yaptı. Yedik içtik. Bigün haydi karakola. Şaşırdık. Gittik, pasaportunu tüm yasal seyahat çeklerini falan aldılar; dediler yarın sabah gelin, bunu hastaneye sevkedeceğiz! Beynimden vurulmuşa döndüm! Anlattım, haydi ordan dediler, bunlar boş durur mu, ihbar var! Ama ben yatıyorum bununla dersin, mesele yok! Nasıl derdim olmayan şeyi? Gittik bir avukata, beşbin lira verdik, beşbin liralık akıl aldık, o da şu: Konsolosluga başvurun! Gittik konsolosluga sonra aldı pasaportunu, dövizlerini. Ama sihir, büyü bozulmuştu. Bu fena halde durgunlaştı, ben gideceğim dedi, hazırladı eşyalarını. En ağırına giden de tüm bunların yanında, şu lâfı oldu:

'Gece Yarısı Ekspresi filmine ben dahil hepimiz isyan etmiştik, protesto etmiştik; biz Türkleri biliriz, onlarla arkadaşlık ettik dedik. Meğer yanılmışım, filmdekiler doğruymuş!'

Ne dediysem nafile, alıkoyamadım ve Yunanistan'a gitti, tatilini orada tamamladı!

Bak yenge, demokrasi, kadın hakları falan filan. Ne zaman kafelerde, publarda, kahvelerde kadın kahkahaları gelecek alabildiğine özgürce, inan ki o zaman gerçek demokrasi gelmiştir, kurulmuştur!»

....

Özer'e kitaplarımı imzaladım, elimde olanları. İki de çocuk romanı.

«Tamam, okuyacağım bunları, sonra çocuklara vereceğim, kitaplığa.»

Güldüm.

«Bu var ya, *Kanlı Gömlekler*. Kan davasının gereksizliğine, zararına ilişkin bir çocuk romanıdır, güya bunu önleyici; küçükten soksunlar kafalarına ki kan davası insanlık dışıdır. Bu da *Can Arkadaş*, çocukluğumu anlatıyorum, bir kurt

köpeğim vardı, onun yöresinde geliyor roman, bak dört basım yaptı. Sakın verme kitaplığa, çünkü tüm okul kitaplıklarından, tüm halk kitaplıklarından toplattılar bu kitaplarımı hiçbir neden, hiçbir gerekçe göstermeden. Birisi emir vermiş Kültür Bakanlığı'ndan, olanlar oldu. Bırak, bebeler kanlı gömlekleri göre göre büyüsünler, sonra çeksinler tabanca-yı, vursunlar hasımlarını, vursunlar da kanları kalmasın yerde!»

Özer'dir pire gibi. Kalorisini hesaplayarak içti sütünü, içti şarabını, fazla et yemedi, ama Hamsi tuzlamayı bol domatesle hazırladı, sayı hesabıyla koydu tabağına öyle yedi. Önce sağlık diyerek. Durmaz yerinde, bahçeyi temizler, çöpleri döker, girer mutfağa saatlerce yıkar bulaşıkları kendi usulüne göre.

«Bak, gel dedin geldim, kuş olup, ama çalışmıyorsun abi, engel oluyorum sana. Gideyim ben, hem sandalım çekik karaya, ola ki açar, hem Nanili gelecek Monika anasıyla, sen de çalış artık.»

«Seninle konuşmak, birlikte olmak çalışmak değil mi Özer kardeş!»

«Haydi, tüm sevdiklerimize. Pavli'nin kulağı çınlasın!»
Ne ki Özer, pek söz etmiyordu Pavli'den. Dokundu içime!

«Demek ki öyle haa. Yahu biz burada meraktan ölüyoruz, bir haber çıkmadı, kırk gün, nasıl yazmaz. Pavli, öldük meraktan! Ohh, biz burada geberelim, koca moruk orada vursun gazellerin gözüne, rakının gözüne ve demek ki sen gelmeden üç gün önce ayrıldı köyden, Atina'ya? Bak ne edeceğim o moruğa! Bir hafta önce merak dolu bir mektup gönderdim, anlamıştır ettiğini.»

Ve bir telgraf Atina'dan:

«İyiyiz. Pavli.»

....

Ufak bir parça beyaz peynir aldı tabağına!

«Özlem gelip gırtlığıma dayandı mı ağabey, giderdim bir Yunan lokantasına, sıcak insanlar. Yedi düvelle çatıştım, ama Yunanlılarla hiçbir sorunum olmadı dokuz yıl. Çalışkan,

iyi insanlardı iş arkadaşlarım. Giderdim lokantalarına, neyi severdim bilir misiniz, bir tabak beyaz peynir ak ak, üzerinde bir dal maydanoz. Bakar bakardım, kıyamazdım bu birleşimi, güzelliği bozayım!

O lokantalarda anlardım yalnız olmadığımı, garipliğimi. Çekinirdim başka lokantalara gitmekten.»

Gülümsedi, nefesledi sigarasını, sulandırılmış şarabından ufak bir yudum aldı.

«Değişiklik ister insanoğlu, biteviye yaşam sıkar insanı, kırdım bir gün şeytanın ayağını, gittim bir başka gashavza. Oturdum bir masaya, lütfen servis dedim. Bekliyorum, karnım aç. Ama garsonlar oralı bile değil! Lütfen dedim, yeniden, lütfen buraya da bakın. Bakmadılar. Bakıyorum etrafa, aaa, duvarda kocaman bir yazı, (Buraya kara suratlılar giremez); görüyorsun ben biraz esmerim, tepem attı, gittim duvara, ama boyum yetmez, uzansam olmaz, çektim bir masa çıktım üzerine söktüm o yazıyı, yırtıp attım. Millet bana bakıyor, yerime oturdum. Bir şarap lütfen, bir tas ve ekmek. Hemen getirdiler, döktüm tasa, içine doğradım ekmeğimi başladım kaşıkلامaya.

Hırsımdan ağlıyordum, baktım, etrafta oturanlar kalkıp geliyorlar yanıma. Uzaydan gelmişim sanki, bakıyorlar bana, bravo dediler, kutladılar, katıldılar isyanıma, gepegenç çocuklar. Sonra çok tuhaf işler oldu, bunlar diyordu, Herr Genç, şu lokalde de var aynı yazılar, onu da yırtar mısın? Oraya gidiyor ve cart diye yırtıyordum o kara yazıları!

Üstün ırk. Uzanmış buralara Amerika'dan sanki aslında yokmuş gibi ırk düşmanlığı, ama gık çıkaramıyorlardı ben onları yırtarken.

Gençler ayaklandılar. Nötron bombasına, nükleer silahlara karşı protestolar, gösteriler, nasıl yiğitçe karşı duruyorlar, bayılıyorum bunlara. Bigün bana da giydirdiler bir bez tulum, üzerine insan iskeleti çizilmiş, gösteri sırasında yatıyoruz bunlarla asfalta, trafik allak bullak, sanki nötrondan ölmüşüz; tabii karşı çıkan gruplar da var. Gözlerim iki delikten görüyor olanları. Baktım, bizim arkadaşlardan birisini kısırmışlar basıyorlar zinciri sopayı. Fırladım, girdim

aralarına, yine liman usulü falan, serildiler yere, kurtardım arkadaşımı, ama bak işe, delikanlı bozuldu, neden vurdun onlara diye çıktı. Arkadaş seni duman ediyorlardı! Olsun dedi, yapmayacaktın bunu! Ne haliniz varsa görün dedim, artık yaklaşmayın bana, meheldir sizlere, koptum o gruptan.»

Atölyedeyiz. Özer bakıyor resimlere, fırçalara, eliyle yoklayıp, cam palete... Gülümsedi!

Anladım.

«Pavli çok kızdı bana. Dedi sen ne biçim adamsın, bırakılır fırçalar böyle evladum, bu ne biçim palet, epsi kurumuş gibi, olur böyle şey? Ben temizleyeceğim efendum bunları, temizlenecek, sonra yağa batıracaksın kalacak yağ üzerinde ki, sürerken olmasın bir süpürge!»

Bu, çiraklıktan, ustalıktan kalma bir alışkanlığıdır Pavli'nin, temizlemek herşeyi iş bitince. Anlatamadım fırçalarımın, paletimin artık kurumadığını, kimi geceler ışığı yakıp çalışmayı sürdürdüğümü. Hiçbir şeyi kurutmayacağım artık, hiçbir şeyi, yıllardır bunu düşlemiştim, ama gel anlat koca moruğa! Bak demiştim şu kutuyu görüyor musun, şunu. Hah işte, buna boya sökücü derler kilosu bin lira! Tut ki kurumuş bir fırça, yahut şu camın üzerindeki boya, sürersin azıcık, beş dakika sonra hepsi tertemiz. O zaman Pavli merakla baktı kutuya dedi:

«Alacağım efendum bundan bir kutu, müthiş bir ilaçtır bu, şimdi anladım!»

Özer'dir dinler bandlardan dökülen el değmemiş, yalansız dolansız cânım halk türkülerini, dolar gözleri.

«Neden yapmazlar bunları çok sesli; var ama, bi tuhaf, sarmıyor insan yüreğini, yalanmış gibi geliyor. Ben halk türküleriyle fazla olamadım, bir ayıbımdır bu benim, ama bunları dinledim, şimdi bir başka kulakla dinleyeceğim, bir başka yürekle.»

Saatlerce baktı denize, kıyıları, oltalar yaptı, öğretti Filiz'e düğümleri ki felek çözemez. Yılan balığı nasıl tulum çıkarılır, sonra eti baharatla tuzla nasıl iç edilir ve sucuk gibi doldurulur bu tuluma, nasıl kurutulur, o kayış gibi sert

et, sovanla harmanlanıp nasıl pamuk edilir ve hamsi, o tuzlu hamsi nasıl yapılır.

«Burada demek balık tutamıyorlar, tutsalar da az ha? Dolaşmak lâzım, nişanlarını bulmak lâzım, kerterizleri bilmek lâzım.

Dokuz yıl sonra gelip çıktığımda denize, deliye döndüm ağabey. Nereye baksam yok, yok. Tüm kerterizlerim dozerlerle, testerelerle, bıçkalarla yok edilmiş. Bakıyorum o gündoğdu tarlasına, kerterizimdir, bakıyorum top ağacına, işte şuradan dönüp demirleyeceğim, burası mercan yatağımdı, kodunsa bul! Taş yığınlar, sözümona villalar, köşkler, soğuk apartmanlar üstüste, bozmuşlar dokuz yıl içinde o cânım görüntüleri, doğayı rezil etmişler. İşte bu yönden barbarız, getiriz, gözü doymaz insanlarız, ama arayan yok, soran yok, neden kirletiyorsunuz, neden bozuyorsunuz doğayı diyen yok, bir acı iş ki anlatılmaz!»

Ve günü gelende sırtladı torbasını, başında deri kasketi, torbasına koyduğumuz Karadeniz'in tuzlanmış hamsisi ile geldiği gibi sessizce çekip gitti.

Yuvasız kuşlar gibi!

....

Deniz ile çay arasındaki kumluğa bir tabelâ çaktı işçiler: «Çaya Girmek Yasaktır»

Yapılan tahlillerde korkunç derecede koli basili bulunmuş!

Pavli geldi aklıma, nasıl da içmişti suyu kana kana, yılların özlemiyle!

Artık durmuyorum o pırıl pırıl, şırıl şırıl suyun ortasında!

Tüh! diyorum suya doğru her geçişte. Onu bu hale getirenlerin yüzlerine tükürmüşçesine rahatlıyor içim!

....

SİZLERE VE SEVGİLİ VATANIMA SON OLSA GEREK

Atina, 6.9.1984

«Aziz sevgili kardeşlerim bayan Filiz ve Otyam bey,
(...) Tabii. Hem sizin yanınızda hem Güzelce'deki arkadaşlarımızın yanında unutamayacağım günler ve dakikalar geçirdim. Şüphe yoktur bunda, bunun için hepinize, ilk olarak sizlere çok teşekkür ederim, inşallah Allah kalbinize ömür ve sıhhat versin.

Zannederim şu ziyaretim sizlere ve sevgili vatanıma son olsa gerek!

Çünkü hayatımın sonu kanaatimce gelmiş ve feci olarak!
(...) Anlattığım gibi yanınızda iken, karımı fena halde hasta bırakmıştım, onu bu vaziyette bırakıp gelmek istemedim sevgili vatanıma, ancak buradaki genç-ihtiyar tüm arkadaşlar bana söz vermişlerdir, (onun sinir ilaçlarını biz kendi elimizle içereceğiz ve moruk, sen buraya vatanından dönünce Popi'yi iyi bulacaksın) demişlerdir, heyhat, kardeşlerim heyhat!

(...) Vatanımın sevgisi ve sizlerin ve diğer arkadaşların çabaları, emekler ve sevgiler tabii olarak beni buraya ait kötü düşüncelerden biraz kurtarmış.»

Pavli, buradayken aklına getirdiklerini aynen yaşamış-

tı, feci olayları! Anlatıyor olanları Atina'ya evine döndüğünde. O inci gibi yazısıyla esercedit kâğıdına sayfalar dolusu dökmüş, cömertçe!

(...) «Hey sevgili kardeşlerim!

Pavli çok hisli bir adamdır. Tabii belki siz de bendeki sıkıntıyı anladınız, inanın lütfen, en sevdiğim insanların yanına gelmiştim, sevdiğim vatanımın görmediğim yerlerini görmüştüm, bütün bunlar sıkıntımı bazen yenermiş, fakat başıma geleceğine inandığım bu faciayı da unutmaz, aklımdan çıkaramazdım çoğu kez. Sevginiz, hürmetiniz, kardeş muameleleriniz bütün bunlar benim için bir nevi ilaç idi. Ama bir gün şu ilaç bitecekti. Yeniden dönüş günü gelecekti; şu dönüş günü gelecek diye, içimi korku kaplardı. Otur be Pavli bir haftacık daha diyordunuz. Evet bir sene daha otursaydım ne faydası olacaktı? Madem ki şu cehenneme dönecektim!

İşte sevgili kardeşlerim bütün bu düşünceler, sevginizin, kardeşliğinizin bırakmamış tadını çıkarayım! Sizinle beraberken tutardım kendimi, saklardım acılarımı, ama gece yatağıma girince dönüş gününü düşünürdüm ki, o zaman korkundan titrerdim.

Velhasıl, kurtuluş olmadığına inandım.

Bakalım şu Allah dediğimiz kuvvet, nasıl kapatacak ömrümü?

(...) Filiz hanumun ablasına ve ağabeyine candan selâmlarımı veriniz. Çok sevdim onları, unutmayacağım. Çocukları da öyle.

Aslan ağa'ya selam, yanaklarından öperim. Ona de ki: Pavli rüyasında, senin muzluktaki kulübeni görüyor, sanki bir saray gibi geliyor. Böyle bir kulübe Pavli'de olsaymış, dünyanın en bahtiyar insanı olacaktı. O tahta, o etrafı yağmur, rüzgâr girmesin diye sera naylonu ile örtülmüş, tek odalık kulübe... Fakat ne Müslümanların Allahı ne de Gâvurların, Pavli'ye çok görür bunu! Çok yer dolaştım ve benim eskiden sevdiğim şu yerler bugün insan canavarınca harap edilmiş! O muzluktaki gibi sessiz-sedasız yer nerde? O yer gibi uslu? Belki dünyada yok diyor Pavli, de. Ama rüyasın-

da görüyorsa gene de çok saadet duyuyor, böyle diyor Pavli de Aslan ağa'ya. Ve Aslan ağa'ya de ki, Pavli senden bir şeycik istemez, sade sıhhatini ister. Seni çok sevmiş ve seninle beraber karaşalvar giyen bütün insanları, bunları unutmayacak.

Fikret'e de aynısını. Evini beğendim ama, Aslan ağa'nın kulübesi daha güzel. Avcı'ya da selâm ederim. Bizim Kâhyamız diye takıldığınız o güzel insana, ne güzel adam, sanki bir roman kahramanı! Halis muhlis bir kasaba insanı. Saf. Temiz. Herşey bizim, diye sayıyor. Ne güzel değil mi? Fikret'in evi sanki kendisinin, sormadan girer, uzanır bir kerevete, yatıp uyur! Ah ulan Avcı kardeş, keşke tüm dünya öyle olsaydı! Derhal evine gelerek yatacaktım!

Ruhu revanım Kostak arkadaşımın gözlerinden öperim, unutmam onu, çünkü bende köpek cinsi var! Biz Kostakla beraber, bizleri sevenleri unutmayız, hainlik etmeyiz, zaman gelirse kanımızı veririz, öyle değil mi Kostak kardeş? Yalandan havlamayız. Fakat efendimizin evini gece gündüz bekleriz.

Ey Kostak kardeş! Seni, Cenabı Hak benden daha çok seviyor, beni gâvurlara sürgün etmiş, çekiyorum. Sen ise, kıskanmıyorum asla, dünyanın en güzel yerinde ve en iyi efendilerin yanındasın. Öyle mi Kostak bey? Bazen Fikret'in kapusunda yatarken, beni rüyana getir. Ben seni daima hatırlayacağım. Gözlerinden öperim Kostak kardeş.

Ey Filiz Kardeş. Seni unutmayacağım. Kalbin büyüktür. Kahraman bir kadınsın fakat bana inan, sana pantalondan ve fistndan daha çok şalvar yakışıyor. Sen iyi bir kadınsın çalışkan, yaratıcı. Fikret kardeşimi şimdi haklı görüyorum. Sizlere, ikinize, defne dolusu ve rahat-sıhhat dolusu bir ömür dilerim. Hem karı-koca gibi, hem de kardeş gibi yaşamanızı dilerim. Allah sizden razı olsun.

Haklarınızı helal edin kardeşlerim, ben kardeşinizi unutmayınız ve deyiniz, bu dünyadan bir de Pavli adlı bir insan geçti. Allahısmarladık kardeşlerim, Allahısmarladık, elim,

dilim, gönlüm varmıyor yazmaya ama, buna elveda da diyebiliriz!

Beni unutmayınız
Kardeşiniz
Pavlos Moshakis»

«Canım ağabey, Güzelce, 17 Eylül 1984
Otobüste senin *Hû Dost'*ü bitiremeden Antalya'da oldum. Anca ertesi günü akşam Ankara'ya otobüs varmış! Çaresiz, torbama emanetçiye verdim, tuttum iskelenin yolunu! İskelede girişte solda iki kahvehane vardı, girdim birisine selam deyip. Tabaksız, büyük bardak çay kaliteliydi. Gazetemi, ilanlarına kadar okudum, bitirdim, güneş göçe az kaldı. Limandır, arşınladım. Herşey iyi idi. Tuvaleti tertemizdi ve de ettiğinin parasını soran, benim payım diyen yoktu! O ara, son sigaramı yaktım, boş paketi atacak bir çöp sepeti bulamadım, uygun bir yere kadar cebime tıktım. Ah, ne olurdu yurdumun bütün limanları böyle olabilseydi. Balık kayıklarının hemen ardında küçük bir parkın bankına oturdum ve ne işle uğraştıklarını gözledim. Çoğu parakatçı, kayıkları da düzenli. Yaşamlarından hoşnut olduklarını anlatıyorlardı, o gece kim denize gidecek, kim gitmeyecek. Denize gitmeyecek olan hangisinin kayığında geceleyecektim, adlarını belledim, **BASRI-MEHMET**.

İyice acıktım, sigara aldığım dükkânda İzmir şarabı görmüştüm, oturdum bayıra önce bir karnımı doyurayım dedim. Rodoslu, Selçuklu Osmanlı yapıları arasında ilerlerken sevinçliydim buraları görmekten. Vardım dört yola, sağa doğru ilerledim, ayaküstü yiyecek bir şey bulamadım. Biraz daha ilerledim, hepsi reçelci. Ama ne reçeller! Portakaldan patlıcana kadar! Biraz daha yürüdüm. Sağda bir sokak içi, sırf dönerci, ne yapayım bir döner bir salata, limana dönünce de bir şişe İzmir, üstelik ay da doğacak. Bir de kalabalık, dersin Babil Kulesi! Fransızı, imansızı, döner ocaklarında çam kokulu alevler. Akşam kümesini kaybetmiş ördek cücüğü gibi bakınırken altı kişilik bir masa hemen boşaldı, diğerleri hep doluydu. Masaya ilişir ilişmez garson geldi, bir dö-

ner bir salata dedim, sordu ne ieeğimi, bakındım masalara, hep bira! Nasıl olsa döner gelecek derken, dnercinin meydancısı sanki, habire bağırıyor, buyrun efendim, yerimiz var efendim ve bana doğru döndü sonra garsonlara çıkıştı, altı kişilik masaya neden bir kişi oturtunuz diye!  erkek,  bayan yeni müşteri ki yerli malı, şşştler ştme ştme ama oturmazlar, dersin hırsız kediyi masada suşt etmişler! Garson fırladı, salatamı biramı masadan alıverdi, şaşkın ördek ccğnden sığırcık kuşu ccğne döndüm ve kabaca seslendi:

‘Sen gel bakalım buraya!’

Hint paryası olmuştum kendi öz yurdumda! Ne olurdu oraya bir sandalya daha koysalardı ve ötekiler de benimle birlikte yeselerdi!

‘Seni şimdi bir yere oturturuz’ diye ikinci komutu aldım! Olayı izleyen birisi bayan birisi erkek iki gencin masasını işaret ettim, yüksek sesle:

‘Ben bu gvurların yanına oturacağım’ dedim. Olan oldu, yemeğimse zehir!

Masadaki erkek, bayana, ‘Bu bir hakaret’ dedi Almanca. Ve ben de Almanca yanıtladım:

‘Sizin yurt bellediğiniz topraklarda ben bunun gibi nice hakaretlere uğradım!’

Üçlü bir konuşma başladı, o yurttur, bu yurttur ve başladı çelişkiler sergilenmeye. Ve gülmeler, kahkahalar!

Yol verdim limana.

Birisi Mehmet, diğerı Basri, ikisi de sakallı. Vardım sakallının birisine.

‘Ben de balıkyım’ dedim, ‘Bak, otellerde yer yok, bu gece denize gitmiyorsun, kayığında yatayım mı kardeş?’

Bunlarla doluştuk kayığa, hepsi de rakıcı, bana ters oldu ama, şarap gibi içtim rakılarımı, battaniyeler verdiler, gittiklerinde yine ay’ı gördüm gökte ve yalnız değildim yine. Bura Antalya limanı, ışığını gönlünü bana veren dost, evine gitti, o gece esef ettim kavalımın yanımda olmadığına, ay nineme alacaktım birkaç nme! Antalya limanından o gece

gördüğüm ay ninemi kimler görüyorsa, hep onlarla olmaya gayret ettim.

Ertesi günü vedalaştım yeni dostlarımla, limanla. Yine gel, dediler. Ver elini Ankara, ama otobüs yok, 1600 tanesi hacca gitmiş hacı olmaya! Gece Yarısı Bursa dediler!

Ertesi günü İstanbul! Ve Güzelce.

Ve beşiğim denize kavuştum ve martılarımın kanatlarının altına.

Yolda elverdiğince okudum kitabını. Ve kitabında yerdiğin o 'Mum Söndü' bölümünü dikkatle iki kez okudum, piyemiş ha!

Daldım gittim 1969'lara!

Beylerbeyi'ndeyim.

İskeleye bir tenezzüh motoru yanaştı, içinden genç insanlar yayıldılar sahile. Caminin külliyesinde iki haftadır *Mum Söndü* temsil ediliyordu!

Motordan inen gençler, piyesin oynandığı Hamidievvel camiinin külliyesi önünde toplandılar, hiddetliydi, acı doluydu gözleri ve ortalıkta kimse kalmadı, piyesteki sayılar doğrudur diyecek! Kapıda Kültür Derneği yazısını da (bu nasıl kültülmüş) deyip indirdiler. Gerçeği tahrif ediyorlar. Bunlar yalandır. Bunu temsil edenler insan ve insanlık düşmanlarıdır, bölücüdürler deyip hışımla gittiler.

İskelede Cıkcık Nuri'nin kahvesinde yatıyordum.

Sabah konuşuldu, kimse bu budur diyemedi.

Özellikle cuma günleri, İlâhiyat Fakültesinin genç öğrencileri doluyordu kahveye ve kâğıt oynanmıyor, tavlalar kapanıyordu bunlar gelince! Ve bizim balıkçı edebiyatımız bitiyordu! Soruyorlardı:

«Sizler camiye neden gelmiyorsunuz?»

Cıkcık bu işe çok kızılıyordu. Topuz Hasan, 'ulan bu işe karışmayalım, cenazelerden yolumu buluyorum,' diyordu!

Kızdım:

'Ulan' dedim, 'sana deniz anamız ekmek mi vermedi de, ölüden medet umarsın?'

Gene bir cuma doluştular Hamidievvel partilileri, Atatürk'ün kurduğu o cânım duvarı kemiren fareler...

'Gelmiyorum camiye, var mı bi diyeceğiniz? Sizler Tanrının sorgucu musunuz, yoksa tahsildarı mı?'

Patladım sonunda.

Öbür cumaydı, bunlar daha kalabalık ve doluştular kahveye bir baskınmışçasına!

Sordum:

'Devlet bireyleri misiniz, yoksa din militanları mı? Size ne benim dinimden, imanımdan, islamda rütbe var mıdır, neden girmek istersiniz Tanrı ile kul arasına, neden? Atamız bunu bize böyle öğretti.'

Vay sen misin Ata'dan yana çıkan ve O'nun devrimlerinden, ilkelerinden!

Tırnakçı Osman, şehir hatları vapurlarında jilet ve risale-i nûr satardı.

Dedim kahveci arkadaşşa:

'Yahu bu Osman neden o safa geçti, kaptırdı kendini onlara, nedir bu dümen?'

Dedi:

'Yeni hocanın üç kızı var, kaptırdı kendini onlardan birine, nedeni bu!'

Demiş ki hocaefendiye, 'Hocam, ben içki içerim. Ben esrar içerim, Allahın şefaatine sığınsam af olur muyum efendi hazretleri?'

Bişeyler dönmüş ve adım geçmiş, fiskoslaşmışlar.

Bigün geldi bu, dedi, ben camiye gideceğim, şunu senin ceketine zulalayayım. Minicik bi esrar parçası! Benim ceketse kurusun diye çiviye asılı! Ses etmedim. O, sözümona namazını kıladersun, Üsküdar-Kadıköy ekibi basıverdi kahveyi; kalkın arama var! Aradılar, taradılar ben dışarı çıktım, çıktım ama ceket mimli! Ayrıldım oradan.

Benim kayığı Hamid'in saltanat kayığının havuzuna muhkem bağlamışlar! Gündüz sivil polisler, gece karakol bekçisi bekler!

Kış kıyamet ve yatacak pırtılarım da kayığımda! Perişan olmuşum.

İşte o zaman karar vermiştim iyice, bari gâvura gideyim! Ama nasıl, önce aklanmam gerek, cebimde kırk para

yok! Gittim bir eski balıkçı reise, verdi bana on lira, iyi para benim için, nüfus kâğıdı örneği, ikâmetgah senedi, fotoğraf oniki adet. Beyazıt'a gitmem gerek bunlar için, Cağaloğlu'ndan çıkıyorum, işte o zaman baktım vitrine senin kitaplar yanyana, ama içim hop etmişti, adımın geçtiğini yazdığın *Gide Gide 8-Denizi Yiyenler!* Valla abi, o olmayan paramla onu aldım!

Neyse, dönmüştüm kahveye kimse benimle konuşmuyor. Bir merhaba yok! Bir süre önce Pingo arkadaş benim kayığı havuzdan sıyırıp teslim etmişti bana!

Denize açıldım. Döndüm, bir polis. Vardık karakola. Bu bana ait değildir, kim koymuş cebime onu da bilmiyorum! İfademi alan:

'Bu ifadeyi aynen yazacağım, ama bu sana 500'e patlar' dedi!

Ne yapayım abi, bulduk buluşturduk verdim Ata'mın polisine!

Gece Emniyet Müdürlüğü'ne sevkettilerdi. Sabah, kısım kısım gezdiriliyorum müdürlükte, ama heyecanlı konuşmalar var, anlıyamıyorum ne olduğunu. Kısımlardan birinde bir memur yüzüme baktı, biraz da canı sıkkın:

'Şansın varmış ulan, Üsküdar Emniyet amirimizin senin hakkında özel bir notu vardı, zındık! Ne ki dün gece öz kızı, babasını beylik tabancasıyla vurup öldürdü!'

Özel nottan kurtuldum!

Verelini Almanya!

Pavli ağabey Turkolos, bense Gastarbeiter olmuştum!

Hoşçakal canım ağabeyciğim, can sevenim.

Sizleri hiç unutmayacağız.

Filiz yengemin şefkatini hiç unutmayacağım.

Aslan ağa'ya saygımı, selâmımı ilet.

Kostakbey'e, kedilerin tümüne, havuzdaki sivrisinek yiyen balıklarınıza...

Ekrem Usta'ya, hele hele Avcı Kehyaya...

Her gün geçtiğimiz Deliçay'a, ardındaki tepelere, kale adlı dizili taşlara.

Tekrar buluşmak umuduyla hoşça kalınız ağabey.»

....

Ve bugün 29 Eylül 1984 Cumartesi.

Kilim tezgâhının biteviye gıcirtı ve tıkırtıları.

Kostakbey beşinci gün oluyor, ortalıkta yok!

On kediden en ufağı, ki anası bakmıyor, adlandı: Bakımsız. Ona özel bakım uygulamalı artık, sevimli bir tekir.

Saat ondokuza yaklaşıyor, tastamam 269 sayfa pelür kâğıdını sevgiyle, kıvançla okşadım, bitti bu iş nihayet, oniki yıl sonra bitti!

Yarın sabah erkenden, kalın cam palete boya sıkabilirim, fırçalarımı Pavli kardeş tertemiz etmişti, onlar da hazır.

Ve güneş allı sarılı rakı burcuna giriyor mavi denizden yana!

Martılar girince batan güne, yitiyor.

Güle güle güneş can, sabaha görüşmek üzere.

Yarın, yeni şeyler söylemek lâzım.

FİKRET OTYAM

Pavli Kardeş

"Ne Türkler türk olduğumu
inanın söylemezlerdi,
ne de şu gâvurlar beni Yunan isimletiyorlar.
Yani Türkiye'de iken herkes Gâvur söylerdi,
burada ise episi Türk derler!
Hiç olmazsa burada bir gurur duyuyorum
bana Türkolos, yani Türk Tohumu derlerken.
Çünkü ben halis bir Türk vatandaşı idim
ve daima böyle kalacağım.
Sana bunları mahsustan söylüyorum?
Zannetmeyesin senden kötü vaziyette insan yoktur.
Senin ruhun benim ruhuma benzer.
Biz Türkü, Arabı, Yahudisini ayırmayız,
episi Allahın kulları,
fakat gelgelelim ki, yaşamak vermezler!"

İstanbullu Pavlos Moshakis